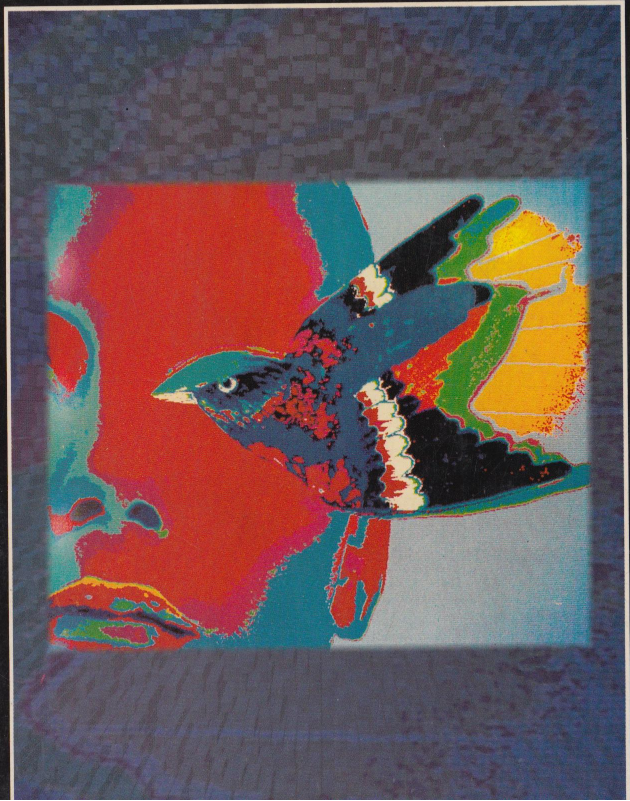
OSMAN ŞAHİN

Yeraltında Uçan Kuş

KAYNAK YAYINLARI

OSMAN ŞAHİN

Yeraltında Uçan Kuş

Bu kitabın yayın hakları
Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti.nindir.

Birinci Basım: Mayıs 1998
Kapak: Pat Alexandır, *Illustration.*
Dizgi ve Teknik Hazırlık: Analiz Basım Yayın
Baskı: Sistem Ofset

ISBN: 975-343-229-1

KAYNAK YAYINLARI: 252

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM UYGULAMA LTD. ŞTİ.
İstiklal Caddesi 184/4 80070 Beyoğlu İstanbul
Telefon: (0212) 252 21 56 - 99 Faks: (0212) 249 28 92

OSMAN ŞAHİN

Yeraltında Uçan Kuş

YERALTINDA UÇAN KUŞ

Kurtla kuzunun kucaklaşması

Uyandığım zaman, trenimiz Kayseri'yi geçmiş, karlı Erciyas Dağı'nı gerilerde bırakmıştı. Gün öğleyi geçiyordu. Kompartımanda, benim dışımda üç mahkûm arkadaşla, altı candarma uyanmışlar, ellerini yüzlerini yıkamışlardı. Kimi kompartımandan dışarı bakıyor, kimi sakız çiğniyor, kimi de Kayseri İstasyonu'ndan aldıkları gazeteleri okuyordu.

Yerimden kalkıp kompartımandan çıktım. Tuvalette elimi yüzümü yıkadıktan sonra, mendilimle kurulana kurulana kompartımana geri döndüm.

Trenimiz İç Anadolu bozkırında homurdanıyor, köprüleri, düzlükleri kükreyerek geçiyor, bütün hızıyla Kırıkkale'ye doğru koşuyordu.

Ankara Garı'na girdiğimiz zaman, gün ikindiyi bulmuştu. Kompartımanımızın penceresine üşüşerek garı dolduran kalabalığı seyretmeye başladık. Gar bakımlı, büyük, güzeldi. Çavuş'a para verdim. Trenden indi, gitti. Büfeden taze su böreği alıp getirdi. Yedik. Tren az sonra hareket etti. Polatlı'ya ulaştığımızda hava kararmıştı. Eskişehir Tren İstasyonu'na ulaştığımızda vakit geceyarısını geçiyordu. Ertesi sabah kuşlukta, İstanbul'a ulaştık. Böylece Diyarbakır'da başlayan yolculuğumuz tam dört gün üç gece sürdükten sonra sona ermişti.

Bileklerimiz kelepçeli dört mahkûm, gar merdivenlerinden inerek vapura bindik. Herkes bize bakıyordu. Boğazı karşıya geçerken, bizler kenti izlemeye başladık. Haydarpaşa Buğday Silosu, Selimiye Kışlası, Sultanahmet, Ayasofya, Topkapı Sarayı, Galata Kulesi... Gerçekten büyüleyiciydi İstanbul.

Eminönü'nde indik vapurdan. Yine bileklerimiz kelepçeliydi. Sirkeci Otobüs Garajı'na kadar yürüdük. Çavuş, Tekirdağ'a kalkan otobüse biletlerimizi aldı. Koltuklarımıza oturduk. Otobüsümüzün hareket etmesiyle içimi bir sıkıntı aldı. Çünkü, o zamanlar adına ancak coğrafya kitaplarında rastladığım Tekirdağ'a, hem de kentin içine değil, hapishanesine götürülüyorduk. Benimle suç ortağım Koçali'nin yaşı on yediydi. Bu yaşta Siverek nere, Tekirdağ nereydi? Tekirdağ Hapishanesi'nin sübyan koğuşunda kim bilir bizi neler bekliyordu? Koçali ile ben, merakımızdan durmadan cigara içmeye başladık.

Yanımızdaki koltukta oturan, orta yaşlı, sarışın, kel kafalı yolcu, bir süre bize baktıktan sonra Çavuş'a döndü:

"Mahkûmları Tekirdağ'ına mı götürüyorsunuz?" diye sordu.

Çavuş'umuz, "Evet" deyince, sarışın, kel kafalı yolcu konuşmaya başladı:

"Bir zamanlar ben de Tekirdağ Cezaevi'nde hapis yattım. Hiç merak etmeyin. Hatta oraya verildiğiniz için şanslı sayılırsınız. Oranın hapishanesine hapishane denilmez, orası bir çiftlikten farksızdır. Mahkûmlar hiç sıkılmazlar. Cezaevinin kocaman bir bahçesi vardır, havalandırma yerine geçer. Bahçesi büyüktür. Volta atmayla, yürümeyle bitiremezsiniz o bahçeyi."

Sıkıntı içinde olan bizler, kel kafalı, sarışın yolcunun anlattıkları ile biraz olsun rahatlamaya başladık. Kel kafalı, bizim kendisini ilgiyle dinlediğimizi anlayınca, konuşmaya devam etti:

"Bakın bir daha söylüyorum, inanın şanslı sayılırsınız o hapishaneye gittiğiniz için. Hapishane denizin kenarındadır. İsterseniz yazın denize bile girebilirsiniz. Çok serbest bir yerdir. Mahkûm, cezaevinin verdiği yemeği beğenmezse, kendi yemeğini pişirip yiyebilir."

Sarışın, kel kafalı, cezaevini öyle bir övüyordu ki, az kalsın, tahliye olduğuma pişmanım diyecekti. Bizi, ilk kez cezaevine girecek mahkûmlar sanıyor, cezaevinin hep iyi yanını anlatıyordu. Oysa cezaevlerinin kötü yanları da vardı; karanlık hücreler, dipkapalılar vs...

Ama yine de kel kafalının anlattıkları hoşumuza gitmişti. Onu dinlerken, otobüsümüz de sürekli denize paralel uzanan yoldan gidiyor, Tekirdağ'ına doğru akıyordu. Yol boyunca gözümüze çarpan villalar,

bahçeli evler, yazlıklar bize yaşama sevinci veriyordu. Hele o Marmara Denizi'nin maviliği, pırıl pırıl oluşu, havada uçan gümüş kanatlı martılar...

Sarışın, kel kafalı yolcu, Tekirdağ'a varıncaya kadar konuştu. Bize moral verdi. Sonra da:

"Haydi Allah kurtarsın!" dedi, gitti.

Akşam olmuştu. Çavuşumuz deneyimli bir insandı. Bizi başına topladı.

"Arkadaşlar, bu saatten sonra cezaevi idaresi sevki gelen mahkûmu kolay kolay teslim almaz. Zorluk çıkarırlar. O zaman benim sizi, merkez komutanlığına götürüp teslim etmem gerekir. Ama size yazık olur. Sabaha kadar kupkuru, pis nezarethaneye atarlar sizi. Günlerce süren yolculuktan sonra, nezarethane çekilmez. İyisi mi, gelin ucuz bir otele gidip yerleşelim. Yemeğimizi yer, biraz kendimize geliriz. Cezaevine yarın sabah gideriz, ne dersiniz?" dedi.

"Vallahi bundan iyisi can sağlığı" dedim. "Arkadaşlarımın otel masraflarını ben çekerim."

"Bravo Adnan. Zaten senden bunu beklerdim" dedikten sonra, ucuz bir otel aramaya başladık. Babaeski Oteli'ne yerleştik. Otel salonunda bir süre oturduktan, sıcacık demli çaylarımızı içtikten sonra, Çavuş bana döndü:

"Adnan, yanımıza bir candarma daha alalım. Seninle şehri biraz dolaşalım. Diğer mahkûmlar otelde kalsınlar. Ne dersin?" dedi.

"İyi olur. Hem şehri biraz görmüş oluruz, hem de günlerdir trende, otobüste oturmaktan uyuşan bacaklarımız açılır" dedim.

Çavuş, üç mahkûmla, dört candarmayı otelde bıraktı. Yanına bir candarma daha aldı. Otelden çıktık. Tekirdağ kentini gezmeye başladık. Çavuşun asıl niyeti, bir yolunu bulup, Tekirdağ Genelevi'ne götürmekmiş beni meğer. Ama şansımıza bakın ki, Tekirdağ'da genelev yoktu.

Çavuş üzüldü:

"Ne yapalım? Tekirdağ'ı tanımaya ilkin oranın kadınlarından başlayacaktık, ama şansına küs, olmadı" dedi.

"Canın sağ olsun Çavuşum be" dedim. "Zaten moralim bozuktur. Genelevini, kadını falan düşünecek halde değilim. Canımdan bezmi-

şim. Yalnız benim saçım biraz uzadı. Yarın cezaevi berberinin önüne bu saçla gidersem, kaba ve biçimsiz keser. Buraya gelmişken bir berbere girelim de, güzelce tıraş olalım."

"Tamam" dedi. Birlikte berber aramaya başladık. Derken, sıra sıra berber dükkânlarının olduğu bir yere düştük. Girdik dükkânlardan birine. Koltuğa oturdum. Berber saçımı özenle kesti, tıraş ediverdi. Güzel kokular sürdü. Çavuş'la candarma da tıraş oldular o ara. Hesabı ödedim. Çıktık dışarı. Yürüye yürüye otelimize geri döndük. Sonra da, ünlü Tekirdağ köftesinden getirtip topluca yedik. Odamıza çekildik.

Otelde geçirdiğimiz o gece, benim için uzun bir gece oldu. Hiç uyuyamadım. Sabaha kadar yatağımın içinde döndüm durdum. On yedi yaşındaydım. Doğup büyüdüğüm Siverek topraklarından yüzlerce kilometre ötelere savrulmam, davranışlarını, alışkanlıklarını hiç bilmediğim Tekirdağ hapishanesine girecek olmam, gözüme uykuyu yaklaştırmadı.

Sabahleyin kızarmış, alakanlı gözlerle otelden ayrıldık. Çarşı içinde sıcacık pide ve süt kokan bir pastanede topluca kahvaltımızı yaptıktan sonra, cezaevinin yolunu tuttuk. Cezaevi, kentin dışında değil, merkezinde, yakınımızdaydı. Sarı boyalı birkaç büyük binadan oluşuyordu.

Cezaevinin ana demir kapıları, kocaman bir ağız gibi, bizim için açıldı. Cezaevi Müdürlüğü, biz dört mahkûmu Çavuş'tan teslim aldı. Kâğıtlara imzalar atıldı, mühürler basıldı. Kelepçelerimiz çözüldü. Tam beş gün, gece gündüz birlikte olduğumuz Çavuş'la candarmalardan ayrılma anımız gelmişti. Aradan geçen bu zorunlu beş günde, birbirimize öylesine alışmış, öylesine içli dışlı arkadaş olmuştuk ki, anlatamam. Candarmalarla biz mahkûmlar doğrusu birbirimizden hiç ayrılmak istemiyorduk. Ama ayrılmamız kaçınılmazdı.

Çavuş ve candarmalarla teker teker kucaklaşıp öpüşmeye, el sıkışmaya başladık. Onlarla bizim gözlerimiz dolu dolu olmuştu. Topluca ağlamaya başladık. Çavuş'la candarmalar gözleri yaşlı, ağlaşa ağlaşa bizleri cezaevine bıraktılar. Arkalarına baka baka gittiler. Cezaevi kapısı kapandı.

Başgardiyan'la diğer gardiyanlar, bu işe şaşırdılar.

Başgardiyan:

"Ne oluyor yahu" diye sordu. "Hiç alışılmadık bir durum bu. Yıllardır başgardiyanlık yaparım, ilk kez candarmalarla mahkûmların kucaklaşıp ağlaştıklarını görüyorum. Benim bildiğim candarma ile mahkûm, kurtla kuzu gibidirler, birbirlerini hiç sevmezler. Çünkü, birinin başarısı, öbürünün başarısızlığına bağlıdır. Bu yüzden candarmalarla olan arkadaşlığınıza çok şaşırdık. Hiç kurtla kuzu sarmaş dolaş olur mu? Yoksa candarmaların içinde bir yakınınız, akrabanız mı vardı?"

"Hayır, bizim onlarla bir akrabalığımız yoktur. Ama bize, gelirken çok insanca davrandılar. İnsanlıktan büyük akrabalık olur mu?" dedim.

Başgardiyan bir yüzüme baktı, bir de elindeki kâğıdıma. Ve:

"Sen sübyan koğuşuna geldin; adın Adnan Bucak değil mi?" diye sordu.

"Evet" dedim.

"Büyük adam gibi konuştun, aferin" dedi.

5 Nisan 1968 günü, adımımızı Tekirdağ Cezaevi'nin kapısından içeri attık. Benimle, Koçali'yi, "Sübyan Koğuşu"na, öbür iki veremli arkadaşımız Cevher ile Ahmet'i de, adı mahkûm ağzında "pavyon" diye bilinen verem hastanesine yatırdılar.

"Sübyan koğuşunda kabul töreni"

Sübyan koğuşuna Ali Dayı derler, yaşlı, şişman bir gardiyan bakardı. İyi yürekli, babacan bir insandı Ali Dayı. Bahçe kapısında benimle Koçali'yi içeri aldı.

"Üç tane koğuş var. Hangisinde yatmak isterseniz orada kalabilirsiniz" dedi. Koğuş kapısını üstümüze kilitledi gitti.

Sübyan koğuşlarında 25 kadar çocuk mahkûm vardı. Çocuk mahkûmlar meraklı bakışlarla başımıza toplandılar. Sırasıyla:

"Geçmiş olsun. Allah kurtarsın. Hoş geldiniz" dediler.

Birçoğunun görünümü cılız ve solgundu. Üstleri başları dağınıktı. Hırsızlıktan, fiili livatadan, kız kaçırmaktan yatıyorlardı. İçlerinden adlarını sonradan öğrendiğim Suat, Hayri, Ahmet adındaki mahkûm

çocuklar benimle Koçali gibi cinayet suçundan içeri alınmışlardı. Haşmet ile Hasan adlı mahkûm çocuklar ise, esrar satmaktan hüküm giymişlerdi.

Bavullarımızı elimizden alarak önümüze düştüler. Merdivenden bir kat aşağıya, yerin dibindeki koğuşa indik. Koğuşlar bakımsız ve havasızdı. Koğuşların ortasındaki "malta"da, sübyan koğuşunun gardiyanı Ali Dayı yatar kalkardı. Öbür iki koğuşun ranzalarının çoğu boştu. Ranzalar kırık döküktü.

Benimle Koçali, iyisinden iki ranzaya yerleşerek, eşyalarımızı açmaya başladık.

Sübyan koğuşunda bir gelenek vardı; koğuşa yeni mahkûm gelince, bir bayram havası yaşanırdı. Yeni gelen mahkûmlar, merdivenin altındaki boşluğa tıkılırlar, önlerine mahkûmlardan iki çömezi nöbetçi diye bırakırlardı. Akşam sayımından sonra koğuşun ortasına bir mahkeme heyeti kurulurdu. Yargıç ve savcı rolünü üstlenen iki mahkûm, ranzalardan birinin üstüne çıkar otururlardı. Ranzaların altı görünmesin diye sarkıtılan bir battaniyeyle kapatılırdı. Mübaşir rolünü üstlenen mahkûm, ellerini yemek tencerelerinin yağlı kara isiyle boyardı. Öbür mahkûm da sarkıtılan battaniyenin arkasına gizlenirdi. Sonra merdivenin altındaki boşluğa kapatılan, acemi, yeni mahkûm çağırılırdı. Ellerini yemek tenceresinin yağlı kara isi ile boyamış olan mübaşir, gelen suçluyu paspasın üstüne oturturdu.

Sonra duruşma başlardı. Savcı rolündeki hükümlü sorardı:

"Eee, anlat bakalım, hakkındaki bu iddialar doğru mu?"

Yeni gelen acemi mahkûm, ifade verirmiş gibi konuşmaya başlayınca, yazıcı rolündeki diğer mahkûm da, elindeki kalemle, masaya tık tık vurarak, daktilo sesleri çıkarırdı. Suçlunun sorgusu böylece yapılırdı. Sonra yargıç:

"Madem öyle, çek cezanı bakalım" diyerek davayı karara bağlardı.

Ceza aldığı için üzgün görünen mahkûm iyice pusardı. Elleri tencere isiyle boyalı olan mübaşir de, onu teselli etmek için:

"Kalk oğlum, metin ol! Metin ol!" diyerek, kara yağlı elleriyle mahkûmun suratını sıvazlar ha sıvazlardı. Boyanmış yüzüyle bir maymuna dönen mahkûm çocuğun haline sübyan koğuşu çocukları katıla katıla gülerlerdi.

Böylece yeni gelen mahkûm, neşe içinde sübyan koğuşuna kabul edilmiş olurdu. Bu oyuna "koğuşa kabul töreni" derlerdi.

Benimle Koçali'nin sübyan koğuşunda coşkuyla karşılanmamızın altında yatan gerçek, bizim için de koğuşa kabul töreni yapılacağı umuduymuş meğer. Ama onlarla biraz konuşunca, benimle Koçali'nin, cezaevine ilk kez girmediğimizi, Siverek Cezaevi'nden sevk geldiğimizi öğrenince canları sıkıldı. Zaten hapse ilk kez giriyor olsak bile, bizim için koğuşa kabul töreni düzenlenemezmiş; cinayet davası gibi ağır suçlardan koğuşa gelenler bu törenin dışında kalırlarmış çünkü.

Benimle Koçali'nin hapishane için gerekli bazı eksikliklerimiz vardı. Başta, yatağımız, yorganımız yoktu. İkimiz de, mahkûm çocukların bize emanet olarak verdikleri yataklarda yatıyorduk. Bu yataklar çok pis, berbat, sert yataklardı. İçlerine pamuk yerine kıtık doldurulmuş, kenarları sökülmüştü. O sert yatakta bir gece yatanın sabaha sırtı, kemikleri ağrırdı.

Annemin yeğeni, Siverek PTT'sinde müdürdü. Siverek PTT Müdürlüğü'ne acele bir telgraf çekerek, bize iki yatak, yorgan, yastık, çarşaf göndermelerini istedim. On gün sonra, istediğim yataklar geldi. Böylece, emanet, pis yataklardan kurtulmuş olduk.

Koğuşta herkes kendi yemeğini kendi pişirip, yiyordu. Koçali ile birlikte bir piknik tüpü, tencere, kap kacak aldık. Kendi yemeğimizi gönlümüzce yapıp yemeye başladık.

Günler geçtikçe sağımızı solumuzu iyice öğrenmeye başladık. Tekirdağ Cezaevi'nin çevresi kale gibi yüksek, sağlam taş duvarlarla çevriliydi. Cezaevinin ortasında büyükçe bir bahçe vardı. Üç katlı müşahade binası, altında on altı tane hücre, dipkapalı, kömürlük, idare binası ve sübyan koğuşu vardı.

Cezaevi müdürü, Seyfettin Bey derler, polis eskisi biriydi. Bazı mahkûmlar ona "Seyfi Baba" derlerdi. Ama onun babalığı, gariban mahkûmlardan çok, kendisine mahkûmları ispiyon eden mahkûmlara çalışırdı. Cezaevinin kilit noktalarına, kendisine "Seyfi Baba" diye yağ çeken ispiyoncu mahkûmları yerleştirmişti. Onların her sözüne kolayca inandığı için, birçok mahkûmun canını yakmıştı.

Müdür Bey'in yardımcıları, Başgardiyan Ziya Bey, Gani gardiyan ile, mahkûmların ağzında adı "Tilkici"ye çıkmış olan üçüncü bir gar-

diyandan oluşuyordu. Tilkici adıyla bilinen gardiyan çok yaşlıydı. Çoktan emekli olması gerekirdi. Ama Tilkici'nin pratik hesap yapma yeteneği vardı. Cezaevinin çay, kantin gibi gelir gider işlerine bakardı.

Koğuşumuzda, benimle Koçali gibi cinayet suçundan yatan Suat adlı çocuğun sinirleri harap olmuştu. Çocuk yaşta hapse girmeyi onuruna yedirememiş, tikleri artmıştı. Çok sinirliydi. Ara sıra delilik nöbetleri tuttuğunda herkes ondan çekinirdi. Suat'ın deliliği tuttuğunda, önüne gelene bağırır, çağırırdı. Yine bizim gibi cinayetten yatan Hayri ile Ahmet, Suat'ın aksine, ağır başlı, oturup kalkmasını bilen iki çocuktular. Cinayet suçundan hapis yatan Trakyalı bu üçlünün yaşları, benimle Koçali'nin yaşından büyüktü. Ahmet'in yaşı on sekizi geçmesine karşın, büyüklerin kaldığı koğuşa alınmıyordu. Çünkü, Ahmet'in can düşmanı Edip Bey, büyükler koğuşunda kalıyordu. İki düşman aynı koğuşta olamayacağından Ahmet'i sübyan koğuşunda tutmak zorunda kalmışlardı.

Edip Bey, saygıdeğer bir insandı. Hapse girmeden önce, Tekirdağ'da herkese kendini sevdirmiş saydırmış bir kişiydi. Malkara'da çeltik çiftliği vardı. Bir tarla anlaşmazlığı yüzünden Ahmet'in babasını öldürmüş, ayrıca Ahmet'in amcasını yaralamıştı. Ahmet de tutmuş, av tüfeğiyle Edip Bey'i ağır yaralamıştı.

Ahmet, Hüseyin, Suat üçlüsü, üç katlı tahta ranzada yatarlardı. Ben ise, Suat'ın dengindeki ranzada, altımda Çingene Yaşar, Çingene Yaşar'ın altında da Hayri yatardı. Koçali ise, başka bir ranzada yatardı.

Yatma zamanı gelince, gardiyan Ali Dayı, koğuş kapılarını kilitler, yatağına çekilir, sonra da horul horul uyumaya başlardı. Ali Dayı'nın horultusu bütün koğuşlardan duyulurdu. Ben, geceleri Esat Mahmut Karakurt'un *Hıçkırık* adlı romanını okurdum. Romanın en heyecanlı yerinde Koçali ile Çingene Yaşar'ın sesleri yükselirdi. Bu ikili kendi aralarında bağıra çağıra bir şeyler tartışırlardı. Sonra sesleri daha da yükselir, karşılıklı küfürleşmeye dönüşürdü.

Suat'ın deliliği kadar, ileri derecede ülseri de vardı. Sık sık mide ağrıları tutardı. Tutunca da sürekli su isterdi. Ranzanın altında yatan çocuklardan biri ona su verirdi. Suat, bir bardak suyu karbonatla karıştırır, gargara yapar, içerdi. Sonra da derin bir rahatlama sesi çıkarır, sesini keserdi. Bütün bu olup bitenleri, Ali Dayı, kendi horultusu yüzünden hiç duymazdı.

Tekirdağ'ın, Trakya'nın insanı biraz karışıktı. Pomak, Abaza, Çerkes, Arnavut, Türkmen... Her yörenin insanının iyisi de olurdu, kötüsü de. Ama Trakya'nın insanları cana yakındı. Kaba saba değillerdi hiç. Aksine, yumuşak, ince, anlayışlı, okumaya yazmayı seven insanlardı. Politikayla ilgilenirler, ülkede olan biten önemli olayları gazetelerden izler, bilirlerdi. 1962 yılında patlak veren ve tam yedi yıl süren bizim Bucaklar Kan Davası'nı gazetelerden okumuş, izlemiş olacaklardı ki, konuşmalarımız sırasında bizim Bucak aşiretinden, kan davasından söz açınca, koğuştaki bazı çocuklar adımı, aşiretimi, kan davasını hemen anımsadılar, söylediler bana.

"Suç ortağım Koçali'nin 'ağa'lığı"

Sübyan koğuşunda bir ayımız doldu. Bu arada suç ortağım Koçali'nin kişiliğinde gedik vermeler başladı. Koğuşta her önüne gelenle samimi oluyor, yerli yersiz şakalar yapıyordu. Sübyan koğuşunun iriyarı delikanlısı Koca Hüseyin'le şakacıktan yumruklaşıyor, onunla tatlı sert tartışmalara giriyordu.

Koca Hüseyin iyi voleybol oynardı. Koçali'yi de kendi takımına almıştı. Çaylarını, cigaralarını birlikte içerler, birlikte volta atarlardı. Koçali, suç ortağı, hemşerisi beni unutmuş gibiydi. Oysa onun yattığı yatağı benim ailem Siverek'ten göndermişti. Ayrıca onun içtiği çayın, kahvenin, cigaranın parasını da akşam üstleri hesap gelince ben öderdim.

Haşmet adlı mahkûm arkadaş ayrı bir âlemdi. Ateşe basmış gibi sinirli, telaşlıydı. Çabuk konuşur, bu haliyle de ne dediği pek anlaşılmazdı, hepimizi güldürürdü. Ama Haşmet'in Koca Hüseyin'le arası iyi değildi. Sık sık kavga ederler, birbirlerine bağırır, çağırırlardı. Kavgaları ciddiye binince Koçali de ister istemez Koca Hüseyin'in tarafını tutardı. Bu da Koçali'nin başını gereksiz yere derde sokardı.

Koçali'nin babası Cumo, konuşkan iyi bir insandı. Rahmetli babam Halil Bucak'ın marabasıydı. Koçali, benim Kalemli İlkokulu'ndan sınıf arkadaşımdı. İkimizin de babasını, hasımlarımız Abikler öldürmüşlerdi. Bu yüzden ikimiz de öldürülen babalarımızın öcünü almış, bir-

likte gizlenmiş, birlikte hapse girmiştik. Yazgılarımız birdi. Kelepçe arkadaşı, koğuş arkadaşı, karavana arkadaşımdı benim. Bu yüzden birbirimize sahip çıkmamız, kollamamız gerekiyordu.

"Bak Koçali, burası hapishane. Ağırbaşlı olalım. Anasının ipini koparmış ne kadar curuf insan varsa burada. Uyanık olalım. Herkesle düşüp kalkmayalım. Birimizin yanlışı olursa, öbürümüz uyaralım" dememe karşın, Koçali hiç oralı olmadı.

O günlerde bizim sübyan koğuşuna Pala Yaşar derler bir mahkûm geldi. Yıllardan beri aynı koğuşun mahkûmuymuş gibi herkesle selamlaşıyor, şakalaşıyor, koğuşta hiç yabancılık çekmiyordu. Pala Yaşar, sübyan koğuşunun gediklilerindenmiş meğer. Yıllardan beri girer çıkarmış hapse. Bu onun sübyan koğuşuna beşinci girişiymiş meğer.

Koçali'nin bir özelliği de; koğuşa yeni gelen bir mahkûmla hemen senli benli olmasıydı. Bir iki gün sonra da ayrılıp bozuşurdu onunla. Pala Yaşar konusunda da öyle oldu. Henüz kim olduğunu iyice sorup yerlemeden Pala Yaşar'la sıkı bir ilişki kurdu. Kırk yıllık dostmuş gibi yerli yersiz şakalar yapmaya başladı onunla.

Bir gece herkes yatağına çekilmişti; kimi uyuyor, kimi de dikiş dikiyordu. Bense *Hıçkırık* romanını okumakla meşguldüm. Pala Yaşar'la Koçali'nin şakalaşmaları büyüdü yine. Şakalaşma giderek küfürleşmeye dönüştü. Pala Yaşar, yatağından fırladığı gibi çıktı koğuşun ortasına.

"Erkeksen çık ulan orospu çocuğu! Haydi çık da boyunu göreyim senin!" diyerek, Koçali'ye meydan okudu.

Pala Yaşar, belalı bir tipti. Kavgayı, sataşmayı severdi. Bu yüzden ön dişlerinden ikisi kırılmıştı. Yüzünde derin bıçak izleri vardı ayrıca.

Pala Yaşar, meydan okuyunca, Koçali'de bet beniz kalmadı. Bunu içime sindiremedim. Hemşerilik damarlarım kabardı. *Hıçkırık* romanını bir kenara koyarak indim aşağı. Pala Yaşar'ın karşısına dikildim:

"Kime orospu çocuğu diyorsun sen lan? Bir daha tekrar et bakalım o küfrü!" diye bağırdım.

Pala Yaşar, sesinin rengini indirdi hemen:

"Adnan, bu işe karışma sen. Küfrüm bu adamadır. Kurban olsun sana bu köpek!" diyerek, Koçali'yi gösterdi. Sonra da ranzasına çıkıp oturdu.

"Bu koğuşta kimse köpek değildir" dedim. Bir süre ortalıkta dolandım. Bir cigara yaktım. Çıktım yatağımın üstüne. *Hıçkırık* romanını kaldığı yerden okumayı sürdürdüm.

Yatak arkadaşım Suat, bana sokuldu:

"Adnan seni severiz. Sen misafirimiz sayılırsın. Koçali'nin yüzünden kendini riske atma! Çünkü, o buna değmez. Koçali biraz hareketlerine dikkat etmeli!" dedi.

Suat haklıydı. O da, Koçali'nin hafif davranışlarını görmüş, notunu vermişti ona.

Ama bütün bu uyarılar bizim Koçali'nin gözünü açmaya yetmedi.

Koğuşumuzda Tekirdağlı birçok çingene mahkûm vardı. Pala Yaşar'dan ayrılan Koçali, bu kez çingene mahkûmları başına topladı. Onlarla içli dışlı olmaya başladı. Duyduğum kadarıyla Koçali, onlara, kendini Siverekli toprak ağası diye tanıtmıştı.

"...on üç köyüm, yirmi beş bin dönüm tarlam, bağım bahçem var. Dört de traktörüm var. Tarlalarımın bir ucundan öbür ucuna traktörle iki saatte gidip gelebiliyorum" diyerek, atmış tutmuştu onlara.

Cezaevinde bir kural vardır; herkes fırsat bulursa yolacak birini arar. Bu hesaba göre, çingene mahkûmlar da Koçali'yi bulmuşlardı.

"Eh sonunda ağamızı bulduk. Ağamız Koçali bundan böyle bize bakar, bize sahiplenir" diyerek, çevresinden bir türlü ayrılmaz oldular onun. Ardından da gelsin çaylar, kahveler, paket paket cigaralar...

Koğuşun çaycısı, akşam hesabı getirince, hesap bana çok kabarık geldi. Tam elli beş çay, on dört kahve, altı paket cigara parası ödedim. Bu paraları Koçali'nin ödemesine imkân yoktu. En çok da bunu Koçali bilirdi; ama benim kesemden kendi "ağa"lığını sürdürmeye devam etti.

Ben de, arkadaşımı mahçup etmemek için bu paraları birkaç gün ödemeyi sürdürdüm. Ama baktım ki, Koçali'nin buna sesini çıkardığı yok. O zaman akşam hesabı getiren çaycıya:

"Bu günden sonra, Koçali'nin hesabını ayrı, benimkini ayrı yazıp getirin. Bundan sonra yalnızca kendi içtiğim çayların, kahvelerin parasını ödeyeceğim" dedikten sonra, Koçali'yi bir kenara çekerek tekrar uyardım:

"Bak Koçali, yanlış şeyler yapıyorsun. 'Ağa'lık senin neyine? Olduğun gibi görünmen sana yetmiyor mu?" dedim. Ama Koçali söz dinleyecek durumda değildi. Bir de çıkıştı bana:

"Sen karışma! Yetti artık! Rahmetli babama senin baban karışırdı, şimdi de gelmiş sen bana karışıyorsun" dedi, kalktı gitti.

Ortada kalakaldım. Onun bu davranışını bir türlü içime sindiremedim. Çünkü, Koçali'yle hesaplarımızı ayırmasak, bana ayda gelen beş yüz lira para ikimize de yetmezdi. Ayın ortasını bulmadan paramız suyunu çekerdi. Ondan sonra da çaysız, kahvesiz, cigarasız beklemek zorunda kalacaktık.

Ertesi günü Koçali'yi, bahçede birlikte volta atmaya, konuşmaya çağırdım. Başına topladığı bir sürü otlakçı çingene mahkûmla birlikte gelmez mi?

"Koçali ağamız! Koçali ağamız!" diyerek çevresini aldılar onun. Biz ikimiz volta atıp konuşalım derken, on kişi olduk. On kişi ile ne volta atılır, ne konuşulurdu. Zaten volta dediğin en fazla üç kişiyle atılırdı. Çünkü, on kişiyle atılan voltanın hem geri dönüşü zor olurdu, hem de sağa sola dönüş yapamazdın. Yapacak olursan, diğer mahkûmların volta yolunu kesmiş olurdun.

Hiç sesimi çıkarmadım. Koçali'yi otlakçı mahkûm arkadaşlarıyla baş başa bırakarak, koğuşuma çekildim. Sinirlenmiştim çok.

Koçali tam bir ağa oldu. Tuvalete, lavobaya gittiği zaman, yardakçıları ardından koşarlar, Koçali'ye havlu, sabun tutarlardı. Koçali nereye giderse gitsin, yardakçıları el üstünde tutarlardı onu.

Aradan birkaç gün geçti geçmedi, bizim Koçali'nin ağalık foyası meydana çıkmaya başladı. Çünkü, cezaevi gibi bir yerde ağalık yapmak demek, günde sekiz on kişinin karavanasının parasının ödenmesi demekti. Hiç lafla cezaevi ağalığı olur mu? Avantacılar durmadan cigara, çay, kahve isterler. Koçali'de ise, paranın çekirdeği yok. Yoksul bir maraba çocuğuna Siverek'teki köyünden kim para gönderecekti? İnsan koşullarına göre, hareket etmeli, nasılsa öyle görünmeli değil mi?

Birkaç gün sonra Koçali'yi koğuşundan attılar. Üst kattaki koğuştan alt kata indirerek, cezaevinin en kalabalık koğuşuna verdiler. Ben bunu duyduğum halde hiç sesimi çıkarmadım. Malatyalı iki kardeş vardı. Ailecek kan davasından yatıyorlardı. Onlarla arkadaşlığımı sürdürdüm. Çünkü, ikisi de Kürtçe biliyorlardı. İçlerinde Cemal derler, kara kaşlı, kara gözlü olanı tam benim ayarımdı. Cemal de benim gibi her sözünü

tartarak konuşurdu. Ucunun nereye varacağı belli olayların içine girmezdi. Cemal'le ben, yemekten sonra üst kattaki kütüphaneye çıkar, hoşumuza giden kitapları raflardan çekip okurduk.

Akşam sayımından sonra kapılar kapanır, kilitler vurulur, koğuşlar arasındaki her türlü ilişki kesilirdi. Üst kattaki mescitin kapısı yatsı namazından sonra açılırdı. Ben namaz kılmak için mescite gider gelirken, bizim Koçali bana görünmek için, mescidin kapısında durur, volta atardı. Sanki volta atacak başka yer bulamamış gibi. Bilirdim, bana görünmek için yapardı bunu, ama ben de her defasında onu görmemezlikten gelirdim.

Çünkü, Koçali maddi bakımdan iyice sıkışmış durumdaydı. Parasızlıktan çatlıyordu. Çok sevdiği cigarayı bile bırakmak zorunda kalmıştı. Üç beş kuruş para kazanabilmek için gece gündüz boncuk örmeye başlamıştı. Onları satacak, para kazanacaktı sözüm ona. Nasrettin Hoca'nın borcunu ödemek için bahçe kenarına çalı çit germesi gibi.

Oysa, başta benim kesemden başkalarına "ağalık" yapması hataydı. Beni bırakıp yetişkinler koğuşundaki Edip Bey'le yarışıyordu. O Edip Bey ki, Malkara'da çeltik çiftliği vardı. Çok zengindi. O zenginliğine karşın bana bir gün, "Pahalı Efes cigarası içme. Ucuz Bafra cigarası iç ki, paran boşa gitmesin. Cezaevi yaşamına ayak uydurmak zorundayız. Burada yıllarca hapis yatacağız. Her şeyi denetlememiz, düşünmemiz gerek. Sana dostça önerim budur" demişti.

Koçali ise, maraba çocuğu olduğunu unutmuş, ağalık peşinde koşuyordu. Onun maraba çocuğu oluşunu küçümsememden değildi bu. Benim ağa çocuğu olmamla, onun maraba çocuğu olmasının sorumlusu bizler değildik ki! Böyle gelmiş, böyle giderdi. Üstelik ağırbaşlı, saygın bir kişi olmanın ağalıkla, marabalıkla hiçbir ilgisi yoktu, olamazdı da. Benim bildiğim, kişi, kendi saygınlığını yine kendisi yaratırdı.

Bir süre sonra yatsı namazını kılmak için yine yukarı mescide çıkarken, Koçali'yi mescidin kapısında hızlı hızlı volta atarken gördüm. Görmemezlikten geldim yine onu. Mescitte namazımı kıldıktan sonra çıktım dışarı. Baktım, Koçali volta atmaya devam ediyor. Herhalde bana karşı yaptığı yanlışı anladı. Gelip benden özür dilemek istiyor dedim içimden. Ona bu şansı vermek için mescidin kapısında bir süre oyalandım. Baktım, Koçali yanıma gelmediği gibi, beni bir de görmemezlikten gelmez mi? Anlamıştım gururunu benden üstün tuttuğunu.

İçimden "Ulan haydi erkeklik sende kalsın Koçali" dedim. Sokuldum yanına. Volta atan mahkûmlara söylenilen, selam yerine geçen sözcüğü söyledim:

"Uğurlar ola Koçali" dedim.

"Sağol" dedi.

"Nasıl aklın başına biraz geldi mi?"

"Evet. Sen haklıymışsın. Ben gerçekten cahillik ettim. Elin çingenelerine kendimi yoldurdum. Senin gibi arkadaşımı, memleketlimi kırdım. Senden özür diliyorum" dedi.

"Peki, madem öyle, olan oldu. Haydi gel yanıma. Birlikte seninle uzun yıllar hapis yatacağız. Bu yüzden hesaplı hareket etmemizde yarar vardır. İpin ucunu kaçırmayalım. Aksi halde bu günleri de ararız. Hapislikte yataklarımız yatmasın, ailelerimizin şanına yakışır cezayı asıl biz yatalım. O zaman hem herkesten sevgi, saygı görürüz, hem ailelerimiz bundan gurur duyarlar. Suçumuzun getirdiği manevi ağırlığa layık olalım. Sululuktan kimseye yarar gelmez. Hafiflikten her zaman zarar doğar. Bize basit, sıradan bir mahkûmmuşuz gibi davranılırsa, biz bunu kaldıramayız. Ayakçı, maltacı mahkûm değeri görürüz. O zaman intihar edelim daha iyi. Yani şu hapishanede bile her şey yine bizim elimizde. Eğer cıvıklık yapacak olursak ona göre davranış görürüz. Görüyorsun, cezaevinde disiplin arttı. Gardiyanlar elleri coplu geziyorlar. Görünüşte kimseye vurmaz görünüyorlar, ama denetimi iyice ellerine almışlar" dedim.

Koçali ile barışıp kucaklaştık. Hemen o saatten sonra yatağını topladı, bizim koğuşa geri getirdi. Eskisi gibi yine cezamızı çekmeye başladık.

Tam o günlerde, sübyan koğuşuna Zübeyir adında, iriyarı, kof, şişman bir çocuk getirdiler. Herkes ondan Deli Zübeyir diye söz etmeye başladı. Gerçekten de Zübeyir'in ne yapacağı belli olmazdı hiç.

Zübeyir, Şarköylü idi. Vaktiyle bir kız sevmişti. Ama yoluna bir başkası çıkınca, sevdiği kız uğruna, yoluna çıkan delikanlıyı vurmuş, öldürmüştü. Cezaevine düşünce de kafayı azıcık üşütmüştü. Zübeyir tatlı kaçık biriydi.

Koğuşumuza verildikten birkaç gün sonra, Zübeyir bir sabah yatağını, eşyalarını topladığı gibi koğuştan çıktı. İdare binasının kapısına dayandı:

"Ben tahliye oldum" dedi. Yatağının üstüne oturdu. Gardiyanlar ne kadar uğraştılarsa onu oradan söküp alamadılar. Zübeyir'in tahliye olmadığını, onun bilerek numara yaptığını sanan gardiyanlar, Zübeyir'in aklından zoru olduğunu neden sonra anlayabildiler. Onu karga tulumba oradan alarak koğuşumuza geri getirdiler.

Zübeyir'in birkaç gün sonra duruşması vardı. Cezaevinden, mahkemeye gidiş gelişlerde, o gün duruşması olan mahkûmlar, zırhlı bir aracın içine elleri kelepçeli bindirilirler, mahkemeye götürülürlerdi. Duruşma bitince, aynı zırhlı araçla geri getirilirlerdi.

Böyle bir mahkeme dönüşünde, candarmalar zırhlı aracın içinde mahkûmları sayarlar; bakarlar ki, içlerinde Zübeyir yoktur. "Ulan bu deli herif firar mı etti acaba?" diye telaşa kapılırlar. Candarmalar, harıl harıl aramaya başlarlar onu. Önce adliyeye giderler, bakarlar ki, firar ettiğini sandıkları Zübeyir, nezarethanenin bir köşesine büzülmüş oturmuş, gelip candarmaların kendisini almasını beklemektedir. Derin bir oh çeker candarmalar. Zübeyir'e kızsalar mı, gülseler mi, ne yapacaklarını bilemezler. Sonra da bileklerine kelepçeyi vurarak aynı zırhlı araçla geri getirirler.

Zübeyir'in bu olayını duyan savcı ile yargıçlar, öylesine şaşırırlar ki, yanında candarma ve gardiyan olmayan bir mahkûm, nasıl olur da firar etmez diyerek, Zübeyir'in aklından kuşkuya düşerler. Akıl hastanesine gönderirler onu.

Zübeyir, akıl hastanesinde iki ay tedavi gördü. Sonra oradan aldığı deli raporuyla işlediği cinayetten suçu indirildi. Cezasının geri kalan kısmını yatmak üzere, koğuşumuza geri verildi.

Artık adı "Deli"ye çıkmıştı ya, çocuk mahkûmlar dur durak bilmeksizin "Deli Zübeyir, Kaçık Zübeyir" diye takılmaya başladılar ona.

Ne ki, Zübeyir kendisine yapılan bu şakaları kaldıramaz olmuştu. Bu yüzden her şakanın sonu kavgayla bitmeye başladı. En çok da, Hayri adlı mahkûm çocuğun şakasından hoşlanmazdı Zübeyir. Nedense Hayri'ye karşı bilinmez bir kini vardı Zübeyir'in. Ama her kapışmadan sonra Hayri de onun yüzünü gözünü patlatır, şişirirdi.

Bir gün bu ikilinin kavgalarından biri cezaevinin bahçesinde başladı, koridorda sürdü, koğuşta bitti. Zübeyir'in her yanı kan revan için-

de kaldı. Kafası yarıldı. Dudağı, yüzü parçalandı. Ama yine de pes etmedi. Hayri ile kapışmaktan asla geri kalmadı. Araya da kimsenin girmesini istemedi.

"Girenin anasını, avradını..." diye başladı. Ardından da Hayri'ye boğalar gibi saldırdı.

Hayri de onun pencesine düşmemek için ustaca kaçıp, eline geçirdiği, kısa, düzgün meşe sopayla neresine gelirse gelsin, vurmaya başladı.

Hayri cılızdı, Zübeyir ise, iriyarıydı. Ama kof bir şişmanlıktı bu. Bakımsızlıktan, hareketsizlikten boş bir çuvaldan farksızdı.

Hayri, bir ara onu iyice yorduktan sonra, altına alarak tekmelemeye, sonra da Zübeyir'in midesine, sırtına kısa, kalın meşeden sopasıyla vurmaya başladı. Zübeyir'in ağzı burnu kan içinde kaldı. Görünüşü korkunçtu.

"Yapma Hayri, ne yapıyorsun? Görmüyor musun, adam kan kusmaya başladı! Vurma artık!" dememe karşın, Hayri soluk soluğa:

"Ben ne yapayım? Adam dayağa doymuyor. Üstüme üstüme geliyor" diye karşılık verdi.

Ben de, mahkûm çocuklara bağırdım:

"Koşun, Gardiyan Ali Dayı'ya haber verin" dedim.

Çocuklar koşuştular. Az sonra Ali Dayı, diğer gardiyanlarla birlikte geldi. Kavgayı bastırdılar. Hayri ile Zübeyir'i koridora dizdiler. Ali Dayı her ikisini de sorgulamaya başladı.

***

Trakya'nın kışı sert olur. Ayazı insanı kurutur. Soluğunu keser. Bu acımasız soğukta üç çift yün çorap giymeme karşın, ayaklarım yine de üşüyor. Cezaevi duvarları nem içinde. Koğuşlarda soba, kalorifer gibi ısıtıcılar yok. Bulunmuyor. Donuyoruz.

Isınabilmemiz için kimi zaman gazeteleri koğuşun ortasına toplayıp yakıyoruz. Alevlerine ellerimizi, kıçımızı tutuyoruz. Bu da koğuşun havasının kirlenmesine, ortalığın duman içinde kalmasına neden oluyor. Sübyan koğuşunu dolduran otuza yakın çocuk, birbirimizin soluğu ile ısınmaya çalışıyoruz.

Böyle soğuk, dondurucu bir kış günü, duruşmamız için mahkeme kâğıdımız geldi. Koçali ile benim, Siverek Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen dava dosyamız, Tekirdağ Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilmiş, aynı mahkeme de, bize duruşma günümüzü bildirmişti.

Koçali ile birlikte, savcılığın hakkımızdaki suçlamalarını içeren yazıyı tekrar tekrar okuduk. Bizim gibi cinayet suçuyla yargılanan Suat, Hayri, Ahmet de okudular. Sonra da, üçü birden söz birliği etmiş gibi:

"Size en ufak açık kapı bırakmamışlar. İkinizin de ceza yiyeceğiniz kesin" dediler.

Canımız sıkıldı. Derken, duruşma günümüz gelip çattı. Sabah erkenden bileklerimize kelepçe vuruldu. Cezaevinin zırhlı aracına bindirilerek Tekirdağ Adliyesi'ne götürüldük. Duruşma sıramızı, mezbahaya benzeyen nezarethanede bekledik. Sonra ağır ceza mahkemesi başkanının önüne çıkarıldık.

Savcı Bey, bizi suçlayan yazısını okudu ve sonunda:

"...taammüden ve öç almak kastıyla, adı geçen sanıkların bu cinayeti işledikleri kesinleştiğinden, aynı sanıkların CMUK'un 450/10. maddesi gereğince yargılanıp cezalandırılmasını istiyorum" dedi.

450/10. madde doğrudan doğruya idam maddesiydi. Ama yaşımız on sekizin altında olduğu için, cezalarımızın indirilmesini istedi.

Mahkeme Başkanı, benimle Koçali'ye diyecek bir sözümüz olup olmadığını sordu:

İkimiz de söz birliği etmişiz gibi, "Sayın mahkemenize diyecek sözümüz yoktur. Suçumuzu kabul ediyoruz" deyince, karar için mahkeme başkanı, duruşmayı ileri bir tarihe erteledi.

Koçali ile beni, cezaevi arabasına bindirdiler. Geri cezaevine getirildik. İkimizin de üstüne akıl almaz bir ağırlık çökmüştü. Bir köşeye çekilerek hüngür hüngür ağlamaya başladım.

Hemşerim Bahri Gülel

Urfa Siverek'ten akrabamız olurdu Bahri Gülel. Bir kız meselesi yüzünden öz amcasının oğlu Mustafa'yı öldürmüştü. Öldürdüğü Mustafa kadar, sevdiği kız da yakın akrabası olurdu Gülel'in. Kız, ilkin

Bahri'ye yüz vermiş, onunla bir süre buluşmuş, oynaş tutmuş, sonra da seçimini Mustafa'dan yana yapmıştı. Bunu gurur sorunu yapan Bahri Gülel de, tutmuş öz amcasının oğlu Mustafa'yı acımadan öldürmüştü.

Bahri Gülel, yaratılış olarak zayıf bünyeli, güçsüz, cılız bir insandı. Mustafa ise, iriyarı, yakışıklı, babayiğit biriydi. Bahri, Mustafa ile kız yüzünden kavgaya girip kapışsa, yenileceğini bilirdi. Bu yüzden araya kurnazlığını sokmuştu. Kız sorunu çıkalı beri hem Bahri, hem de Mustafa tabancalı dolaşmaya başlamışlardı.

Olay günü Bahri Gülel, Mustafa'ya yanaşarak, kurnazca bir öneri öne sürmüş:

"Amca oğlu, bugün ikimiz de adliyeye gideceğiz. Silahlarımızı evlerimizde bırakalım öyle gidelim. Adliyede arama falan olabilir" demişti.

Hem Bahri'den bir kötülük beklemeyen, hem de kendine biraz fazlaca güvenen Mustafa da, Bahri'nin bu önerisini kabul etmiş, silahını evde bırakmış, sonra da dışarda kendini bekleyen Bahri Gülel'le buluşarak, konuşa konuşa adliyenin yolunu tutmuşlardı. Bahri de silahını kendi evine bırakmıştı. İki amca oğlu konuşa konuşa yürürlerken, Bahri, Mustafa'ya dönerek:

"Allah kahretsin, şimdi aklıma geldi. Mustafa, sen önden yürüyedur. Arkadaşlarımdan birine acil olarak bir diyeceğim vardı. Az kalsın unutuyordum. Ona diyeceğimi deyip, arkandan yetişirim" demişti. Aklına bir kötülük getirmeyen Mustafa da ona inanmış, yürümeye devam etmişti.

Bahri Gülel, Mustafa'nın yanından ayrıldıktan sonra hızla kendi eve gitmiş, evine bıraktığı tabancasını alıp beline sokmuş, sonra da koşar adım Mustafa'nın ardından yetişmişti.

İki amca oğlu, konuşa konuşa çarşı içinden geçerken, ıssız, daracık bir sokağın içine girince, Bahri, azıcık geride kalmış, sonra da belinden tabancasını çekerek, Mustafa'nın kafasına arkadan beş el ateş etmişti. Mustafa da cansız yere düşmüş, böylece kurnazlık, bir kez daha güçlü olanı yenmişti.

Olay yerinden hızla uzaklaşan Bahri Gülel, en yakın arkadaşının evine sığınır. İşlediği cinayeti, gizlendiği evi kimsenin görmediğinden

emindir. Oysa hem cinayetin işleniş biçimini, hem de kaçıp gizlendiği evi, bir rastlantı sonucu adamın biri görmüştür. Üstelik bu adam Bahri Gülel'i yakından tanıyan biridir. Doğruca en yakın polis karakoluna giderek, Bahri Gülel'in gizlendiği evi gösterir. İşlediği cinayeti anlatır. Bahri Gülel yakalanır. Böylece iki amca oğlundan biri mezarı, öbürü de cezaevini boylamış olur.

Bahri Gülel, önce Siverek Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanır. Ceza alır. Yaşı küçük olduğu için Elazığ Çocuk Islahevi'ne gönderilir. Yaşı orada on sekizi geçince, Bursa Cezaevi'ne gönderilir. Bahri, Bursa Hapishanesi'nde çile doldururken, uğruna amcasının oğlu Mustafa'yı öldürdüğü, yakın akrabasının kızının, bu kez de öldürdüğü Mustafa'nın yeğenine kaçtığını, onunla evlendiğini duyar ve neye uğradığını şaşırır. Dili tutulur. Uğruna cinayet işlediği, yıllarca hapisleri göze aldığı kız, onun önünü boşa çıkarmıştır. Ter ter tepinir. Ne yapacağını bilemez. Üzüntü, bir kurt gibi yer bitirir içini; tıpkı akacak yeri olmayan suyun kurtlanıp kokması gibi. Bahri, merak ve kederden ince hastalığa yakalanır. Verem olur.

Bahri Gülel'i, manevi oğlu gibi seven, Bursa Cezaevi Savcısı Ali Haydar Cengiz Bey, tedavi ettirmeye çalışır onu. Ama geç kalınmış; Bahri'nin ciğerleri kevgire dönmüştür. Zorunlu olarak onu Tekirdağ Cezaevi verem hastanesine gönderirler.

Bir gün koğuşlar arasında "aralıkçı"lık yapan mahkûmlardan biri, elime bir pusula tutuşturdu. Pusulayı açtım baktım, Bahri Gülel'den geliyordu. Bahri Gülel, verem hastanesindeki tedavisinin sona erdiğini, hastaneden çıktığını, üç günden beri yetişkinler koğuşunda kaldığını, benimle görüşmek istediğini, ama cezaevi yönetiminin buna izin vermediğini yazıyordu.

Pusulayı okur okumaz, Gardiyan Ali Dayı'nın yanına çıktım. Durumu anlatarak, Bahri Gülel'le görüşmem gerektiğini söyledim ona. Ali Dayı, idareye gidip danışacağını, ayrıca Bahri Gülel'le görüşmek istediğime dair bir dilekçe yazıp kendisine vermemi söyledi. Dilekçeyi yazıp, Ali Dayı'ya verdim hemen.

Ertesi günü Ali Dayı, beni yanına çağırarak, Bahri Gülel'le görüş isteğimin kabul edildiğini söyledi.

"Ama ilkin seninle benim görüşmem gerek. Bahri ile senin kan davalarınız var. İkiniz de bu meseleden ötürü hapis yatıyorsunuz. Bu görüşme sırasında Bahri Gülel seni öldürürse ya da sen onu öldürürsen, ben sorumlu olurum. Şimdi açıkça söyle bana, Bahri Gülel senin neyin olur?"

"Bahri Gülel Sivereklidir, yakın akrabamdır. Onun kan davası başka kişilerledir. Benimle Bahri'nin arasında bir husumet olamaz. Onunla görüşmek istiyorum" dedim.

"O zaman şimdi bana söylediklerini bir kâğıda yaz, ver bana" dedi. Yazdım verdim.

Ali Dayı, bu kâğıdı cezaevi müdürüne götürdü. Sonra da benim Bahri Gülel'le görüşmeme izin verdi. Sübyan koğuşundan çıkardılar beni. Yetişkinlerin koğuşuna götürdüler.

İçerisi çok büyüktü. Kocaman bir bahçesi, üç katlı bir binası vardı. Yine büyükçe bir kantini, çay ocağı, hamamı, çamaşırhanesi, mutfağı vardı. Ortadaki büyük bahçede, yarıçıplak, tayfalara benzeyen mahkûmlar büyük bir coşkuyla voleybol oynuyorlardı.

Bahri Gülel, yetişkinler koğuşunun ağaları Metin Demirbilek'le, Tarzan Naci'nin özel odalarında ağırlanıyor, orada kalıyordu.

Bahri Gülel'le buluştum. Uzun süre kucaklaşıp, dertleştik. O arada beni Tarzan Naci ve Metin Demirbilek'le tanıştırdı. İkisi de cana yakın insanlardı. Benim için özel öğle yemeği çıkarttılar; ellerinden geldiğince ağırladılar beni.

Bahri Gülel'le görüşmemiz sona erdi. Gardiyan Ali Dayı ile birlikte, sübyan koğuşuna geri döndüm. Bahri Gülel, tedavi için Bursa Hapishanesi'nden geldiğinden, ertesi günü Bursa'ya geri gönderildi. Onunla olan arkadaşlığımız, mektuplaşmalarımız yıllarca sürdü.

Bahri Gülel'le görüştükten birkaç gün sonra, yetişkinler koğuşunda büyük bir kavga çıktı. Bu kavgada, Bahri Gülel ile beni ağırlayan koğuş ağaları, Tarzan Naci ile Metin Demirbilek ağır şekilde yaralandılar.

Olay şöyle olmuştu:

Tarzan Naci ile Metin Demirbilek özel bir koğuşta kalıyorlar. Kendileri için özel yemekler yapan, kendilerine hizmet eden özel adamları var. Bu ikili, Tekirdağ Cezaevi'nin ağaları. Hem cezaevinin haracını yiyorlar hem de özel koğuşlarında krallar gibi yaşıyorlar.

Tarzan Naci Kürttü. Abartılı bir sesle konuşurdu. Çenesi hiç durmazdı. Kabına sığmayan, deli dolu, acımasız bir insandı Tarzan Naci. Daha önce yattığı cezaevlerinde olaylar çıkarmış, çıkan olayların ortasında görev almıştı. Herkes ondan çekinirdi. Aslında cana yakın biriydi. Ama yılların hapisliği onun kişiliğini duygusuz, acımasız bir kabuk gibi sarmıştı. Azıcık da Kürtçülüğü vardı. Bu yanını, Doğulu mahkûmları yanına çekmek için kullanırdı. Zaten Bahri Gülel'i de, salt Siverekli ve Kürt olduğu için kendi koğuşuna aldırmıştı. Kendi yatağını vermiş, özel yemeklerle beslemiş, ağırlamıştı onu.

Tarzan Naci'nin arkadaşı Metin Demirbilek ise İstanbullu idi. Zeki, kurnaz, yol yordam bilen, güzel konuşan biriydi. Tarzan Naci ile kafa kafaya vermişler, cezaevinde gelir getiren ne kadar yer varsa, esrar, kumar, çay ocağı, kantin, hamam, tümüne el koymuşlardı. Kimseye göz açtırmıyorlardı.

Bu ikilinin yaptıklarına cezaevi yönetimi bile göz yumar olmuştu. Çünkü, onlar da kazanılan kara paradan paylarına düşeni gizlice alıyorlardı. İdareye sırtlarını dayayan bu ikili, şımardıkça şımarıyor, kendilerini dinlemeyen, uyarılarına aldırmayan mahkûmları koğuşlarında barındırmıyorlar, bir şekilde onların ya kendi koğuşlarına ya da daha önce geldikleri cezaevine gönderilmelerini sağlıyorlardı. Bunlar da olmazsa, gözlerinin tutmadığı mahkûmu, bir şekilde idareye şikâyet ediyorlar, sonra da onu hücreye attırıyorlardı. Yeter ki, Tarzan'la Demirbilek'in çıkarlarına dokunulmasındı.

"Erzurumlu" adıyla bilinen mahkûm, atletik yapılı, zeki bir insandı. Sezgileri güçlü, sağlamdı. Ama Erzurumlu, Tarzan Naci ile Metin Demirbilek'in kendisine soluk aldırmayan tutumlarından bıkmış, usanmıştı.

Erzurumlu, iyi voleybol oynardı. Kendisine ait özel bir voleybol topu vardı. Erzurumlu, bir gün bu topu, voleybol oynamak isteyen diğer mahkûmlara kiraya vermeye kalkınca, işler karışmıştı. Metin Demirbilek'le, Tarzan Naci ikilisi bunu duyunca, topu Erzurumlu'nun elinden almışlar, bıçakla parça parça etmişler, sonra da bütün mahkûmların gözü önünde, Erzurumlu'nun suratına çarpmışlardı.

"Senin bundan böyle değil top oynamana, bahçeye çıkmana bile izin vermiyoruz" demişlerdi.

Tarzan-Metin ikilisinin gözlerini öylesine para hırsı bürümüştü ki, mahkûmların bir saat olsun parasıyla top oynamalarına bile izin vermiyorlardı. Erzurumlu'nun alacağı birkaç kuruşta gözleri kalmıştı. Çünkü, buna izin verirlerse, öbürlerine de emsal olabilirdi. Bu yüzden cezaevinde gelir getiren her yer onların denetimi altındaydı. Bir top kiraya verilecekse, parası onların cebine damlamalıydı.

Elinden topu alınan, parçalanan, suratına vurulan, havalandırmaya bile çıkmasına izin verilmeyen Erzurumlu, düşünüp taşınmaya başlıyor. Kedi köşeye sıkıştırılınca ne yaparsa, Erzurumlu da onu yapmaya, Tarzan-Metin ikilisinden öç almaya karar veriyor. Tarzan-Metin ikilisinin silahlarının olduğunu bile bile hem de.

Tarzan Naci, tehlikeli, gözü pek biri. Zaten Tarzan Naci, Metin'in vurucu gücü gibi bir şey. Bu nedenle Erzurumlu ilk darbeyi Tarzan'a vurması gerektiğini biliyor. Aksi halde Tarzan onun işini bitirebilir.

Erzurumlu bu kararla, olayların gelişmesini bekliyor. Onları gizlice izlemeye alıyor. İlkin Tarzan'ı şişleyecek, sonra Metin'in işini bitirecektir. Ondan sonrası Allah kerim... Ama Metin'le Tarzan'ın çevresinde bir sürü yardakçıları, korumaları var. Onları nasıl atlatacak da bu ikiliyi şişleyecektir?

Birkaç gün içinde bunun hesabını da yapıyor Erzurumlu. Şöyle: Tarzan ile Metin top hastası birer mahkûmdurlar. Her gün havalandırmada voleybol oynarlar. Oynarlarken de üstlerinde bir atletle, eşofman altından başka bir şey kalmaz. Üstelik top oynarlarken üstlerinde silah taşımaları da olanaksızdır. Erzurumlu için en iyi saldırı anı, işte onların top oynadıkları andır. Ya da onların maçtan sonra duş almak için hamama yürüdükleri andır. Bunları iyice hesaplayan Erzurumlu, saldırı için hazırlanır. Maçın bitimine doğru, çay ocağının karşısındaki duvarın kuytusuna gizlenir. Onların, maçtan sonra duş için hamama gideceklerini, giderlerken de, çay ocağının karşısındaki duvarın dibinden geçeceklerini bilir ve cezaevi yapısı, keskin, sivri şişi, buluzunun altında sıkıca tutar Erzurumlu.

Derken maç biter. Her şey düşündüğü gibi gelişir. Metin-Tarzan ikilisinin acele acele geldiklerini görür. Erzurumlu'nun önünden geçerek, hamama girerlerken, fırsat bu fırsattır diyerek, Erzurumlu fırlar yerinden. Bir eliyle Tarzan'ı atletinden tutarken, öbür eliyle de sivri, keskin

şişi bütün hıncıyla Tarzan'ın karnına, göğsüne saplayıp saplayıp çekmeye başlar. Metin ise, hiç beklemediği bu saldırı karşısında şaşırmış durumda. Neler olup bittiğini anlamadan, arkadaşı Tarzan'ın işinin bittiğini görür. Sonra sıranın kendisine geldiğini anladığında iş işten geçmiştir artık. Erzurumlu, elindeki kanlı şişi, birkaç kez de Metin'in karnına sokar, çeker. Bir ara şişi öylesine derine batırır ki, Metin'in kemiğine dayanan şişin ucu eğri çıkar.

Artık ne Tarzan'ın Tarzanlığı kalmıştır ne de Metin'in Demirbilekliği. İkisi de yerde alkanlar içinde yatarlar. Metin bir ara kendine gelerek, Erzurumlu'nun elinden kaçmayı başarır. İdareye doğru koşar. Onun bu kaçışı, en çok Erzurumlu'nun işine gelir. Elindeki suç aleti şişi gizlemeye hem zaman bulur, hem de olay yerinden hızla uzaklaşır gider.

Metin'le Tarzan'ı hastaneye kaldırırlar. Tarzan Naci, acil müdahale sonucunda ölümden kurtulur. Metin ise, birkaç şiş yemesine karşın, yarası ölümcül değildir. Olayı ucuz atlatır.

Bu olaydan sonra Erzurumlu'yu yakalarlar. Dipkapalı'ya atarlar. İki hafta orada kaldıktan sonra, hücreye atarlar. Ama isterlerse cehennemin dibine atsınlardı; cezaevi ağalarından öcünü fazlasıyla aldığı için, Erzurumlu mutlu ve erinç içindedir çünkü.

"Sübyan koğuşundan yetişkinler koğuşuna"

Günler su gibi akıp gidiyor. Benimle Koçali'nin, Tekirdağ Cezaevi'ne gelişimiz, birinci yılını doldurdu. Yakında ikimiz de on sekizimize basacağız. Yetişkinler koğuşuna geçeceğimiz günler yakın.

Bir ay sonra cezaevi müdüründen izin çıktı. Benimle Koçali, yetişkinler koğuşuna verildik. Eşyalarımızı, yataklarımızı toplayarak, elliden fazla mahkûmun kaldığı yetişkinler koğuşuna geçtik. Koğuşa geçtiğimiz gün, koğuş ağaları, Metin Demirbilek'le, Tarzan Naci iyileşmişler, hücreye atılmışlardı. Onların yerini, yine Metin-Tarzan ikilisinin adamları olan Pehlivan İsmail'le, Malkaralı İsmet almışlardı. Cezaevinin avantasını bu kez onlar yiyorlardı. Yani kişiler gidiyor, kişiler geliyor, ama sistem hiç değişmiyordu.

Edip Bey, Pehlivan İsmail, Malkaralı İsmet, üçü birden benimle Koçali'ye "geçmiş olsun"a geldiler. Edip Bey, gerçekten bir beyefendiydi. Giyimine, kuşamına, konuşurkenki inceliğine bakınca bu adamın burada işi ne diyeceği gelirdi insanın.

Yetişkinler koğuşuna geçişimizin ikinci haftasında, Metin Demirbilek'le Tarzan Naci, hücrelerinden çıktılar. Hamama götürüldüler. Onların hamama götürülüşünü bahane eden adamları, esrarlı cigaralar sarıp, Metin'le Tarzan'a verdiler. Onlar da yıkanma bahanesiyle hamama girerek, orada esrarlı cigara partisi yaptılar.

Hamamın koridorunda ayak üstü onlarla karşılaştım. "Geçmiş olsun" dedim. Çünkü, onlar aylar önce Siverekli Bahri Gülel'le beni özel koğuşlarında ağırlamışlardı. Onlarla biraz hoş beş ettim. Sonra koğuşuma çıkarken bazı mahkûmların merdiven başlarını tuttuklarını gördüm. Sayıları yirmiden fazlaydı. Ellerini kollarını sallayarak:

"Metin'le Tarzan'ın suçu yoktur. Onları hücreye atamazsınız" diye idareye karşı bağırmaya başladılar. Bir isyan başlangıcıydı bu. Gardiyanlar, mahkûmların bağırıp çağırdığını görünce, idareye kaçıştılar. Onlar kaçınca, adamları Metin'le, Tarzan'ı hamamdan alarak, üçüncü kattaki koğuşa götürdüler. Derken elliden fazla mahkûmun tümü isyana katıldı. Herkes idarenin aleyhine atıp tutmaya başladı. Bir süre sonra koğuşlara candarmalar doluştu. Mahkûmlar da kütüphanede yangın çıkarmaya çalıştılar. Ama Malkaralı İsmet, yangını derhal söndürerek:

"Kitaplara dokunmayın!" diye bağırdı.

Yürekli bir çocuktu İsmet. Hem okumaya düşkündü, hem de üstünde iki üç bıçak taşırdı.

Sonra cezaevi müdürü geldi. Sözlü uyarılarda bulundu.

"Aklınızı başınıza toplayın! Yoksa hepinizin hayatını yakarım" dedi. Ama kimseye sözünü dinletemedi.

O ara Pehlivan İsmail, mahkûmlardan bir masa istedi. Masa getirildi. Masayı demir kapının önüne koydular. Pehlivan İsmail, kütüphanede duran Atatürk büstünü getirdi, masanın üstüne koydu. Candarmalar içeriye zorla girecek olurlarsa, kapının arkasında duran Atatürk'ün büstünden sözüm ona çekinecekler, kapıyı fazla zorlamayacaklardı. Ama aksi oldu.

İsyan giderek büyüdü. Tehlikeli boyutlara ulaştı. Mahkûmun isyan ettiği bu gibi durumlar, en çok ispiyoncu mahkûmlar için tehlikeli olurdu. Daha önce idareye ispiyon edilerek hücreye atılan, canı yanan mahkûmlar, o kargaşada ispiyoncu mahkûmları yakalayıp dövüyorlar, suratlarına tükürüyorlar, kabalarına şiş sokarak onları rezil ediyorlardı.

İspiyoncu Koca Sait bunlardan biriydi. Adından anlaşılacağı gibi, çam yarması gibi bir insandı Koca Sait. Ama o iriyarı kalıbının içinde, insanlık, mertlik diye bir şey yoktu. Tilkilik, ikiyüzlülük vardı. Birçok mahkûmu idareye gammazladığından, mahkûmlar harıl harıl onu arıyorlardı dövmek için. Ama Koca Sait'i aradınsa bul, yoktu hiçbir yerde. İri bedeniyle nereye gizlendi diye herkes onu ararken, kocaman bir çöp bidonunun içinde buldular onu.

"Tam kendine yakışan bir yer seçmişsin, namussuz herif!" diyerek, saldırdılar ona. Aman yarabbi, o nasıl saldırmaydı, o nasıl küfür ve dövmeydi öyle? Tombullaşmış kıçına, bacaklarına bıçağının ucunu batıran batıranaydı:

"Al bu da benden hatıra!" diye bağırıyorlardı. Koca Sait'in bedeninin her yanından kanlar sızıyordu. Kocamanlığından utanmadan diz çökmüş, kız gibi sesler çıkara çıkara yalvarıyordu. Ama kimsenin onu dinleyecek hali yoktu. Çünkü, hangi mahkûmun ağzından bir söz çıkmışsa, gitmiş bire yüz katarak idareye gammazlamıştı. Şerefsizin tekiydi Koca Sait.

İsyancı mahkûmlar, o kargaşa içinde Koçali'yi de kafaya almışlardı.

"Sen koğuşa yeni geldin. Senin ifaden inandırıcı olur. Savcı Bey'le müdür bey seni sorguya çekerlerse, onlara gardiyan Gani'ye iki yüz lira rüşvet verdiğimizi, ama onun bize verdiği sözde durmadığını, bu yüzden isyan çıkardığımızı falan söyle" demişlerdi ona. O da bunu kabul etmişti.

Derken candarmalar bütün koğuşlara girdiler. İsyan az zamanda bastırıldı. Sorgulamalar başladı. Tutanaklar tutuldu. Yüzleştirmeler, karşılıklı suçlamalar, itiraflar, çözülmeler, birbirini ele vermeler başladı.

Koğuş mahkûmlarının ağız birliği edercesine suçladıkları gardiyan Gani Baba, onurlu, dürüst bir insandı. Mahkûmların suçlamalarını duyunca, istifa dilekçesini yazmış, idareye vermiş, sonra da çekmiş

gitmişti. Çünkü, Gani Baba, idarede rüşvet yemeyen tek insandı. İçerde dönen dolaplara elinden geldiğince dur derdi. Sessiz, şerefli bir insandı. Gani Baba, şimdi bu dürüstlüğünün kurbanı olmuştu.

Cezaevi idaresi çıkan olayları sabaha kadar soruşturdu. Sinop, Zonguldak, Afyon cezaevlerine anında sürgünler yapıldı. Tarzan Naci, Metin Demirbilek ile yandaşları sürgüne gönderildiler.

Bu sorgulamalar sırasında, Savcı Bey, Koçali'nin dolduruşa getirildiğini anlamış:

"Seni de sürgün edecektim, ama hem tutuklusun, hem de deneyimsiz cahilin tekisin. Bir daha kendini kullandırtma. Hadi defol. Gözüm görmesin seni" demişti.

Bu isyanda benim, tarafsız, ağırbaşlı tutumum, Savcı Bey'in hoşuna gitmişti. Ondan iyi bir not almıştım. İlerde onun bana verdiği notun yararını, cezaevi muhasebesinde görevlendirilmem sırasında görecektim.

İsyanın bastırılmasından bir hafta sonra Fehmi Hoca adında bir mahkûm geldi. Yıllanmış bir mahkûmdu. Gelir gelmez hücreye attılar onu. Fehmi Hoca'dan sonra "Ciğerci" diye bilinen namlı mahkûm Mehmet Aygün geldi. Ciğerci Memet bizim hemşerimizdi, Urfalıydı. Onu bizim koğuşa verdiler. Ciğerci'yi hemşerimiz olduğu için ağırladık; çay, kahve sunduk kendisine.

Ciğerci Memet de, Fehmi Hoca gibi deneyimli bir mahkûmdu. Hapishaneciliği iyi bilirdi. Birçok cezaevinde iyi cezalar yatmıştı. İsyanlara katılmış, yaralamalar yapmış, bu arada kendisi de yaralanmaktan kurtulamamıştı. Gözü karaydı. Zaten onun yaşamı baştan aşağı kavgaydı. Ciğerci dedin mi, bilmeyen kimse yoktu.

Ciğerci Memet, şişman, orta boylu, güçlü bünyeli biriydi. Urfa'nın içinde sıradan bir olay yüzünden başı belaya girmiş, yaşamının akışı değişmişti. Ciğerci, Urfa'nın daracık sokaklarında gezginci kebapçılık yapardı. Urfa'nın ciğer kebabı meşhurdur; ciğerler şişe, lokma lokma dizilir, kömür ateşinde pişirilir. Soğuk ayranla birlikte, terbiye edilmiş kuru soğan, nane, maydonoz, bol acılı yeşil biberle müşteriye sunulurdu.

Ciğerci'nin gezginci kebapçılık yaptığı aynı sokakta, bir başka delikanlı daha vardır. O da, kebapçılık yapmaktadır. Derken aralarında bir çekememezlik, bir müşteri kızıştırmasıdır başlar. Birbirlerinin

müşterilerini çekmeye çalışırlar. Bu anlamsız yarış, aralarında zamanla bir hasımlık doğurur. Birbirlerini çekemez olurlar. Derken tartışma başlar, tartışma kavgaya dönüşür. Ciğerci, tezgâhın üstündeki bıçağı eline alır, hasmı olan delikanlı da şişleri alır eline. Girişirler birbirlerine. Ciğerci, biraz güçlü olduğu için, hasmını oracıkta cansız yere serer. Ve hapishanelerin ünlü Ciğerci'sinin öyküsü de işte böylece başlamış olur.

Ciğerci Memet, ben, Koçali birlikte yemek yemeye başladık. Ciğerci'nin parası pulu gelmezdi hiç. Ailesinin durumu iyi değildi. Bu yüzden koğuşumuzun çay ocağını verdirdik ona. Onun çay ocağının başına geçmesiyle, içtiğimiz çayların tadı, kokusu, rengi değişti. Güzel, demli çaylar içmeye başladık koğuşta.

***

Koçali ile benim, Tekirdağ Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki duruşmalarımız bütün hızıyla sürüyor. Mahkemeye gidip gelmekten bıkıp usanmaya başladık. Alacağımız cezanın kaç yıl olacağını düşünmekten içimize fenalık geldi. Şu iş bir an önce bitsin; kaç yıl hapis yatacağımızı bilelim de, ona göre cezamızı çekelim diyoruz kendi kendimize.

Mahkemeye her götürülüşümüzde, duruşma sıramızın gelmesi için adliyenin havasız, pis, izbe nezarethanesine tıkıyorlar bizi. Bazen havasızlıktan boğulacak hale geliyoruz.

Tam o günlerde, Edirne Cezaevi'nden sürgün edilen Ayı Naci derler bir mahkûm verildi koğuşumuza. Ayı Naci, sarışın, açık tenli, yakışıklı bir insandı. Ona "Ayı" denmesinin nedeni, fazla iriyarı olmasındandı.

Herkes gibi ben de, "geçmiş olsun, hoş geldin" demeye gittim ona. Ciğerci'nin onunla olan yakınlığı hemen dikkatimi çekti. Ciğerci, Ayı Naci'ye değerli konuk gibi bakıyor, ona özel, demli, hoş kokulu çaylar yapıyordu. Derken ona esrarlı cigara sarıp vermeye başladı. Ayı Naci, esrarlı cigarayı ağızlığının ucuna takar içerdi.

On gün sonra, Ayı Naci, bizim koğuşu beğenmedi. Özel zevkleri olan bir insana benziyordu. Onu özel müşahade odasına yatırdılar.

Birkaç gün sonra Ayı Naci'nin niçin özel müşahede odasına alındığı belli oldu. Müşahede odasında iki yatak vardı. Birinde kendisi yatar kalkardı. Öbür yatak boş dururdu. Ayı Naci'yi, her hafta, bazen de

haftada iki üç kez, çok şık, çok güzel bir kadın ziyaret etmeye başladı. Ayı Naci, bu şuh bayanla özel müşahede odasında üç dört saat kalıyor, sonra bayan çekip gidiyordu. Ayı Naci'nin pantolon önünü ıslak görürdük bazen. Bu güzel kadın, Naci'nin karısı falan değildi, metresiydi. Bu nasıl işti? Burası otel miydi, yoksa hapishane mi? Biz mahkûmlara göz açtırmayan idare, bütün bu olan bitenlere nasıl göz yumuyordu?

Ayı Naci, özel müşahede odasında metresiyle keyif çatarken, çay ocağını işleten Ciğerci de, gizlice içeriye esrar sokmaya, esrarlı cigara sarıp satmaya başladı. Ciğerci ile arkadaşları cezaevine esrar sokup dağıtan gizli bir şebeke kurmuşlardı. Cezaevine esrar sokuyor, satıyor, çok paralar kazanıyorlardı.

Bir gün yine küçücük torbalar içinde içeriye esrar sokmuşlar. Esrar torbaları, koğuş masasının üstünde dururken, Cumhur adındaki oğlan idareye durumu ihbar etmiş. İdare ile gardiyanlar arasında bir hareket başladı.

Ciğerci'nin durumunu tehlikede gören adamı Hayri:

"Arkadaşlar, Ciğerci'nin başı belada. Onu ispiyon etmişler. Müdür Bey ile gardiyanlar koğuşa doğru geliyorlar" dedi.

Bir başka mahkûm da:

"Aman torbaları imha edelim, onlara vermeyelim. Aksi halde Ciğerci on yıl daha hapis yer" dedi.

Koğuşta bir hareket başladı. Benim bu esrar işinden en ufak çıkarım olamazdı. Hem paraya ihtiyacım yoktu, hem de esrar falan kullanmazdım. Ama işe salt hemşerilik açısından bakıyor, Ciğerci'yi bu yanlış hareketinden ötürü kurtarmaya çalışıyorduk.

Bu sırada Müdür Bey'le, gardiyanlar koğuşlara girdiler. Müdür öfkesinden köpürüyor, gardiyanlara bağırıyor:

"Her yanı arayın!" diyordu.

Gardiyanlardan esmer, durgun yüzlü Rıza Efendi, esrar torbalarını bulduğu halde, bulmamış gibi yaptı. Esrar torbaları, Ciğerci'nin sabun kutusunun içindeydi. Sabun kutusu da Rıza Efendi arama yaparken, masanın üstünden yere düşmüş, açılmış, esrar torbaları böylece ortaya çıkmıştı. Rıza Efendi bunu gördüğü halde sesini çıkarmadı. Çünkü, sesini çıkardığı anda koğuş ayaklanabilir, belki de o kargaşa sırasında karnına bıçağı yiyebilirdi.

Müdür Bey, "Esrarın kokusunu aldım. Boşuna çabalamayın. Elimden kimse kurtulamaz" diye bağırarak yandaki koğuşa doğru yürüdü. Müdür Bey'in kokusunu duyduğu esrar, gardiyan Rıza Efendi'nin bulduğu esrar değildi. Yandaki koğuşta mahkûmun biri, boş bulunmuş, esrarlı cigarasını yakmış, tüttürmüştü. Koğuşa ani baskın yapılınca da, esrarlı cigarayı söndürmeye vakit bulamadan, pencereden aşağıya atmıştı. Müdür Bey'in kokusunu duyduğu esrar, pencereden atılan bu esrarlı cigaranın kokusuydu.

Müdür, esrarlı cigara dumanı kokan koğuşa gidince, gardiyanlar da onu izlediler. Ciğerci'nin esrarlı torbaları kurtuldu. Böylece koğuşumuz büyük bir tehlike atlatmış oldu.

***

Karavana arkadaşlarımız çoğaldı. Hücreden çıkan Fehmi Hoca da bizimle birlikte yemek yemeye başladı; ama Fehmi Hoca fazla gururlu bir insandı. Parası olduğu zaman bizimle birlikte yemeğini yer, olmadığı zaman, açlıktan öleceğini bilse aramıza katılmaz, bir kenara çekilir, aç, susuz, öylece dururdu.

Fehmi Hoca, dindar, âlem bir insandı. Boyu ufacıktı, bedeni zayıftı. İyi güreşir, iyi boks yapardı. Bu yüzden kavgaya giriştiği iriyarı insanları yere sererdi.

Fehmi Hoca ile dostluğumuz ilerledi. Benden yaşlı olduğu için onun her işine koşmaya başladım. O da benim sözümden çıkmazdı hiç. İkimiz de Zazaca konuşur, Zazaca dertleşirdik. Koğuşumuzda ikimizin dışında kimse Zazaca bilmediğinden konuştuklarımızı kimse anlayamazdı. Bu yüzden birbirimize açılır, ailesel sorunlarımızı anlatır, dertleşirdik.

Fehmi Hoca, salamura zeytini iyi yapardı. Salamuranın vakti gelince, sıcak, kaynar suyun içinde zeytinleri bir süre bekletir, iyice yıkar, çalkalar, sonra suyunu süzerdi. Üstüne bolca zeytinyağı döker, limonu ince ince dilimler, atardı içine. Üstüne de acılı pul biberi dökünce, zeytinler şişer, irileşirdi. Bir de sıcak demli çay oldu mu yanında yenilen zeytinin tadına doyum olmazdı.

Fehmi Hoca'nın dışında, bir hoca daha vardı koğuşumuzda, Müslüm Hoca. Müslüm Hoca, Urfalı hemşerimizdi. Ama sahtekârın te-

kiydi. Ağzı bir tek dua bilmediği halde dinine düşkün biriymiş gibi gösterirdi kendini. Sakal bırakır, beyaz sarık sarardı başına. Ne yandan baksan görünümüyle ağır hoca, ermiş bir din bilgini gibi gösterirdi kendini. Sürekli namaz kılardı. Alnı secdeden hiç ayrılmazdı. Ama bütün bunlar birer gösterişti, yalandı. Namaz kılmadığı zaman ranzasında oturur, cam ve aynaların üstüne çiçekle yürek resimleri yapardı. Sonra da o çiçek ve yürek resimlerinin ortasına onu satın alacak olan mahkûmun fotoğrafını yapıştırır, resimleri fahiş fiyatla satardı.

Müslüm Hoca'nın kendini ermiş bir din bilgini gibi, bir şeyh gibi göstermesine koğuşumuzda kimse inanmazdı. En başta da Fehmi Hoca inanmazdı. Aksine ona ifrit olurdu.

Bir gün koğuşta bir sohbet tutturmuş konuşuyoruz. Konu, korku, korkmak duygusuna gelince, Müslüm Hoca ayağa kalkarak, fetva verir gibi, "Müslüman kimse, kimseden korkmaz. Müslüman dediğin korkusuz olur. Müslüman ancak Allah'tan korkar. Bunun dışında kimseden korkmaz. Korkan gâvur olur" dedi.

Fehmi Hoca aksini savundu:

"Saçmalama! Korkmak canlılara mahsustur. İnsani bir duygudur. Her canlı birbirinden korkar, çekinir. İnsan da kendi cinsinden çekinir, korkar" dedi.

Müslüm Hoca diretti:

"Hayır, yanlışın var. Bu sözlerinin tümü saçma. Asıl Müslüman olan korkmaz" diyerek, Fehmi Hoca'ya karşı çıktı. Aralarındaki tartışma kızıştı.

Fehmi Hoca, Müslüm Hoca'nın suratının ortasına bir yumruk vurunca, boşta kalan Müslüm Hoca devrildi. Fehmi Hoca, eşeğe binermiş gibi bindi Müslüm Hoca'nın üstüne. Sonra da yumruğunu kaldırarak:

"Söyle ulan namussuz, kul kuldan korkar mı, korkmaz mı?" diye bağırdı.

Müslüm Hoca'nın sesi soluğu kesildi.

"Tamam tamam. Kul kuldan korkarmış arkadaş" deyince, Fehmi Hoca üstünden indi onun. Sonra da ağzına geleni söylemeye başladı:

"Seni sahtekâr seniii... Demek bir Müslüman olarak sen, şimdi benden korkuyorsun değil mi?" diye sordu.

Müslüm Hoca da:

"Evet, korkuyorum arkadaş. Tamam, yeter vurma!" diye yalvarınca, koğuşta kahkahalar yükseldi.

Ama iki hocanın kavgasını gardiyanlar görmüştü. Onları apar topar Başgardiyan'ın önüne çıkardılar. Başgardiyan Rıza Efendi, iyi bir insandı. Güvendiği için koğuştan tek beni çağırarak, olayı sordu:

"Adnan, kavgayı kim başlattı? Suç kimdeydi?"

"Suç Müslüm Hoca'daydı. Durup dururken saçma sapan görüşler ileri sürüp, Fehmi Hoca'yı tahrik etti. O da bir yumruk attı. Olan bitenlerin hepsi bu" dedim.

Rıza Efendi onları salıverdi. Çünkü, Fehmi Hoca da, Rıza Efendi'nin hemşerisiydi. Elazığlıydı. Fehmi Hoca'yı alttan alta korurdu. Bu yüzden olayı fazla büyütmeden iki hocayı barıştırdı. Koğuşumuza geri yolladı.

Fehmi Hoca'nın hapse girmesi, yine böyle bir yumruk atma yüzünden olmuştu.

Fehmi Hoca, Elazığ'da iken, arkadaşlarından biri bir gün onu şarap içmeye çağırıyor. Fehmi Hoca hem camide hocalık yapan, hem de fırsatını bulunca rakı, şarap, esrar ne bulursa içen biri. Ama asla aşırıya kaçmayan, esrara, rakıya, şaraba kul olmayan bir yaratılışı var Fehmi Hoca'nın.

Bir gün camide imamlığını yapar, cemaate namaz kıldırırken, arkadan birilerinin kendisi hakkında ileri geri konuştuğunu duyar:

"Bu adamın arkasında namaz falan kılınmaz aslında. Bu adamın kıldırdığı namaz namazdan sayılmaz."

Fehmi Hoca, sağına soluna selam verir gibi yaparak, arkasında laf atanın, Malatyalı Çavuş derler biri olduğunu anlar. Ama namaz anı olduğu için sesini çıkarmaz fazla.

Namaz çıkışı, Fehmi Hoca, Malatyalı Çavuş'u bir kenara çekerek:

"Niçin arkamdan dedikodu yapıyorsun? İçtiğim rakının, şarabın, esrarın sana ne zararı var? Parasını sen mi veriyorsun?" diye sorar.

Malatyalı Çavuş da alttan alacağı yerde ters bir yanıt verince, Fehmi Hoca sinirlenerek, Çavuş'un boynuna bir yumruk atar. Adam yumruğu yer yemez düşer yere.

Fehmi Hoca, Malatyalının bayıldığını sanarak telaşa kapılır.

"Çavuş! Çavuş! Kalk lan, şakacıktan vurdum sana. Ne yani, biz arkadaş değil miyiz?" diyerek sarsar onu. Ama Çavuş bir türlü uyanmaz. Çünkü, Fehmi Hoca'nın attığı yumruk, Malatyalı Çavuş'un şah damarına rast geldiğinden ve adamın ölümüne sebep olmuştur.

Fehmi Hoca, ölünün başucunda bir an ne yapacağını bilemez. Sağa sola bakınır, kıvranır. Sonra da, Çavuş'un ölüsünü orada bırakarak sessizce evine doğru yürür. Yürürken, rastlantı bu ya, ölen Çavuş'un anası karışısından gelir:

"Fehmi oğlum, Çavuş'um camiye gittiydi. Namaz bitti, cemaat dağıldığı halde oğlum gelmedi. O nerede?" diye sorunca, Fehmi Hoca duygulanır:

"Ana, senin Çavuş uzaklara, çok uzaklara gitti" der.

Yaşlı kadın, Fehmi Hoca'nın bu sözlerinden ilkin bir şey anlayamaz. Sonra Çavuş'un öldüğünü duyup, görünce bağıra çağıra Fehmi Hoca'nın üstüne yürür. Fehmi Hoca'yı yakalayıp, tutuklarlar. Uzun süren yargılamalardan sonra, ağır ceza alır. İşte o gün, bugündür Fehmi Hoca, attığı yumruğunun hesabını dört duvar arasında ödemeye çalışır.

***

"Deniz görmüş Kürtler; Lazlar"

Bir gün koğuşumuza, Trabzonlu Feruz adında bir mahkûm geldi. Feruz Lazdı, işbilir, çalışkan bir insandı. Koğuşumuza gelişinin haftasında cezaevinin kantinini ele geçirdi. Sonra hamama el attı. El attığı her yere, kendi Laz arkadaşlarını yerleştirdi. Derken koğuşumuzda bir Lazlık, bölgecilik, Karadenizliliktir başladı. Bizler bu ayrımcılığa karşı çıkınca, onlarla bizim aramızda bir Lazlık, Kürtlük oyunudur başladı.

Feruz gelmeden önce koğuşumuzda bulunan Laz mahkûmlarla geçimimiz çok iyiydi. Onların gelenekleri, görenekleri, kan davaları, silaha olan tutkuları biz Kürtlere çok benzerdi. Hatta Laz mahkûmlar, ara sıra Kürt mahkûmlara takılırlar:

"Ulan bizler aslında deniz görmüş Kürtleriz" derlerdi.

Ama Feruz gelince, Laz arkadaşlarla aramızdaki ayrım büyüdü. Aslında bu Lazlık, Kürtlük kavgasının altında, cezaevinin avantasını yemek düşüncesi yatıyordu. Tamamen çıkar ilişkisine bağlıyordu yani. Gerçi bizim Urfalı mahkûmlarda cezaevinin avantasını yemek gibi bir niyet yoktu. Herkes kendi işinde gücündeydi. Hele benim hiç yoktu. Her ay param yeterince geliyordu. Ama hepimiz aynı koğuşta yaşadığımız için, olan bitenler, istesek de, istemesek de bizi içine çekiyordu.

Derken, Karadenizli arkadaşlarımızla aramız açıldı. Koğuşta olaylar ipucu vermeye başladı. Bir akşamüstü, Feruz'un, kuru, çelimsiz iki mahkûm arkadaşı volta atarken, gıcık vermek için kulağımın dibinde bana laf atmaya başladılar:

"Fırat'ın piçleri; sinek mermerden ne anlar; dağ Kürdü deniz Lazının kıymetini ne bilir?"

Hemen oradan ayrılarak koğuşa gittim. Aletimi gizlediğim yerden cebime koydum, geri döndüm. İki Laz mahkûmun voltalarının yolları üstünde durup bekledim; bana çatsınlar da, ikisini de orada yere sereyim diye.

Ama öylesine gıcık, kaypak iki insandı ki, niyetimi sezdiler, seslerini çıkarmadılar.

Bunun üzerine, "Beyler az önceki sözlerinizi bir daha tekrarlar mısınız? İyice duyamadım da!" dedim.

Adamlar, niyetimin ciddi olduğunu anlamışlardı. Yarışaşkın, bir an bana baktıktan sonra sessizce çekip gittiler.

Bu arada, benim koğuşa asık suratla girip çıktığımı gören Fehmi Hoca, kendi aletini yanına almış, beni izlemeye çıkmıştı. Bundan habersizdim. Ben iki Laz mahkûmla konuşurken, meğer Fehmi Hoca tam arkamda beni korumaya hazır bekliyormuş. İki Laz benimle konuşurlarken arkamda duran Fehmi Hoca'yı görüyorlar, ama ben Hoca'yı göremiyorum.

Çekip giden iki Lazın arkasından bakmak için geri dönünce, Fehmi Hoca ile burun buruna geldim. Sesimi çıkarmadan koğuşa doğru yürüdüm. Fehmi Hoca da arkamdan geldi, yanı başıma oturdu:

"Hayrola, bir durum mu var?" diye sordu.

"Yok bir şey" dedim.

Fehmi Hoca anlamıştı, Laz mahkûmlarla aramda bir şeylerin olduğunu:

"Ben Laz arkadaşların yaptıklarından hoşlanmıyorum. Feruz geldi, hemşerilerini başına topladı. Durduk yerde bir ayrılık gayrılık başlattı. Bir ay önce birlikte volta attığımız arkadaşlar şimdi bize düşmanca bakıyorlar. Bu gidişin sonu iyi değil; hazırlıklı olmamız gerek" dedi.

Ertesi günü duruşmamız vardı. Sabah erkenden hazırlandık. On beşe yakın mahkûmun ellerine kelepçeler takıldı. Candarmaların denetiminde cezaevinin zırhlı aracına bindirildik. Adliye binasına varınca, nemli, pis kokulu nezarethaneye attılar bizi. Duruşma sırası gelen mahkûmu nezarethaneden çıkarıp yargıcın önüne diktiler. Şansımıza bakın ki, en son duruşmaya benimle Koçali'yi çıkardılar. Çok heyecanlıydık. Duruşma salonundaki sanık sandalyesinde yerimizi aldığımızda yüzümüz buz gibiydi.

Savcı Bey, gözlüklü, kır saçlı, orta yaşlı biriydi. Elindeki yazıyı okuduktan, yer yer açıklamalar yaptıktan sonra cezalandırılmamızı istedi.

Mahkeme heyeti karar için ara verdi. Bizi duruşma salonundan dışarı çıkardılar. İkimiz de heyecanlıydık. Acaba kaç yıl verecekler sorusu içimizi yiyordu. Birer cigara yaktık. Henüz bir soluk çekmiştik ki, mübaşir adımızı tekrar çağırdı. Cigaralarımızı atarak duruşma salonuna alındık. Bu kez oturtmayıp ayakta beklettiler bizi.

Ağır ceza yargıcı, elindeki kâğıttan ceza maddelerini tane tane okudu. Sekreter, yazı makinesinde Yargıç'ın sözlerini takır takır yazdı. Yargıç, hakkımızda verilen hükmü açıkladı. Sonra da, "...idam cezası ile yargılandığımızı, yaşça küçük olduğumuzdan ikimizin de otuzar yıl ağır hapsine, bu otuzar yıllık ağır hapsin yirmişer yıla indirilmesine temyiz yolu açık olmak üzere karar verilmiştir" dedi.

Koçali ile ben, bu kadar ağır bir ceza alacağımızı doğrusu beklemiyorduk. Tekirdağ Cezaevi'nde bizim gibi cinayet davasından yatan mahkûmların birçoğu, on, on iki, on dört yıl ceza almışlardı. Oysa benimle Koçali'ye verilen ceza yirmişer yıllıktı. Bu cezayı iyi halle yatacak olsak bile, ancak on üç yıl dört ay sonra tahliye olabilecektik. Bu da tek başına bir ömür demekti. Yaşamımızın en güzel yılları, gençliğimiz, delikanlılığımız dört duvar arasında geçecekti.

Bu yüzden, ikimiz de bir an cansız bedenlere dönüştük. Candarmanın, "Gidelim" sözü, uzaktan gelen vızıltılı bir söz gibi geldi bana. Candarmanın tekrar, "Hemşerim gidelim!" uyarısıyla kendime gelebildim ancak.

Bacaklarım ağırlaşmıştı. Zorlukla yürüyüp, zorlukla soluk alabiliyordum. Yine de moral vermeye çalıştım kendime. Babamın öcünü aldığım için yerden göğe kadar haklı olduğumu, babam için yirmi yılımı vermişim çok mu diyerek aldığım cezayı içime sindirmeye çalıştım. Dayanıklı, metin olmam gerektiğini düşündüm ve mahkeme heyetinin önünden ayrıldım.

Benim gibi ağır cezalar almış birçok mahkûm, bayılmış, mahkeme salonundan sedye ile dışarı çıkarılmışlardı. Birçoğunun dizinin bağı çözülmüş, solukları kesilmiş, ağlamışlardı. Bazı mahkûmlar da mahkeme heyetine bağırıp çağırmış, küfür etmiş, ceplerinde getirdikleri çürük domates ve yumurtaları mahkeme heyetinin üstüne fırlatmışlardı. Hatta azılı mahkûmun biri daha da ileri gitmiş, sekreter kızın önündeki yazı makinesini kaptığı gibi ağır ceza yargıcının suratına fırlatmıştı.

Bunları düşününce, onlardan daha metin olduğumu anladım. Nezarethanenin kapısına geldik. Kendi iç dünyama o denli dalmışım ki, benimle aynı cezayı alan arkadaşım Koçali'nin farkında bile olmadım.

İkimiz de cezamızı kabullendiğimiz için, dava dosyamızı temyize göndermedik. Ama sağ olsun, Savcı Bey, dosyamızı sonradan temyize göndermişti. Bunu aylar sonra öğrenebilecektik.

Cezaevi arabasına binerek hapishaneye geri döndük. Canım kimseyle konuşmak istemiyordu. Yatağımın üstüne çıkıp oturdum. Gözlerimi kapayarak sırtüstü uzandım. Cezaevine gireli iki yıl olmuştu. Bana verilen cezadan yattığım iki yıl çıkınca, infazım dışında geriye on üç yıl dört ay kalıyordu. Dile kolaydı, bu on üç yıl dört aylık cezamı, akrep, yılan yuvası mahkûmların arasında nasıl geçirecek, buna nasıl dayanacaktım? On üç yıl dört ay sonra tahliye olup dışarı çıktığım zaman görünümüm nasıl olacaktı? Gençliğini cezaevlerinde tüketmiş, bütün gücünü koğuşların pis, iğrenç havasında çürütmüş, saçları ağarmış, belki de yarı yarıya dökülmüş delikanlı eskisi bir adam mı olacaktım?

Bunları düşündükçe sinirlerim altüst oldu. Derken çevremde bir hareketlenme başladı. Gözlerimi açtım, baktım bizim Ciğerci Mehmet'le Fehmi Hoca yanıma gelmişlerdi. Ciğerci, deneyimli bir mahkûm olarak, benim o anki ruh halimi iyi anlamış olacaktı ki, tatlı sert çıkıştı bana:

"Ne bu halin böyle Adnan? Kalk haydi, çabuk! Böyle yenilmiş, yıkılmış bir insan gibi yatmak yakışmaz sana. Rahmetli babanın ruhunu incitiyorsun. Kalk haydi, yatağa teslim olma!.."

Ben de, "Biraz başım ağrıyordu, onun için uzandım" dedim.

Kalkıp birlikte oturduk. O arada diğer Urfalı arkadaşlarım da geldiler. Fehmi Hoca ile Ciğerci, söz birliği etmişler gibi, benimle Koçali'yi teselli etmeye başladılar:

"Ulan ayıptır ayıp! On üç yıl dört ay nedir ki? Bu duvarın dibinde kim kalmış da, siz kalacaksınız?" diye moral verdiler bize. Sonra demli, hoş kokulu, sıcak çaylar içtik. Akşam sayımına kadar bizi yalnız bırakmadılar.

Kısa bir an bahçeye çıktım. İçimdeki kaynama müthişti ama. Çam ağaçlarına, gökyüzüne, bulutlara uzun uzun baktığım halde, hiçbir şey anlayamadım. İçim bütün renklerden uzaklaşmıştı çünkü. Her şey kül rengiydi, her şey solmuştu, puslu, soğuk, uzaktı bana karşı. İçime akıl almaz bir hüzün çökmüştü. Soluk alamıyor, durmadan esniyor, adımlarım ağırlaşıyordu. Derken, akşam sayım zamanı geldi. Hesap ettim, on üç yıl dört ay daha, yani dört bin sekiz yüz doksan beş gün daha böyle akşam sayımlarına katılacak, sayımları yaşayacaktım.

Cezaevi ise, kendi kuralları içinde yaşamaya devam ediyordu. Lazları başına toplayan Feruz, içeriye silah sokmuştu. Bir insan durduk yerde içeriye silah soktuğuna göre, koşullarını oluşturduğu an, silahını kullanacaktı.

Fehmi Hoca, Ciğerci Memet, Hayri, ben bu silah olayını kulağımıza gelen diğer duyumlarla birleştirerek bir değerlendirme yaptık. Çıkabilecek olayları düşündük ve hazırlıklı olmamız gerektiğine karar verdik. Hepimiz diken üstündeydik. Herkesin ağzında, koğuşta olay çıkacak, içimizden biri vurulacak sözleri dolaşmaya başladı.

Feruz'un koğuşa silah soktuğunu cezaevi idaresi de duymuştu. Sayımdan sonra gardiyanlar, Feruz'un eşyalarını aradılar. Ve bütün du-

yumlar doğru çıktı; Feruz'un eşyalarının arasından, Karadeniz yapımı, 7,65.lik bir tabanca bulundu. Cezaevi Müdürü tabancayı görünce küplere bindi. Aynı gece sorgulamalar başladı. Ve Feruz'la bazı Laz mahkûm arkadaşları Sinop Cezaevi'ne gönderdi. Bizleri de, başta Fehmi Hoca, Ciğerci, Hayri, ben ve arkadaşlarımı teker teker koğuşumuzdan aldırarak, havasız hücrelere kapattılar. Ortada neler döndüğünü bilmediğimiz için şaşkın durumdaydık. Üstelik benimle, Koçali'nin durumu farklıydı. İkimiz de mahkûm edildiğimiz yirmişer yıllık cezanın şokunu henüz üstümüzden atabilmiş değildik. Şimdi bir de hücre cezası binmişti bunların üstüne.

Ertesi sabah, hepimizi teker teker sorguya aldılar. Ben sorgumda, koğuşta yan tutan tek kişinin Feruz olduğunu, durduk yerde bir Lazlık, Karadenizliliktir tutturduğunu, mahkûmları böldüğünü, benim ise, kesinleşen yeni cezam nedeniyle moralimin bozuk olduğunu, bu yüzden olaylara karışacak durumda olmadığımı söyledim.

İdare, bu ifademi anlayışla karşıladı. Beni fazla yormadan hücreme geri götürdüler.

Benden sonra Ciğerci'yi, Fehmi Hoca'yı, Hayri'yi ve diğer arkadaşları sorguya aldılar. Koğuş eşyalarımız da didik didik arandı. Ama uyuşturucuya, silaha, bıçağa benzer bir şey bulamadılar.

Üç gün, üç gece havasız, pis hücrelerde kalmaktan canımız çıktı. On altı hücrenin tümü yan yanaydı. Ama hücrelerdeki mahkûmlar birbirlerini göremezlerdi. Yalnızca seslerimizi duyabiliyorduk. Herkes konuşmaya başlayınca sesler birbirine karışıyor, gürültüden geçilmiyordu. O çaresizlik içinde mahkûm arkadaşların yarattıkları asansör denilen, basit, kullanışlı bir olay vardı. En baştaki hücrede kalan mahkûmla, hücrenin en sonunda kalan mahkûm arasına, kalınca bir ip gerilmiş, ipe de kalın kartondan bir şeker kutusu bağlanmıştı. Hücredekilerden birinin cigarası varsa, şeker kutusuna paketi koyuyor, sonra da en baştaki mahkûma, "İpi çeeek!" diye bağırıyordu. O da ağır ağır ipi çekiyor, şeker kutusu kendi hücresinin dengine gelince, bir cigara alıyor, sonra öbürüne, "Çeeek!" diye bağırıyor, böylece herkes ipi çekerek, kendi dengine gelen cigarayı alıp yakıyordu.

İçimizden İsmet, aşırı esrar tutkunuydu. Ne yapar yapar, üstünde esrar bulundururdu. Onu değil hücreye, Dipkapalı'ya da atsalar, üstünde yine de esrar bulundururdu.

İsmet, durumu anlar anlamaz, üç esrarlı cigara sarıp şeker kutusunun içine koydu. Sonra da en baştaki hücreye doğru seslendi:

"Asansörü çeeek!.."

Biz, kimin hangi hücrede kaldığını bilmiyoruz. Yalnız ben, orta hücrelerin birinde olduğumun ayırdındayım. Hücrelerden bir tanesi vardı ki, adı mahkûm dilinde "Hilton"du. Tuvaleti, lavabosu, tek kişilik ranzası, erzak dolabı bile vardı.

Esrarcı İsmet'in bağırmasıyla asansör ipi ağır ağır çekilmeye başladı yine. İpe bağlı şeker kutusu gidip geldi. Ben esrarlı cigara kullanmam. Öbür hücredekiler ise, kendi denklerine gelen esrarlı cigaralardan birer ikişer yudum içtiler. İçerisini esrarlı cigara dumanı aldı.

Dördüncü günü sabahı, idare bizleri yine teker teker çağırdı. Meğer, Müdür, Feruz'un bizleri öldürme hesapları yaptığını bildiğinden, can güvenliğimiz için hücrelere attırmıştı bizleri. Bize iyilik yapmıştı yani. Ayrıca Feruz'un sürgüne gönderilen adamlarının üstünde, eşyalarının arasında çok sayıda bıçak, şiş, falçata bulunmuştu.

***

"Kara kan..."

Bu arada ailemden gelen mektuplar, hiç hoşuma gitmeyen haberlerle doluydu. Babamdan payıma düşen yüzlerce dönüm tarlayı sürdürmek, tohum ektirmek için anam çaresiz kalmıştı. Amcalarım, kardeşlerim kendi işleriyle meşguldüler. Ben, hapisteki kardeşleri Adnan Bucak umurlarında bile değildim. Cinayet işleyip hapis yatmam ailemizin onurunu kurtarmam için değil miydi? Bunları yaptığım için ailem benimle gurur duymuştu. Hani? Yoksa bütün bunlar böyle değildi de, hapiste olmam yüzünden duygusallığım mı artmıştı?

Ama Abdullah dayım sağ olsun, her ay paramı aksatmadan gönderiyordu. Aslında asıl anlayışsızlığı hasımlarımız Abikler'den değil, amcam İhsan Bucak'tan gördüğümü söylemeliyim. İhsan amcamın, ailemizin bir büyüğü olarak geride kalan işleri evirip çevirmesi, en başta da benim tarlalarımı boş bırakmaması gerekirdi. Oysa benim tarlam, yetim malı gibi herkesin koyun keçi sürüsünün yaylağı olmuştu.

Abiklerle Bucaklar arasında çıkan kan davasının asıl nedeni bu tarlalar değil miydi? Her iki taraftan yirmi dört kişi bu topraklar için ölmemiş miydi? Bedeli kanla ödenmiş o tarlaların neden bir kısmı ekilmiş, yemyeşilken diğer kısmı boş bırakılıyordu? Toprak dediğin kara kan değil miydi? Toprak canlıydı. Canlı bir emanete niçin hainlik yapılıyordu? Bu durumun en çok hasımlarımızın hoşuna gittiğinden emindim.

Benim topraklarım bomboş bırakılırken, öte yanda, bizimkilerle Abiklerin barışma girişimleri sürüyor. Abiklerden Ali Abik, öldürülen Mustafa ağabeyimin kayınbabası Hilvanlı Mahmut Paydaş'a gitmiş, "Araya gir, barışalım!" demişti. Mahmut Paydaş, o zamanlar CHP Urfa milletvekili olan Celal Paydaş'ın babasıydı.

Mahmut Paydaş, Ali Abik'in bu önerisini kabul edince, bizim ailenin reisi amcam İhsan Bucak'ı davet ediyorlar. Sonra bizimkilerle Abikler barışıyorlar. Allah bilir bu kaçıncı barışmaları. Oysa benim içim kin ve öfke dolu. Bu kin ve öfkem, Abiklere karşı değil, amcam İhsan Bucak'a karşı. Amcama duyduğum bu kin öylesine fazla ki, salt İhsan amcamdan hesap sormak için bir gün bu cezaevinden firar edebilirim. Çünkü, on üç yıl dört aylık hapis cezası yatmakla geçmez.

Firar düşüncesi bana ilkin bir şaka geldi. Sonra aklıma yerleşti. Bu düşüncemi Zazaca konuşarak Fehmi Hoca'ya açtım. Fehmi Hoca deneyimli bir mahkûmdu. Sekiz yıldan beri hapis yatıyordu. O da bana Zazaca, firar etme nedenimi sordu. İçimi dökmeye başladım ona. Olan bitenlerin tümünü anlatmaya koyulunca, Fehmi Hoca duygulandı. Neredeyse ağlayacaktı. Hem dinliyor, hem volta atıyorduk.

Fehmi Hoca bir an durup bana döndü:

"Eğer İhsan amcanın yerinde ben olsaydım; iki ağabeyi ile iki tane yeğenin, kendi öz oğlunun öçlerini alan Adnan Bucak gibi bir yeğenimi gözüm kadar korur, böyle bir yeğenimin ardından koşardım" dedi.

Sonra sustu. Anlamlı bir susmaydı bu:

"Niye sustun?" diye sordum.

Fehmi Hoca, kulağıma Zazaca fısıldadı:

"Bu durumda senin firar etmen şart" dedi. "Firar et ve ilkönce bunun hesabını İhsan amcandan sor..."

Fehmi'nin bu sözleri ağır ağır firar düşüncemi beslemeye başladı içimde.

Tekirdağ Hapishanesi'nin dört yanı kalın, yüksek duvarlarla çevriliydi. Kale gibiydi. Ayrıca dört yanında yükseklikleri on metreye ulaşan demir kulübeler vardı. Bu kulübelerde gece gündüz candarmalar nöbet tutar, geceleri lambalar cezaevinin her yanını gündüz gibi aydınlatırdı. Böyle bir yerden firar etmek demek, apayrı hesap kitap işi demekti. Akıllıca hareket etmem, bütün hesaplarımı ona göre yapıp, düşünmem gerekiyordu.

Kendi kendime bir arayış içine girdim. En ufak olasılıkları tek tek düşünmeye başladım. Sonra cezaevinin firar edilebilecek en kolay yerini bularak, iyice gözüme kestirdim orasını. Bu yer, nöbetçi kulübesiyle, idare binasının arasındaki uzunca duvarın üstüydü. Bu duvarın üstünde nöbetçiler durmadan giderler, gelirlerdi. Nöbetçi candarmanın yürüdüğü bu duvarın yerden yüksekliği iki metreyi biraz aşardı. Köşede bir üçüncü kulübe daha vardı, ama orası boştu. İki kulübe arasındaki duvarın üstünde candarma gidip geldiği için, idare, üçüncü kulübeye nöbetçi koyma gereğini duymamış olmalıydı.

Birkaç gün kimsenin dikkatini çekmeden, kimseye belli etmeden, bu duvarın üstünde nöbet tutan candarmanın gidiş gelişini, adım adım gözledim. Hatta candarmanın attığı her adımı içimden tek tek sayarak, cebimdeki not defterime kayıt ettim. Candarmanın kaç dakikada, kaç saniyede, kaç adımda duvarın bir ucundan öbür ucuna gidip geldiğinin hesabını inceden inceye yaptıktan sonra şu kanıya vardım: Nöbetçinin gidiş gelişi sırasında eğer bir sıçrayışta iki metreyi biraz aşan duvarın öbür yanına canımı atabilirsem, gözden kaybolabilirdim. Bu birkaç saniye içinde candarma da ancak geri dönmüş olabilirdi. Saniyelerin yarıştığı bu ortamda her an canımı kaybedebilirdim. Ölümcül bir kumardı bu. Ola ki nöbetçi candarma duvarın üstünde yürürken, aklına eser de, yarım dönüş yaparsa, beni göreceği kesindi. Görünce de hiç dinlemez kurşunu alnıma yapıştırırdı. O zaman ancak cesedim duvarın öbür yanına düşebilirdi. Bu da hiç istemediğim bir şeydi. Artık şansım Allah'a kalmıştı. Bu tehlikeyi göze almak zorundaydım. Çünkü, özgürlük, o duvarın öbür yanındaydı.

Bütün bunları iyice hesap ettikten sonra, koğuşa döndüm. Ertesi günü akşam sayımından önce duvardan atlayıp firar etme şansımı denemeye karar verdim. Bütün paramı cebime koydum. Hazırlığımı yaptım. Ama Mahir adlı bir mahkûm, meğer benden önce aynı yerden firar etmeyi kafasına koymuş olmalı ki, benden önce davranarak, zamanı da iyi kullanarak, firar etmeyi başarmıştı. Çünkü, benim firar etmeme üç saat kala, kuşluk vakti silah sesleri duyuldu. Ardından "Kaçtı, kaçtı!" sesleri yükseldi.

Mahir, bu işi, benim gibi tek başına değil, iki arkadaşının yardımıyla gerçekleştirmişti. Firar edeceğim günün sabahı, üç kişi, duvarın dibinde boydan boya bir süre volta atıyorlar. O ara nöbetçi candarma da duvarın üstünde gidip geliyor. Candarma duvarın sonuna kadar gittikten sonra geri dönüyor. Gözü de duvarın dibinde sürekli volta atmakta olan üç mahkûmun üstünde. Ama son kez dönüp baktığında, az önce üç kişi olan mahkûmlardan birinin olmadığını, öbür ikisinin de hızla koğuşa doğru kaçtıklarını görüyor ve kuşkuya düşüyor.

"Yahu az önce üç kişilerdi, şimdi neden iki kişiler? Üçüncüsü nereye gitti?" diyerek bakınıyor. Sonra da tehlikeyi sezerek havaya uyarı ateşi açıyor. O arada mahkûm Mahir çoktan duvarı aşmış, kaçmıştır.

Silah sesleri üzerine koğuşları telaş aldı. Kim vuruldu, kaç kişi öldü soruları ağızdan ağza yayıldı. Müdürle gardiyanlar, candarmanın oraya doğru koştular. Mahkûmları bir araya toplayarak, acele sayım yaptılar. Başçavuş geldi. Uyarı ateşi açan candarma, eliyle sürekli birlikte volta atan iki mahkûmla, duvarın üstünü gösterdi:

"O yardım etti. Evet onun yardım ettiğini gördüm" diye bağırdı. Müdür, iki mahkûmu yanına çağırarak, sorgulamaya başladı. Ama iki mahkûm da hiçbir şey görmediklerini, hatta üç kişi değil, iki kişi birlikte volta attıklarını söylediler.

"Hayır efendim, biz kimseye yardım falan etmedik. Olan bitenden haberimiz yoktur" dediler.

Ama nöbetçi candarma, ısrarla adı Mahmut olan mahkûmu gösterdi:

"Hayır, hayır gözümle gördüm, oydu. Bunlar ilkin üç kişi volta atıyorlardı. Duvarın üstünden dönüşümü henüz yapmıştım ki, bunların sayısı ikiye inmişti. Üçüncü mahkûmun nereye gittiğini göremedim.

Ama bu iki kişinin oradan koşarcasına uzaklaşmalarından kuşkulandım. Firar edeni tam olarak göremedim; çünkü çoktan gözden kaybolmuştu" dedi.

Müdür, mahkûm Mahmut'u kulağından tuttuğu gibi volta atılan duvarın dibine götürdü. Başçavuş'la birlikte, yerdeki ıslak volta izlerine bakarak, orada iki değil, üç kişinin volta attıklarının izlerini görünce, candarmanın doğru söylediği ortaya çıktı. Müdür, Mahmut'un suratının ortasına müthiş bir yumruk vurdu. Vurunca, Fehmi Hoca, mahkûm kalabalığının arasından bağırdı:

"Ayıptır, ayıp!.. Koskoca müdür halinle utanmıyor musun, bir mahkûmu gözümüzün önünde dövmeye? Bize gösteri mi yapıyorsun? O mahkûmun suçu varsa, götürür ifadesini alırsın. Sonra da ya hücreye tıkarsın ya da infazını yakarsın. Dövmek niye?"

Müdür fena bozuldu. Sonra hışımla Mahmut'u da yanına alarak idareye doğru yürüdü. Gardiyanlarla Başçavuş onu izlediler.

Bir saat sonra Müdür'ün kararı açıklandı: Mahmut'la, kendisine "Ayıp, ayıp!" diye bağıran Fehmi Hoca'yı hücrelere kapattılar. Cezaevinde baskı ve disiplin arttı.

Böylece benim firar girişimim de altüst olmuş oldu.

***

O zamanlar birkaç Siverekli delikanlı, askerliklerini Tekirdağ Askeri Un Fabrikası'nda yapıyorlardı. Bu delikanlılar, fırsat buldukça ziyaretime gelirlerdi. Bunlardan birinin adı Ali idi. Ali'nin çocukluğu, köyüm Kalemli'de geçmişti. Babası, öldürülen babamın marabalarından biriydi. Bu yüzden Ali ile ister istemez aramızda bir yakınlık doğmuştu. Her gelişinde sorardım Ali'ye:

"Ali, ziyaretime gelirken, kapıda üstünüzü başınızı arıyorlar mı" diye.

"Hayır aramıyorlar" deyince, susardım.

Son bir kez daha sustuğumda:

"Neden sustun? Yoksa bir şey mi lazımdı?" diye sordu Ali.

"Evet, iki tane kısa demir testere lazım" dedim. Gerisini söylemedim. Amacım, müşahade odasının demir parmaklıklarını keserek oradan firar etmekti. Çünkü, firar için ikinci uygun yer orasıydı. Bu da

demir testereleri içeriye sokabilmeme bağlıydı. Zaten gırtlağıma kadar cezaya gömülmüştüm. On üç yıl dört ay hapis yatacaktım. Benim gibi yeni ceza alan mahkûmlar, yasa gereği ikişer ay özel müşahade odasına alınırlardı. Müşahede denilen yer, hücrelerin üstündeydi. İçinde tuvaleti, penceresi vardı. Tuvaletin pencere demirlerini kesebilirsem, çarşafları birbirine bağlayarak, pencereden aşağıya kendimi bırakacaktım. Ondan sonrası Allah kerimdi. Hücrenin altı bodrumdu. Cezaevinin yıllık kömürleri oraya yığılırdı. Yandaki kesimde ise, biz mahkûmların korkulu rüyası "dipkapalı" vardı.

Gece erkenden başlarsam, müşahede tuvaletinin aydınlatma penceresinin demirlerini iki saatin içinde kesebilir, pencereden dışarı rahatlıkla sarkabilirdim. Ama nöbetçi candarmalara görünmemem için, firarımın önünü, zifiri karanlığa, yağmurlu, fırtınalı bir geceye denk düşürmem gerekti. Çünkü, demir parmaklıklarını kesip kaçacağım pencere, benden önce firar eden Mahir'in kaçtığı duvar ile hücre nöbetçisinin arasında kalıyordu. Aydınlık bir gecede firar edecek olursam, nöbetçilerden biri beni görebilirdi. O zaman da yaşamımla delice bir oyun oynamış olurdum.

Ziyaretçim asker Ali:

"Tamam abi, sana istediğin demir testereyi getireceğim" dedi, gitti. Gitti, ama bir daha da ziyaretime gelmedi.

Aslında Ali, söz verdiği testereyi satın almış, bana getirecekmiş. Ama sonradan öğrendiğime göre, asker Ali, beni ziyaretinden bir hafta sonra yıllık izne ayrılmış, Siverek'e sonra da bizim Kalemli köyüne giderek, benim kendisinden demir testere istediğimi, anamla kardaşlerime iyice anlatmış. Onlar da bana iyilik olsun diyerek asker Ali'yi uyarmışlar:

"Sakın ha! Oradan firar etmeye kalkar. Sonra da bir aksilik olur, başaramaz. Candarmalar vururlar ya da başına bin türlü bela gelir" demişler.

Ailem ve yakınları, benim cezaevinden çıkmamı istemiyorlar, benim sürekli cezaevinde çürümemi istiyorlar. Bunu; ilkin böyle düşündümse de, anamla kardeşlerimin aslında bana iyilik yaptıklarını sonraları anladım. Çünkü, benim yaptığım firar girişimi, tam bir delilikti. Eğer böyle bir firara kalkışmış olsaydım, ya candarmalardan biri görecekti ya da üçüncü kattan boşluğa kendimi bırakınca, dengesizce yere

çakılarak bir yanımı sakatlayacaktım. Her türlü riski vardı yani. Ama gözüm hiçbir şeyi görmüyordu. Yaşım on sekizdi. Aklım beş karış havadaydı. Kanım kaynıyordu. Her an ölümle şakalaşabilirdim.

Firar etme umutlarım bir kez daha sönünce, moralim sıfıra indi. Her şeyden umudumu kestim. Ölü gibiydim. Elim ayağım tutmaz olmuştu. Kimseyle konuşmuyor, tek başıma volta atıyordum.

Sinirli bir delikanlı olmuş çıkmıştım. Her sesten, her bakıştan kendime ayrı bir pay çıkaran, çatacak yer arayan bir insan olmuş çıkmıştım.

Bir gün böyle, beş gün böyle kendi kendimi yer bitirirken, bir gün kapı altına çağırdılar. Gittim. Cezaevi infaz memuru Mehmet Bey, soluk soluğa gelmiş beni bekliyordu. Beni görünce, sevinçle bağırdı:

"Adnan, müjdemi isterim, müjdemi!.."

Şaşırdım:

"Ne müjdesi?"

"Tahliye olacaksın, tahliye!" demez mi!

Şaşkınlığım iyice arttı:

"Tahliye mi, ne tahliyesi? Benimle dalga geçme Allah aşkına?" dedim.

İnfaz memuru Mehmet Bey, gardiyanların ortasında bana bakarak gülmenin tadını çıkarıyordu. Sözlerinin gerisini getirdi:

"Dosyan temyizden geldi. Seninle Koçali'nin davasını, temyiz lehinize bozdu. Senin anlayacağın, ikinizin duruşması yeniden yapılacak" dedi.

Birden içime bir ışık doğdu. Bütün bedenim aydınlandı. İnfaz memuru Mehmet Bey'in boynuna sarıldım:

"Vay ben senin dilini öpeyim, Mehmet Efendi. Şimdi dile benden ne dilersen?" diye bağırdım.

"Eğer duruşmada cezanızı indirirlerse –ki bu durumda indireceklerdir–, senden bir takım elbise isterim" dedi.

Ben de, "Tamam, kabul" dedim.

El sıkıştık. Duruşma günümüzü söyledi, gitti.

Kendi kendime, bunlar düş mü, gerçek mi diye sormadan edemedim. Şu işe bakındı siz; en umutsuz anımda bu haber kurtarıcı gibi yetişmişti imdadıma. Durumu hemen koşup suç ortağım Koçali'ye bildirdim. O da sevincinden ne yapacağını bilemedi. Havalara sıçradı.

Bu haberin şerefine Koçali ile ben, birer cigara yaktık, avluda kol kola volta atarak, caka satmaya başladık.

İki hafta sonra duruşma günü geldi çattı. Bizi tekrar cezaevi arabasına bindirerek adliyeye götürdüler. Hava da çok güzeldi, günlük güneşlikti; her şey sevincimize katılır gibiydi.

Duruşma saatimiz gelinceye kadar bizi nezarete attılar. Nezarette sıramızı beklerken, keyfimden nezarethane duvarına bir şiir yazdım. O ara duruşma sırası gelen gitti, gelen gitti. Sonunda yine sıra bize geldi. Koçali ile ben, mahkeme heyetinin önünde yerimizi aldık. Mahkeme heyeti hiç değişmemişti. Yalnızca heyettekilerin tümünde yorgun bir durgunluk vardı. Ya da bana öyle geldi.

Reis Bey, "Dosyanız Temyiz Mahkemesi'nce bozulmuştur. Bizim daha önce verdiğimiz karara mı uyarsınız, yoksa Temyiz Mahkemesi'nin kararına mı?" diye sordu bize.

Ben ve Koçali, "Temyiz Mahkemesi'nin kararına uyulmasını istiyoruz" dedik.

Reis Bey, yine CMUK'un bazı maddelerini saydı döktü. Sonra da yeni kararını tane tane yazdırmaya başladı. Karara göre, daha önceki yirmişer yıllık cezamız onar yıla düşürüldü ve duruşma sona erdi.

Sevincimizden bayılacaktık nerdeyse. Çünkü, ikimizin de cezası, bir çırpıda yarı yarıya indirilmiş, üç yıl dört ay infaz yasası gereği çıkarılınca, üstüne iki yıllık hapisliğimiz de eklenince, geriye dört yıl altı ay bir cezaya kalıyordu. İşte bu ceza rahatça çekilirdi. Böyle bir ceza, Koçali ile bana, askerlik gibi gelirdi.

Hakkımızda verilen yeni karar dosyamız Temyiz Mahkemesi'ne gönderildi. Üç ay sonra onaylanarak geri geldi. Cezamız kesinleştiği için, yine yasa gereği iki ay "müşahede" odasında yatacaktık.

Koçali ile beni idareden çağırdılar:

"Yatağınızı, özel eşyalarınızı toplayın. Sayımdan önce müşahede odanıza gideceksiniz" dediler. Sevincimiz iyice arttı. Çünkü, cezaevi dilinde, "müşahede" odası, Hilton sayılırdı.

Aynı gün Ciğerci Memet'in de İmroz Yarıaçık Cezaevi'ne sevk emri geldi. Onu uğurladık. Fehmi Hoca da, hücre cezasını tamamlamış, koğuşa yeni dönmüştü.

Koçali ile ben, yataklarımızı, eşyalarımızı topladık. Gardiyan Hüseyin önümüze düştü. Gardiyan Hüseyin, müşahede odalarına bakmakla yükümlüydü. Onun denetiminde müşahede odalarımıza alındık. Benim odamın bir yanı denize, bir yanı cezaevi bahçesine bakıyordu. Manzaralı, hoş bir yerdi. Hemen ranzamı düzelttim. Erzak dolabımı temizledim. Tuvaleti, lavoboyu pırıl pırıl ettim. Sonra da yatağımı serip uzandım. Beraberimde Yaşar Kemal'in ünlü *İnce Memet* romanı ile bir Fransız yazarının cezaevi yaşamını anlatan ünlü *Kelebek* romanını getirmiştim. *İnce Memet*'i okumaya başladım. Okudukça roman beni öylesine sardı ki, vaktiyle ben de dağlarda, İnce Memet gibi gizlenmiş, kaçmış,. kovalanmıştım. Silahlı çatışmalara girmiştim. İnce Memet'in yaşamı ile benim yaşamım yer yer örtüşüyordu. Bir an kendimi İnce Memet'in yanında, onun silah arkadaşı olarak görmeye başladım. Onunla birlikte gezdim, ateş ettim.

Romanı okumaktan gözlerim kızardı. Çünkü, müşahede odamın ışığı pek iyi değildi. Günde iki saat odamdan çıkmama izin veriyorlar, ben de bu süre içinde koğuşlara gidiyor, ayrı kaldığım arkadaşlarla sohbet ediyor, bolca dışarısını seyrediyordum.

Müşahededе ilk günlerim neşeli geçti. Ama sonra sonra ufacık odada sıkılmaya başladım. Elimdeki her iki romanı da en az iki kez döne döne okumuş bitirmiştim. Geceleri biraz şamatalı geçiyor, asansörle hücreden hücreye çay servisi yapılıyor, yan hücredeki arkadaşla yüksek sesle konuşuyorduk. Ama gündüz olunca sıkıntım artıyordu. Bir şeyler yapmam gerekliydi.

Bir gün deniz yönündeki pencereden kenti ve denizi seyrediyordum. Gözüm cezaevi nöbetçisi candarmaya takıldı. Nöbetçi candarmanın görünümü bizim Doğulu insanlara benziyordu.

"Merhaba hemşerim! Nerelisin?" diye sordum.

"Karslıyım. Ya sen nerelisin?" diye seslendi.

"Siverekliyim, adım Adnan Bucak'tır. Ya senin adın nedir?" diye sordum.

"Alaettin" dedi.

Karslı candarma Alaettin, bir yandan benimle konuşuyor, bir yandan da kulübesinde hafif hafif voltasını atıyordu.

"Teskere almana kaç ay var?" dedim.

"Üç ayım kaldı. Ya senin tahliyene ne kadar var?"

"Dört buçuk yıl."

"Kürt müsün?"

"Evet" dedim.

"Kürtçe biliyor musun?" sorusuna ben Kürtçe karşılık verince, Karslı candarma Alaettin sevindi.

"Nöbetimin bitmesine daha iki saat var. Seninle biraz Kürtçe konuşalım" dedi. Sağdan soldan Kürtçe sohbet etmeye başladık. Konuştukça candarma Alaettin açılmaya başladı.

"Sana bir şey söyleyeceğim, ama bu konuşma aramızda kalacak, söz mü?" dedi Kürtçe.

"Söz" dedim.

"Sizin müşahededе esrar bulunur mu?"

"Vallahi ben esrar kullanmadığım için yanımda yok. Ama koğuşlarda vardır. Elazığlı Fehmi Hoca satıyor. Bu konuyu niçin açtın bana?"

"Hiç, öylesine, muhabbet olsun diye sordum" dedi.

Anlamıştım candarma Alaettin'in esrar düşkün biri olduğunu.

"Eğer kullanmak istersen, sana bulabilirim" dedim.

Bir an durarak başını yukarı kaldırdı. Anlamlıca baktı bana.

"Bu senin için riskli olmaz mı?" diye sordu.

"Böyle şeyler benim için riskten sayılmaz. Ama benim de senden bir ricam olacaktır. Eğer bu ricamı yerine getirirsen, sana esrar bulabilirim."

"İstediğin nedir?" dedi.

"Sen de bana bir büyük votka getireceksin."

Candarma Alaettin, bir an düşündükten sonra:

"İyi, ama votkayı içeri nasıl alacaksın?" diye sordu.

"İşin orasını bana bırak" dedim.

"O halde anlaştık" dedi.

Ertesi günü aynı saatteki nöbetinde buluşmak üzere birbirimize el kaldırdık, selamlaştık.

Gündüzleri iki saatlik müşahede çıkışımda, eski koğuşuma geçerek Fehmi Hoca'yı buldum. Fehmi Hoca, ben müşahededе iken, hücre cezasını tamamlamış, normal koğuşuna dönmüştü. Fehmi Hoca'nın kulağına Zazaca, şifreli sözcüklerle durumu anlattım.

"Tamam, anladım. Yarın Gardiyan Hüseyin'le sen bana usulen bir pusula gönder. Ben de onunla sana usulen bir pusula yazıp göndereceğim. Hüseyin, sana benim pusulamı getirdiğinde, esrar onun şapkasının içinde olacaktır. Haberin olsun" dedi.

Koğuştan çıkarak, müşahede odama çekildim. *İnce Memet* romanının bazı bölümlerini tekrar okumaya başladım. Ama aklım fikrim, Fehmi Hoca'nın Gardiyan Hüseyin'in şapkasının içinde göndereceği esrardaydı. Bunu nasıl yapacaktı? Fehmi Hoca yaman adamdı gerçekten.

Ertesi sabahı iple çektim. Fehmi Hoca'ya bir pusula yazdım. Müşahede odasına bakan Gardiyan Hüseyin'i çağırarak:

"Bir pusulam var. Bunu Fehmi Hoca'ya götürür müsün?" dedim.

Gardiyan Hüseyin biraz nazlandıktan sonra pusulamı aldı, gitti.

Aradan iki saat zaman geçti. Havalandırma saatime yakın, Gardiyan Hüseyin geri geldi. Fehmi Hoca'nın pusulama karşı yazdığı pusula kâğıdını bana uzattı. Ben de, pusulayı alırken, el çabukluğuyla Gardiyan Hüseyin'in başındaki şapkayı çabucak çekip aldım. Şapkanın siperleğinin içindeki küçücük kâğıda sarılmış duran yarım plaka esrarı aldıktan sonra, şapkayı geri başına geçirdim.

Neye uğradığını şaşıran Gardiyan Hüseyin, yarışaka, yarıciddi söylendi:

"Ula müşahededе tek başına kala kala, kafayı üşüttün galiba" dedi.

İçimden kıs kıs güldüm. Sonra da işaret parmağımı dudağıma götürerek "Sus!" işareti yaptım.

"Bu sana yaptığım bir şakaydı" dedim.

Gardiyan Hüseyin, gülmekle kızarmak arasında kaldı, çekti gitti.

Ben aldığım esrarı üstümde bırakmamak için hemen nöbetçi kısmına geçtim. Pencereden aşağı baktım. Karslı candarma Alaettin, nöbetini yeni devralmış, hafif hafif volta atıyordu.

Ona yine Kürtçe seslendim:

"Alaettin merhaba. Nasılsın, eyi misen?"

"İyiyim. Ya sen?"

"Ben de iyiyim" dedim.

Alaettin, elini, asker parkasının iç cebine vurarak, votka şişesini alıp getirdiğini belli etti. Ben de, yarım plaka esrarı ortadan ikiye bölerek kırdım. Boş bir kibrit kutusunun içine sıkıştırdım. Kutuyu attım

aşağı. Alaettin tam bir esrar hastası, cezaevi deyişiyle tam bir harmanlıktı. Esrarsızlık iyice kafasına vurmuştu Alaettin'in. Kibrit kutusunu alır almaz, çevresine bakındı. Nöbetçi amirini görmeyince rahatladı. Sonra kutuyu cebine atarak bana döndü:

"Peki sen nasıl alacaksın bunu?" diyerek, parkasının altına gizlediği votka şişesini gösterdi.

"Sen şişeyi bahçeye atılmış olan hurda sobanın içine koy. Oradan aldırırım onu" dedim.

"Tamam" dedi. Gazeteye sarılmış votka şişesini parkasının altından çıkardı. Soba eskisinin içine koydu. Ağzını örttü sobanın. Sonra da kulübesine döndü. Yine Kürtçe seslendi bana:

"Adnan, sen biraz çevreye göz kulak ol. Ben bir cigara sarıp yakayım" dedi. Kulübeye girdi. Birkaç dakika sonra kulübeden esrarlı cigara dumanları yükselmeye başladı. Anladığım kadarıyla candarma Alaettin çok mutluydu.

"Alaettin bana izin. Ben de kendi emanetimi alayım" dedim. Dış kapıya doğru yürüdüm. Gardiyan Hüseyin'i tekrar çağırdım. Hüseyin sinirli sinirli geldi.

"Yine ne var?" dedi.

"Şimdi sıra cenazeyi kaldırmaya geldi" dedim. Çok şaşırdı.

"Ne cenazesi lan? Sen ne diyorsun Allah aşkına?"

"Hüseyin, kulağını bana ver de iyi dinle. Dediklerimi aynen yaparsan, seni ödüllendireceğim. Ona göre" dedim.

"Ne ödülü? Nedir istediğin?"

"Dışardaki hurda sobanın içinde gazeteye sarılmış halde bir şişe votka var. Ne olur onu bana getiriver. Sana iyi bir para vereceğim" dedim.

Gardiyan Hüseyin'de bet beniz kalmadı.

"Ula sen bunları ne cesaretle söylersin bana? Demin şapkamı başımdan alıp giydin. Şimdi de bana diyorsun ki, votka şişesini getir. Ne yani, ben gardiyan mıyım, yoksa senin hizmetçin mi?"

Ben de açtım ağzımı, yumdum gözümü:

"O zaman kulağını aç da beni iyi dinle. Demin şapkanın içinde ne vardı biliyor musun? Esrar vardı. İyiki de Başgardiyan kazara elini senin şapkana atmadı. Eğer atmış olsaydı ve esrar plakasını görseydi, en azından bir sekiz yıl yerdin" dedim.

Fena bozuldu. Korkmaya başladı.

"Ulan kendinizi ateşe atmışsınız. Niyetiniz beni de attırmak anlaşılan" dedi.

Ben de:

"Unutma, gardiyanlarla mahkûmlar arasındaki sınır yalnızca bu demir parmaklıklardır" dedim.

İki elini de havaya kaldırdı:

"Vallahi ben votka şişesi falan görmedim. Duymadım da. Sakın benden böyle bir şey isteme. Ama senin getirtmene de engel olmam. Ben olan bitenleri görmemiş, duymamış olacağım. Sana söz veriyorum" dedi.

Bu kez şaşırma sırası bendeydi; bu adam acaba bana karşı bir numara mı yapıyor diye.

"Bak Hüseyin, eğer sen beni yakarsan ben de senin şapkanın içinde bana esrar getirdiğini söyler, seni yakarım, haberin olsun" dedim.

"Hayır, sana numara yapmıyorum. Söz" dedi, gitti.

Hemen, "aralıkçı" görevini yapan mahkûm arkadaşa seslendim. Aralıkçı mahkûm arkadaş da benim yaşımda, temiz, saygılı bir çocuktu. Beni sever, bir sözümü iki etmezdi. Ne zaman kantine göndersem, gider gelirdi. Ben de avucuna bolca bahşişi verirdim.

Aralıkçı genç mahkûm geldi:

"Dışardaki soba eskisinin içinde gazeteye sarılmış bir votka şişesi var. Onu al, getir bana. Bundan Gardiyan Hüseyin'in haberi var. Merak etme, çünkü Hüseyin, seni görmemezlikten gelecek" dedim.

Aralıkçı genç mahkûm benden kuşkulandı:

"Abi, emin misin Gardiyan Hüseyin'le anlaştığından?" diye sordu.

"Yahu emin olmasam seni ateşe atar mıyım? Seni sevdiğimi bilirsin. Ayrıca bahşişini de vereceğim. Gardiyan Hüseyin'le gizlice anlaştım. Sen git, votka şişesini acele getir, ver bana" deyince, kabul etti. Gitmesiyle gelmesi bir oldu. Gazeteye sarılmış votka şişesini mazgal deliğinden uzattı bana. Sonra da gözden kayboldu. Böylece votkamı akşamüstleri kantinden getirttiğim pepsi kola ile karıştırarak leblebi, fındık ile güzel güzel içmeye başladım.

Müşahededе geçirdiğim iki aylık süre dolmak üzereydi. Cezaevi muhasebesinde çalıştırılan Yusuf adlı mahkum tahliye olmuştu. Yeri boştu. Muhasebe bürosu iyi bir yerdi. Oraya giren insan, cezaevinin kokusunu bile duymazdı. Üstelik orada çalışan mahkûm gece yirmi dörde kadar büroda kalabiliyordu. Bazen cezaevinin dışındaki bakkal dükkânına kadar gidip gelebiliyor, serbestçe alışveriş yapabiliyordu. Yarıaçık cezaevi gibi serbest bir yerdi muhasebe bürosu.

"Ah şu Yusuf'tan boşalan muhasebeye beni verseler" diye geçirdim içimden. Sonra bu konuyu ciddi ciddi düşünmeye başladım. Niye olmasındı ki? Orasını başka bir mahkûm kapmadan bu isteğimi düzgün anlatımlı bir yazıyla Başgardiyan Rıza Efendi'ye bildirdim.

Rıza Efendi konuyu Savcı Bey'e açmış. Savcı Bey de, "Adnan'ın müşahedesinin bitimine az kalmış. Onu getirin de bir göreyim" demiş.

Ertesi günü Başgardiyan Rıza Efendi, Gardiyan Hüseyin'i göndermiş. Müşahede odamın kapısı açıldı. Ben ise, bu gelişmelerden habersizim; yatağımın üstüne uzanmış gazete okuyordum. Gardiyan Hüseyin'i birden karşımda görünce yerimden doğruldum.

"Hayrola Hüseyin?"

"Hayırdır" dedi. "Kalk giyin. Seni acele Savcı Bey istiyor."

Hemen yerimden kalktım. Yeni ütülenmiş pantolonumla tişörtümü giydim. Kapıda bekleyen Gardiyan Hüseyin'le birlikte Savcı Bey'in odasına doğru yürüdüm.

Savcı Bey'le, Başgardiyan Rıza Efendi kendi aralarında konuşuyorlardı. Beni görünce konuşmalarını kestiler, bana döndüler. Savcı Bey, tepeden tırnağa süzdü beni. Giyimime, kuşamıma baktı. Eğitim durumumu sordu. Ben de, "Kan davası nedeniyle, orta ikinci sınıftan terk" dedim.

"Daktilo yazmasını biliyor musun?"

"Hayır" dedim. "Ama kısa zamanda öğrenebilirim."

"O zaman Adnan Bucak uygundur" dedi ve odasına doğru yürüdü.

Nasıl sevindiğimi anlatamam. Çünkü, cezaevi muhasebesinde çalışmak demek, yarı yarıya tahliye olmak demekti.

Gardiyan Hüseyin'le birlikte müşahede odama geri döndüm. Sonunda şansım yaver gitmiş, muradıma ermiştim. Artık yarıözgür sayılırdım. Küçücük odamda sevinçli adımlar atmaya başladım.

Ertesi günü sevincime ortak olmak isterlermiş gibi, ta Siverek'ten, sevgili anamla, kardeşlerim ziyaretime geldiler. Dünyalar benim oldu. Kardeşlerim Osman'la, Faruk henüz çocuktular. Onları elimden geldiğince ağırladım. Öğle yemeğimizi gardiyanın odasında yedik. Yemeğimiz güzeldi. Ünlü Tekirdağ köftesi, cacık, turşu, ayran, pepsi kolaydı.

Anam kaldığım müşahede odasını merak etmişti, görmek istedi. Gardiyan Hüseyin'e kapıyı açtırdım. İçerisini gösterdim. Yatağımın düzenli, temiz oluşunu, küçücük odamın halini görünce anam rahatladı. Ama kapımın kilitli oluşu gözünden kaçmamıştı. Ben de anamın meraklanmaması için küçük bir yalan uydurdum:

"Anacığım merak etme! Kapım her zaman değil, yalnızca gerekli olduğu zaman kilitli" dedim.

***

Benim dışımda, cezaevi koğuşlarında yaşam kendi kuralları içinde sürüyordu; kavgalar, ispiyon etmeler... Fehmi Hoca yine rahat durmamış, bir kavgada mahkûmun birini şişlemişti. Şansına adam ölmemişti, ağır yaralıydı. Eğer adam ölseydi, Fehmi Hoca ömrünün sonuna kadar hapishanede kalır, çürür giderdi. Hoca'yı bu suçu nedeniyle, bu kez de cezaevinin en korkulu yeri olan "dipkapalı"ya atmışlardı. Dipkapalı'da geçen her gün yetmiş gün gibi uzun gelirdi. İnsan orada sıkıntıdan patlardı.

Bir gün Fehmi Hoca, Gardiyan Hüseyin'le bana bir pusula gönderdi. Pusulada acele benimle görüşmek istediğini yazıyordu.

Gardiyana durumu söyledim.

"Seni ancak sayımdan sonra Dipkapalı'ya indirebilirim" dedi.

Çaresiz sayımın sonunu bekledim. Gece saat yirmi ikiye doğru, gardiyan kapımı açtı. Beni dışarı çıkardı. Alt kata inerek Dipkapalı'nın merdivenlerinin başında durduk.

Fehmi Hoca, hücresinde yüksek sesle Kur'an okuyordu. Sesi derinden geliyordu, zifiri karanlıkta etkileyiciydi. Gardiyanla merdivenleri ağır ağır inmeye başladık. Her yan göz gözü görmez karanlıktı. Dipkapalı'da yatan mahkûm, görme duygusundan da, ışıktan da yoksun bırakılmıştı. Fehmi Hoca, ezbere bildiği duaları okuyordu. Dış kapının

açılma sesini duyunca, dua sesi kesildi. Gardiyan Hüseyin, iç kapıyı açtı. Fehmi Hoca, sakalları uzamış, perişan bir halde yatağının üstüne oturmuştu. Belli belirsiz görünüyordu. Bana Zazaca seslendi:

"On günden beri bu Allah'ın belası yerde yalnızım. Sesimi unutmayayım diye dua edip, kendi sesimle arkadaş olmaya çalışıyorum. Seninle biraz konuşalım" dedi.

Gardiyan Hüseyin'e döndüm:

"Sen git, on dakika sonra gel, beni al" dedim.

Anlayışlı adammış, beni kırmadı, kapıyı kilitledi gitti.

Fehmi Hoca'nın kapatıldığı Dipkapalı daracık bir yerdi. Köpek girse kuyruğu dışarda kalır cinsinden. Bu yüzden ikimiz de zor sığıştık içeriye.

Fehmi Hoca, Zazaca konuşmaya başladı:

"Fazla zamanım yok. Sana hemen konuyu açmak istiyorum. Kesin kararlıyım, buradan firar edeceğim. Senden ricam, bana acele bıçak, şiş, falçata bul ve ulaştır. Gerisini ben hallederim."

Durumunun kötü olduğunu hemen anladım. Başının daha çok belaya girmemesi için de:

"Peki sen buradan nasıl firar edeceksin? Bana bunu iyice açıkla. Sonra asıl gerçekle yüz yüze kalınca, pişmanlık fayda etmez" dedim.

Yine Zazaca seslendi:

"Başgardiyanla, diğer gardiyanları sayım için buraya geldiklerin de rehin alacağım. Ayaklarını bağlayacağım. Sonra da içlerinden birinin giysisini giyeceğim. Sayım defterini de koltuğumun altına alıp, çıkıp gideceğim. Onları da elleri kolları bağlı Dipkapalı'ya kilitleyeceğim" dedi.

Anladığım kadarıyla Fehmi Hoca, on günden beri Dipkapalı'da kala kala iyice kafayı üşütmüştü. Zaten maceracı bir ruhu vardı. Dahası Dipkapalı yeraltı gibi bir yerdi. Fehmi Hoca da yeraltında uçan bir kuştu; sözüm ona yeraltından uçup gidecekti.

Ne ki, Hoca'nın iyi bir yanı vardı. Beni dinlerdi, sözümden çıkmazdı. Zaten beni bu nedenle çağırtmıştı yanına. Hemen bu düşüncesinden vazgeçmesini söyledim.

"Bu plan çok kötü sonuçlar verebilir, seni bir candarma namlusunun ucunda kaybedebilirim. Hoca otur oturduğun yerde. Dipkapalı'dan

çıkmana az bir günün kalmış. Yaraladığın adam ölümden döndü. Bunun bir bedeli vardır. Suç işledin mi bunun sonucuna katlanacaksın. Sabırlı ol. Neye ihtiyacın varsa sana ulaştırmaya çalışacağım" dedim.

Gardiyan Hüseyin, kapıyı açtı. On dakikalık süremiz dolmuştu. Fehmi ile kucaklaşıp ayrıldım oradan.

Ertesi günü müşahedede kalma sürem doldu. Gardiyan kapımı açtı ve "Artık serbestsin. İdare binasına git. Muhasebe odasında seni bekliyorlar" dedi.

Sevinçle, yatağımı, eşyalarımı topladığım gibi eski koğuşuma geçtim. Tertemiz giyindim. Çıktım dışarı. Cezaevi yaşamımda ilk kez gardiyansız, nöbetçisiz elimi kolumu sallayarak idare binasına doğru yürüdüm. Beni gardiyansız gören nöbetçi candarma, silahını üstüme doğrulttu:

"Dur orada" dedi.

Durdum.

"Ben serbestim. Muhasebe bürosunda çalışacağım" dedim.

Candarma sordu:

"Adın soyadın?"

"Adnan Bucak."

Candarma elindeki yazılı kâğıda baktı. Listede adımı göremeyince, sinirlendi.

"Bir adım daha atarsan, ateş ederim" dedi.

Ne yapacağımı şaşırdım. Az sonra Başgardiyan Rıza Efendi dışarı çıktı. Durumu görünce candarmaya seslendi:

"Bırak girsin. Adnan Bucak adını da listene iyice yaz. Bundan böyle Adnan muhasebe bürosunda çalışacaktır" dedi.

Candarma silahını indirdi. Böylece idare binasına doğru yürüdüm. Muhasebeci Kamil Bey, orta boylu, şişmanca, beyaz tenli bir insandı. Başını önüne eğmiş bekliyordu. Düşünceli görünüyordu. Beni biraz soğuk karşıladı. Sonra hemen söze girdi. Açık sözlü bir insana benziyordu.

"Burada çalışacak olan mahkûmu benim seçmem gerekirdi, ama ne yapayım ki benim görüşümü kimse almıyor burada. Şimdi seni verdiler yanıma. Oysa seni hiç tanımıyorum, huyunu suyunu bilmiyorum.

Mahkûmu iyi bir muhasebeci olarak yetiştiriyorum, tam işe yarayacağı sırada tahliye olup gidiyor. Seni Savcı Bey verdi buraya. Savcı Bey'e sonsuz saygım var. Ama doğrusu ne yapacağımı bilemiyorum" dedi.

Anladığım kadarıyla Kamil Bey bürosunda benim çalışmamı istemiyordu.

"Beni istemiyorsanız, koğuşuma geri dönebilirim. Oysa sizinle anlaşmayı, çalışmayı çok istiyorum. Ama şimdi anlıyorum ki siz benim burada çalışmamı istemiyorsunuz. Savcı Bey buraya beni uygun bulduğu halde konuşmanızdan anladığım kadarıyla aradığınız kimsenin ben olmadığımı anladım" dedim. Kalktım ayağa. Kapıya doğru yürüdüm.

Kamil Bey:

"Adnan bir dakika. Lütfen beni yanlış anlamayın. Otur şöyle. Benim sorumluluğumun ağırlığını gördükten sonra hak vereceksin bana. Seninle birlikte çalışacağız, ama benim haberim olmadan gelir gider defterlerini kimse görmeyecek. Kendi aramızdaki hesapları, ikimizin dışında kimse bilmeyecek. Yoksa binlerce lira zimmet çıkarırlar üstümüze" dedi.

Ben de:

"Zamanla beni yakından tanıyacaksınız, güveneceksiniz" dedim.

"Peki otur şimdi masanın başına. Yeni görevin hayırlı uğurlu olsun" dedi. Görev yapacağım masamı gösterdi. Muhasebe defterlerini, raflardan indirerek sayfalarını teker teker açtı gösterdi. Örnekler verdi. Günübirliğine işlenecek hesapları, haftalık, günlük, aylık gelir gider defterlerini, tutanakları, fatura kayıt defterini gösterdi. Görevim gerçekten zordu.

Çalışmaya başladım. Birkaç gün içinde görevimi iyice kavradım. Yazı makinesini kullanmasını öğrendim. Cezaevi kantininin, çay ocağının günlük gelirlerini defterlere geçirdim. Öyle ki, Kamil Bey olmadığı zamanlar bütün işi tek başıma götürmeye başladım.

Kamil Bey benden memnundu. Bana fazlasıyla güveniyordu. Bazen işlenmemiş resmi kâğıtları benden önce imzalıyor, gidiyordu. Kötü niyetli biri olsaydım, imzalanmış boş kâğıtların üstünü yanlış bilgilerle doldurabilirdim.

İstediğim zaman büroya girip, çıkabiliyordum. Gel git diyenim, karışanım yoktu. O ara Karslı candarma Alaettin'in aracılığıyla cezaevi emniyetini koruyan candarmalarla aramızda bir dostluk kurulmuştu. Bazen gizlice içki getiriyorlar, birlikte kaçamak yapıp içiyorduk; ölçüyü fazla kaçırmamak koşuluyla ama.

Sonraki günlerde cezaevinin ana kapısından dışarı çıkarak, karşıdaki bakkal dükkânına kadar gidip gelmeye, oradan canımın istediği alışverişi yapmaya başladım. Benim bu serbestliğimden, koğuştaki bazı mahkûm arkadaşlar, çıkarları için benimle fazla içli dışlı olmaya can atıyorlardı. Ama buna izin vermedim. Çünkü, bazen benden esrar, hap almamı, içeri sokmamı istiyorlardı. Oysa cezaevi idaresinin gözü üstümdeydi. Bu arada idareye gidip gelen ispiyoncu mahkûmların kimler olduklarını iyi kötü öğrenmiştim. Onlardan nefret ediyordum. Yeri gelince onlara bozuk atıyor, bir daha yanıma gelmemelerini söylüyordum.

O günlerde bizim Urfalı askerler de sık sık ziyaretime gelip gitmeye başladılar. Cezaevine yakın yerde, büyükçe bir askeri un fabrikasında çalışıyorlar, canları sıkılınca, soluğu yanımda alıyorlardı. Onlara ziyaretime fazla sık gelmeyin; idarenin dikkatini çekiyorsunuz demeye dilim bir türlü varmıyordu. Çünkü hiçbiri cezaevinin kurallarını bilmiyordu.

Cumhur adındaki mahkûm, cezaevi müdürünün bir numaralı ispiyoncusuydu. Cumhur'u cezaevinde kimse sevmezdi. Cumhur, kaç kez yanıma sokulmaya çalışmışsa, ona yüz vermemiş, her defasında onu yanımdan kovmuştum. Bu nedenle olacak, İspiyoncu Cumhur ile diğer ispiyoncular, cezaevi müdürünü iyice doldurmuşlardı. Müdür Bey, baştan beri muhasebede çalışmamı istememişti zaten. Ama Savcı Bey ile Başgardiyan Rıza Efendi'ye söz geçiremediği için buna engel olamamıştı. Bu yüzden bana karşı önyargılıydı Müdür Bey. Yanına gidip gelen ispiyoncular, ziyaretime gelen Urfalı askerlerin bana esrar getirdiklerini söylemişlerdi. Ben de onlardan aldığım esrarı, içerdeki mahkûmlara fahiş fiyatla satıyor, sözüm ona büyük paralar kazanıyordum.

Bir gün idare binasının önündeki havuzun suyunda elimi yıkıyorum. Sabunumu kameriyenin üstüne koydum. Koymamla birlikte, cezaevi müdürünün koşarcasına idare binasının merdivenlerinden indiğini

gördüm. Müdür Bey, kameriyenin üstüne koyduğum sabun kutusunu görmüş, onun içinin esrar dolu olduğunu sanarak gelmişti. Gelir gelmez sabun kutumu alıp baktı içine. Kutunun içinde sabundan başka bir şey olmadığını görünce şaşırıp bozuldu.

Ben de, Müdür Bey'in bana olan önyargısını bildiğimden, "Müdür Bey, beni ispiyoncular size yanlış tanıtmışlar galiba" dedim. "Ben hem esrar kullanmam hem de öyle çirkin işlere alet olmam. Esrardan gelecek paraya da ihtiyacım yoktur benim. İdare olarak biliyorsunuz, her ay hesabıma gelen paranın çokluğunu. Siz galiba beni oğlancı, hırsız mahkûmlarla bir tutuyorsunuz."

"Sen işine bak hadi, işine bak!" diyerek azarladı beni ve idare binasına girdi.

Bu durumdan son derece rahatsız oldum. Başgardiyan Rıza Efendi'nin odasına doğru yürüdüm.

"Rıza Efendi, ne olur beni içeriye, eski koğuşuma aldırın. Müdür Bey kafasını benimle bozmuş. Onunla anlaşamayacağım. Bu gidişle bana bir kulp takacak" dedim.

"Hayır olmaz. Senin yerine gelmek isteyen kaç mahkûm var biliyor musun?" diye sordu. "Bu nimeti tepemezsin. Hadi git işine! Sana kimse karışamaz. Senin arkanda Savcı Bey ile ben varım. Birkaç ispiyoncunun sözü ile yıkılma. Biz senin karakterini biliyoruz" dedi.

Rıza Efendi, memleketim Siverek'ten adıma gelen mektupları okuduğu için, bizim Bucak aşiretini en az benim kadar biliyordu ve bu yüzden böyle konuşuyordu.

İçim azıcık rahatlamıştı. Çıktım Başgardiyan'ın odasından. Muhasebe bürosuna döndüm.

***

Bir gün Savcı, Müdür, Başgardiyanla diğer gardiyanlar, topluca koğuşları gezmeye çıktılar. Savcı Bey, beni koğuşumda görünce, özel olarak ilgilendi. Bir yakını gibi halimi hatırımı sordu.

Ben de, "Sağ olun efendim. Bir yaramazlık yok" dedim.

Savcı Bey'in, onca mahkûmun içinde benimle ilgilenmesi, halimi hatırımı sorması, mahkûmlar kadar Müdür'ün de gözünden kaçmadı.

Koğuşların denetlenmesi işi bittikten sonra, Müdür, beni yanına çağırttı:

"Sen benim adamlarıma niçin hakaret ediyorsun? Savcı Bey'e mi güveniyorsun?" diye çıkıştı bana.

Şaşırdım.

"Müdür Bey, sizin adamlarınıza hakaret ettiysem, bunun elbet bir nedeni vardır" dedim.

"Neymiş bunun nedeni?" diye sorunca:

"Bir suçum olmadığı halde beni size ispiyonluyorlar. Benim hakkımda size yalan yanlış bilgi veriyorlar. Ayrıca birçok suçsuz mahkûmu size kötülüyorlar. Size hoş görünmek için birçok mahkûmun canını yakıyorlar. Yani size çiçek verirlerken, gariban mahkûmların sırtına basıyorlar" dedim.

Çok sinirlendi:

"Ne yani, sen mahkûmların hamisi misin? Bana görevimi sen mi öğretiyorsun?" diye bağırdı.

"Hayır efendim. Gerçekleri söylüyorum yalnızca" dedim.

"Haydi defol!" dedi. Kovdu odasından beni.

Sinirlerim bozuldu. Aynı gün akşam, ünlü sinema oyuncusu Yılmaz Güney'in "Ağıt" filmini getirtmişler. Sübyan koğuşundaki çocuklara oynatıyorlardı. Filmi görmek için, bizler de cezaevi personeliyle birlikte sübyan koğuşuna geçtik. Film gerçekten güzeldi, gerçekleri anlatıyordu. Hele filmin sonu acıklı bitince, dayanamadım ağladım. Dışarı çıktım. Ben çıkınca, Müdür Bey de arkamdan çıktı. Firar edeceğimi sanmıştı herhalde.

Müdür Bey, benden kuşkulanıyor, kuşkucu davranışlarıyla sürekli sinirlerimi bozuyordu.

Müdür Bey'in bu davranışları, beni sürekli gözetiyor olması, sonunda dayanılmaz bir hal aldı. Cezaevi içinde attığım her adımı denetlemesi, ispiyoncularını peşime takması, bana olan hasmane tavırları aklımı iyice felç etmeye başladı.

Muhasebe bölümündeki görevimde çalışırken, her an bana bir kulp takabilirler diye geçirdim içimden. Nere gitsem Müdür Bey'le, ispiyonculların soluklarını ensemde duyuyorum. Mayınlı tarlada yürür gibiyim. Sinirlerim laçka olmaya, sıradan arkadaşlarımı bile kırmaya başladım.

Böyle bir günde, bizim Urfalı askerler, ziyaretime geldiler yine. Ben, ani bir kararla onlara bir soru sordum:

"Bugünlerde size önemli bir işim düşse, yapar mısınız?"

"Ne gibi bir iş?" dediler.

"Pek öyle zor iş değil, kolay bir iş" deyince, "Adnan, senin için canımızı bile veririz" dediler.

"O zaman bir süre ziyaretime gelmeyin. Sizden bunu önemle rica ediyorum. Çünkü, Müdür sizin beni sık sık ziyaret etmenizden kuşkulanıyor. Bu yüzden başıma bir çorap örebilirler, ama sizden istediğim asıl işi, yeri ve zamanı gelince sizden isteyeceğim" dedim.

"Tamam, bizden ne istersen yaparız" deyip gittiler.

Onlar gittikten sonra firar etmeyi yine inceden inceye düşünmeye başladım. İki yıldan beri görmeye hasret kaldığım köyüm Kalemli'yi, anamı, kardeşlerimi görecektim. Çünkü bir bilge "Nereye gidersen git, doğduğun yer başkadır" demişti. Fırat boyları da benim doğduğum yerlerdi; beni ben yapan yerlerdi. Öfkemi, sevincimi, düş kurma yeteneğimi, ağıtlarımı oralar öğretmişti bana. Güneş batınca derin Fırat vadisi ne güzel kararır, geceleşirdi, bilirdim. Sürüler yayılırdı, çan sesleri alırdı ortalığı. Her şeyi özlemiştim.

Ayrıca firarımla cezaevi müdürünün mesleki onuruna ağır bir darbe indirecektim. Firarımla onun müdürlüğünü sıfıra indirecek, onun sicilini lekeleyecektim. Ben de biliyordum, bu kararımın biraz çocukça olduğunu; müdürün sicilini lekelemek için bu işin sonunda kendi canımı tehlikeye attığımı. Ama olsundu, yaşım on dokuzdu. Kanım kaynıyordu. O yaştaki bir insanla uğraşmak hem uğraşana zarar verirdi, hem de o yaşın insanı, rahatlıkla ölümle şakalaşabilirdi.

Böylece firar düşüncemi kafama iyice koydum. Cebimde bin beş yüz lira kadar bir para vardı. Bu para büyük paraydı o zamanlar. Bir firarda en yakın, en sessiz dost paraydı.

Bu kez ne cezaevinin duvarlarını aşacaktım, ne de demir parmaklıkları kesecektim. Muhasebede çalışan bir mahkûm olarak, cezaevinin çıkış kapısından karşıdaki bakkala alışverişe çıkarmış gibi çıkacak ve bir daha geri dönmeyecektim. Cezaevinden çıkınca, askeri un fabrikasında çalışan Urfalı askerlerin yanına gidecek, onlardan bana acele

taksi çağırmalarını söyleyecektim. Taksi gelince, taksiciye bin lira karşılığında beni Urfa'ya kadar götürmesini söyleyecektim. O zamanlar bin lira büyük paraydı. Taksiye vereceğim bin liranın dışında cebimde beş yüz lira daha para kalıyordu ki, bu para bana bol bol yeterdi. Bu arada cezaevi müdürü, firarımı öğreninceye kadar, ben çoktan Siverek'e ulaşmış olacaktım.

Firar kararım kesindi. Hazırlıklarımı tamamladım. Muhasebe memuru Kamil Bey'e yazılı bir mektup bıraktım. Mektubumda, gelir gider defterlerini, çizelgeleri, dosya işlemlerini, muhasebe kasasına günlük olarak yatırılan beş yüz yetmiş altı lirayı eksiksizce masanın alt çekmecesine bıraktığımı, kendisine olan saygımı, sevgimi belirterek, Savcı Bey'le, Başgardiyan Rıza Efendi'nin firar ettiğim için bana kızmamalarını, onları çok sevip saydığımı, asıl firarıma neden olan duygunun, Müdür'ün bana olan hasmane tutum ve davranışı olduğunu belirttim:

"Ben buraya ceza çekmeye gelmişim. O ise mahkûmlara hamilik yapacağına, ispiyonculara babalık, gariban mahkûmlara ise, düşmanlık yapıyor. Firar etmemin asıl müsebbibi odur. Vebalim onun boynunadır" diye bitirdim yazımı.

Çıktım dışarı. Firar edeceğimi sezmişler gibi, Müdür'ün ispiyoncuları Cumhur ile Tekirdağlı Mehmet'i karşımda bulmayayım mı? Zaten daha önce de gizlice beni izlerlerdi. Acaba firar edeceğimi duymuşlar mıydı? Nereden duyabilirlerdi ki? Firar edeceğimi Fehmi Hoca bile bilmiyordu. Bir tek Koçali biliyordu. Koçali de asla onlara söylemezdi.

Koçali'yi buldum ve ona "Sen bunları bir süre oyala. Lafa tut. Senin çenen iyidir, haydi göster lafazanlığını" dedim.

Koçali gülerek yanımdan uzaklaştı ve dediğimi fazlasıyla yaptı. İspiyoncu Cumhur ile Tekirdağlı Mehmet'i idarenin önündeki havuzun başına çekti. Bir koyu sohbete tuttu onları. Artık gerisi bana kalmıştı. Öğleden sonra saat tam 15.30'du. Hemen kapıdan dışarı çıkarak, bakkal dükkânına gidermişim gibi çıktım dışarı. Ve bizim Urfalı askerlerin çalıştığı un fabrikasına doğru yürüdüm. Yolda tanıdık birine rastlarsam, hesaplarım altüst olabilirdi. Ama şansıma, tanıdık kimse çıkmadı karşıma. Soluğu un fabrikasında aldım. Urfalı askerler birden beni karşılarında görünce şaşırdılar:

"Hemşerilerim sizinle konuşup durumu anlatacak vaktim yok. Sizden ricam, bana acele bir taksi çağırıverin. Bana yapacağınız tek iyilik şu anda budur. Çünkü, çağırdığınız taksiyle Siverek'e gideceğim. Benim bu yaptığımın adı firardır" dedim.

Urfalı askerler iyice şaşırdılar. İki hafta önce bana, senin için canımızı bile veririz diyen askerler:

"Adnan, kusura bakma! Biz emir kulu insanlarız. Taksi çağırarak senin firarına yardımcı olamayız. Aksi halde askerliğimizi yakarlar. Hepimiz mahvoluruz" dediler.

Şaşırdım:

"Ulan hani benim için canınızı bile verirdiniz?" deyince, sus pus oldular.

"Yazıklar olsun sizin hemşeriliğinize" diyerek, yanlarından hızla ayrıldım. Tekirdağ'ın içine girdim. Karşımda çamlık bir tepe vardı. Tepenin üstüne çıktığım zaman kenti ayağımın altındaymış gibi gördüm. Tam karşımda da cezaevi binası vardı. Ama artık ben içinde değildim. Yürümeye başladım. Derken bir bağın içinde buldum kendimi. Asmalardan birinin gölgesine oturdum. Artık özgürdüm, ama kaçak bir özgürdüm. Bir saat sonra firar haberimi her yere duyuracaklar, devriyeler beni aramaya çıkacaklardı.

Bunları düşündükçe içimi ateş bastı. Moralim bozuldu. Evdeki hesap çarşıya uymamıştı.

Ayağa kalktım. Edirne, İstanbul tren yoluna doğru yürüdüm. Muratlı Tren İstasyonu bir saat uzaklıktaydı. Muratlı'dan İstanbul'a giden trene yetişebilirsem, biner, çeker giderdim.

Muratlı Karayolu'na indiğim zaman bir dolmuş geldi. El kaldırdım. Durdu. Dolmuşa binip Muratlı Tren İstasyonu'nda indim. İndim, ama İstanbul'a giden tren yarım saat önce kalkmış gitmişti. İstanbul'a tren ancak ertesi günü vardı. Benimse treni bekleyecek zamanım yoktu. Otobüsleri sordum.

"Muratlı'dan İstanbul'a otobüs seferleri yoktur. Yol kavşağına kadar yürürsün. Oradan İstanbul'a giden otobüslere el kaldırırsın. Dururlarsa biner gidersin" dediler.

Cezaevinden firar edeli bir saat geçtiği halde hiçbir işim rast gitmemişti.

Firar eden insanın en büyük düşmanının açlık olduğunu Fehmi Hoca'dan daha önce duymuştum. Muratlı'da lokantanın birine girerek, kendime üç dört porsiyon yemek söyledim. Yemeklerin tümünü yiyerek karnımı tıka basa doyurdum. Hesabı ödeyip çıktım dışarı. Yanıma birkaç paket de cigara ve kibrit aldım. Mevsim yaz olduğundan sırtımda ceketim yoktu. Kısa kollu bir gömlek vardı üstümde. Tanınmamak için koyu renkli güneş gözlüğümü takmıştım gözüme.

Muratlı o zamanlar ufacık bir yerdi. Tek bir caddesi vardı. O caddeden aşağı iniyordum ki, bir candarmanın dikkatle bana baktığını gördüm. Ben de ona bakınca, candarmayı tanıdım hemen. O da beni tanımış olmalıydı ki, sürekli bana bakıyordu. Bu candarma, firar ettiğim cezaevini bekleyen candarmalardan biriydi. Sanırım candarmanın tayini sonradan Muratlı Karakolu'na çıkmıştı. Bu rastlantı büyük bir şanssızlıktı benim için. Firarımdan hemen sonra yakalanacak olursam hem firarım fiyasko olurdu, her şeyi yüzüme gözüme bulaştırmış olurdum, hem de mahkûmların gözünde onurum sıfıra inerdi. Bir de Müdür haklı duruma geçerdi. Ayrıca alacağım ceza da bunun üstüne binerdi.

Bunları içimden geçirirken, candarma gözünü dikmiş hâlâ bana bakıyordu. Daha önce cezaevinde sayısız kez gördüğü Adnan Bucak'ın, Muratlı Caddesi'nin ortasında işi neydi? Candarma sanırım bu soruyu çözememenin şaşkınlığını yaşıyordu. Üstelik tahliye olmama yıllar vardı. Candarma, cezamın yeni kesildiğini de biliyordu. O zaman Adnan Bucak, buralarda ne arardı? Yoksa Adnan'a benzettiği biriyle mi karşı karşıyaydı candarma?

Hızla caddenin karşı yönüne geçerek yürümeye başladım. Caddenin karşı kaldırımından da candarma yürüyordu. Hem yürüyor, hem bana bakıyordu. Candarma birden bir kapıdan içeri girdi. Girdiği kapının üstündeki tabelaya baktım: "Muratlı Candarma Karakol Komutanlığı" yazılıydı.

"Eyvah, işte şimdi ayvayı yedim" dedim. Hızlandım. Candarmanın karakola girmesiyle çıkması bir oldu. Yanında şişman, rakı göbekli bir başçavuş vardı. Başçavuş, karakol komutanı olmalıydı. Acele bana doğru yürüdü Başçavuş. Bense en ufak bozuntuya vermeden hızlı hızlı yürümemi sürdürdüm. Koşmadan yürüdüm. Çünkü, koşacak olursam, suçlu olduğumu ele vermiş olurdum. O zaman halktan kişiler de peşime düşebilirler, beni yakalayıp, Başçavuş'a teslim edebilirlerdi.

Hızla yürürken önüme çıkan ara sokakların birine daldım. Aynı anda arkamdan Başçavuş bağırdı:

"Heeey! Dur bir dakka!"

Onu duymamazlıktan gelerek yürümemi sürdürdüm. Başçavuş arkamdan tekrar bağırdı:

"Duymuyor musun lan? Sana diyorum, gel buraya!"

Hem yürüdüm, hem ona yanıt verdim:

"Kime diyorsun?"

"Sana diyorum, duymuyor musun? Dur bir dakka, seninle işimiz var."

"Git lan işine. Senin benimle ne işin olabilir?" diyerek hızlandım.

Sinirlenen Başçavuş:

"Şimdi sana gösteririm" diyerek, candarmayla birlikte arkamdan koşmaya başladı. Onlar koşunca ben de hızlandım. İki yüz adım kadar koştuktan sonra kendimi çıkmaz bir sokağın içinde buldum:

"Eyvah! Yandım. Ne yapacağım ben şimdi? Üstelik ikisi de kurt gibi arkamdan geliyorlar" dedim kendi kendime.

Sağıma soluma bakındım. Sağ yanımda çitten bir duvar vardı. Çiti elimle aralayarak öbür yanına attım kendimi. Çitten sonrası bir bostan tarlasıydı. Tarlanın yüzünde koşmamı sürdürdüm.

Önüme bir bahçe duvarı çıktı. Duvarı hızla aşarak koşmaya devam ettim. Artık Muratlı'nın dışına çıkmıştım. Arkamdan koşarak gelen Başçavuş'la candarma çiti geçmişler, duvarı aşmışlar hızla peşimden geliyorlardı. Ama canım hafifti. Tazı gibi koşuyor, onlarla olan aramdaki uzaklığı açmaya çalışıyordum. Başçavuş şişman olduğundan kesilmeye başlamıştı. Derken iyice yavaşladı, tökezledi, sonra durdu. Sonra da upuzun uzandı, düştü yere. Candarma ise, ısrarla peşimden gelmeye devam ediyordu.

Aksi gibi üstümde küçük bir çakı bile yoktu; candarma ardımdan yetişirse, ona karşı kendimi koruyabilmem için.

"Ulan bırak yakamı! Beni yakalayıp da eline ne geçecek?" diye bağırdım.

Candarma ile beş yüz metre bir uzaklık vardı aramda. Gücüm tükenmeye başlamıştı benim de. Lokantada tıka basa yediğim yemekler yüzünden karnım davul gibi şişmişti. Yine de koşmamı sürdürdüm.

Önüme çıkan tepeyi aştım. Tepenin arkası derin oyulmuş, eski bir taş ocağıydı. Her yan irili ufaklı çukurlarla doluydu. Düşe kalka çukurları geçince, önüme bir meşe ormanı çıktı. Ormana girersem izimi kaybettirebilirdim. Güneş de batmış, ortalık ağır ağır kararmıştı. Meşe ormanının içine daldığım zaman dayanacak gücüm kalmamış, müthiş bir ağırlık çökmüştü üstüme. Adım atacak halim yoktu. Alnımdan, yüzümden buz gibi terler boşanıyor, midem ağzıma geliyordu.

Geri dönerek, hâlâ peşimden koştuğunu sandığım candarmaya bağırdım:

"Gel ulan, geel! Tamam, teslim oluyorum. Kaçtığım yere, hapishaneye geri dönerim. Ucunda ölüm yok ya?"

Oysa candarma benden önce bitmiş tükenmiş, boylu boyunca uzanmış yatıyordu. Ben av, candarma da avcımdı. Avcımı o halde görünce, üstüme bir canlılık geldi. Ormanın derinliklerine doğru koşmaya devam ettim. Artık candarma gözden kaybolmuştu. Kaybolmuştu ya, o arada benim de dayanma gücüm son noktaya gelmişti. Birden ben de yüzükoyun uzandım kaldım yere. Ciğerlerim patlayacak gibiydi. Lokantada yediğim yemekler burnumdan geldi. Tümünü kustum. Biraz ötemde bir dere akıyordu. Sürüne sürüne dereye inerek ağzımı, yüzümü yudum. Sonra sırtüstü uzanıp bir süre dinlendim. Ormana karanlık çökmüştü. O karanlıkta ne yana gideceğimi bile bilmiyordum. Firarımdan önce yapmış olduğum bütün hesaplarım altüst olmuştu. Durumum bundan sonra daha da tehlikeli olabilirdi. Tekirdağ'ın içine giremezdim, çünkü firarım nedeniyle, kentin girişinde, çıkışında, polis, candarma arama yapabilir, kimlik sorabilirdi. Firarımı yöredeki semt karakollarına bildirmiş olabilirlerdi. Ayrıca firar eden mahkûmu candarmanın ihtar etmeden vurma hakkı vardı. Sonra da candarmanın "Dur" ihtarına rağmen, "ateşle karşılık verdiği için, çıkan çatışmada öldü" diye bir kayıt düşerlerdi cesedinin üstüne. Oysa benim ölmeye hiç niyetim yoktu. Hele hele böylesine tanımadığım topraklarda pisi pisine ölmeyi hiç istemiyordum.

Acele karar vermek durumundaydım. Aksi gibi danışabileceğim deneyimli bir mahkûm da yoktu yanımda. Fehmi Hoca yanımda olsaydı, belki de bunlar başıma gelmezdi.

Sonunda şu karara vardım; yürüye yürüye Tekirdağ kentinin çevresinde dönecek, sonra da İstanbul-Edirne karayolunu bulacaktım. Bulunca da bir otobüse atlayıp İstanbul'un yolunu tutacaktım.

Karanlıkta kendimce bir yön tutturarak yürümeye başladım. Çok dikkatli olmak zorundaydım. Hem yürüyecek, hem gizlenecektim. Çünkü, yöre halkı, yabancı bulduğu, tanımadığı insanı yakalayabilir, en azından muhtara, karakola haber verebilirdi. Trakya halkı, askere, devlete bağlı bir halktı.

Bu düşünceler içinde, uzakta ışıkları görünen Tekirdağ kentine doğru yürümemi sürdürdüm. Bir saatlik bir yürüyüşten sonra, İstanbul-Edirne yoluna ulaştım. Yol boyunca adımlarımı hızlandırdım. Derken arkamdan bir ışık belirdi. Bir araç ışığıydı bu. Beni arayan candarma devriyelerinin aracı olabilirdi. Hemen yolun kenarındaki çukura inip gizlendim. Arkamdan beliren araç ışığı yaklaştı; baktım, bir traktör ışığıydı bu. Hızla yoldan uzaklaştı gitti. Ben de gizlendiğim çukurdan çıkarak bomboş yolda yürümemi sürdürdüm. Elime kalınca bir de sopa aldım; gece karanlığında önüme başıboş köpekler çıkabilir, saldırabilirlerdi bana.

Derken, arkamdan bir ışık daha belirdi. Hemen yolun kenarındaki çukura gizlendim. Bu kez geçen araç, tahmin ettiğim gibi bir candarma devriye aracıydı. Aracın içi candarma doluydu.

"Beni arıyorlar!" dedim içimden.

Canım sıkıldı. Şafak da sökmek üzereydi. Bacaklarımda yürüyecek derman kalmamıştı. Yürümekten vazgeçtim. Yoldan aşağı inerek, dümdüz, yemyeşil otlarla kaplı tarlalara doğru yürüdüm. Onlardan birinin ortasında üst üste yığılmış, yüksek ot yığınları vardı. O yığınlardan birinin üstüne çıkıp otların içine gömüldüm. Oh! Bu durumda beni artık kimse göremezdi. Bir de yorgun, bitap düşmüştüm ki, kurumuş, yumuşacık ot burmalarının arasında uyuyakalmışım. Kendime gelip de gözlerimi açtığımda, gün kuşluk olmuştu. Ayağa kalkmaya çalıştımsa da, her yanım ağrıyordu; tutulmuştu. Bütün gece kaçmaktan, yürümekten bedenimin her yanı ağrılar, sızılar içinde kalmıştı. Eklemlerim tutmuyordu, uyuşmuştu. Kollarımı, bacaklarımı hareket ettirmeye çalıştım. Karnım da çok açtı. Midem kazınıyordu.

Taşıdığım sopanın yardımıyla, ot burmalarının içinden doğrulup indim yere. Her yan dümdüzdü, yeşildi. Sağ yönümden bir motor sesi geliyordu. Sese doğru yürüdüm. On beş dakika sonra önüme bir köylü çıktı. Köylü, lastik çizmelerini giymiş, eline de su küreğini almış, durmadan çeltik tarlasını suluyordu.

Çekinmeden yaklaştım yanına:

"Selamınaleyküm."

"Aleykümselam" dedi. "Nereden gelir, nere gidersin?"

İnandırıcı bir yalan uydurup söyledim:

"Gece İstanbul'a giderken, otobüsümüzün lastiği patladı. Baktım, lastik çıkar, lastik tak, iş uzun sürecek. İlerdeki ot burmalarının içine girip uzanmıştım. Uyuyakalmışım. Bu arada otobüs de çekmiş gitmiş" dedim.

Adam, söylediğim yalana inanmış görünerek:

"Yolculukta her şey başa gelir" dedi.

"Karnım çok aç. Yanınızda yiyecek bir şeyler var mı acaba? Parasını veririm!" dedim.

"Vallahi doğrusunu istersen benim de karnım aç" dedi.

"Peki köyde dükkân falan var mı?"

"Var" dedi.

"İyi. O zaman haydi sana kolay gelsin" dedim. Köye doğru yürüdüm. Aslında benim gibi bir firarinin köy içine girmesi sakıncalıydı. Köyde karakol olabilirdi. Ama ne yapayım ki açlık korkusu, yakalanma korkusunun önüne geçmişti.

Bu düşüncelerle girdim köyün içine. Köyün tek dükkânı vardı. Dükkâncıdan biraz peynir, domates, soğan, ekmek sordum.

"Ekmek satmıyoruz. Burada ekmeği köylüler pişirdiği için ekmek bulamazsınız" dedi.

"Peki ekmeği nerede bulabilirim?"

"Köy evlerine sor, orada bulabilirsiniz" dedi. "Bende yalnızca peynir var."

Dükkândan biraz peynir aldım, parasını ödeyip, çıktım. Peynirin birazını yiye yiye, köyün daracık sokaklarında yürümeye başladım. Gözüme kapısı açık bir ev ilişti. Kapıdan içeriye seslendim:

"Parasıyla bana biraz ekmek verebilir misiniz?"

Sesime bir adam çıktı. Bir süre süzdü beni. Sonra içeri girdi. Geri çıktığında, elinde iki somun ekmek vardı. Ekmekleri uzattı bana. Parasını verdimse de almadı.

"Hayrola, sen yabancısın galiba?" diye sordu adam.

"Evet, yabancıyım" dedim ve ayrıldım yanından adamın. Doğruca çeltik sulayan köylünün yanına vardım. Köylüden ekmek istediğim zaman, "Vallahi benim de karnım aç" dediğini anımsadım. Tuttum, elimdeki iki ekmekten birinin içine peynir koydum. Gazeteye sıkıca sararak bir kayanın altına bıraktım. Sonra elimdeki diğer ekmek ve peynirle çeltik sulayan köylüye, "Ekmek ve peynir getirdim. Buyrun birlikte yiyelim!" dedim.

Köylü, gerçekten de açmış. Ekmeğin yarısını aldı ve benden çabuk yedi bitirdi. Ekmeğin üstüne benden bir de cigara istedi. Yaktım verdim. Köylü, keyifle cigarasını tüttürdü. Köylüye yakın durmaya çalışmamın nedeni şuydu: Köylünün traktörü vardı. Çeltiğini suladıktan sonra belki beni traktörüyle kasabaya kadar götürürdü. Ama köylü gitmedi. Sorduğum zaman, "Akşama kadar işim var" dedi.

"Biraz sohbet edelim" dedim.

Köylü, ekmeğimi, peynirimi yediği, cigaramı içtiği halde, hiç oralı olmadı.

"Sohbet edecek zaman değil. Çok işim var" dedi. Yerinden kalkarak, küreğiyle akarsuya yön vermeye başladı.

Anladım, bana köylüden hayır yoktu. Aksine benim ona faydam vardı. Üstelik köylü benden kuşkulanmaya başlamıştı. Bu delikanlı yanımdan niçin ayrılmıyor diye düşünüyordu belki de. Bunu anladığım an hızla uzaklaştım yanından. Kayanın altına gizlediğim ekmekle peyniri almaya gittim. Bir de ne göreyim? Binlerce karınca ağmıştı peynirle ekmeğin başına. Ekmekle peyniri üstünün karıncasıyla fırlatıp attım tarlanın içine. Uzaklaştım oradan.

İlerde, uçsuz bucaksız bostan tarlasının ortasında bir top ağaç vardı. Ağaca doğru yürüdüm. Baktım, devasa bir dut ağacıydı. Yerini, havasını sevmiş olmalıydı. Dut gölgesi serin olur derler. Gölgeye varıp uzandım. Çünkü, akşam karanlığını beklemekten başka çarem yoktu.

Neden sonra dünya karardı. Yıldızlar görünmeye başladı. Karnım da acıkmaya başlamıştı. Ama açlığa katlanmaktan başka umarım yok-

tu. Ayağa kalktım. Tekrar Edirne-İstanbul yoluna varana kadar yürümeye başladım. Bu yürüyüşüm uzun sürdü. Artık bacaklarımda derman kalmamıştı. Gittikçe artan açlığımın etkisiyle yürümeyi bıraktım. Anayolun biraz uzağındaki bir kayanın dibine kıvrılıp uyudum. Ertesi sabah uyandığımda saat dokuzu geçiyordu. Öylesine açtım ki, elime geçse çiğ eti bile yiyebilirdim. Sağım solum bir uçtan öbür uca bostan tarlasıyla doluydu. Tarlanın birine kavun karpuz ekilmişti. Ne ki, karpuzlar büyümüş değildi, henüz portakal kadardılar. Ama açlıktan bayılacak haldeydim. Eğilerek portakal büyüklüğündeki karpuzu kopardım. Ham karpuzu kabuğuyla birlikte kütür kütür salatalık misali yemeye başladım. Açlığın verdiği bu hızla kaç karpuz yediğimi pek anımsamıyorum. Karnım biraz doyar gibi olmuştu. Ben açlığımla pençeleşirken, yakınımdaki köyden, bostan tarlasına girdiğimi görmüşlerdi. Üç kişi, bağıra çağıra bana doğru gelmeye başladılar. Tarladan çıkarak hızla yoluma devam ettim. Candarmalarla olan kovalamacamı iki gün önce yapmıştım. Candarmalar benim çoktan Siverek'e ulaştığımı sanabilirler, beni aramaktan vazgeçmiş olabilirlerdi. Bu nedenle, gündüzleri de yol boyunca yürümeye başladım.

Tekrar İstanbul-Edirne karayoluna çıkarak, gelip geçen araçlara el kaldırmaya başladım. Az sonra bir traktör göründü. El ettim, traktör dengime gelince durdu. Aman Tanrım, benzerlik dediğin bu kadar olur; traktörü kullanan köylü, bizim sübyan koğuşunun gardiyanı Ali Dayı'nın aynısıydı. Az kalsın soracaktım "Ali Dayı, buralarda işin ne?" diye. Ali Dayı değildi. Motorun üstüne bindim. Ali Dayı'ya benzettiğim köylü sordu:

"Nerelisin?"

"Malkaralıyım" dedim. Yalan söyledim.

Adam, yüzüme dik dik baktı.

"Hayır, sen Malkaralı değilsin." dedi.

"Peki nereden anladın Malkaralı olmadığımı?"

"Konuşma biçiminden" dedi "Senin şiven Güneydoğuluların konuşmasına benziyor" deyince, "Vallahi bravo. Haklısın. Ben aslen Siverekliyim. Ama Malkara'da doğmuşum. Orada oturuyorum" dedim.

Adam:

"Bak işte şimdi oldu" deyince, rahat bir soluk aldım.

Konuşa konuşa, Edirne, İstanbul yoluna ulaştık. Az ilerde dört candarma, yolun kenarında bekliyordu. Traktör sürücüsü de beni indirmek için, candarmaların dengine gelince frene basmaz mı?

"Dayı burada değil, daha ilerde inecektim" dedim. Adam, hiçbir şey demeden tekrar gaza bastı. Epeyce ilerde durunca, traktörden indim yere. Candarmalar hayli uzakta kalmıştı. Elimi cebime atarak traktör sürücüsüne para vermek istedim. Almadı.

"İstemez" dedi, bastı gaza. Uzaklaştı gitti.

Hemen yanı başımdaki ayçiçeği tarlalarının içine daldım. Ayçiçeklerinin boyları öylesine yüksekti ki, içinde görünmem olanaksızdı. Bu da işime gelirdi. Hızla yürüdüm. Uzakta yol kenarında bekleşen candarmaların karartıları görünüyordu. Onlar belli ki, kendilerini alacak olan askeri taşıtı bekliyorlardı. Taşıtları gelince binip gideceklerdi. Ben de o zaman rahatlamış olacaktım. Ayçiçeklerinin gölgesine otura-rak bir süre soluklandım. Cigara tüttürdüm. İçimden bir sesin kurtuluşumun yaklaştığını, firarımın geç de olsa başarıya ulaşacağını söylüyordu bana.

Ayçiçeği tarlalarının içinde kendi kendime böylesine düşler kurarken, aradan saatler geçti. Ayağa kalkıp baktım. Candarmalar araçlarına binmiş gitmişlerdi. Yol bomboştu. Hemen ayçiçeği tarlalarının içinden çıkarak, yola fırladım. Edirne'den İstanbul yönüne doğru gitmekte olan bir otobüse el kaldırdım. Gün ikindiyi geçiyordu. Ancak, el kaldırdığım otobüs durmadı, hızla uzaklaşıp gitti. Rüzgârı kaldı yüzümde.

Neden sonra bir Wolswagen göründü. Çok şık, özel bir arabaydı. Wolswagen dengime gelince el kaldırdım, durdu.

Sürücü yerinde oturan gözlüklü, şık giyimli, otuz yaşlarındaki Bey:

"Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu.

"İstanbul'a" dedim.

"İstanbul'da mı oturuyorsunuz?"

"Evet" deyince, "İsabet oldu. Çabuk bin öyleyse. Biz de İstanbul'u iyi bilen bir yolcu arıyorduk" dedi.

Sürücü'nün yanında oturan aynı yaştaki, gür saçlı arkadaş indi, arkaya geçti. Beni sürücünün yanına aldılar. Arabanın içi tıka basa valiz, poşet doluydu. Arabanın üst bagajına şık deriden bavullar yüklenmişti. Bunlar anladığım kadarıyla Almanya'da çalışan Türk işçileri olsalar gerekti.

Konuşmaya başladık. İstanbul'dan karşıya nasıl geçeceklerini sordular. O zaman İstanbul Boğazı'nda köprü yoktu. Ben de, bir yalan daha uydurarak, "İstanbul'a varınca size gösteririm geçilecek yeri" dedim.

Böylece konuşa konuşa Çorlu'ya ulaştık. Çorlu'da benzin aldıktan sonra, İstanbul yönüne doğru yola çıktık. Arabanın içindeki iki insan da, gerçekten kibar, saygılı insanlardı. Bana durmadan Alman cigarası sundular. Böylece cigaralarımızı tüttüre tüttüre hem konuştuk, hem yolculuk ettik. Ama beni için için bir düşüncedir almıştı. İstanbul'a varınca, beni arabalarına alma inceliği gösteren bu iki insanı nasıl atlatıp da çekip gidecektim? Üstelik, İstanbul'a ait ufacık bir bilgim yoktu.

Bir buçuk saat sonra, İstanbul'a ulaştığımızda hava iyice kararmıştı. İstanbul ışıklar içindeydi. Sürücü arkadaşımız bir süre daha gittikten sonra, adının sonradan Aksaray olduğunu öğrendiğim bir yere gelince durdu.

"Evet Adnan Bey, İstanbul'a geldik. Şimdi karşıya nasıl geçeceğiz? Yolu bize iyice tarif ediver bakalım" dedi.

Ben de "Bir dakika şuradan bir cigara alayım, ondan sonra size tarif ederim" diyerek, arabadan inmek istedim. Ama ikisi birden, "Bizde cigara var. Hem de en iyisinden" dediler.

"Hayır, hayır, sakın beni yanlış anlamayın. Alman cigarası bana çok sert geldi. Hem sonra benim cigara almam en fazla bir dakika sürer" dedim.

Adamlar, arabanın kapısını açıverdiler. İndim. Ben de sözüm ona cigara almak için yürüdüm. Köşeyi döner dönmez, hızla uzaklaştım oradan. İstemeyerek orada öylece bıraktım onları. Çünkü, firari bir mahkûmdum. Kendi canımın derdine düşmüştüm. Benim durumumda olan bir kimse böyle normal davranış kurallarına uymak zorunda değildi. Üstelik adamlar nereden bileceklerdi, arabalarına kaçak bir mahkûm aldıklarını?

Trakya'dan Fırat'a...

Firarımdan ancak üç gün sonra, İstanbul'a ulaşabilmiştim. Daha önce İstanbul'a hiç gelmediğim için, nereye gideceğimi bilmiyordum.

Aklıma ilk gelen bizim Siverek'in Köpekviran köyü ağası Hasan Kızılateş oldu. Hasan Kızılateş, kan davası nedeniyle Siverek'teki köyünü terk etmiş, İstanbul, Erenköy'de bir daire alarak yerleşmişti. Büyükçe bir de bakkal dükkânı açmıştı. Çocukları Suadiye Lisesi'nde okuyordu. Hasan Kızılateş ağa, uzaktan akrabamız olurdu.

Zaman geçirmeden onu arayıp bulmaya karar verdim. Koca İstanbul'un içinde Hasan Kızılateş'i nasıl bulacaktım?

Alamancıların yanından cigara alacağım diyerek ayrıldıktan sonra, önüme ilk çıkan insanlardan birine sordum Erenköy'e nasıl gidileceğini?

Orta yaşlı, efendi bir adam:

"Yolun sağına geç! Oradan Sirkeci dolmuşlarına bin. Sirkeci'den vapura binersin. Kadıköy'e geçtikten sonra, Erenköy dolmuşuyla gidersin" dedi.

Adamın söylediklerini aynen yaptım. Sonunda Erenköy'e ulaştım. Ama yanımda Hasan Kızılateş'in adresi yoktu. Gece geç vakit olduğu için, bütün bakkal dükkânları kapalıydı. Bu yüzden Hasan Kızılateş'in evini, bakkal dükkânını bulamadım.

İyiki de cebimde bolca para vardı. Bir otele gittim. Otel, Suadiye Oteli'ydi. Lüks bir oteldi. Kendime bir oda ayırtmak isteyince, yazıcı "kimliğimi" istedi. "Yanımda değil" deyince, "O zaman parasını peşin alıyoruz" dedi. Hesabı ödedim. Yazıcıya bolca bahşiş verince yüzü açıldı. Kalacağım odanın anahtarını bana saygıyla uzattı. Asansöre kadar beni geçiriverdi. Asansörle dört kat yukarı çıktım. Odamı bulup açtım. Aslında yanlış bir iş yaptığımın farkındaydım. Çünkü, yazıcı benden kuşkulanabilir, beni semt karakoluna haber verebilirdi.

"Amaaan, boş ver. Başa gelen çekilir" dedim içimden. Zaten firarı göze alan kimse ölüm dahil her tehlikeyi göze almış demektir. Ne yapaydım yani, onca yorgunluktan sonra bankların üstünde mi yatsam uyusaydım?

Odama girer girmez kapıyı içerden kilitledim. Soyundum. Sıcak suyla güzel bir duş aldım. Kendime geldim. Sonra giyinip indim aşağıya. Otelin lokantası açıktı. Lokantada kendime bir ziyafet çektim. Tekrar odama çıkarak, deliksiz bir uyku uyudum. Ertesi günü, otel lobisinde sabah kahvaltımı yaptım. Oda anahtarını teslim edip ayrıldım otelden.

Erenköy'e giderek, Hasan Ağa'nın bakkal dükkânını araya sora buldum. Bağdat Caddesi'ne yakın bir apartmanın altındaydı. Basri adındaki oğlu ile birlikte çalışıyordu. Basri beni görür görmez tanıdı.

Hasan Ağa şaşırdı:

"Adnan, hayrola, yoksa tahliye falan mı oldun?" diye sordu.

"Hayır, firar ettim. Bana buradan Diyarbakır'a bir uçak bileti ayarlarsanız sevinirim. Ama üstümde kimliğim yoktur" dedim.

Hasan Ağa:

"Sen hapiste olduğun için haberin yok sanırım, ülkede olan bitenlerden?" dedi.

"Ne olmuş ki?" diye sordum.

"Burada, Taksim Meydanı'nda, 'Kanlı Pazar' diye anılan çok kanlı olaylar oldu. Şeriatçılar işçilere saldırdı, insanlar öldü. Bu yüzden denetimler sıklaştırıldı. Senin uçakla gidebilmen için, üstünde mutlaka kimliğin olmalı. Olmadığına göre, seni uçakla değil, trenle gönderelim Diyarbakır'a. Hem daha güvenli olur, hem de koca trende arama tarama yapmazlar pek" dedi.

"Tamam, trenle olsun" dedim.

Hasan Ağa'nın oğlu Basri'ye bilet parasını verdim. Basri, bilet için Haydarpaşa Garı'na gitti. Malatya'ya giden bir trenden, yataklı vagon bileti alıp döndü. Tren gece yirmi iki otuzda hareket ediyordu.

Tren saatine kadar Hasan Ağa ile birlikte olduk. Beni evine götürdü. Evi, şık bir apartmanın dördüncü katındaydı. Köy ağası iken kullandığı dört kulplu devasa bulgur ve yemek kazanlarını, bakır tepsilerini evinin balkonuna koymuştu.

"Bunlara burada yer yok. Bunlar mutfakgazının üstüne sığmıyorlar. Evlerde odun ateşi yakılmadığı için, balkonda duruyorlar. Bu kazanlarda kim bilir kaç kişi karnını doyurdu. Bu nedenle bunları satmaya elim varmıyor" diyerek duygulandı Hasan Ağa.

Üzüldüm. Bir köy ağasının teslim alınmış sancakları gibi geldi bana o kazanlar, bakır tepsiler.

Yemek yedik, çay, kahve içtik. Hasan Ağa, sağ olsun, elinden geldiğince ağırladı beni. Derken gece oldu. Hasan Ağa ve eşi ile vedalaştım. Oğlu Basri, beni gece Haydarpaşa Garı'na götürdü. Yolcu etti.

Tren hareket etti. Trenin restoranına geçerek, kendime iyi bir yemek söyledim. Bir şişe de kırmızı şarap açtırdım. Yedim, içtim. Aynı trenle iki yıl önce gelirken yine rakılar, şaraplar içtiğimizi düşündüm. O zaman yanımızda candarmalar vardı. Aramız iyiydi onlarla. Şimdi ise, yanımda candarma olmadığı halde kendimi nedense özgür hissedemiyordum. Canım sıkıldığı anda, ilk istasyonda inebilirdim. Görünüş olarak özgürdüm, ama aslında içimi basan sıkıntının tutsağıydım. Bu düşüncelerle geçti yolculuğum.

Yolculuğum bir gün iki gece sürdü. Malatya Garı'nda sona erdi. İstasyondan, otobüs garajına ulaştım. Sordum, soruşturdum. Adıyaman'a otobüs vardı. Kalkmak üzereydi. Hemen biletimi aldım, yerleştim koltuğuma. Otobüs yolculuğum güzel geçti. Gölbaşı'ndan sonra, Adıyaman'a ulaştık. Bir minibüsle Kâhta'ya geçtim. Kâhta'dan da bir cip kiralayarak, akrabalarımdan Celal Kızılkaya'nın köyüne doğru yola çıktım. Amacım Celal'in köyünde birkaç hafta kaldıktan sonra, Siverek'e geçmekti. Çünkü, bu süreç içinde aramalar biraz olsun hafiflemiş olur, ben de rahatça köyüm Kalemli'ye girebilirdim.

Ama şu aksiliğe bakın ki, kiraladığım cip, Kâhta'nın dışına çıkınca arıza yaptı. Önümüz akşam karanlığıydı.

Cip sahibi, sürücü:

"Abi gel, Kâhta'ya geri dönelim. Cipin arızasını onarayım. Kısmet olursa yarın sabah erkenden yolumuza devam ederiz" dedi.

Kabul etmekten başka çarem yoktu.

"O zaman beni otele bırak. Yarın sabah gelir, beni oradan alırsın" dedim.

"Tamam" dedi.

Beni Kâhta'nın Şehir Palas Oteli'nin önüne bırakıp, gitti.

Otele girdim. Yazıcı arkadaş, kimliğimi falan hiç sormadı. Ben de yazıcıya kendi gerçek adım yerine, "Mustafa Bucak" takma adını söyledim. Yazıcı, soyadımın Bucak olduğunu anlayınca, belirgin bir saygıyla baktı yüzüme. Ayağa kalkarak, "Hoş geldin ağabey!" diyerek, içten bir yakınlık gösterdi. Sonra da bana iyisinden bir oda ayırdı. Yazıcıya teşekkür ettim.

"İki kişilik kebap söyle, odama getirsinler" dedim.

Hem karnım açtı, hem de dışarıya, lokantaya çıkmam benim için sakıncalı olabilirdi. Kâhta, köyüm Kalemli'ye çok yakındı. Fırat Köprüsü henüz yapılmış değildi. Yalnızca köprü ayaklarının beton kazıkları dikilmişti. Ayrıca, akrabalarımızın, düşmanlarımızın yerleriydi oralar. Üstümde silahım olmadığı için otelden çıkmamam gerekti.

Odama girerek, karyolaya uzandım. Kapım açıktı. Otelin salonu, yattığım yerden görünüyordu. Bir süre sonra bizim akrabalardan Mahmut Bucak içeri girmez mi? Mahmut Bucak, otel yazıcısıyla konuşuyordu, sesini duyuyordum:

"Otelde kim var, kim yok?"

Mahmut Bucak, kardeşim Ali Bucak'ın küçüğü Fethi'nin kaynıydı. Biraz da şapşallığı olan, sevimli, zararsız bir insandı.

Yatağımdan doğrularak:

"Mahmut! Mahmut!" diye seslendim.

Dönüp baktı, sonra bana doğru gelmeye başladı. Gözümün içine bütün dikkatiyle baktığı halde beni bir türlü tanıyamadı.

"Sen de kimsin?" diye sordu.

Ben, onun bu tür şapşallıklarını bildiğimden, dalgamı geçmeye başladım:

"Yahu beni tanımadın mı? Karaburçuk köyünden Ömer Dayı'nın oğlu Mustafa'yım ben" deyince, "Haa, tamam tamam! Şimdi hatırladım. Kalk Mustafa! Kâhta'da benim evim dururken, senin otelde kalman yakışık almaz. Bana karşı ayıptır bu" dedi.

Ben de gitmemek için diretince, geldi koluma yapıştı.

"Billahi olmaz. Kalk, evimize gideceğiz. Evim dururken bir akrabamı otelde yatırmam. Bu benim için zulümdür" dedi.

Zorunlu kaydımı sildirdim otelden. Yazıcıya:

"Adıma gelecek kebapları sen yersin" dedim.

Mahmut'la birlikte otelden ayrıldık. Evine doğru yürüdük. Mahmut'un evi, dışı badanalı, tek katlı, biraz büyükçe bir evdi.

Mahmut beni, annesi ile yengesine "Mustafa Bucak" diye tanıttı. Sofra kurdular. Yemekler yedik, güzel, demli çaylar içtik. Gece geç vakitlere kadar konuştuk. Sonra yer yataklarımız serildi. Yatağa girdim. Ama gözüme en ufak uyku girmedi. Sağıma soluma döndüm durdum.

Saatler geçtiği halde yine gözüme uyku girmeyince, yerimden kalkarak, kararımı verdim. Bu gece, sonucu ne olurla olsun, köyüm Kalemli'ye gidecektim.

Yanı başımda uyuyan Mahmut'u uyandırdım.

"Ulan Mahmut, kalk hele! Gözüme uyku girmiyor."

Mahmut, ala uykulu gözlerini açtı. Kalktı yerinden. Aptal aptal bana bakmaya başladı.

"Mahmut, benim asıl adım Mustafa değil, Adnan Bucak'tır" dedim.

Mahmut'un yüzünde en ufak hayret belirtisi görmedim.

"Beni işletme loo" dedi. "Benim bildiğim Adnan Bucak, Tekirdağ Cezaevi'ndedir."

"Tamam, dediğin doğru. Ben cezaevindeydim, ama firar ettim" dedim.

Mahmut hâlâ inanmıyordu. Adnan Bucak olduğumu kanıtlayıncaya kadar akla karayı seçtim.

"Kalk, bu gece ne yapıp yapıp Kalemli'ye gideceğiz. Nasıl olsa sen yolları biliyorsun" dedim.

"İyi de, geceleri yollar tehlikeli olur. Tütün kaçakçıları ortalıkta cirit atıyorlar. Tütün kaçakçılarını soymak için eşkiyalar da yol boylarında pusu kuruyorlar" dedi.

"Silahın var mı?" diye sordum.

"Evet. Hem de senin rahmetli Ramazan ağabeyinin tabancası var" dedi.

"Git, getir o tabancayı!" dedim.

Mahmut, ev tarafına geçerek, tabancayı alıp getirdi. O arada, anasına benim gerçek adımın Adnan Bucak olduğunu söylemiş. Anası da Mahmut'la birlikte geldi. Bana sarıldı:

"Ah yavrum, Adnan'ım, kusuruma bakma. Seni görmeyeli yıllar oldu. Gözüm seni tanıyamadı" dedi.

"Normaldir" dedim. Ananın elini öptüm. Sonra da, kapıdan çıkarak, Kalemli'ye doğru yürümeye başladım. Mahmut da arkamdan geliyordu. Kâhta çıkışına kadar birlikte yürüdük. Gece zifiri karanlık olmasına karşın, Mahmut gerçekten yolu iyi görüyor, iyi biliyordu. Derken Kâhta Çayı'na ulaştık. Rahatlıkla geçeceğimiz bir köprü yoktu. Çayın üstünde, köprünün temelleri atılmıştı. Yakında bitirileceği söyleniyordu.

Çayın daracık geçit yerine varınca, Mahmut tutturdu:

"Gel sırtıma bin! Sırtımda karşıya geçireceğim seni" dedi.

"Mahmut, ben çocuk değilim, sırta alınıp da karşıya geçirilecek. İkimiz soyunup birlikte geçeceğiz çayı" dedim.

Mahmut söz dinlemedi.

"Hayır, seni mutlaka sırtıma alıp geçireceğim" diye tutturdu.

Oysa Mahmut'un bir gözü hafif kördü. Azıcık da sakarlığı vardı. Bu yüzden ikimiz de derin çay sularına kapılıp boğulabilirdik. Kâhta Çayı tehlikeliydi, büyük gürültülerle akıyordu.

Sonunda dayanamadım:

"Tamam arkadaş, kaptan sensin" diyerek bindim sırtına. Tek gözlü, sakar Mahmut, hem beni, hem kendini kazasız belasız çayın öte yanına geçirmeyi başardı. Ayakkabılarını giydi. Yolumuza devam ettik. Yolda sık sık tütün kaçakçılarıyla karşılaştık. Onlar bizden, biz onlardan çekiniyor, gizlenmeye çalışıyorduk.

Böylece sabaha yakın, İhsan Bucak amcamın kayınbiraderi Bahri'nin köyüne ulaştık. Bahri, firarımı duymuştu. Bu nedenle beni karşısında görünce, hiç şaşırmadı. Hemen kahvaltı hazırlattı. Kahvaltımızı yaptık. Sonra, altımıza birer at çektirdi Bahri. Yanımıza da adamlarından birini kattı. At sırtında Fırat'ın kenarına kadar gittik. Fırat kenarında salcıya seslendik. Salcı karşıdan bizi almaya geldi. Bahri'nin adamıyla vedalaştık. Bahri'nin adamı atlardan birine bindi, öbürünü de yedeğine aldı. Koştura koştura uzaklaştı, gitti.

Mahmut'la ben sala binerek karşıya geçtik. Artık köyüm Kalemli'nin topraklarındaydık. Köyüm, salın yanaştığı kıyıya çok yakındı. On beş, yirmi dakikalık bir yürüyüşten sonra Kalemli'ye ulaştık. Ama köye hemen girmedik. Ben köyün uzağında beklerken, Mahmut'u köye gönderdim:

"Git bak bakalım, köyde candarma falan var mı? Çabuk öğren de gel" dedim.

Mahmut gitti. Az sonra yanında kardeşlerim Ali, Osman, Fethi ve diğerleri topluca geldiler. Hepsi şaşkındı.

"Ta Trakya'dan Fırat'a yakalanmadan nasıl gelebildin?" dediler.

Kardeşim Ali, daha bir saat önce bir candarma yüzbaşının, bir candarma timiyle köye gelip beni sorduğunu söyledi.

"Yani senin anlayacağın, her yerde seni arıyorlar Adnan" dedi. "Ama biz senin firar edeceğine hiç inanmamıştık. Yüzbaşı gitti, bir saat sonra da sen geldin. Demek ki firarın doğruymuş."

"Evet, gördüğünüz gibi firar etmiş durumdayım. Sizleri kardeşlerimi, anamı, bacımı, köyümü, toprağımı, atalarımın mezarlarını çok özledim. Hapse düşmeyen anlayamaz bunu. Onun için firar ettim" dedim.

Kardeşlerimle tekrar tekrar kucaklaştık. Sonra da topluca evimize doğru yürüdük. Anam beni, ağlayarak kapıda karşıladı. Bir oğulla ananın kucaklaşması kadar güzel şey yoktur. Anam beni kucakladı, ayak üstü küçücük bir ağıt yaktı. Boşuna söylememişler, ana gibi yâr olmaz diye.

Bu arada firarımı duyan geldi, duyan geldi. Ama o karşılaşmalar ve telaş içinde bir şey gözümden kaçmadı. Kardeşlerimin tümü de büyümüşler, kazık kadar adam olmuşlardı. Birçoğu bıyık bırakmış, evlenmişti. Sesleri, yüzleri, boyları, posları, her şeyleri değişmişti. Bu yüzden kardeşlerimden birçoğunu tanımakta bir an zorluk çektim; çünkü aradan iki yıldan fazla zaman geçmişti. Köyüm Kalemli bile değişmiş, yeni binalar, damlar yapılmış, köyüm biraz büyümüştü. Herkesin neşesi yerindeydi. Ben Adnan Bucak onların umurunda değildim. Ya da bana öyle geldi. Bilemem. Düşmanlarımız Abiklerle barışmışlar, on yıldan fazla süren kan davası sona ermişti. Herkes birbirine gidip geliyor, yemekler yeniyor, rakılar içiliyor, sohbetler ediliyordu. Herkesin işi tıkırındaydı. Böyle bir durumda, benim hapisten firar edip gelmem, bizimkilerle düşmanlarımız Abikleri fazla tedirgin etmişe benziyordu.

Daha köyüme geldikten bir saat sonra, dolambaçlı sözlerle, benim tekrar Tekirdağ'ına gidip teslim olmam gerektiğini duyumsatan sözler kulağıma çalmaya başladı. Yani firar etmiş olmam, köyümü, anamı, kardeşlerimi özlemiş olmamın onlar için hiçbir önemi yoktu.

Aynı akşam, İhsan Bucak ile Bahaddin amcalarım, kardeşlerim Ali, Osman, Fethi ve diğerleri söz birliği etmişler gibi, beni ortalarına aldılar. Beni kırmamaya çalışarak, kibarca benim tekrar Tekirdağ Hapishanesi'ne gidip teslim olmamı istediler.

Ben de onların bu önerisine ta içimden kırılarak, öfkelenerek, salt onlara inat için, daha yol yorgunluğum çıkmadan, köyüme gelişimin daha ertesi günü karar verdim.

"Haklısınız" dedim. "Firar edip gelmekle sizlerin ağzınızın tadını bozdum. Sizlerin rahat edebilmesi için benim mutlaka hapiste olmam gerektiğini anladım. Yarın sabah erkenden, rahmetli babamla, kardeşlerimin mezarlarını ziyaret edip, hemen geri döneceğim."

Biraz alındılar, ama ısrarla, bütün bunları benim iyiliğim için söylediklerini belirtmekten de geri kalmadılar.

Ertesi günü kuşluğa doğru, tarlanın yüzünden kendi ellerimle kır çiçekleri topladım, buketler halinde götürdüm; rahmetli babamın, amcamın, ağabeylerimin ve yaşıtım Memet'in mezarlarına koydum. Sonra amcam İhsan Bucak ile birlikte ilkin Urfa'ya ulaştık. Oradan otobüsle Adana'ya hareket ettik. Adana'dan da uçakla İstanbul'a uçtuk. Aynı gün vakit geçirmeden Tekirdağ'ına geçerek, Savcı Bey'e teslim oldum. Savcı Bey, ne gardiyan çağırdı, ne bana bir şey söyledi. Yalnızca cezaevi müdürüne telefon ederek,

"Firari Adnan Bucak, kendi isteğiyle gelip teslim olmuştur. Candarmayla gelip beni almalarını, bana kendi isteğimle teslim olduğum için ceza verilmemesini, hücreye atılmamamı, yalnızca on beş günlük zorunlu müşahade odasında yatmamı" söyledi.

Az sonra candarmalar geldi. Beni bileklerimden kelepçelediler. Arabaya binip cezaevinin yolunu tuttuk. İhsan Bucak amcamla, cezaevi kapısında kucaklaştım. İhsan amcam beni uyardı:

"Akıllı ol, sabırlı ol! Bugünler geçecek" dedi.

Böylece bir haftalık maceradan sonra, tekrar cezaevindeki eski koğuşuma geri döndüm.

Aynı akşam, beni, on beş günlük cezam için müşahede odasına verdiler. Aslında firar ettiğim için "Dipkapalı"ya vermiş olsalardı, mahvolduğumun resmiydi. Ama Savcı Bey sağ olsundu, müşahede odasında günlerimi doldurmaya başladım.

Artık cezaevi idaresinin gözünden iyice düşmüş, muhasebe bürosundaki güzelim işimden de olmuştum.

Dipkapalı

Urfalı Cemo adında bir mahkûm vardı. Güzel bağlama çalar, türkü söylerdi. Cemo beni çok severdi. Bu sevgisini göstermek için, bağ-

lamasıyla gelir, müşahede odamın karşısında saz çalar, birbirinden güzel, içli, yanık türküler söyler, beni eğlendirirdi. Böylece sıkıntımı biraz olsun hafifletmeye çalışırdı.

Yandaki hücrede Sıtkı adında bir mahkûm kalırdı. Sıtkı, Fehmi Hoca'nın can düşmanıydı. Fehmi Hoca, bu kez de Sıtkı'yı bıçaklamış, Sıtkı ölümden kıl payı dönmüştü. Fehmi Hoca, yine alt kattaki "Dipkapalı"da yatıyordu.

Fehmi Hoca, bir gün müşahede odamın alt katındaki tuvaletin penceresinden seslendi bana:

"Adnan hoş geldin!" dedikten sonra, Zazaca can düşmanı Sıtkı'yı sordu. Ben de ona Zazaca, Sıtkı'nın yanı başımdaki hücrede kaldığını söyledim. Keşke söylemez olsaydım. Aslında Sıtkı'nın da Fehmi Hoca gibi Dipkapalı'da yatması gerekirdi. Ama Sıtkı yüreğinden rahatsız olduğu için hücreye vermişlerdi.

Fehmi Hoca, benden bu haberi alınca, küplere biniyor ve dilekçe yazıyor idareye.

"Sıtkı ile ben kavga ettik. Aynı suçu işledik. Ama o hücrede yatarken, ben "Dipkapalı"ya atıldım. Eğer beni de Sıtkı gibi hücreye vermezseniz ya da Sıtkı'yı da benim gibi "Dipkapalı"ya atmazsanız, Bakanlığa şikâyet edeceğim sizi" diye.

Fehmi Hoca'nın dilekçesi etkisini gösteriyor. Cezaevi müdürünün etekleri tutuşuyor. En sonunda da kabak benimle Sıtkı'nın başında patlıyor. Fehmi Hoca'yı da hücreye verecekleri yerde, Sıtkı ile beni hücrelerimizden alıp "Dipkapalı"ya verdiler.

Bu haber beni şok etti. Kömürlüğe indim. "Dipkapalı" denilen yer bir türlü canlı insan tabutluğuydu. Hâlâ oradan garip insan çığlıkları geliyordu. Sıtkı ise, "Dipkapalı"ya bir türlü girmek istemiyor, direniyor, başgardiyan Rıza Efendi ile öbür gardiyanlar onu zorla içeri sokmak istiyorlardı. İçerisi zifiri karanlıktı.

Ben ise, hiçbir tepki göstermedim. Beni 1 No.lu "Dipkapalı"ya soktular. Üstüme demir kapıyı gürültüyle kapattılar.

Sıtkı ise, hâlâ direniyordu. Gardiyanlar onu zorla ikinci "Dipkapalı"ya attılar.

Gardiyanlar gittikten sonra, Sıtkı seslendi bana:

"Adnan, benim nefes darlığım var. Kalp yetmezliğim var. Bu konudaki doktor raporum cebimde. Burada kalırsam, asla sağ çıkamam. Beni bile bile ölmem için buraya tıktılar. Ölürsem, tanığım ol, sana adresimi söyleyeyim, evime durumu bir zahmet bildiriver" dedi.

Kalem kâğıt çıkardım hemen:

"Söyle adresini, ama bu zifiri karanlıkta nasıl yazacağımı bilemiyorum. Kendi elimdeki kalemle kâğıdı bile görmekte güçlük çekiyorum" dedim. Sıtkı'yı teselli etmeye çalıştım.

"Ne olur kendini sıkma! Sabırlı ol!" diyerek ona aklıma gelen değişik öyküler anlatmaya, onu böylece rahatlatmaya çalıştım. Ben konuşurken Sıtkı da konuşuyor, seslerimiz birbirine karışıyor, ne dediğimiz pek anlaşılamıyordu. Aramızda duvar vardı. Hücre kapılarımız sık örgülü demir parmaklıklarla kaplı olduğundan seslerimiz gidip geliyordu.

Sonunda onu teselli etmem bir işe yaramış olmalı ki, içtenlikle seslendi bana:

"Sağ ol Adnan, Allah tuttuğunu iki etsin. Sen olmasaydın, bu sıkıntıya gelemezdim. Yüreğim durur ölürdüm. Beni rahatlattın, sağ ol!"

Ben ise, kendi derdimi unutmuş, onun derdiyle uğraşıyordum. Aradan ne kadar zaman geçti, bilmiyorum; kapıya vurdum. Gardiyan geldi:

"Ne olur kapımızı açık tut! Sana söz veriyoruz, asla dışarı çıkmayacağız. Yalnızca kömürlükte dolaşacağız" dedim.

Çünkü, kömürlük "Dipkapalı"dan daha havadar bir yerdi. Azıcık da aydınlıktı. Kömürlük, bizim kaldığımız "Dipkapalı"nın yanında çiftlik evi gibi kalırdı.

Nöbetçi gardiyan, ilkin biraz nazlandı. Sonra kapılarımızı açıp, gitti.

Ertesi günü, Sıtkı, nöbetçi gardiyanla, cezaevi müdürüne bir dilekçe yazdı, gönderdi. Bir saat sonra gardiyan geri geldi. Sıtkı'ya seslendi:

"Müdür Bey seni istiyor" dedi.

Sıtkı ile gardiyan gittiler. Bir süre yalnız kaldım. "Dipkapalı"da çok büyük fareler vardı. Fareler birer kedi yavrusu büyüklüğündeydi. Elimdeki gazete kâğıdını bile kapıp yemeye çalışıyorlardı. "Dipkapalı"da yatmaktan insan gerçekten korkar, çekinirdi. Bu yüzden, Sıtkı gidince yalnızlığımın ne kadar büyük olduğunu anladım. Yine de yalnızlığın gizil bir sesi vardı. Kulak çınlamasına benzer bir sesti bu.

Birden Fehmi Hoca'yı anımsadım. Fehmi Hoca, "Dipkapalı"da dört aydan beri yatıyordu. Onun bu insan üstü direncine, sabrına saygı duymamak mümkün değildi.

Derken, merdivenin başındaki demir kapı açıldı. Sıtkı değildi gelen, Sıtkı'yı idareye götüren nöbetçi gardiyandı. Bana güzel bir haber verdi:

"Haydi Adnan, sen yine müşahedeye geçiyorsun. Beraat kararın geldi" dedi.

Tahliye olmuşum gibi sevindim. Sıtkı'yı elindeki doktor raporu nedeniyle müşahedeye vermişlerdi.

"Dipkapalı"dan çıkarak, gardiyanla birlikte üst kata çıktık. Gardiyan beni müşahede odama sokup, kapıyı üstüme kilitledi, gitti.

Fehmi Hoca'nın ağzımdan aldığı habere göre, Sıtkı'yı idareye şikâyet etmesi, böylece Sıtkı ile benim "Dipkapalı"ya verilmemi sağlaması hoş bir hareket değildi. Fehmi Hoca gibi bir hapishane kurdundan beklemezdim bunu, doğrusu.

Bursa Cezaevi

On beş günlük müşahede cezam sona erdi. Yatağımı toplayarak normal koğuşa geçtim. Ben müşahededе iken, cezaevi müdürlüğü firar dosyamı Bakanlığa göndermiş. Bakanlıktan gelen buyruk yazısında acele benim Bursa Cezaevi'ne sürgün edilmem isteniyordu.

Cezaevi müdürü, bu karara sevinmiş olmalı ki, gelen yazıyı okur okumaz, idareye çağırdı beni:

"Toparlan, acele gidiyorsun!" dedi.

Koğuştaki diğer mahkûmlar da şaşırdılar buna. Koğuş arkadaşlarımla vedalaşmama bile izin verilmedi. Yatağımı topladım. Bavulumu hazırladım. Kapı altına çağrıldım. Candarmalar eşkalimi aldılar. Artık sevk işlemim tamamdı.

Başgardiyan Rıza Efendi'yle hüzünlü bir şekilde vedalaştım. Bu benim Rıza Efendi'yi son görüşüm olacaktı. Çünkü, ben Bursa Cezaevi'ne gittikten sonra, Tekirdağlı bir mahkûm tarafından bıçaklanarak öldürülecekti Rıza Efendi.

Yatağımla, bavulumu sevk arabasına yerleştirdim. Ben, Koçali ve birçok mahkûm, topluca birbirimize zincirlendik. Bileklerimize kelepçeler takıldı ve zincir şakırtıları arasında sevk arabasına bindirildik. Demir kapı kapandı. Dışarısı ile her türlü ilişkimiz kesildi. Ne yöne gittiğimizi bile göremez olduk. Yedi sekiz saat hiç durmaksızın gittikten sonra, sevk aracımız durdu. Arka kapı açıldı. Kocaman bir bahçenin içinde indirdiler bizi. Burası, ünlü Bursa Cezaevi'nin dış bahçesiymiş meğer. Hapishane, dış bahçenin ortasına yerleştirilmiş, üç katlı devasa bir binaydı.

Koridorları betondu. Kalın dökme demir mazgalları vardı. Üst kattaki koğuşlarda volta atan mahkûmların ayaklarını aşağıdan görebilirdin. Tutukluların koğuşları ayrı, hükümlülerin ayrıydı. Cezaevinin ortasında kocaman bir kantini vardı. Kantinin güneye bakan bölümü, hücrelerle doluydu. Oradan iş atölyelerine giden koridorlar görünürdü. Atölyeler birer küçük işletme gibi çalışırdı. Cezaevinde bin beş yüzden fazla hükümlü ve tutuklu vardı. Tekirdağ Cezaevi, Bursa Cezaevi'nin yanında küçücük bir köy gibi kalırdı.

***

Benimle Koçali'nin cezaevine getirildiğimizi duyan Urfalı mahkûmlar, kapı altına toplanmışlardı. Bizi ağırlayıp, karşılamak istiyorlardı. Sayıları on beşe yakındı. Başgardiyan Recep Efendi, benimle Koçali'yi Urfalı mahkûmların kaldığı koğuşa verdi. Ne ki, koğuş ağzına kadar doluydu. Bir tek boş ranza yoktu. Gece olunca, yatağını yere serip, yerde uyuyanlar vardı. Her yer parsellenmişti. Tuvalete gider gelirken, gece yerde yatan mahkûmların üstüne basmadan geçmek zorundaydık.

Halil, Basri, Ali adlı mahkûmlarla, öbür Urfalı mahkûmlar, teker teker Koçali ile benim elimizi sıkarak, "Hoş geldiniz!" dediler. Benimle, Koçali'ye kendilerini tanıttılar. Ranzalardan ikisini boşaltarak, yataklarımızı kendi elleriyle açıp serdiler.

Bursa Cezaevi'nde ilk akşamımızdı. Sayım düdüğü çaldı. Başgardiyan Recep Efendi, yanında on kadar gardiyanla birlikte koğuşumuza girdi. Hepimiz sıraya geçtik. Başgardiyan, bizleri eliyle, tek tek saydıktan sonra, "Allah kurtarsın!" dedi. Sonra da, demir kapıyı üstümüze dışardan kilitledi, gitti.

Urfalı mahkûm arkadaşlar, bizim için çeşit çeşit yemekler yapmışlardı. Benimle Koçali'yi öylesine içten ağırladılar ki, tuvalete bile gittiğimizde, elinde havlu tutan Urfalı bir mahkûm arkamızda beklerdi.

Urfalı arkadaşlarımızın bizi ağırlamaları iki hafta kadar sürdü. Bu süreç içinde benimle Koçali'ye beş kuruş para harcatmadılar.

İki hafta sonra, Koçali ile beni karşılarına aldılar:

"Biz aslında hepimiz ayrı ayrı yemek yiyoruz. Karavanamız ikişer üçer kişiliktir. Ayrıdır. Artık seninle Koçali'nin misafirliğiniz sona erdi. Sıkıntınızı anlıyoruz. Sizi ağırlamak bizim görevimizdi. Ama artık misafirlik bitti. Şimdi sizler bize bağlı değilsiniz, serbestsiniz. Hangimizin karavanasına katılırsanız, yarın sabah gider, onlarla yemeğinizi yersiniz. Yahut, Koçali ile sen, birlik olur, kendi yemeğinizi kendiniz pişirir, yersiniz. Şu andan itibaren seçme hakkı sizindir" dediler.

Gerçekten de ertesi sabah baktığımda, ikişer üçer bir araya gelmişler, ayrı ayrı kahvaltı yapıyorlardı. Ali adlı Urfalı mahkûm ise, tek başına kahvaltı yapıyordu.

Koçali'ye döndüm:

"Gel, biz kimsenin düzenini bozmayalım. Şu tek başına kahvaltı yapan Ali'yi de yanımıza alarak, bir grup oluşturalım. Birlikte kahvaltımızı yapalım. Sanırım bu Ali'nin para durumu pek iyi değil ki, kimse onu yanına almamış" dedim.

Koçali, hiç beklemediğim bir görüş attı ortaya:

"Adnan, anladığım kadarıyla bu Ali denilen adam, yaramazın biri. Önsezilerim bana öyle diyor. Onun için kimse onunla kahvaltı yapmak istemiyor. Gel ikimiz bu Ali'den uzak duralım. Kendi yemeğimizi kendimiz yapıp yiyelim" dedi.

İlkin Koçali'nin bu görüşüne katılmak istemedim. Urfalı Ali'yi garibanbiri sandığımdan "Hayır, Ali'yi de aramıza alalım" diye ısrar ettim.

Keşke etmez olaydım. Ali olayında, Koçali, sonraları haklı çıktı. Birkaç gün sonra, saf, yoksul sandığım Ali'nin nasıl bir fırıldak olduğu belli oldu. Üstünde ceket olmadığı için, kendi ceketlerimden birini çıkardım verdim ona. Günlük cep harçlığı bile verdim. Ayrıca günlük çay, kahve, cigara gereksinimini de karşıladım. Kendi paramla, üçümüzün öğle, akşam yemeklerini, cezaevi lokantasından getirterek, birlikte

yemeye başladık. Bu da, zamanla bana pahalıya mal olmaya başladı. Ama cezaevi lokantasının yemekleri iyiydi. Cezaevinde yatan insan, dışardaki insandan iyi beslenmek, kendine iyi bakmak zorundaydı. Hapisliğe ancak böyle dayanılabilirdi. Aksi halde, kalabalık, pis, havasız, bakımsız koğuşlarda insan bünyesi zayıf düşebilir, her türlü hastalığa yakalanabilirdi.

Kedi sabaha kadar miyavlar

Bursa Cezaevi'ni Ali Haydar Cengiz Bey derler bir savcı yönetirdi. Savcı Bey'in yanında, müdürün, başgardiyanın en ufak sözü geçmezdi. Savcı Bey'in yanında onların hiçbir etkisi yoktu. Her şey Savcı Bey'in sözüyle başlar, sözüyle biterdi.

Savcı Ali Haydar Cengiz Bey'in, suç işleyen mahkûmları sayımdan sonra, kantinin önündeki meydanda falakaya yatırtıp, bağırta bağırta dövdürdüğü söylenirdi. Bu işkence geceyarılarına kadar sürer, ses büyüteçleri aracılığıyla işkence yapılan mahkûmun bağırıp çağırması, yalvarması, inlemesi sonuna kadar açılarak, bütün koğuşlara zorla dinletilirdi.

Böylesi işkence gecelerinde gürültüden kimse uyuyamazdı. Herkesin tüyleri diken diken olur, kimi mahkûmlar, işkence seslerini duymamak için kulaklarına pamuktan tıkaçlar sokarlardı. Kimi mahkûmlarsa, teyplerine, eski, yeni kasetleri koyarlar, teyplerinin sesini sonuna kadar açarak işkence seslerini duymamaya çalışırlardı.

İçimizde elektrikten anlayan bir mahkûm vardı. Koğuşa seslenen dev ses büyütecinin ortasındaki mıknatısa sarı bir 25 kuruşluk yapıştırırdı. Böylece ses büyütecinin sesi azıcık kısılmış olurdu.

İnsanlar durup dururken, neden bu kadar işkence yaparlardı, bunu bir türlü aklım almazdı. Koğuşumuzda bir kedi vardı; kedi kediyken bile işkence seslerini duyunca, durduğu yerde duramaz olur, huzursuz, tedirgin, durmadan dolaşır, demir kapıya sıçrar, dışarı çıkmak isterdi. Cezaevi yönetimi ses büyütecini dayak yiyen, işkence edilen, hayaları burulan mahkûmun ağzına yaklaştırırlar ve "Yalvar ulan orospu çocuğu! Yalvar! Çabuk özür dile bizden! Bir daha yapmayacağım de! Yalvar haydi!" diye bağırırlardı.

Eğer mahkûm özür dilemezse, bağırtılıncaya kadar falakaya yatırılır, dövülürdü. Pısırık ruhlu bazı mahkûmlar, işkenceye dayanamazlar, yalvar yakar olurlardı. O zaman da bin beş yüz mahkûm, o yalvaran mahkûmun sesini duyardık. Dişli, kafa tutan, asla boyun eğmeyen mahkûmlarsa yalvaracakları yerde, ağızlarının önüne tutulan ses büyütecine, ağızlarını doldura doldura, bağıra çağıra cezaevi savcısına, müdüre, gardiyanlara ana avrat dümdüz giderlerdi. "Ulan Allah'ını, kitabını, dinini, avradını..." diye bir başlarlardı ki, işte o zaman, ses büyütecini küfür eden mahkûmun ağzının önünden hemen çeker uzaklaştırırlardı. Biz mahkûmlar, mahkûmun pes etmeyip, yenilmediğini işte bu uzaklaştırılan sesinden anlardık.

Boyun eğmeyen mahkûm, ana avrat dümdüz gidince, başta Savcı Ali Haydar Cengiz Bey'le, cezaevi müdürü, çılgına dönerler, küfür eden mahkûma daha çok işkence yaparlardı.

Dayak faslı bittikten sonraki günlerde de işkence değişik biçimde sürer, giderdi. Direnen mahkûma görüş yasağı verilirdi. Sebze, meyve yemesi aylarca yasaklanırdı. O zaman da pis, havasız, kalabalık koğuşlarda sebzesi, meyvesi yasak edilen mahkûmun saçları dökülürdü. Aynı mahkûmun mektup yazma, gönderme, mektup alma özgürlüğü de kısıtlanırdı. Gelen mektubu verilmez, yazdığı mektup gönderilmezdi. Bu mahkûmlar havalandırmaya da çıkarılmazlardı hiç.

Karavana dağıtılırken de ayrı bir zulüm yaşanırdı. Mahkûm ailelerinden gelen paraların teslimi sırasında, mektupların dağıtımında, "görüş günleri"nde, dolaylı dolaysız, sürekli hakaret görürdük. Bursa Hapishanesi'nin ünlü kabadayıları Kaya Kent'ler, Benli Halil'ler bile bu zulümden paylarını alırlardı.

Savcı Ali Haydar Cengiz Bey, futbola aşırı düşkün bir insandı. Haftanın iki üç günü, mahkûmlardan iki takım kurar, kendisi de bu takımların birinde yer alır, sonra da kıyasıya futbol oynarlardı. Futbol maçı genellikle akşam sayımına yakın saatlerde olurdu. Top oynarken toz kalkmasın diye koca saha, mahkûmlara sulatılırdı. Oysa o saatler mahkûmların volta atma zamanıydı. Saha küçük olduğu için, yedişerden on dört kişi futbol oynayacak diye, geri kalan bin beş yüze yakın mahkûm hareketsizliğe itilir, duvar diplerinde maçı seyretmeye zorlanırlardı.

Mahkûmlar bu maç olayından aşırı şikâyetçiydiler. Ama içimizden kimse çıkıp da, korkusundan Savcı Bey'e bu durumu söyleyemezdi.

Bir gün yine, maç için top sahası sulanmaya başladı. Anlamıştık, Savcı Bey'in yine futbol maçı yaptıracağını. Bizim koğuştan, Mardinli Goril İzzet adında, idamlık bir mahkûm vardı. Goril İzzet, güçlü kuvvetliydi. Çevikti, atikti. Her zaman Savcı Bey'in rakibi olan takımda oynardı.

Maç başlamadan önce, Goril İzzet'i bir kenara çağırdım:

"İzzet, bıktık Savcı Bey'in bu maç merakından. Sen, ne yap yap, maç sırasında Savcı Bey'le karşılaşınca, onun ayağına bilerek bilmeyerek sert bir çıkış yap, bir yanını kır veya incit de Savcı Bey sakatlansın, bir iki ay futbol oynayamasın. Böylece biz mahkûmlar da biraz hava alıp, volta atalım!" dedim.

Goril İzzet, önce mırın kırın etti.

"Olmaz, yapamam. Hem Savcı Bey'e ayıp olur, hem de futbol ahlakına" dedi.

"Felsefe yapma!" dedim. "Ne ahlakı, ne ayıbı? Çaktırmadan topa diye, ayağına vurdun mu tamamdır!"

Gönülsüz gönülsüz, "Peki" dedi, çıktı sahaya. Derken maç başladı. Çekişmeli bir maçtı. Savcı Bey iyi futbol oynuyordu. Fakültede okurken, futbol takımlarının birinde top koşturmuştu. Maç sırasında, bilerek bilmeyerek mahkûmun biri kendisine sert çıktığı zaman, mahkûma asla kızmaz, Savcı oluşunu sahada asla belli etmezdi. Top oynarken, savcılığını bir kenara bırakır, mahkûmlar gibi hareket ederdi.

Benim gözüm, sürekli Goril İzzet'in üstündeydi. Goril anlamıştı benim kendisine baktığımı. O sırada oyun bütün hızıyla sürüyordu. Savcı Bey coştukça coşuyor, birbirinden güzel, şık goller atıyordu. Attığı her golden sonra, yüzlerce mahkûm tarafından alkışlanıyor, mahkûmlar Savcı Bey'e yağ çekiyorlardı.

"Var ol Savcı beyim. Yaşşa! Gerçekten Metin Oktay gibi goller atıyorsun" diye bağırıp çağırıyorlardı.

Yağ çekenler yalnızca seyirciler değildi. Savcı Bey'in takımında oynayan mahkûm futbolcular da, bütün güzel pasları Savcı Bey'e veriyorlar, o da ayağının ucuyla dokununca, top gol oluyordu. Hatta rakip takımın kalecisi, Savcı Bey'in şutlarını bilerek elinden kaçırır, tutamamış gibi yapardı. Böylece Savcı Bey'in çektiği her şut, gol olurdu.

Maçın birinci devresi, Savcı Bey'in takımının 4-0 galibiyetiyle sona erdi. Maçın ikinci devresi başladı. Savcı Bey, orta sahada topu yine ayağına aldı. Rakip kaleye doğru hızla sürmeye başladı. Bizim Goril İzzet, ona doğru koştu. Savcı Bey'e yetişti. Bir an ayağıyla, Savcı Bey'in ayağından topu alacakmış gibi yaptı. Ben ise, bütün dikkatimle Goril İzzet'e bakıyorum. Goril, hiç belli etmeden, topa diye uzattığı ayağıyla Savcı Bey'e müthiş bir çelme taktı. Savcı Bey, hızla yere düştü. Üç dört takla attı. Düdük çaldı, hakem maçı durdurdu. İçimden, Savcı Bey'in kesin birkaç yeri kırılmıştır dedim. Herkes Savcı Bey'e doğru koştu. Goril İzzet'e kızanlar, bağıranlar...

"Ne biçim top oynuyorsun sen yahu? Ayıp, ayıp!.."

Bizim Goril İzzet, söylenenlere hiç aldırmadı. Herkesten önce o koştu Savcı Bey'in yardımına. Savcı Bey'i kucakladı, ayağa kaldırdı. Silkeledi. Özür diledi.

Savcı Bey, gerçekten olgun adammış; en ufak söz söylemedi Goril'e: "Futbolda olur böyle şeyler. Gerçi biraz sert çıktın, ama o kadarı da olur" dedi.

Maç tatil edildi. Savcı Bey'in koluna girdiler? Topallaya topallaya idareye doğru yürüdü, gitti. Yüzü yaralanmıştı; yüzünde sıyrıklar vardı. Ama yine de iki hafta kadar futbol oynayamadı. Böylece biz mahkûmlar da, Goril İzzet'in çelmesi sayesinde, on beş gün rahatça volta atabildik bahçede.

Şahmeran

Karslı Şeref derler bir gardiyan vardı. Onun adı, mahkûmlar arasında "Şahmeran"dı. Yani yılanların başı demekti. Şahmeran, irikıyım, kabadayı görünümlü bir insandı. Pardesüsünü omzuna atar, kocaman bahçede bir baştan öte başa volta atardı. O volta atmaya başladığı zaman, hiçbir mahkûm bahçeye çıkamazdı. Şahmeran, ellerini kıçının üstünde birleştirir, bir eline de kocaman tespihini alır, tespihinin tanelerini şakırdata şakırdata yürürdü. Tespihinin tokası at yularının tokası gibi süslü, büyük, renkliydi.

Şahmeran, öylesine kibirli, öylesine küstah, kabadayı, herkese tepeden bakan bir insandı ki, dünyayı ben yarattım der gibiydi. Sıradan

insanların bile canını sıkardı görünümüyle. Eli kolu bağlı, kafese tıkılmış, kimliği elinden alınmış, yüzlerce gariban mahkûmun gözleri önünde, sırtını devlete dayamış Şahmeran gibi bir insanın durduk yerde böbürlenmesi, onun kişiliğinin zayıflığını gösterirdi. Yasaların ardına sığınmış zavallının tekiydi. Zaten öyle olduğu için, Recep adında meslektaşı bir gardiyan tarafından yıllar sonra öldürülecektir.

Şahmeran, bir gün yanına gardiyanları da alarak, koğuşumuza baskın yaptı. Koğuştan içeri girer girmez, kurt gibi bakışlarını üstümüze dikerek, "Herkes ellerini başının üstüne koysun, dışarı çıksın!" dedi.

Koğuşta, altmışa yakın mahkûm, üstümüzün pijamasıyla, ellerimiz başımızın üstünde, tam teslim, koğuşun kapısında sıraya geçtik. Gardiyanlar üstümüzü başımızı tepeden tırnağa aradıktan sonra bahçede aldık soluğu.

Bizler dışarda kendi aramızda konuşurken, koğuş yataklarımız altüst edildi. Özel eşyalarımız yağmalanırcasına dağıtıldı. Giysilerimizin ceplerine, küçücük saksı çiçeklerinin toprağının içine bile bakıldı, esrar plakası var mı, yok mu diye. Arama öğleye kadar sürdü. Gün öğleyi geçti.

Şahmeran, bazı mahkûmların adlarını soyadlarını elindeki kâğıda yazmaya başladı. Onların eşyaları arasında suç aleti bulunmasa, Şahmeran adlarını kâğıda yazmazdı onların.

Arama tarama bitti. Şahmeran'la gardiyanlar koğuşumuzdan çıktılar. İdareye gittiler. O arada akşam sayımı yapıldı. Kapılar kapandı. Derken, ses büyütecinden bir çağrı sesi aldı ortalığı. Çağrı sesinde, bizim koğuştan on beşe yakın mahkûmun acele idareye gelmeleri isteniyordu. Bu arkadaşlarımızın çağırılma nedenlerini az çok biliyorduk; ya yataklarının altında alet, muşta, kesici demir, uyuşturucu bulunmuştu ya da ihbar yapılmıştı.

Adları okunan arkadaşlar birer ikişer idareye gittiler. Bir süre sonra ses büyütecinden koğuşlara yapılan müzik yayını kesildi. Ses büyüteci sonuna kadar açıldı. İlkin rahatsız edici cızırtılar duyuldu. İşkence yapılacağının işaretiydi bunlar. Koğuştaki kedimiz acı acı miyavlamaya, kendini koğuşun demir kapılarına vurmaya başladı. Ardından falaka, küfür sesleri duyuldu.

On beşe yakın mahkûm sorguya çekileceğine göre, bu sorgulu, sesli işkence faslı sabaha kadar sürerdi. Bu gece, bin beş yüz kişiye uyku yoktu yani.

Derken, ses büyütecinden Şahmeran'ın sesi duyuldu:

"Yıkın şu ibneyi yere! Kaldırın ayaklarını iyice!.."

Yıkılan mahkûmun kesik kesik soluyan, korkulu, yalvarma sesleri duyuldu:

"Vallahi o alet benim değil. Ben suçsuzum. Yatağımın altına bir başkası koymuştur.

Şahmeran'ın sesi bastırdı onu:

"Sus ulan pezevenk! Zaten siz mahkûmlar anadan doğma suçsuzsunuzdur." Sopa ile vurma sesleri duyuldu. Mahkûmun yalvarma sesi, vurma sesine karıştı.

"Tövbe Başefendi, tövbe! O alet benimdi. Bir daha yapmayacağım. Üstümde bir daha taşımayacağım. Anam avradın olsun ki öyle. Ne olur, vurma! Çocuklarıma bağışla beni!"

Kimin umrunda! dayak faslı bütün hızıyla sürdü. Az sonra ses büyütecinde işkence gören, ağlayan, sızlayan insanın sesi değişti. Anlıyoruz ki, bir başka mahkûmu yatırdılar falakanın altına. Tokat sesleri, ana avrat, küfür gırla gidiyor.

İşkenceye ve işkence seslerine bütün mahkûmlar kızıp, sinirleniyoruz. Kimimiz öfkemizden elimize, alnımıza vuruyoruz.

"Be adam, madem işkence ediyorsun, ne diye küfür ediyorsun? Mahkûmun, anasının, bacısının, karısının suçu ne? Bunca işkence, dayak, küfür sesini bin beş yüz mahkûm sabaha kadar dinlemek zorunda mıyız?"

İşkence gece saat yirmi bir de başladı. Saat sabahın üçünü buldu, hâlâ sürüyor. Altı saatten beri bu çığlıkları zoraki dinliyoruz.

Hiçbirimizde uyuyacak hal kalmadı. Kimimiz hırsından cigarasını ağzına almış hamur gibi çiğniyor, kimimiz yatağının üstüne oturmuş, istenç dışı, ses büyütecinden gelen tüyler ürpertici işkence seslerine kulak veriyor.

Derken, nereden aklına gelmişse gelmiş, yan koğuştan mahkûmun biri, çıldırma noktasına gelmiş olmalı ki, gür, kalın sesiyle, işkence yapanlara, idareye, Savcı Bey'e, Şahmeran'a, Cezaevi Müdürü'ne ana avrat dümdüz gitmeye başladı:

"Yeter ulaaan! Yeter ibneler, Allah'sızlar! Sizin bu yaptığınızı dünün Yunanı yapmadı. Sizin işkencenizin de, savcınızın da, müdürünüzün de, Şahmeran'ınızın da, sağlamaya çalıştığınız adaletinizin de anasını, yedi göbek ötesini..." diye bağırıp çağırmaya başladı. O bağırıp çağırınca, diğer koğuşlardan ona katılanlar oldu. Derken herkes kendi koğuşunun mazgal deliklerinden dışarıya ağzını vererek, var gücüyle bağırıp çağırmaya, idareye, Savcı Bey'e, Cezaevi Müdürü'ne, Şahmeran'a, gardiyanlara veryansın etmeye başladı.

Artık hangi mahkûmun, kime küfür ettiği belirsizdi. Herkes, ayların, yılların birikimini bağırıp çağırarak kusmaya çalışıyordu.

"Ulan ibne Şahmeran! Avradın başkasının koynunda keyf sürerken, sen ne hakla gelmiş, bizim gibi eli kolu bağlı mahkûmlara yiğitlik taslıyorsun? İiit! Sen önce avradına sahip çık, ondan sonra karşımıza gel, pezevenk!" diye bağırıyorlardı.

Otuz koğuştan yükselen bin beş yüz mahkûmun öfkeli sesleri, ses büyütecinden gelen işkence sesini bastırdı.

Koğuşumuzda ispiyoncu olarak bilinen iki mahkûm vardı. Herkes idareye, müdüre, Savcı Bey'e bağırır çağırırken, onların ağızlarını bıçak açmıyordu.

"Siz niçin küfür etmiyorsunuz lan? Dilinizi mi yuttunuz?" diye bağırdım. Hemen onlar da, bütün güçleriyle bağırıp çağırmaya başladılar:

"Ulan Şahmeran, senin ananı, avradını, sürmeli bacını..."

Büyük bir koroya dönüşen bu sesli küfür isyanı, az sonra etkisini gösterdi. İşkence durdu. Ses büyütecinin sesi kesildi. Hiçbir şey olmamış gibi, koğuş kapıları açıldı. Ne bir arama oldu, ne bir soru soran. Ortalık süt liman oldu.

Şahmeran, bin beş yüz kişinin küfrünü, hakaretini duymasına karşın, gıkını bile çıkarmadı. Şerefsizin tekiydi çünkü.

Bizler, kendi kendimize sormaya başladık:

"Yahu bugüne kadar bu şerefsiz adamdan niçin korktuk?" diye.

O günden sonra ses büyüteci dayağı kesildi. Hepimiz, o ilk bağıran, sesli isyanı başlatan mahkûm arkadaşa, "Allah senden razı olsun!" dedik.

Cezaevinin zengin bir kütüphanesi vardı. Fırsat buldukça kütüphaneye gider, kitap okumalarımı sürdürürdüm. Ne zaman kütüphaneye gitsem, Deniz Gezmiş ve arkadaşı Yusuf Aslan'la karşılaşırdım. Deniz Gezmiş'le arkadaşları, İstanbul'da Beyazıt Camii çıkışında, şeriatçılarla tartışmışlar, tartışmaları kavgaya dönüşmüş, Deniz'le arkadaşları onları dövmüşlerdi. Şeriatçıların şikâyeti üzerine, Deniz'le Yusuf Aslan yakalanmış, mahkemeye verilmişler, sonra da Bursa Cezaevi'ne gönderilmişlerdi.

Deniz Gezmiş, Cezaevi Savcısı Ali Haydar Cengiz Bey'in kardeşiyle aynı fakültede, sınıf arkadaşıydılar. Bu nedenle, Deniz'le Savcı Bey'in kardeşi, cezaevi kütüphanesinde birlikte ders çalışırlardı.

Deniz Gezmiş'le Yusuf, sürekli okuyan, araştıran, düşünen insanlardı. Bizim Bucaklar Kan Davası'nın çıkma nedenlerini başından beri izlemişlerdi, biliyorlardı. Bu yüzden bana yakın bir ilgi ve dostluk gösterdiler.

Kütüphaneye her gidişimde Deniz Gezmiş'le aramdaki dostluk büyüdü. Kütüphanede karşılıklı oturup sohbet etmeye başladık. Uzun boylu, kıvırcık saçlı, yakışıklı bir insandı. Sohbeti de boyu posu gibi güzeldi. Tok sözlü, açık yürekliydi. Konuşurken, konuştuğu insanın yüzüne bakar, güven verirdi ona. Çok da kültürlüydü. Kültürlü oluşu kadar davranışlarının da sıcak ve güvenli oluşu, bulvar delikanlıları gibi insana tepeden bakmayışı hoşuma gidiyordu. İçimde hep Deniz Gezmiş'le aynı koğuşta kalmak isteği vardı. Ama ne yapayım ki, koğuşlarımız ayrıydı. Deniz Gezmiş, geceleri kendi özel hücresinde kaldığı için, ancak gündüzleri, kütüphanede görüşebiliyorduk.

Zamanla dostluğumuz arttı. Artık kütüphaneye kitap okumaya değil, Deniz ve Yusuf Aslan'la buluşup sohbet etmek için gidip gelmeye başladım.

Deniz'e, o zamanlar İstanbul'daki ailesinden, ayda bin liraya yakın bir para gelirdi. Bu para o zamanlar büyük paraydı. Bu paraya karşın, Deniz Gezmiş, yine de Birinci cigarası içerdi. Giyimi kuşamı da öyle sade ve yalındı. Züppe kent çocukları gibi, giyime kuşama sığınmazdı.

Gariban, yoksul mahkûmlara düşkündü. Onlara maddi, manevi destek olmaktan çok hoşlanırdı. Yalnızca kendini düşünmekten çok paylaşmayı severdi. Bu yüzden haksızlığa asla dayanamazdı.

Bursa Cezaevi'nde kaldıkları birkaç aylık süre içinde, cezaevindeki haksızlıklara karşı, mahkûmları örgütlemiş, küçük çapta bir isyan bile başlatmışlardı. İsyanın nedeni, Zeki Müren'in şöförü Mustafa Üstünel'di. Mustafa Üstünel, işlediği bir suçtan dolayı, hapse atılmıştı. Ama Üstünel'in hapis yattığı falan yoktu. Sözüm ona hapisteydi. Hasta olmadığı halde, cezaevi revirinde kalıyor, ona değerli konuk muamelesi yapılıyordu. Diğer mahkûmlara yeşil soğanı bile çok gören cezaevi yönetimi, sıra Mustafa Üstünel'e gelince, özel pişirilmiş pirzola, biftek ve çeşitli yiyeceklerden oluşan zengin bir yemek menüsü çıkartıyorlardı önüne. Sıradan mahkûma durmadan disiplinden, kurallardan söz eden cezaevi yönetiminde bunlar nasıl olabilirdi? Mustafa Üstünel'e gösterilen hoşgörünün onda biri, niçin diğer mahkûmlara gösterilmiyordu?

İşte Deniz Gezmiş'le Yusuf'un, ısrarla mahkûmlara sordukları sorular bunlardı. Bütün bunları gören, bilen Deniz Gezmiş'le Yusuf, sonunda bir bölük idamlık mahkûmu yanlarına alarak örgütlemişler; konuşmalarıyla onları etkilemişler, idamlıklara seslenek, "Gidin, Mustafa Üstünel'den para ve haraç isteyin. Ondan alacağınız paraları da koğuştaki yoksul, gariban mahkûmlara dağıtın ya da koğuşunuza radyo, gazete, yiyecek, içecek alın" demişlerdi.

Mustafa Üstünel çok zengindi. Valizler dolusu para taşıdığı, İstanbul'da iki randevuevi işlettiği söylenirdi. Paralı olduğu için de, cezaevi yönetimince adı "Mustafa Bey"di. Her türlü kolaylık onun ayağının altına serilmişti.

Deniz Gezmiş'in örgütlediği idamlıkların başında Mardinli Cemil vardı. Cemil, bu eylemi nedeniyle Sinop Cezaevi'ne sürgün edildi. Bir yıl sonra da asıl suçu nedeniyle, orada idam edildi.

Mardinli Cemil, kendisi gibi ağır hükümlü beş mahkûm, Deniz'le Yusuf'un bu sözleri üzerine "sağlık muayenesi olacağız" diyerek, cezaevi revirine çıkarlar. Sonra da Mustafa Üstünel'in odasını basarlar.

"Hemen bize beş bin papel vereceksin. Yoksa kendini ölmüş bil!" derler.

İdamlıkların istediği beş bin lira, o zamanlar büyük paraydı.

Bet beniz kalmayan Mustafa Üstünel:

"Tamam abiler, emriniz olur. Bana biraz izin verin. İdareden paramı çekip getireyim. Size vereyim. Biliyorsunuz üstümde fazla para taşımam" diyerek, idamlıkları oyalamaya çalışır. Onlara çikolata, pahalı cigaralar sunar. Güven verir. Öfkeli insanların en büyük düşmanı yumuşaklıktır. Yumuşaklık insanı gevşetir. Mustafa Üstünel, bunu bildiği için, onların ellerini kollarını ikramla, tatlı dille iyice bağlar. Sonra da, "Bana izin verin, idareye gidip paramı alıp geleyim" diyerek ayrılır. İdare binası, revirin alt katındadır. Mustafa Üstünel, alt kata inerek, Savcı Ali Haydar Cengiz Bey'in odasına telaşla dalar:

"Savcı beyim, yetişin, beni öldürecekler! Gözü dönmüş idamlık beş mahkûm, revirdeki odamı bastılar. Acele benden beş bin lira istiyorlar. Vermezsem karnımı deşecekler!" diyerek yalvar yakar olur.

Savcı Bey, hemen olaya el koyar. Düğmeye basar. Cezaevi Müdürü, Şahmeran, gardiyanlar, Mardinli Cemil'le arkadaşlarını suçüstü yakalarlar. Hücreye atarlar. Hücrede de sabaha kadar ağır işkence görürler. Mahkemeye verilirler. Sonra da teker teker sürgüne gönderilirler.

Sürgüne gönderilenler arasında bizim koğuştan Diyarbakırlı Abdurrahman da vardı.

Sürgün gecesi, Savcı Bey, Müdür, Şahmeran ve gardiyanlar bizim on altıncı koğuşa girdiler. Savcı Bey, Diyarbakırlı Abdurrahman'ı çağırarak, "Abdurrahman, kalk! Sen de sürgüne gidiyorsun. Arkadaşlarınla vedalaş ve eşyalarını topla!" dedi.

Abdurrahman yerinden kalktı. Yatağını topladı. Herkesle tek tek vedalaştı. Sıra bana gelince, beni öptü, kucakladı. Sonra da kulağıma eğilerek Kürtçe, "Tuvaletin kapısının üstündeki delikte emanetim vardır. O senindir" dedi, gitti.

Bütün bunları, Savcı, Müdür, Şahmeran ve diğer gardiyanların önünde yapmıştı. Ama Kürtçe söylediği için kimse ne dediğini anlamamıştı.

O gece bizim koğuşta yalnızca Abdurrahman'ın karyolası boş kaldı. Yer darlığından koğuşta birçok mahkûm yerlerde yattığı halde, hiçbiri Abdurrahman'a saygıları nedeniyle, yatağını toplayıp, onun ranzasında yatmadı.

Benimse aklım fikrim, Abdurrahman'ın giderken kulağıma Kürtçe söylediği emanetteydi. Nasıl bir emanetti bu?

Sabah olunca, Koçali'ye usulca seslendim:

"Git bak bakalım, tuvaletin kapısının üstündeki delikte ne var?"

Dış kapı biraz karanlıktı. Koçali yerinden kalktı, gitti kapının üstündeki deliği parmağının ucuyla yokladı. Küçücük bir falçata çıktı. Falçatanın ucu sivri iki yanı ustura gibi keskindi. Bu falçatayı Bursa Cezaevi gibi sıkı bir yerde koruyabilmek başlı başına bir sorundu.

Falçatayı nasıl gizleyeceğimi uzun süre düşündüm. Aklıma, ilk gelen hediye olarak bana getirilen kalın kartondan yapılmış şeker kutusu oldu. Kutunun kapağı kalındı. Bir ucunu ustaca yırtarak falçatayı içine yerleştirdim. Sonra da yırttığım yeri diş macunu ile yapıştırdım. Belirsiz oldu.

Bursa Cezaevi'nde yıllarca yattığım, otuzdan fazla da arama tarama geçirdiğim halde, o falçatanın yerini kimse bilemedi. Çünkü lokum ve şeker kutusunun içine diş fırçamı, macunu, sabunu, iğnemi, ipliğimi, düğmemi koymuştum.

Deniz Gezmiş'le yine bir kütüphane buluşmamızdaydı. Deniz Gezmiş, 15. Koğuş'ta yatan, Nurculuğu savunan bir hükümlü ile tartışmaya başladı. Nurculuğu savunan arkadaş, düzeysiz, kaba, yakışıksız sözler söyleyince Deniz, onu doğru konuşması için uyardı. Mahkûm da bildiğini okuyunca, tartışma kavgaya dönüştü. Sonuçta Nurculuğu savunan mahkûm iyi bir dayak yedi. Daha da yiyecekti, Deniz'in elinden zor kurtardılar onu.

Deniz Gezmiş'le arkadaşı Yusuf Aslan, nurcu mahkûmla tartışmalarından iki hafta sonra tahliye oldular. Zaten İstanbul, Beyazıt Camii çıkışında yaptıkları kavga nedeniyle az bir ceza almışlardı. Beni bir gün kapı altına çağırdılar. Kimdir? Ziyaretime gelen mi var diyerek, varıp baktım. Deniz Gezmiş'le arkadaşı Yusuf Aslan'dı. Cezaevinden ayrılmadan önce benimle de helalleşmek istemişler, bu nedenle beni de çağırtmışlardı yanlarına. İkisiyle de kucaklaştık. Birbirimizin son parçası görününceye kadar el salladık. Çıkıp gittiler. Ve benim Deniz Gezmiş'le Yusuf'u bu son görüşüm oldu.

Deniz Gezmiş'le Yusuf Aslan, tahliye olduktan bir süre sonra, sonucu idama kadar varan bir dizi eylemler, olaylar başlattılar. Peşi peşine banka soygunları yaptılar. Ankara'nın göbeğinde Amerikalıları kaçırıp serbest bıraktılar. Bütün ülkeyi ayağa kaldırdılar. Herkes Deniz Gez-

miş'le arkadaşlarını konuşmaya başladı. Emniyet güçleri, ülkenin her yanında Deniz'le arkadaşlarını aramaya başladı. Ama onu uzun süre yakalayamadılar. Bursa Cezaevi'ndeki arkadaşların birçoğu kendi hayatlarında sayısız firarlar, gizlenmeler yaşadıkları için, Deniz ve arkadaşlarının yakalanmamaları için gece gündüz Tanrı'ya dua ettiler.

Ama bir gün radyo haberlerinden duyduk, Deniz Gezmiş'in yakalandığını. Sanırım 1971 kışıydı. Deniz Gezmiş, motorsikletiyle Kayseri'ye yakın bir yerde, bir rastlantı sonucu yakalanmıştı. Ertesi günün gazetelerinin başsayfaları Deniz Gezmiş'in sakallı, yorgun, ama mağrur, gururlu resimleriyle kaplanmıştı. Deniz'in o resmini görünce, içimden kocaman bir "Ah!" çektim. Çünkü, firarları, belaları, candarma ve polisten kaçmaları, en az Deniz kadar ben de yaşamış, çekmiştim. Bütün bunları bir kez daha anarak, Deniz'in o sakallı, yorgun, ciddi resmine bakınca anladım, Deniz'in yüzüne dağların hiç eğilmeyen gururunun sindiğini. Dağlar, insanı öyle mağrur ve özgür yapardı. Yakası kürklü bir de parkası vardı sırtında Deniz'in.

Deniz Gezmiş'le arkadaşlarını tutukladılar. Ankara Merkez Cezaevi'ne konuldular. Birkaç kez kendisine mektup yazdım, ama yanıt vermedi. Sanırım mektuplarım eline geçmedi. Geçseydi mutlaka yazardı.

Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan, uzun süre yargılandılar. Sonra da üç arkadaşı bir gece, sanırım 1974 yılı, 6 Mayıs günü sabahı, yine Ankara Merkez Cezaevi avlusunda astılar.

Bu üç arkadaşın idam edildikleri geceyi, Bursa Cezaevi mahkûmları asla unutamazlar. Ben dahil, hiçbir mahkûmun boğazından bir dilim ekmek geçmedi. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının politik tutumlarını benimsedikleri için değildi bu; Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın bir zamanlar kendileriyle aynı cezaevinde yatmış olmalarıydı. Kim ne derse desin, mahkûm mahkûma acırdı, mahkûm mahkûmu tutardı.

Ben o gün kütüphaneye giderek, Deniz Gezmiş'le Yusuf Aslan'ın oturdukları sandalyeye baktım ve onlara selam verdim. Onları andım. Gerçekten çok üzücü bir olaydı. Üçü de çok genç ve bekârdılar.

Ama elden ne gelirdi...

Bir gün Savcı Ali Haydar Cengiz Bey, "Ziyaretçin var!" diyerek, idareye çağırttı beni.

Herkes çok şaşırdı. Çünkü, benim gibi sıradan bir mahkûmun ziyaretçisi ile cezaevi savcısının özel odasında görüştüğü işitilmiş değildi. Merak içindeydim:

"Ziyaretçim kim?" diye sordum.

Nöbetçi gardiyan:

"Savcı Bey'in odasına girince görürsün" dedi.

Acele tıraş oldum. Şıkça giyindim. İdare binasına doğru yürüdüm. Kapıda Savcı Bey'in odacısı seslendi bana:

"Burada az bekle! Geldiğini Savcı Bey'e haber vereyim" dedi. Kapıyı çaldı. Girdi içeriye. Az sonra çıktığında "girmem" için işaret etti. Kapıyı çalıp, girdim içeri.

Girmemle şaşırmam bir oldu. Bir değil, iki değil, tam üç tane ziyaretçim vardı. Üçü de ünlü kişilerdi. Biri Adalet Partisi, Urfa Senatörü Hasan Oral Ağa, öbürü çok sevdiğim Mahmut Celal Bucak'tı. Üçüncü kişi ise, Müslüm Balkan'dı.

Nasıl sevindiğimi anlatamam. İlkin Müslüm Balkan'la kucaklaştım. Sonra da M. Celal Bucak Ağa ile. Senatör Hasan Oral Ağa'nın ise, elini öptüm. Oturduk. Sevincimden uçacaktım nerdeyse.

Savcı Ali Haydar Cengiz Bey, birer kahve söyledi.

Şu yazgıma bakındı siz; bir zamanlar, on üç, on dört yaşımdayken, Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin içine girip, öldürmeye can attığım Senatör Hasan Oral Ağa ile, yine Ankara'da bir otel odasında, uyurken vurmayı çok istediğim M. Celal Bucak Ağa şimdi ziyaretime gelmişlerdi. Ve ben onlarla kucaklaşıyordum. Ey barış, ne güzelsin sen...

Bunları düşünürken, Müslüm Balkan cebime bir avuç para koydu.

"Param var! Sağ ol. İstemem!" dememe karşın, Müslüm Balkan para vermekte ısrar etti.

"Al, al! Mahkûmun parası olmaz!" dedi.

Savcı Ali Haydar Cengiz Bey de, parayı almam için ısrar etti.

"Al, al, Müslüm Bey'i kırma!" dedi. Bunun üzerine Müslüm Balkan'ın uzattığı parayı alıp, cebime koydum.

Müslüm Balkan, o ara kulağıma eğildi. Kürtçe seslendi:

"Eğer başgardiyan veya gardiyanlardan biri seninle zıtlaşırsa, bana söyle. Onu bir geceyarısı fedailerimle evinden bizzat aldırır, ifadesini alırım" dedi.

Ben yine Kürtçe:

"Sağ ol! Benim için şimdilik öyle bir şey yok" dedim.

Müslüm Balkan, o zamanlar Bursa'da otururdu. Bir yolunu bulur, mutlaka dediğini yapardı.

O arada Savcı Bey'in söylediği kahveler geldi, içtik. Görüşmemiz bir saat kadar sürdü. Senatör Hasan Oral Ağa ile M. Celal Bucak Ağa'yı ve Müslüm Balkan'ı uğurladım. Koğuşuma dönmek üzereydim ki, Savcı Bey odasında bir süre alıkoydu beni.

"Biraz otur bakalım şöyle" dedi.

Oturdum.

"Bahri Gülel, senin neyin olur?"

"Akrabam olur" deyince, Savcı Bey şaşırdı.

"Nasıl olur? Benim bildiğim Bahri Gülel, deli dolu, kabına sığamayan bir oğlandır. Sen ise ağırbaşlı, akıllı birine benziyorsun. Ama Bahri'yi oğlumdan çok severim. Sen onun bana bir anısısın. Bundan böyle ne durumun olursa çekinmeden gel, bana söyle. Kapım sana her zaman açıktır" dedi. Sevincimden ne diyeceğimi bilemedim.

"Sağ olun efendim. Gerçekten de Bahri Gülel, biraz sinirli, deli doludur. Ama yüreği temizdir" dedim.

Savcı Bey:

"Peki, Müslüm Balkan neyin olur senin?" diye sordu.

"O da akrabam olur" deyince, Savcı Bey ona da şaşırdı.

"Peki, Müslüm Balkan, daha önce cezaevlerinde yatmış mıydı? Çünkü bu isim bana hiç yabancı gelmedi?"

"Yatmıştı. Tam on beş yıl içerde kaldı. Bursa'nın ünlü işadamlarından Terzioğlu'nu kaçırdı. Gazetelere manşet oldu" deyince, Savcı Bey sözümü kesti.

"Tamamı, tamam, şimdi hatırladım" dedi. Ayağa kalkarak: "Şimdi gidebilirsin. Bak, tekrar söylüyorum, bir derdin olursa, gelip bana söy-

leyeceksin. Paranın tamamını üstünde taşıma. Birazını yanına ayır, geri kalanını idaredeki hesabına yatır. Paranın çokluğundan koğuşunda kimseye söz açma. Başına iş açarsın sonra" dedi.

"Sağ olun efendim" diyerek, elini sıktım. Çıktım odasından.

Koğuşa dönünce, Müslüm Balkan'ın cebime koyduğu paraya baktım. Bin beş yüz lira kadar bir paraydı. Bu para, o zamanlar büyük paraydı, tek başına bir maaştı. Parayı olduğu gibi idaredeki hesabıma yatırdım. Üstümde yalnızca yüz lira bıraktım. O zamanlar cezaevi yasası böyleydi. Mahkûmun binlerce lira parası da olsa, haftada ancak yüz lirasını verirler, gerisini hesabında alıkoyarlardı.

Savcı Ali Haydar Cengiz Bey'in, "oğlumdan çok severim" dediği Bahri Gülel, Tekirdağ Cezaevi'ne gönderilmeden önce Bursa Cezaevi'nde yatmıştı. "Deli Bahri" adıyla ün salmıştı. Ne gardiyanlar, ne Şahmeran ne de azılı mahkûmlar Bahri'ye sataşamamışlardı. Deli Bahri, narasını attığı an, gardiyanlar bile idareye kaçışırlardı. Mahkûmların korkulu belası Şahmeran'a bile herkesin içinde posta koymuş bir insandı Bahri Gülel.

Kuşkusuz Bahri Gülel, bu cesareti, Savcı Ali Haydar Cengiz Bey'den alıyordu. Çünkü Savcı, Bahri'yi bana söylediği gibi evladından çok sevmiş, onu gözü gibi korumuştu. Bu yüzden Bahri, cezaevinde serbestti. O kadar ki, Bahri Gülel bir ara cezaevi müdürünün genç kızına âşık bile olmuştu. Müdürle Savcı Bey'in evleri, cezaevinde dış bahçenin içindeydi.

Cezaevi müdürü durumu Savcı Bey'e iletince, Savcı, müdürü azarlamış:

"Sen önce kızına sahip ol! Senin kızın ona yaklaşmasa, mahkûm bir insan senin kızına ne yapabilir?" demişti.

Cezaevinde günler

Aylar geçtikçe, koğuşumuzda saygınlığım artmaya başladı. Koçali, ben, mahkûmiyetlerimizin üçüncü yılına girmiştik. Deneyimli mahkûmlar sayılırdık. İyi hapishaneciydik. Koğuştaki mahkûmların hır gürleri, kendi aralarındaki çekememezlikleri hiç eksilmezdi. Zaten insanın

olduğu yerde, her zaman çatışma vardır. Ben elimden geldiğince araya girer, olan bitenleri tarafsızca önlemeye çalışırdım. Mahkûmlar arasında giderek bir denge unsuru olmaya başlamıştım.

Koçali ile birlikte, garibandır, yoksuldur diyerek aramıza aldığımız Urfalı Ali'nin şımarıklığı artmaya başlamıştı. Herkese takılıyor, laf atıyordu. Koğuşumuzda altmışa yakın mahkûm vardı. Birçoğu, bana olan sevgilerinden, karavana arkadaşım Ali'nin densizliklerini hoş görmeye çalışıyordu.

Bu arada, şeker kutusunun kalın kartonu arasına sakladığım falçatayı, Mehmet Çiftyürek adlı Diyarbakırlı bir mahkûm arkadaşım taşıyordu. Mehmet Çiftyürek'in cezası yirmi dört yıldı. Nasıl olsa ömrünün hapislerde geçeceğini bilen Çiftyürek, ara sıra bana döner:

"Adnan, sana kafa tutan olursa bana söyle. İflahını keseyim. Bundan sonra ben yaşamışım yaşamamışım hiç önemli değildir. Bir iki kişiyi daha sersem yere, bundan ne çıkar ki? Onca cezayı bitirene kadar, nasıl olsa af çıkar. O zamana da öbür cezamı çekerim" diyordu.

Suç ortağım Koçali ise, Tekirdağ Cezaevi'ndeki dengesizliklerini yapmaz olmuştu. Yetişkin bir delikanlı, yetişkin bir mahkûmdu. Sözümden dışarı çıkmazdı hiç. Diyarbakırlı Mehmet Çiftyürek, Salih, Keko Siraç, Antepli Mehmet Kebapçı, Konyalı Saffet, ben, hepimiz koğuş kardeşi olmuştuk. Bu arkadaşlar beni gözleri gibi korur olmuşlardı. Cezaevi içinde nereye gidersem gideyim, önümde, ardımda beni kollarlardı. Çünkü, cezaevinde adım başına düşman vardı. Birinin gözü öbürüne azıcık kayıverse, yan baksa, suratına falçatayı yerdi ya da yan bakan mahkûm uyurken, yüzü jiletle doğranır, o da olmadı tavada kızgın yağı kaynatılır, sonra da uyuyan mahkûmun suratının ortasına dökülürdü.

Böylesi olayları çok görmüş, yaşamıştık çünkü.

Kâmil adında genç bir mahkûm vardı. Kâmil, kadınımsı görünümlü, parlak yüzlü bir çocuktu. Davranışları, sürekli korunmak zorundaymış gibi ürkek ve çekingendi. Ufacık bir sözde, olayda kız çocuğu gibi yüzü kızarır, "Ay anacağıım!" diye sesler çıkarırdı.

Bir gün koğuşta, bazı mahkûmlar Kâmil için gelip bana şikâyette bulundular. Söylediklerine bakılırsa, Kâmil kötü yola düşmüştü. Hem-

şerisi bir mahkûm tarafından kullanılıyordu. Bunu duyar duymaz, Kâmil'i yanıma çağırdım. Maltadaki gizli yere çektikten sonra, uyarmaya çalıştım:

"Hakkında kötü şeyler duyuyorum. Genç bir adamsın. Senin delikanlılığına yakışmaz. En kısa zamanda bu huyundan vazgeçeceksin. Yoksa sonun iyi olmaz" dedim.

Kâmil'in benden özür dilemesini, "Ağabey bir daha yapmam, sana söz veriyorum" demesini beklerken, çenemin altına kadar sokuldu Kâmil:

"Ağabey istersen senin de gönlünü hoş ederim" demez mi?

Kanım tepeme sıçradı.

"Ulan eşşekoğlu eşşek, ben ne diyorum, sen ne diyorsun?" diyerek, pataklamaya başladım. Ağzı burnu kan içinde kaldı. Önümde diz çöktü:

"Tamam ağabey, yeter, vurma! Tövbe ediyorum. Bundan sonra yapmayacağım" diye yalvarmaya başladı.

Ama kabul etmedim. Öfkeden soluk soluğa kalmıştım.

"Hayır, bugünden tezi yok. Koğuşu terk edeceksin. Git tasını tarağını topla! Akşam sayımında koğuşumuzda seni görmeyeceğim. Yoksa gider seni idareye şikâyet ederim" dedim.

Sözlerim etkili oldu. Kâmil idareye gitti. Bir başka nedenden ötürü koğuşunu değiştirmek istediğini söyledi. İdare de bu dileğini kabul etti. Aynı akşam Kâmil, koğuşumuzda yoktu.

Bir süre sonra, Kâmil, aynı işi gittiği koğuşta da sürdürünce, bir erkek arkadaşı tarafından, yüzüne gece uyurken, kaynar su döküldü.

***

İspiyoncu Müslüm Hoca

Gardiyan Şahmeran'ın, mahkûmlar arasında bir sürü ispiyoncusu vardı. Benim koğuştaki ispiyoncusu, hemşerimiz Müslüm Hoca idi. Müslüm Hoca, Tekirdağ Cezaevi'nde de bizim koğuşun başağrısıydı. Şimdi aynı alışkanlığını burada da sürdürüyordu ve bu yüzden birçok mahkûmun canını yakmıştı. Sevmediği birinin yatağının altına yok yere bir şiş koyar, sonra da gider Şahmeran'a söylerdi. Mahkûm da olan bitenlerden habersiz yakalanır, hücreye atılır, dayak yerdi. Dayak yer-

ken ses büyüteci sonuna kadar açılır, adamcağızın "İtiniz, köpeğiniz olayım. Ne olur vurmayın!" yönlü yalvarışını bizler zorla dinlemek zorunda kalırdık.

Yine bir gün bizim Müslüm Hoca, mahkûmun birini ihbar etmiş olmalı ki, Şahmeran'ı koğuşumuzda bulduk birden. Şahmeran, Bursalı mahkûmun yatağını didik didik aradı. Bursalı'nın aletinin olmadığını bildiği halde, aleti mahkûmun yatağının altında eliyle koymuş gibi buldu. Sonra da, "Bu ne ulan?" diyerek, mahkûmun yakasına yapıştı. Pataklaya pataklaya götürdü, attı hücreye.

Akşam sayımından sonra, müzik yayını kesildi. Cezaevinin ünlü kedisi yine miyavlayarak, kendini demir kapılara atmaya başladı. Ne zaman kedinin sesini duysak, işkence faslının başladığını anlardık zaten. Az sonra Şahmeran'ın mahkûmu sorgulayan sesini bütün koğuşlara yayın yapan ses büyütecinden zoraki dinlemeye başladık. Ne yazık ki, bir süre süstuktan sonra "fasıllar" yeniden başlamıştı.

"Ulan puşt! Ulan ibne! Demek sen cezaevine alet sokarsın ha? Kimin için taşıyordun onu lan? Ha söyle! Kimi vuracaktın? Konuş! Yoksa canına okurum senin!"

Adamcağızın yalvara yakara bağırdığını duyardık:

"Vallahi benim aletten maletten haberim yok. Kulun kölen olayım ki, yok. Bir başkası koymuş olmalı aleti yatağımın altına?"

"Vaay! Demek bir de günahsız mahkûmlara iftira ha? Kaldırın şunun ayaklarını havaya! Geçirin falakayı!"

Paat, küüt seslerini, iniltiler, yalvarmalar tamamlardı. Artık bu işkenceye dayanabilene aşk olsundu. Mahkûmların çoğu çığlık seslerini duymamak için yorganı, yastığı başlarına çekerlerdi.

Ben ise, işkence seslerinin en az duyulduğu koğuş tuvaletinin dibine gider çömelir, cigara üstüne cigara yakar içerdim.

Böyle günlerden birinde, Mahmut adında bir mahkûm sokuldu yanıma:

"Adnan, sana bir şey söyleyeceğim, ama bana kızmayacaksın" dedi.

"Söyle! Sana niye kızayım ki?" deyince, Mahmut elini çığlıkların geldiği ses büyütecine doğru sallayarak, "Aslında bütün bunlar şu senin Urfalı hemşerin Müslüm Hoca'nın yüzünden. Adım gibi biliyorum, bunlar onun marifeti" dedi.

Hiç şaşırmadım.

"Mahmut, söylediklerin doğrudur. Sana aynen katılıyorum. Bu adam haysiyetsizin, onursuzun biridir" deyince, Mahmut konuşmasını sürdürdü:

"Bu adamın yaptığı kaçıncı biliyor musun? Daha önce de birçok mahkûmu ispiyon etmişti" dedi.

"Haklısın" dedim. Gittim, yatağıma uzandım. Ses büyütecinden işkence sesleri hâlâ sürüyor, kedi miyavlamaları ortalığı birbirine katıyordu.

Tekirdağ Hapishanesi'ndeki ispiyoncu Müslüm Hoca, burada da yine aynı Müslüm Hoca'ydı. Adam, beş vakit namazında, niyazında görünerek kendini din bilgini, dürüst biri gösterirdi. Ama yüzünün öte yanıyla gider, koğuşta ne var, ne yoksa idareye bire bin katarak anlatırdı. Tam anlamıyla namussuzun tekiydi.

Zaten Müslüm Hoca'nın hapse girme nedeni de normal bir suçtan değildi; suçların en iğrenci bir suçtan girmişti içeriye. Bu suç onun kişiliğini ele veren türdendi.

Müslüm Hoca, bir gün yeğeniyle bir olarak, hasımlarından birini öldürür. Yeğeni genç olduğu için suçu kabullenir, üstüne alır. Müslüm Hoca da böylece tahliye olur. Tahliye olunca, köyüne gider. Suçu üstüne alan yeğeninin nişanlısı kıza göz koyar. Genç yeğeni de bunu cezaevinde duyunca, kendisini hapse atan mahkemeye bir dilekçe yazarak, "Ben her ne kadar ifade değiştirerek suçu üstüme aldımsa da, asıl suçlu Müslüm dayımdır. Cinayeti onunla birlikte işlemiştik. Zaten suçu bana azmettiren odur" der.

Mahkeme dilekçeyi alır almaz, cinayet davasını yeniden açar. Yapılan duruşmada Müslüm Hoca cezaevini boylar. Yirmi dört yıla mahkûm olur.

İşte böyle biridir Müslüm Hoca.

Bir süre Müslüm Hoca'yı düşündüm. Müslüm Hoca, her gün "mektup almaya idareye gidiyorum" diyerek koğuştan çıkardı. İdareden aldığı mektupları gizlice okur, sonra da getirir sahiplerine verirdi. Mahkûmların mektuplarını, kendisi de bir mahkûm olan Müslüm Hoca'nın okumaya hakkı yoktu. O da bizim gibi ceza çeken biriydi.

Bunları düşünürken, elime aldığım gazetedeki bir yazıya gözlerim takıldı. Meclis'ten yeni bir yasa çıkmıştı. Yasaya göre, cezaevinden firar eden mahkûmların infazları yanacaktı. Müslüm Hoca'nın ispiyonculuğunun, ses büyütecinden gelen işkence seslerinin üstüne bir de bu yazıyı okuyunca iyice tepem attı. Çünkü, firarım nedeniyle benim de infazım yanıyor, üç yıl dört ay daha cezamın üstüne ekleniyordu. Moralim sıfır oldu. Bir an soluk bile alamadım. Sanki bir kılıç inmiş, bedenimin yarısını almış, götürmüştü.

Bunları düşünürken, "Ağabey yak bir cigara!" diye bir ses duydum. Baktım, Müslüm Hoca'ydı. Sanki içimden geçenleri biliyordu.

Yerimden fırladığım gibi yakasından tuttum, tuvaletin koridoruna soktum onu.

"Ulan din puştu! Utanmıyor musun aynı kaderi paylaştığın insanları idareye gammazlamaya?" diye bağırdım.

"Ne ispiyonu, ne gammazlaması abi! Yok vallahi öyle bir şey. Bunlar külliyen yalan. İftira. İdareden torpilim var diye beni çekemiyorlar" dedi.

"İdareden torpilin kimmiş ulan? Senin kimin kimsen olmadığını biliyorum. Paran pulun dersen, hiç yok. Peki bizlerde olmayan bu torpil sana nereden geliyormuş? Bana bak, bu benim ilk ve son ihtarımdır sana. Eğer idareye bir daha adımını atarsan, Allah'ıma dinime seni delik deşik ederim, aşağılık herif!"

Müslüm Hoca'nın gözleri korkudan fal taşı gibi açıldı.

"Peki, peki, söz. İdareye bir daha adımımı atmayacağım" dedi.

"İstersen at! Vallahi şu işkence sesini yayan hoparlörü senin kulağının ağzına bağlarım, şerefsiz!" diyerek, yakasını bıraktım.

Müslüm Hoca, söz verdi, ama biliyordum idareye gitmezse, birilerini ispiyon etmezse rahat duramazdı. Bu kez de, mektuplar yazarak idareye göndermeye, koğuşta olan bitenleri mektupla anlatmaya başlamıştı. Bunu sonradan öğrendim.

Cezaevinde yapılan bütün ispiyonlar Şahmeran'da toplanırdı. Şahmeran, benim, koğuş temsilcisi olarak, Müslüm Hoca'yı, yani Şahmeran'ın ispiyoncusunu tehdit ettiğimi duymuş olmalı ki, bana diş bilemeye başladı. Koğuşumuzun yaşlı mahkûmu Hasan Dayı ile bana haber gönderdi.

"Söyle ona, ayağını denk alsın. Benim adamlarımı tehdit falan etmesin. Yoksa pişman ederim onu" diye.

Kır saçlı Hasan Dayı, geldi bana bunları söyledi.

"Adnan, aklını başına topla! Bu namussuzlarla baş edilmez. Duyduğuma göre, pek yakında yarıaçık cezaevine gidecekmişsin. Firar etmemiş olsaydın, şimdiye çoktan yarıaçığa gitmiştin. Şurada inzibati cezanın bitmesine az bir süre kalmış. Cezan biter bitmez, seni de yarıaçık cezaevine gönderecekler. Bu nedenle idarenin senin hakkında vereceği rapor çok önemli. Sen bir süre bu olaylara karışmasan, idareyi karşına almasan iyi edersin" dedi.

Yakında yarıaçık cezaevine gideceğim haberini duyunca dünyalar benim oldu. Yumuşadım.

"Bu konuda haklısın Hasan Dayı" diyerek, doğruca Şahmeran'ın yanına gittim.

Şahmeran, beni görünce şaşırdı:

"Hayrola! Ne var yine?" diye sordu.

"Benimle açık konuşun Şeref Efendi" dedim. "Niçin benimle uğraşıyorsunuz? Cezaevinin disiplinini bozacak bir davranışımı mı gördünüz? Benden alıp veremediğiniz nedir?"

Yüzü donuklaştı.

"Ne demek istediğini anlayamadım? Senin hakkında kimseye bir şey söylemiş değilim" dedi.

"Hasan Dayı ile bana gönderdiğiniz haberler buna örnektir" dedim.

"Hayır, hayır, sen biraz alınganlık yapmışsın, hepsi o kadar. Yoksa sana karşı ters bir tutumum olmadı. Haydi neşelen biraz. Çünkü, seni yakında, yarıaçık cezaevine gönderiyoruz. Adalet Bakanlığı'na yazın gönderildi" dedi.

Koğuşuma geri döndüm. Eğer Şahmeran bana zıt gitseydi, Bursa'da oturan ünlü kabadayı, hemşerim Müslüm Balkan'a haber gönderecektim, "Şunun kulağını biraz çekiver" diye.

Yemek arkadaşım Ali

Yoksuldur, garibandır diye, Koçali ile benim aramıza aldığımız, sofra ortağı yaptığımız Ali iyice azıtmıştı. Koğuş temsilcisi olduğum

için benden arkalanıyor, herkese çatıyor, küfür ediyor, bazen gücünün yettiğini dövüyordu. Çünkü, Ali bedenen güçlü biriydi. Urfalı olduğundan, koğuşumuzdaki Urfalı mahkûmların çokluğuna güveniyordu. Ama bu hakkını fazla kullanmaya başlamıştı artık.

Bir gün bizim Urfalı mahkûm Basri'yi de dövünce, işler değişti. Çünkü Basri de, Ali gibi yoksul, gariban biriydi. Koğuşumuzun ayak işlerini görürdü.

Birisi, "Basri bana kantinden bir cigara al!" dediğinde, gider cigarayı alır, getirirdi. "Şimdi de git bana bir gazete al!" dediği zaman, hiç nazlanmaz, yine gider, alır gelirdi.

Ali, işte böylesine alçakgönüllü, ezilmiş bir insanı, Basri'yi koğuşun ortasında evire çevire dövmüştü. O sıra ben havalandırmada volta atmakla meşguldüm. Koğuşa döndüğüm zaman, Basri ile Ali'nin kavgasını önlemişlerdi. Koğuşta müthiş bir sessizlik vardı. Herkes ranzasına çekilmiş, sinmişti. Basri'nin yüzü gözü mosmordu, şişmişti.

"Neler oluyor?" diye sordum ortaya.

Olan bitenleri anlattılar. Ali'ye sertçe çıkıştım:

"Ulan nedir bu yaptığın utanmaz herif? Koğuşun huzurunu niçin bozuyorsun?"

Ali benden çekinirdi. Süklüm püklüm oldu.

"Basri, bana kantinden yoğurt al dediğim halde gitmedi. Ben de iki tane patlattım" dedi.

"Ulan senin kölen mi o? O da senin benim gibi ceza çekmeye gelmiş buraya. Eğer Basri bizlere hizmet ediyorsa, bize olan sevgisindendir. Yoksa hiçbirimizin özel işini yapmak zorunda değildir. O buraya hizmetçilik yapmaya değil, cezasını çekmeye geldi. Kazık kadar adamsın, git yoğurdunu kendin al!" dedim.

Ali sesini çıkarmadı. Basri ağlıyordu. Cigara verdim. Teselli etmeye çalıştım onu.

Akşam yemeğinden sonra Ali'ye, "Ali bundan sonra seninle yemek arkadaşlığımız bitti. Bundan sonra bizden ayrı yemek yiyeceksin. Başının çaresine bak" dedim.

"Ben kimsenin ekmeğiyle ceza yatmak istemem" dedi, yanımdan kalktı gitti. O günden sonra da altmış kişilik koğuşta Ali'yi kimse arasına almadı. Ali, tek başına yemek yemeye başladı.

Ali, belanın tekiydi.

Akşam sayımından sonra, herkesin yatağına çekildiği sırada, Ali, tuvalete gitmek için ranzasından aşağı indi. Terliğini bulamadı. Terliğini mahkûmun biri giymiş, tuvalete gitmişti. Koğuş yaşamında böyle şeyler olurdu. Herkes bir başkasının terliğini ayağına geçirip koğuşta dolaşabilir, tuvalete gidebilirdi. Terlikler ortak malı gibi birbirine karışırdı hep. Ali, bunu bildiği halde, ortaya bağırdı:

"Ulan hangi ibne terliklerimi giydiyse, çabuk getirsin. Yoksa ben insanın anasını bellerim."

Ali'nin bu sözleri aslında hepimizeydi. Çünkü, koca koğuşta tecrit edilen kendisiydi.

Dişimi sıktım. Sinirimden tir tir titremeye başladım. Aksi gibi yarıaçık cezaevine gönderilmem için dosyam bakanlığa gönderilmişti. Her an yarıaçık cezaevine sevkim çıkabilirdi. Şimdi bu dengesiz Ali yüzünden başımın belaya girmesini istemiyordum.

Ranzama oturdum. Bir cigara yaktım. Ali, az sonra, "Ulan zaten bu koğuş ibne koğuşuna dönmüş" diyerek, geldi çıktı ranzasına. Yatağı yatağımın yanı başındaydı. Ceketimi çıkardım, duvardaki çiviye astım.

Ali hâlâ söyleniyordu:

"Ulan yerde duran terliğimi giyiyorlar. Anasını, avradını s..tiğimin puştları!"

Kendimi tutamadım. Ali'nin yakasına yapıştım:

"Ulan hepimiz ibne miyiz?" diyerek, yumruğumu suratının ortasına vuracaktım, Ali inanılmaz bir yumuşaklıkla yelkenleri suya indiriverdi.

"Adnan Abi, ne yapıyorsun? Sana karşı değildir sözüm" dedi.

"Ulan kaç kez uyardım seni" diyerek, bir kafa çaktım suratına. Ali de bana vurmaya kalkınca, suratının ortasına bir kafa, bir kafa daha... Burnu patladı, kanamaya başladı.

"Konuşsana lan kabadayı bozması! Haydi konuşsana! Bir daha yapacak mısın? Koğuşun düzenini bozacak mısın? Ulan zavallı Basri'yi döversin, yoksul mahkûmları ezersin. Küfür edersin, naralar atarsın! Herkes senden yaka silkiyor. Bu koğuşta tek erkek sen misin ulan?"

Sonunda arkadaşlarım Mehmet Çiftyürek, Keko Siraç, Salih ve diğerleri araya girdiler. Bizi ayırdılar. Koğuşta herkes başımıza toplandı. Ali'yi suçlayarak, onu yanımdan uzaklaştırdılar. Sonra da bizi barıştırmaya kalktılar.

Ali, beni kucakladı. Ben de elini sıktım onun. Barıştık. Çaylar içildi. Tam muhabbetimiz koyulaşmışken, Ali, "Bana müsade" diyerek, yanımızdan ayrıldı. Yani barış için toplanan koğuş cemaatini bozup gitti. Herkes bu işe şaşırdı. Ben de arkadaşlarıma onunla niçin gönülsüz barışmış olmama bir açıklama getirdim:

"Görüyorsunuz. Size söylemiştim. Bu Ali insan değil. Bunun karakteri cıvık. Hepiniz ona değer verdiniz, barışmamız için araya girip çaba sarfettiniz. Ama o bu çabanıza değer olmadığını gösterdi. Atalar ne demiş, 'Çingeneden hatun olmaz', 'Sinek mermerden bir şey anlamaz...'"

"Haklısın" dediler.

Arkadaşlarla bir süre oturduk. Sonra herkes uyumak için yatağına çekildi. Çekildi, ama içimden bir ses, asıl kıyametin bundan sonra kopacağını haber veriyordu bana. Çünkü, Ali'nin yatağı ile benim yatağım yan yanaydı. Ben uyurken, Ali bana bir kötülük yapabilirdi. Ali'nin kindar bakışları bunu gösteriyordu. Bu yüzden hazırlıklı olmam gerekti.

Yatağıma çekilip oturdum. Ali de yatağındaydı. Falçatam Koçali'nin üstündeydi. Herkesin içinde Koçali'den aletimi istememe hoş olmazdı.

Bir kitap açıp, okumaya başladım. Gece geç vakte kadar sürdü bu. Herkes uyuduğu halde, Ali uyumuyor, kimseyle konuşmuyordu. Belki o da benden çekiniyordu. Geceyarısı olduğu halde Ali hâlâ oturuyordu. Belli ki Ali'de bu gece bir iş vardı. Derken Ali, sağ elini cebine soktu. Sağ eliyle bir alet tuttuğundan emindim.

Bana dönerek:

"Adnan, tuvalete kadar gelir misin? Seninle konuşacaklarım var" dedi

"Peki, sen git, ben geliyorum" dedim.

"Hayır, birlikte gideceğiz" dedi. Anlamıştı üstümün boş olduğunu.

O sırada Koçali, uykusundan uyandı. Ona dönerek, Zazaca "Emaneti çabuk ver!" dedim.

Koçali, "Git, o sana bir şey yapamaz" dedi.

Zazaca seslendim yine:

"Ulan ver şu aletimi! Görmüyor musun, Ali'nin bir eli cebinde. Beni gizlice düelloya davet ediyor. Bu durumda beni nasıl eli boş gönderirsin?" dedim.

Koçali, inat etti, vermedi aletimi. Ali de bir eli sürekli cebinde, başımdan bir türlü gitmedi. Korktuğum için, peşinden gelemeyeceğimi sanıyor.

O sırada, Ali, alet tuttuğunu sandığım sağ elini cebinden çıkardı. Şaşırdım. Çünkü eli boştu. Aletsiz, boş eliyle suratımın ortasına öyle güçlü bir yumruk vurdu ki, gözümde şimşekler çaktı. Nerdeyse ranzadan düşüp, yere yuvarlanacaktım. Ben de fırladım, indim aşağı. İkimiz koğuşun ortasında kıyasıya birbirimize giriştik. Herkes uykusundan uyandı.

"Kimse aramıza girmesin arkadaş! Girenin anasını avradını..." dedim. Ali'ye iki yumruk savurdum. O bana, ben ona karşılıklı vuruyoruz. Ulan Koçali, şu aletimi verseydin, bu herifin leşini çoktan sermiştim yere. Alacağın olsun Koçali diyorum içimden.

Gerçekten kimse aramıza girmedi. Ali ile ben, koğuşun ortasında yarım saat kadar dövüştük. Kasığıma bir tekme vurdu. Ben de, burnunun ortasına bir kafa çakınca, Ali yıkıldı yere. Burnundan oluk gibi kanlar aktı. Artık Ali'nin kalkacak gücü yoktu. Üstüne çöktüm. Vurmaya devam ettim.

Koğuşumuzun emektar hükümlüsü Hasan Dayı, yatağından fırladı:

"Ulan ayıptır, niçin bunları ayırmıyorsunuz da, tiyatro gibi seyrediyorsunuz? Ayıp değil mi?" diye bağırdı.

Mahkûmlar, "Hasan Dayı, ayıracaktık, ama bizi kimse ayırmasın. Ayıranın anasını, avradını diye küfür ettiler" deyince, Hasan Dayı:

"Varsın onların küfürleri bana olsun!" diyerek, aramıza girdi. O girince, mahkûmlar da yardım ettiler. Ali'yle beni araladılar. Ali'yi yerden kaldırdılar. Lavaboya götürdüler. Ağzının, burnunun kanını musluk suyunda yıkadılar. Ben de ranzama çekildim, bir cigara yaktım. Yanağımla, burnum fena sızlıyordu yediğim yumruktan. Ama şansımıza kavgamızı ne nöbetçi gardiyanlar duydu, ne de idare. Duymuş olsalardı, yarıaçık cezaevine gönderilmem tehlikeye girebilirdi.

Ali'yi, burnuna pamuk basılmış halde yatağına getirdiler. Ama o yatağına girmek istemedi.

"Yatağımın yerini değiştirin" dedi.

Arkadaşın biri ona yerini verdi. O da, Ali'nin yerine geldi.

Bunlar olurken, Koçali'ye Zazaca çıkıştım:

"Ulan niye vermedin aletimi?"

"Adnan'cığım, aletini verseydim, herifi vuracaktın. O zaman da yarıaçık cezaevine gitmen zorlaşacaktı" dedi.

Derken, Mehmet Çiftyürek araya girdi. Koçali'ye Zazaca seslendi:

"Ulan ver aletini Adnan'a" dedi.

Koçali, avucumun içine koydu falçatayı. Ben de onu, yastığımın altına gizledim. Yatağıma uzandım. Gece geç vakit olmuştu. Öylesine rahat uyudum ki, canım pamuk gibiydi.

İşte o günden sonra Ali yumuşacık oldu. Koğuşumuz da, Ali'den yana rahat etti. Bir ay sonra, Ali, peştemali beline taktı. Çay tepsisi elinde, koğuşumuzda garsonluğa başladı. Koğuşta kalbini kırdığı ne kadar mahkûm varsa, onlara çay servisi yapmaya başladı. Bu arada bana karşı da saygılı biri oldu, çıktı. Kimi zaman içtiğim çayın parasını bile almak istemedi. Ama ben içtiğim çayların parasını fazlasıyla verdim, dostluk olsun diye.

***

Bursa Cezaevi'nde insanlık dışı uygulamalar, işkenceler bütün hızıyla sürüyor. Kimi zaman bir kuru soğana bile muhtaç ediyorlar bizi. Cezaevi kantinindeki yiyecekler ateş pahası. Almamazlık edemezsin, çünkü seçme olanağın yok. Zaten hapislik biraz da budur; seçme şansının olmaması...

Cezaevi lokantasından yemek getirtsen, pahalı. Karavana yemekleri ise, ağza bile alınmaz. Yemeklerin çoğu kokuyor. Sinek, hamamböceği ölüleri yüzüyor üstünde. Mahkûmlar bakımsızlıktan birer iskelete dönmüşler. Herkesin benzi saman sarısı. Bunların üstüne bir de zulüm, kısıtlama, dayanılacak gibi değil. Bir defasında bütün cezaevini bitler sardı. İlaçlama yapıldı. İntihar etmeyi kafasına koyan mahkûmun biri, fırsat bu fırsattır diyerek, koğuşa sıkılan sulu mavi zehri dikmiş başına. Hastaneye kaldırılıncaya kadar yolda öldü.

Cezaevi revirine doktor haftada bir kez uğruyor; ama doktorlukla ilgisi olmayan, mahkûma da ufacık saygısı olmayan bir doktor bu. Kan kusan mahkûmları sözde muayene ediyor. Onların kan kustuğunu, ciğerlerinin kevgire döndüğünü, mendil dolusu balgam kustuğunu gördüğü halde, sıraya sokuyor onları. Sonra da askerlikteki gibi, "Soldan

sağa tek, çift say!" komutunu veriyor. Mahkûmlar saymaya başlıyorlar, "Tek, çift, tek, çift" diye. Sayma işlemi bitince, Doktor Bey, "Tek sayanlar aspirin, çift sayanlar gripin alsınlar" deyip çıkıyor işin içinden.

İş bununla da kalmıyor. Otuza yakın koğuşun tümü havasızlıktan kırılıyor. Her şey pis kokuyor, her şey yapış yapış, ter, pislik, mikrop yuvası. Buna karşın koğuştaki mahkûmlar durumlarından memnun görünüyorlar. Pisliğe, havasızlığa öylesine alışmışlar, onlarla öylesine uyum içindeler ki, insan şaşırmadan edemiyor. Pencereleri açalım da, içeriye biraz hava girsin diye düşünmüyorlar. Her yanı kapatıyorlar. Ben koğuş temsilcisi olarak pencereleri zorla açtırıyorum. Ama dışarıya volta atmaya çıkınca, hemen kapatıyorlar. Ben açtırmasam kimsenin bir hafta, on gün pencereleri açacağı yok. Bu pisliğe bu uyum, insanımıza nereden geliyor? Bu pis havanın ciğerlerimize ölümcül zararı olduğunu söylediğimde, "Her şey Allah'tan!" diyorlar. İnsan sağlığını bozmak için koğuşlarda her şey mevcut.

Söz havasızlıktan, pislikten açılınca mahkûmlar, hemen idareyi suçluyorlar. İyi, ama bu pencerelerin açılmamasını da mı idare emrediyor? Hayır. İdare, pencereleri açmayın demiyor. Salt pencerenin kenarında yatan mahkûm arkadaşlar, temiz havada üşümesinler, rahatsız olmasınlar diye açtırmıyorlar pencereleri.

Bu yüzden, bin beş yüz mahkûmun üçte biri vereme yakalanmış gibi. Ama duyan, ilgilenen kim! Devlet, içeri attığı bu kadar insanı çoktan gözden çıkarmış gibi.

Bunlar yetmezmiş gibi, cezaevinde disiplin çok sıkı. Aramalar, taramalar aralıksız sürüyor. Bu aramalardan artık biz mahkûmlara gına geldi. Aramalar bir işkenceden farksız. Her zaman temiz tuttuğum yastık kılıfımın, çarşafımın üstünde arama tarama yapan candarmaların postal izlerini görüyorum.

Bir sabah erkenden, Savcı, Müdür, Şahmeran ve diğer gardiyanlar topluca koğuşumuza girdiler yine. Herkesi uykusundan uyandırdılar:

"Herkes dışarı çıksın!"

Bir an Mehmet Çiftyürek'le göz göze geldim. Çünkü, falçatam Çiftyürek'in üstünde. Onu bulurlarsa, ikimiz de yandık demektir. Çiftyürek de bana bakıyor, "Falçatanı ne yapayım?" der gibi. Çiftyürek'in yatağı, pencerenin yanında. Falçatam da onun yastığının altında. Pencereyi

işaret ederek, "Falçatayı pencereden aşağı at!" desem, Çiftyürek falçatayı pencereden atabilir. Atma desem, falçatayı yatağının altında bulabilirler. Bulunca da onu hücreye atarlar; işkence, dayak, falaka... Çiftyürek'in sesini ses büyütecinden dinlemeye hiç niyetim yok.

Hemen kararımı vererek, Çiftyürek'e Zazaca, "Nasıl istersen?" dedim. Sonra da ranzadan indim, kapıya doğru yürüdüm. Arkamdan Mehmet Çiftyürek de geldi. Kendi kendime, herhalde falçatayı pencereden aşağıya atmıştır diye düşünürken, bir de baktım Çiftyürek, gardiyan Halil Dayı'nın arama tarama yaptığı bölüme doğru yürüdü. Halil Dayı, onu evladı gibi severdi. Çiftyürek'in üstünü aramaya bile gerek görmedi. Yalnızca Çiftyürek'in ensesine babacanca bir şaplak çekerek, "Haydi kaybol!" dedi.

Halil Dayı olmasaydı, Çiftyürek falçatayı kesin yakalatırdı. Merdivenleri inerken, Çiftyürek'e sokuldum:

"Ne yaptın? Pencereden atabildin mi?"

"Hayır. Alet üstümde. Hiç ona kıyar mıyım?" demez mi!

Çiftyürek'in sözleri bana bir müjde gibi geldi.

"Şaka yapıyorsun değil mi?"

"Hayır, doğru söylüyorum. Alet üstümde" dedi.

"Peki, dile benden ne dilersen?" dedim.

"Bana bir ziyafet çekersin sonra, olur biter" dedi.

"Tamam. Canın neyi istiyorsa söyle!"

"Bize bir tepsi baklava getirt. Koğuşta yiyelim" dedi.

Aynı gün, aramadan sonra dışardan beş kiloluk bir tepsi baklava getirttim. Koğuşumuza çekilerek mahkûmlarla birlikte yedik.

Ziyafetten sonra, Çiftyürek, falçatayı zulasından çıkararak önüme koydu. Ben de ona geri verdim.

"Hayır, bundan sonra, o benim değil, senindir. Biliyorsun, yakında yarıaçık cezaevine gideceğim. Onu sana hediye ediyorum. Hatıram olsun" dedim.

Sevindi.

"Sağ ol kardaş!" dedi, cebine koydu onu.

Ertesi günü Koçali'nin dosyası Ankara'dan geldi. İmroz Yarıaçık Cezaevi'ne gidecekti. Çok sevindi. Hazırlandı. Onu yolcu ettik. Aslında

benim de onunla birlikte gitmem gerekiyordu. Cezalarımız aynıydı, ama Tekirdağ Cezaevi'nden firar ettiğim için, yarıaçık cezaevine gidişim iki ay gecikecekti.

***

Koçali'nin gidişinden bir hafta sonra, idareden çağırdılar beni. Söylediklerine göre, tekrar Tekirdağ Cezaevi'ne gidecektim. Tekirdağ Cezaevi'nden firar ettiğim için duruşmam ora mahkemesinde yapılacaktı.

Haberi öğrenir öğrenmez, koğuşa geldim. Arkadaşlarıma, Tekirdağ'a gideceğimi, firarım nedeniyle duruşmamın orada yapılacağını söyledim. Küçük valizimi hazırladım. Ertesi sabah idareden adım okundu.

Arkadaşlarım, beni kapı altına kadar uğurladılar. Dış bahçeye çıkardılar. İkişer ikişer bileklerimize kelepçeler takıldı. Büyükçe bir otobüse bindirdiler. Otuzdan fazla mahkûmun sevki vardı. Candarmaları öne, arkaya, mahkûmları orta koltuklara oturttular. Cezaevinin dışarıya açılan demir kapısı açıldı. Otobüsümüz hareket etti. Duruşmaya götürüleceğimiz için çok sevinçliydik. Çünkü, yol boyunca dış dünyayı görecektik. Bursa'dan çıktık. Çevremizi seyrede seyrede, Yalova, Karamürsel, Gölcük, İzmit üstünden körfezi dolaşarak Gebze'ye, sonra da İstanbul'a ulaştık. İstanbul'u görmeyeli iki yıldan fazla olmuştu. Akşam üstü Tekirdağ Cezaevi'nin önünde durdu otobüsümüz. Kelepçelerimiz çözüldü. Koğuşlara dağıtıldık. İki yıl önceki tanıdığım mahkûmlardan pek azı kalmıştı. Cezaevi değişmiş, bizim zamanımızdaki disiplin kalmamıştı. Mahkûmlar koğuştan koğuşa geçerek serbestçe dolaşıyorlardı. Tekirdağ Cezaevi'ni Malatyalı Hasan Özkan adında bir mahkûm yönetiyor, esrarın, kumarın haracını o yiyor, cezaevi müdürü de kendi payına düşeni alıyordu. Cezaevi bir çiftlik gibiydi.

Eski koğuşumdan Fehmi Hoca yine oradaydı. Bir tek o karşıladı beni. Yattığı ranzayı bana verdi. Sağdan soldan epeyce konuştuk.

Ertesi günü duruşmam olduğu için, gece rahat uyuyamadım. Sabah cezaevi arabasına bindirdiler. İki yıl önce cezamın kesinleştiği Tekirdağ Adliyesi'ne götürdüler. Nezarete soktular. Nezarette, duruşma sıramın gelmesini beklerken, iki yıl önceki duruşmam sırasında, nezarethanenin duvarına yazdığım şiiri gördüm, çok duygulandım. O heyecanla nezarethanede volta atmaya başladım. Sonunda duruşma sıram

geldi. Kapı açıldı. Çavuş, bileklerime kelepçeleri taktı. Birlikte merdivenleri çıkarak duruşma salonuna alındım. Asliye Hukuk Yargıcı, adımı, soyadımı, suçumun türünü sordu. Söyledim.

"Niçin firar ettin?" dedi.

Hiçbir gerekçe göstermedim:

"On altı yaşımda hapse girdim. Anamı, kardeşlerimi, memleketimi özlemiştim. Onları görmek için firar ettim. Gördükten sonra da kendi rızamla geldim, teslim oldum" dedim.

Yargıç, bir sürü madde okudu. Sonra da, "Sana iki ay ceza veriyorum. Gidebilirsin!" dedi.

Zaten ben de en fazla iki ay ceza bekliyordum. Üzülmedim hiç. İki aylık ceza neydi ki! Böyle cezalar bana peynir ekmek gibi gelirdi.

Yargıcın önünden çıkarılarak yine bileklerime kelepçe vuruldu. Sevk arabasıyla cezaevine götürüldüm.

Fehmi Hoca, benim için özel çay demletti. Sonra da, ben Bursa'da iken, Tekirdağ Cezaevi'nde neler olup bittiğini anlatmaya başladı.

Tekirdağ Cezaevi'nin başgardiyanı, çok sevdiğim Rıza Efendi'yi Tekirdağlı mahkûm Recep bıçaklamış, öldürmüştü. Buna çok üzüldüm. Rıza Efendi, iyi bir insandı.

Fehmi Hoca, sonra beni, cezaevinin haracını yiyen Malatyalı Hasan Özkan'la tanıştırdı. Benden üç yaş büyüktü Hasan. İyi davrandı bana. Kahve ikram etti.

Ertesi sabah koğuştaki arkadaşlarımla helalleştim. Yine sevk arabasına bindirildim. Bileğime kelepçe takıldı. Tekirdağ Cezaevi'nden ayrıldım. Geldiğimiz yoldan, Bursa Cezaevi'nin yolunu tuttuk.

***

Haplar

Mahkûmlar arasında hap içmek salgın hastalık haline geldi. Hap bulamadıkları zaman sinirli oluyor, saldırganlaşıyorlar.

Hapishaneye haftada bir gün doktor gelirdi. Mahkûm ağzında "vizite günü" derdik o güne. Vizite günü birçok mahkûm, olmayan ağrıların-

dan söz ederek, doktora çıkarlardı. Doktordan aldıkları ağrı kesici hapları, koğuşa gelince ağır demli çayla birlikte içer, kafayı bulurlardı. Hap kullanmayanlar, aldıkları hapı kullananlara parasıyla satarlardı.

Hapı çiğneyerek yutarsan, daha çok tutardı. Sürekli hap kullanan arkadaşların ağızlarının içleri keçeleşir, kendilerinden geçerlerdi.

Başgardiyan Şahmeran'ın kayınbiraderi Gardiyan İsmet'le mahkûmlar, aralarında anlaşmışlardı. Gardiyan İsmet, onlara dışardan hap getirir, parasıyla satardı. Gardiyan İsmet, Başgardiyan Şahmeran'ın gizli izniyle yapardı bunu. Ve hap satışından elde ettiği paranın birazını Şahmeran'a sus payı olarak verirdi.

Şahmeran, öyle bir insandı ki, bazen bileğini bükemediği, önünde baş eğdiremediği mahkûmların hap kullanmalarına bile bile göz yumar, onları hapla çözerek, kendine muhtaç etmeye çalışırdı. Bunu bilmeyen kimi aptal mahkûmlar da, sürekli hap içmeye alıştıkları için hap uğruna kul köle olurlardı. Yeter ki, hap gelsindi. Onlara hap gelince, geçici de olsa her şey düzelip, güzelleşiyordu. Şahmeran, böylece kendine boyun eğmeyenleri el altından hap içmeye alıştırarak, sayısız delikanlının dengesini bozmuştu.

Hap, revirden gelmezse, Gardiyan İsmet'ten bolca gelirdi. Öyle ki, bazı arkadaşlar günde on beş, yirmi hap almazlarsa, ağızları kuruyor, iştahları yok oluyordu. Zayıflıyorlar, gözlerinin altları morlaşıyordu. Halsizlik, iştahsızlık, günde elliden fazla ağır demli çay içerek, yirmiye yakın hap yutuyorlardı. Buna en güçlü bünyeler bile dayanamazdı. Hap kullanan arkadaşlar, yavaş yavaş çöküp gidiyorlardı.

Mahkûmlar içecek hap bulamadıkları zaman, yaşamları sona erecekmiş gibi bir duyguya, umutsuzluğa kapılıyorlar, evlerini, çocuklarını umursamaz oluyorlar, geleceklerini hiç düşünmüyorlardı. Böylece kişilikleri ağır ağır çözülüyor, ufalanıyorlardı. Hatta içlerinde intiharı düşünenler bile vardı.

Bedenlerinin hapishane koşullarında bu haksızlığa daha fazla dayanabilmesi mümkün değildi. Birkaç fazla hap alabilmek için kimi mahkûmlar sonucu müebbete varacak kadar ağır suçlar işliyorlardı. Bazıları ise, bu hap belasına alıştıkları için sonsuz pişmanlık içindeydiler:

"Vallahi beş gardiyanı birden öldürsem, yine de kurtulamam bu illetten" diyorlardı.

Aşırı hap düşkünü birçok mahkûm, Sinop ve Zonguldak cezaevlerine sürüldüler. Oralar çok belalı cezaevleriydi. Oralarda ne Allah korkusu vardı, ne peygamber. İnsanlığın zırnığını bulamazdın ora hapishanelerinde. Vaktiyle Sinop Hapishanesi'nde yatmış bir arkadaşımız anlatırdı yıllarca et yüzü görmediklerini, turşunun içinden fare ölülerinin çıktığını...

Arkadaşlarımın hapa düşkünlüklerini gördükçe canım sıkılıyordu. Günlerim bazen zehir gibi geçiyordu. Kimse kimseyle konuşmuyordu; çünkü hap içenlerin çoğu yatağından dışarı çıkmıyor, çıksalar bile volta atmıyorlar, duvar diplerinde yaşlanmış, önleri mezara bakan yaşlılar gibi pinekleyip duruyorlardı.

Hap içmeye alışan bazı mahkûmlar, falakanın altına yatmalarına, sakat kalmalarına karşın, yine de içmeye devam ediyorlardı. Üstlerinin başlarının yarasıyla günlerce yatanlar, günlerce ışık sızmaz, nemli, çamurlu hücrelere kapatılanlar bile, hap içmeyi bırakmayı asla göze alamıyorlardı.

Hap düşkünü mahkûmların şöyle konuştuklarını duyardım:

"Bu hap illetini bana kim alıştırdıysa, Allah bin türlü belasını versin. Nereden de içip alıştım bu belaya? Yakama sümük gibi yapışmış, bir türlü bırakmıyor. Sürekli kendini aratan bir bela bu. Bu kadar aranmasına karşın yine de hap bulamıyorum. İnan fıttıracağım. Geçen gün Gardiyan İsmet'i buldum:

"Abi, acele hap lazım" dedim.

"Bugün yok, olmaz" dedi.

"Niye olmazmış? Bana bulacaksın, bulmak zorundasın! Çünkü, sen alıştırdın beni buna. Üstelik getirdiğin bir tüp hapa, beş misli fazla para veriyorum" diyerek iyice sıkıştırdım.

"Tamam, tamam, fazla sesini çıkarma. Sana bugün için revirden biraz hap getireceğim. Kalanını da yarın getiririm" dedi.

"Kabul" dedim. Gardiyan İsmet gitti. Az sonra dört panalginle geri geldi. Susamışım gibi dördünü birden yuttum. Üstüne de birkaç bardak demli çayı devirince kafayı buldum.

Her gün buna benzer konuşmalar, sözler. Bu beni sıkıyor. İyiki de cezaevi bahçesi geniş. Orada her gün voleybol, futbol oynanır. İsteyen bir kenarda voltasını atar, ama şu bizim cezaevi savcısının futbola olan

tutkusu yok mu? Adam tam top hastası. Başgardiyan Şahmeran ise, bir açığımı, yanlışımı arıyor. Bulduğu an bir kaşık suda boğacak beni. Ama yine de akıllı adam. Benim hakkımda araştırma yaptırıp sordurmuş, soruşturmuş. Kim olduğumu iyice öğrenmiş. Bana dokunduğu an, dışardaki yaşamının ünlü kabadayı Müslüm Balkan tarafından tehlikeye gireceğini öğrenmiş iyice. Dersini biliyor.

Cezaevi idaresi, mahkûmlara her türlü taze sebze, yeşil soğan, salatalık, domates girmesini yasakladı. Buna neden de, yine hap düşkünü mahkûmlardan birinin, gelen ziyaretçisinden hap istemiş olması. Ziyaretçi de, yeşil soğanın uzun yaprağı ile uzun tohumluğunun içini bıçakla ustaca yarmış. İçine esrarla, hapları koymuş. Sonra da yine ustaca yapıştırmış. Aramalar sırasında durum ortaya çıkınca, cezaevi idaresi yasak kararı veriyor. Gardiyanlar bunu bulamazlardı, ama mutlaka bir ispiyon eden olmuştur. Yoksa kimin aklına gelirdi yeşil soğan yaprağının içinde esrar ve hap olacağı!

Cezaevine her türlü yeşilliğin yasaklanmasına en çok bizim Urfalı mahkûmlar üzüldü. Çünkü, çiğköftesiz günümüz geçmiyordu. Çiğköfte de yeşillikle olurdu, maydonuz, yeşil soğan, marul, yeşil biber, domatesle olurdu.

Zeki Müren'in şöförü

Bir gün revirden çağırdılar beni. Gittiğimde, merdivenin başında, Zeki Müren'in şöförü Mustafa Üstünel'i beklerken buldum.

"Adnan gel, seni ben çağırdım" dedi.

Birlikte revire girdik. Yatağının üstüne oturduk. Biraz hoş beşten sonra, Mustafa Üstünel söze girdi:

"Adnan, senden bir ricam olacak. Seni bu nedenle çağırdım. Bahri Gülel benim canım ciğerimdir. Siz akraba olurmuşsunuz. Bunun için derdimi sana anlatabilirim."

"Anlat Mustafa Bey, sizi dinliyorum" dedim. "Eğer benim yapabileceğim bir işse yaparız."

"Şey, nasıl anlatsam bilmemki? Durum şöyle: Beni rahatsız eden bir mahkûm var. Benden durmadan para istiyor. Bu isteğini birkaç kez

yerine getirmeme karşın, yine de istiyor. Senin anlayacağın, adam benden haraç almayı alışkanlık haline getirdi. Bu yüzden durmadan tehdit ediyor. Çok rahatsız oluyorum. İdareye derdimi anlatmaktan da bıktım. Onlara karşı yüzüm kalmadı. Onlara fazla yük olduğumu biliyorum. Onun için, Adnan Bucak'a derdimi anlatırım daha iyi dedim kendi kendime."

"Peki kimmiş tehdit ederek, sizden haraç isteyen?"

"Yılmaz Erkan adlı bir hükümlü. Belki tanırsın."

"Elbette tanırım. Ama fazla bir yakınlığım yok."

"İşte o adamdan illallah ettim Adnan Bey. Beni haraca bağladı. Artık bıçak kemiğe dayandı. Ona para vermeye bende el kalmadı. Vermesem adamlarından birine beni vurduracağını söylüyor."

"Bugüne kadar ne kadar paranızı aldı sizin?"

"Vallahi ilkin yedi yüz istedi verdim. Sonra bir yedi yüz daha istedi, yine verdim. Şimdi adam gelmiş bir yedi yüz daha istiyor. Biliyorsun hastayım, felçliyim. Geceleri korkumdan uyuyamıyorum. Başıma bir felaket getireceğinden çekiniyorum. Sen beni sevmesen de, hemşerin Bahri Gülel'in hatırı için yardımcı ol bana. Sana sığınıyorum. Beni bu beladan kurtarırsan her türlü emrine amadeyim" dedi.

Sinirlendim.

"Mustafa Efendi, sen şimdi ayıp ettin ve yanlış kimseyle konuştun. Çünkü ben kimsenin kiralık adamı değilim. Sen beni ne sanıyorsun?" diyerek kalktım ayağa. Gitmek üzereydim ki, elimi tuttu. Elimi çekmek istedimse de, bırakmadı. Yaşlı başlı haliyle elimi öpmeye kalktı.

"Bak, senden iki misli büyük olduğum halde, yine de elini öpüyorum. Ne konuştuğumun farkında değilim. Bana sahip çık. Çünkü, canım tehlikede" diyerek heyecanla yalvarmaya başladı.

Mustafa Üstünel'in haline acıdım. Tekrar yanına oturdum.

"Peki, Bahri Gülel'in hatırı için canım sana feda olsun. Ama 'emrine amadeyim' sözünüzden hiç hoşlanmadım. Ne demek emrine amadeyim? Bu sözü, cezaevinde eşcinseller kullanır" dedim.

Adam, kendini toparlamaya çalıştı.

"Adnan Bey, sizden tekrar özür diliyorum. İnan aklım başımda değil" dedi.

"Peki o Yılmaz Erkan denilen adamla görüşeceğim. Merak etme!" diyerek ayrıldım yanından.

Mustafa Üstünel'den para sızdırmaya çalışan Yılmaz Erkan, ahım şahım biri değildi; ama Mustafa Üstünel'den daha kaliteli biriydi. Akrabam Bahri Gülel hatırına Mustafa Üstünel'i sahiplenecektim.

Hemen Goril İzzet'i çağırıp sordum:

"İzzet, Yılmaz Erkan'ı tanıyor musun?"

"Hayır tanımıyorum. Ne oldu, yoksa bir şey mi var?"

"Evet var. Bir dostumuzun arkadaşını rahatsız ediyor, ondan zorla haraç alıyormuş. Tekrar alabilmek için onu ölümle tehdit etmiş" dedim.

"Peki, ne yapmamız gerek?"

"Senden Yılmaz Erkan'ı bulup uyarmanı, onun gözünü biraz korkutmanı istiyorum. Mustafa Üstünel'in yalnız olmadığını söyle ona. Ayrıca Yılmaz Erkan gitsin, Mustafa Üstünel'den özür dilesin. Aksi halde on beş Urfalı mahkûmu karşısına alacaktır. Bunları bilse iyi olur" dedim.

"Tamam. Uyarılarımı dinlemezse barsaklarını boşaltırım onun" dedi.

"Kaşınırsa elbette gerekeni yaparsın, ama sen önce sorunu kavgasız, dövüşsüz halletmeye çalış. Sözle uyar onu. İyi uyar..."

"Tamam" dedi, yanımdan ayrıldı Goril İzzet.

İzzet, Yılmaz Erkan'ı buluyor. Gizli bir yere çekiyor, Yılmaz Erkan gizli yere gitmek istemiyor ilkin. Zorluk çıkarıyor. İzzet de iki eliyle yakasına yapışarak ayaklarını yerden kesiyor. Yılmaz'ın sırtını birkaç kez duvarın sert pütürlü taşlarına vurunca, Yılmaz Erkan kanadı sekiye indiriyor. Çünkü, Goril İzzet için, Yılmaz Erkan gibileri, küçücük bir kahvaltı sayılır.

"Bana bak ulan ibne! Senin haraç aldığın Mustafa Üstünel'den gidip hemen özür dileyeceksin. Aksi halde delik deşik ederim seni köpek!"

Yılmaz Erkan, çırpına çırpına yalvarmaya başlıyor:

"Vallahi billahi, Mustafa Üstünel'in, Adnan Bucak'ın adamı olduğunu bilmiyordum. Yakamı bırak da birlikte gidelim, senin yanında Mustafa Üstünel'den özür dileyeyim. Gerekirse elini bile öperim" diyor.

Bunun üzerine Goril İzzet'le birlikte Mustafa Üstünel'in yanına varıyorlar. Yılmaz Erkan, daha önce haracını yediği, ölümle tehdit ettiği Mustafa Üstünel'den özür diliyor. Elini öpüyor.

Bütün bunlar üç saatin içinde olup bitiyor. Üç saat sonra beni revirden çağırdılar. Gittim, Mustafa Üstünel, yine ayakta, merdivenin başında beni bekliyordu. Güleryüzle karşıladı beni. Kucakladı. Sonra da krizi gelmiş gibi, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

"Allah senden razı olsun. Beni feraha kavuşturdun. Bundan sonra bana sahip çık. Kimsesizim. Biraz varlıklıyım diye, param başıma bela oldu. Azlığı da, çokluğu da başa bela paranın..."

Olan bitenleri bildiğim halde, bilmiyormuş gibi yaptım:

"Ne oldu ki?" diye sordum.

"Bilmiyor musun? Yılmaz Erkan geldi, benden özür diledi. Özür dilemekle de kalmadı. Bir de elimi başına götürdü, öptü. Seni bundan sonra asla rahatsız etmeyeceğim" dedi.

"Tamam işte. Senin istediğin de bu değil miydi? Yerine gelmiş işte. Haydi rahat ol" dedim. Ayrılmak istedim yanından. Koluma yapıştı.

"Hayır olmaz. Seni bırakmam. Yemeğimiz hazır. Seni burada ağırlayacağım" dedi.

"Yakamı bırak! Sana yaptığım iyilik bu kadar önemli değil" dedimse de bırakmadı yakamı. Ben de kabul ettim yemeğini.

Revirdeki özel odasına geçtik, oturduk. Mustafa Üstünel'in özel masası bile vardı. Masanın üstünde bir kuş sütü eksikti. Yemeğimizi birlikte yedik. Üstünel, bir viski şişesi açtırdı. Kola ile karıştırarak içmeye başladık. Kola ile içmemizin nedeni, çevredeki mahkûmların dikkatini çekmemek içindi. Viski, votka, Üstünel'in yanında devamlı bulunurdu. İçkilerimizi içerken Mustafa Üstünel konuştu hep. Aslında hoş bir sohbet adamıydı.

Yemekten sonra beni yine merdivenin başına kadar uğurladı.

"Canın ne zaman viski, votka isterse gel, benden al!" dedi. Sonra da, "İzin ver, beni ölümle tehdit eden Yılmaz Erkan'ın gözünü korkutan Goril İzzet kardeşime bir armağan almak istiyorum. Ne olur bu küçücük ricamı kırma!" dedi.

"Peki al!" diyerek ayrıldım yanından. Koğuşa geçtim. Benden sonra Goril İzzet'i çağırtmış, İzzet'in boyunun posunun ölçüsünü aldırtmış. Aldığı ölçüye göre Vakko'dan bir takım elbise, gömlek, kıravat, çorap, ayakkabı ısmarlamış. Bir hafta sonra Goril İzzet'in takım elbisesi, göm-

leği, kıravatı, çorabı, ayakkabısı geldi. Goril İzzet giyindi. Elbisenin kumaşının rengi de İzzet'in rengini bir güzel açmıştı. Bizim Goril İzzet, Bursa Cezaevi'nde Yeşilçam artistlerinden farksızdı.

***

"İmroz Yarıaçık Cezaevi'ne sevk"

Zaman geçiyor. Havalandırmada fırsat buldukça koşmaya, top oynamaya çalışıyorum.

Bir gün yine havalandırmada koşarken, cezaevinin infaz bürosunda çalışan Malatyalı memur Hacı, beni çağırdı. İdareye gittim. Baktım, Hacı'nın yüzü gülüyordu. Beni görür görmez, "Gözün aydın! İmroz Yarıaçık Cezaevi'ne sevkin geldi" dedi.

Sevincimden boynuna sarıldım. Beni oturttu, çay söyledi, içtik. Ertesi günü de Savcı Bey çağırdı beni. Sevk emrimin geldiğini söyledi.

"Efendim, bir an önce İmroz'a gitmek istiyorum" dedim.

"Bir an önce olmaz" dedi. "Yol parası için bakanlıktan ödeneğin gelmesini bekleyeceğiz."

"Candarmalarla, kendimin yol parasını cebimden öderim. Yeter ki, bir an önce yarıaçık cezaevine gideyim" dedim.

"O zaman yol parasını cebinden ödeyeceğine dair bir dilekçe yaz, getir" dedi.

Kalem kısmına geçerek acele dilekçemi yazdırdım verdim. Sevk işlemlerim başladı. Benimle birlikte sevki çıkan yirmi mahkûmun sevk yazıları birleştirildi. Kırk kişilik bir otobüs kiralandı. Yirmi mahkûmun yanına yirmi de candarma katıldı. Bir sabah erkenden yataklarımızı topladık. Arkadaşlarımla vedalaşmam acı oldu. Ama ne yapayım ki, kişi önce kendisini düşünürdü. Bileklerimize kelepçeler takıldı. Otobüse bindik ve hareket ettik.

Candarmaların başında bir başçavuş vardı. Acımasızın, suratsızın tekiydi. Kaba, şişman bir yapısı vardı. Bize daha ilk başta kötü davranmaya başladı. Çünkü, aklından geçen, nakil sırasında bizim firar edeceğimiz kuşkusuydu. Oysa yarıaçık cezaevine gönderilen mahkûm, niçin firar etsindi? Firar edecekse, gider yarıaçık cezaevinden, elini ko-

lunu sallaya sallaya çeker giderdi. Durduk yerde canımızı niçin namlunun ucuna atacaktık ki! Firara niyeti olan insan, kapalı cezaevinde iken, izne çıkma hakkını kullanır, çıkınca da, Yılmaz Güney'in yaptığı gibi çeker giderdi. Bunu başçavuşun kendisi de bilirdi bilmesine ya, görev anlayışıyla zulüm anlayışını birbirine biraz fazla karıştırıyordu başçavuş.

Yolda giderken, otobüsün camından dışarı bakmamıza, el sallamamıza kızıyor, camların açılmasını yasaklıyor, kendi aramızda konuşmamıza, gülmemize bile kızıyordu. Adam her şeyimize kızıyordu. Oysa hepimiz yıllardır dört duvarın içindeydik. Birden dünyaya, güneşin altına çıkınca, sağa sola bakmamız, biraz da yarıaçık cezaevine gidiyor olmanın verdiği heyecanla sevinçli olmamız çok doğaldı. Bir mahkûmun psikolojisini bile bilemeyecek kadar düz bir insandı başçavuş.

Öğle oldu. Otobüsümüz park gibi güzel, çiçekli bir yerde durdu. Yemek molası verildi. Ellerimiz kelepçeli birer ikişer indik otobüsten. Yirmi candarmanın arasından arka arkaya yürüyerek, lokantaya girip oturduk. Lokantada yemek yiyen herkes bir an bize baktılar. En çok da çocuklar baktılar.

Derken yemekler geldi. Önümüze konuldu. Yemeğin taze buğuları tütüyor. Açık havada yolculuk iştahımızı açmış iyice. Yemeğimizi yiyeceğiz, ama ellerimiz hâlâ kelepçeli. Başçavuş kelepçelerimizi çözdürmüyor. Kendisi ile candarmalar yemeklerini yemeye başladılar bile. Biz yirmi mahkûm sağa sola bakınıp duruyoruz. Kelepçeli ellerimizle kaşığı, çatalı tutup ağzımıza götürmeye çalıştıksa da başaramadık. Çocuklar gibi önümüze dökmeye başladık yemeği. Ayrıca kelepçeler bileğimizi o denli sıkmıştı ki, parmak uçlarımız kansızlıktan mosmor kesilmişti.

İçimizden en yaşlı mahkûm, Başçavuş'a seslendi:

"Başefendi, sizden rica ediyoruz. Şu ellerimizi çözdürünüz. Kelepçeli ellerimizle yemeğimizi rahatça yiyemiyoruz. Az sonra otobüsümüz kalkacak. Biz ise, yemeğimizi yiyemeden, yarıaç, yarıtok masamızdan kalkacağız. Lütfen çözdürün şu kelepçelerimizi. Yemekten sonra yine taktırırsınız?"

Başçavuş, avurtlarını şişire şişire bir an düşündü. Hepimizi teker teker süzdü. Sonra candarmalara seslendi:

"Kapının ağzında ikiniz nöbet tutsun. Tüfeklerinizin ağzına mermiyi sürün. Eliniz tetikte olsun. Kaçmak isteyeni hiç uyarmadan vurun!" dedikten sonra, bize döndü. Ayağa kalkarak:

"Şimdi kelepçelerinizi çözeceğim. Kaçmaya kalkanı yakarım!" dedi.

Kelepçelerimiz birer ikişer çözüldü. Bileklerimiz, parmaklarımız azıcık soluk aldı. Ellerimizi, parmaklarımızı oynattıktan, kelepçenin verdiği uyuşukluğu biraz dağıttıktan sonra rahatça yemeklerimizi yemeye başladık. Yemeğin üstüne birer cigara yaktık.

Başçavuşun kelepçelerimizi istemeye istemeye çözmesi, bize tutsak insan gibi davranması zorumuza gitti. Ne de olsa, sevki yapılan yirmi mahkûm, birer mahkûm efendisi sayılırdık. İçimizde on yıl, on beş yıl hapiste yatanlar vardı. Ben ise, cezaevine on altı yaşımda girmiştim. Şimdi yaşım yirmi birdi. Beş yıldan beri hapisteydim. Ve sevki yapılan yirmiye yakın mahkûmun içinde en genci sayılırdım.

Bu yüzden, Başçavuş'a dolaylı da olsa kibarca bir ders vermek istedim. Yanımdaki yaşlı mahkûma dönerek:

"Dayı, hepinizin iznini rica ediyorum; bütün bu yemeklerin hesabını ben ödemek istiyorum. Mutlaka yapmam gerek bunu" dedim.

Yaşlı mahkûmla diğer mahkûmlar bu önerimi kabul etmek istemediler.

"Bir mahkûm için çok fazla masraf olur" dediler.

Ama ben biraz üsteleyince, kabul ettiler. Ayağa kalktım. Hesabı ödemek üzere masaya doğru yürüdüm.

"Başçavuş hariç, candarmalarla mahkûmların hesabını çıkarın, ben ödeyeceğim" dedim.

Şef garson hesabı çıkardı. Koydu önüme. Hesabı ödedim. Garsona da bolca bahşiş verdim. Dönüp oturdum yerime.

Başçavuş, az sonra yalnızca kendi hesabının ödenmediğini öğrenince fena bozuldu. Ama kimseye söz söyleyecek durumda değildi. Yemek sırasında kelepçelerimizi vaktinde çözdürmediğine "Vurun! Yakarım!" sözlerini söylediğine pişman olduğu belliydi.

Ben de genç bir mahkûm olarak kibarca dersini vermiştim ona.

Bileklerimiz tekrar kelepçelendi. Bu kez kelepçelerimizin vidasını bir iki diş gevşek tuttular da, kelepçeler bileklerimizi sıkmaz, parmaklarımızı morartmaz oldu.

Otobüse bindik. Yolculuk başladı. Biz mahkûmlarla, candarmalar arasında sıcak bir ortam doğmuştu. Başçavuş, sürücünün yanına oturmuştu. Bizimle candarmalar arasındaki sıcacık kaynaşmanın ayırdında değildi.

O ara yanı başımda oturan esmer tenli candarma kulağıma eğilerek sordu:

"Hemşerim nerelisin?"

"Urfa, Siverekliyim."

"Ben de Adanalıyım. Vallahi laf aramızda, bravo sana. Senin lokantadaki hareketini çok takdir ettim. Bundan sonra bir isteğin olursa çekinmeden söyleyebilirsin bana" dedi.

"Sağ ol" dedim. "Mahkûmluk hali, yıllardan beri cezaevindeyiz. Her şeye öylesine hasret kaldık ki! Bizi İmroz Yarıaçık Cezaevi'ne götürecek olan gemi, Çanakkale odunluk iskelesinden, İmroz'a tam dört saatte gidiyormuş. Dört saatlik yol, deniz üstünde pek çekilmez. Eğer bir şişe rakı alırsan, gemide hafiften kafaları çekeriz. Ne dersin?"

Candarma:

"Emrin olur" deyince, cebimden on lira çıkardım verdim ona. On lira o zamanlar iyi paraydı. Büyük bir şişe rakı alınabilirdi.

Adanalı candarma, parayı cebine koydu:

"Tamam, gerisini ben hallederim" dedi.

Candarma ile konuşmalarımıza kulak misafiri olan yanı başımdaki yaşlı mahkûm, kulağıma eğildi:

"Asker sana ne diyor?"

Yaşlı kurt, benimle candarma arasındaki dostluğu hemen sezmiş, ona verdiğim parayı görmüştü.

Durumu yaşlı mahkûma anlatınca, sevindi.

"Çok iyi, çok iyi. Yahu şuna söyle, oldu olacak bir kutu da hap alıversin" dedi.

Candarmanın kulağına eğilerek bir kutu da hap alıvermesini söyledim. Candarma başını sallayarak "Tamam, alırım" dedi.

Otobüs yolculuğumuz, sağı solu seyrede seyrede geçti. Güzel bir yolculuktu doğrusu. Gözlerimiz uzaklıklara baka baka dinlendi, görüş ufkumuz genişledi. Sonra Çanakkale'de indik otobüsten. Bizi İmroz'a götürecek olan gemi gece saat yirmi dörtte hareket ediyordu. Biletlerimiz alındı. Gece saat yirmi iki sıralarıydı. Geminin kalkmasına iki saat vardı. Topluca bir kahveye girip oturduk. Benim para verdiğim Adanalı candarma, yerinden kalktı, gözden kayboldu. Yarım saat sonra geri gelerek yanı başıma oturdu. Kulağıma eğilerek usulca seslendi:

"Askerlerin mataralarını aldım. İçlerine pepsi kola ile votka doldurdum. Rakı almadım, çünkü rakı koku yapar. Kokusunu Başçavuş anlar. O zaman da işler karışır. Ayrıca senin istediğin bir kutu hapı da aldım" dedi. Hap kutusunu verdi bana. Yanımdan ayrıldı.

Yaşlı mahkûm, yerinden kalktı. Yanıma gelip oturdu. Hapı istedi. Hap kutusunu uzattım. Adam, hapsızlıktan susamış gibi kutuyu alır almaz ağzını açtı. İçinden bir tane hap çıkarıp attı ağzına. Haplardan bir tane de ikram olsun diye verdi bana. Bu tür haplar o zamanlar her yerde satılıyordu.

Hapı ağzıma almadan önce, bir an düşündüm. Bursa Cezaevi'ndeki hapçı arkadaşların ne durumlara düştüğü aklımdaydı.

Yaşlı mahkûm, hapı ağzıma atmadığımı, çekindiğimi görünce:

"At gitsin ağzına! Bir taneden bir şey olmaz! Korkma!" dedi.

Ben de, yarıaçık cezaevine gidiyor olmamın verdiği sevinçle, hapı attım ağzıma. Bir bardak da demli çay içtim üstüne. Hapı ağzımda iyice çiğnedikten sonra yuttum. Ömrümde ilk kez hap alıyordum. Bir süre kendimi yokladım, dinledim. İçtiğim hapın üstümde en ufak etkisini göremeyince yaşlı mahkûma döndüm:

"Haplardan bir tane daha versene!"

Yaşlı mahkûm vermek istemedi:

"Adnan, bunlar güçlü haplardır. İnsanı fena çarpar" dedi.

Ben üsteleyince, cebindeki kutudan bir hap daha çıkardı verdi. O hapı da attım ağzıma, iyice çiğnedim. Koyu demli çayla içip yuttum. Ağır demli çay, hapı demlermiş meğer. Aksi gibi ben de demli çayı çok severdim. İkinci hapı da yuttuğum halde üstümde en ufak bir etkisi olmadı. Yaşlı mahkûmun koluna asıldım. Bir hap daha istedim.

Yaşlı mahkûm, karşı çıktı.

"Hayır Adnan, senin sağlığın için vermiyorum. Demin de söylediğim gibi bu haplar, güçlü haplardır; insanı fena çarpar" dedi.

"Ama iki tane hapı çiğneyip yuttuğum, üstüne de birkaç bardak demli çayı devirdiğim halde en ufak etkisi olmadı!"

"Biraz bekle! Etkisini fazlasıyla göreceksin!" dedi.

"Hayır hayır, beklemeye tahammülüm yok benim. İyisi mi sen bir tane daha ver."

Yaşlı mahkûm, beni kırmadı. Bir hap daha koydu avucuma. O hapı da ağzıma atıp, iyice çiğnedim. Üstüne de iki bardak demli çay içtim.

Bu arada gemimizin kalkmasına az bir süre kalmıştı. Kahveden çıkarak topluca gemiye doğru yürüdük. İlkin hapların hiçbir etkisini görmedim. Ama birkaç adım atınca, başım dönmeye başladı. Koskoca, ışıklar içindeki Çanakkale kenti gözlerimin önünde fırıldak gibi dönmeye başladı. Aslında dönen başımdı. Bir elim bir başka mahkûmun eline kelepçeliydi. Boşta kalan elimle bavulumu taşıyordum. Bavulum bir an bana ağır, kurşun topağı gibi geldi; onu taşıyacak gücü bulamadım kendimde.

Kelepçe arkadaşım olan mahkûm, öbür elinde küçücük valizini taşıyordu. Benim, bavulumu taşımakta zorlandığımı, sendelediğimi görünce, yardım olsun diye, bavulumu elimden alıverdi. Hafif olan valizini de bana verdi.

Ağır ağır yürüyerek iskeleye yaklaştık. Gemideki yerlerimizi aldık. Ayakta duracak halde değildim. Yaşamımda hiç gemi yolculuğu da yapmamıştım. Derken gemi hareket etti. Deniz dalgalıydı. Gemi hepimizi sallıyordu. Birden başımın döndüğünü, insanların çevremde kara kara gölgelere dönüşerek fır fır döndüklerini, sonra da yerlere saçılıp düştüklerini gördüm. Meğer yere düşen, onlar değil, benmişim. Kendimi kaybedip bayılmışım. Yolculuğumun nasıl geçtiğini bilmediğim gibi, gemide miyiz, karada mıyız, neredeyiz, hiçbir şey anımsayacak halde değildim. Kusmak için durmadan tuvalete gidip geldiğimi, gidip gelirken sağa sola yalpalar yaptığımı, çarptığımı, insanların ayaklarının dibine yuvarlandığımı hayal meyal anımsıyorum.

Bu durumumdan Başçavuş kuşkulanmış olmalı ki, candarmalara soruyor:

"Bu hap falan mı içti?" diye.

Mahkûmlarla, candarmalar:

"Hayır, Adnan Bucak hap kullanmaz. Gemi yolculuğuna dayanamadı. Onun için durmadan kusuyor" demişler.

Başçavuş da, onların dediklerine inanarak, kuşkulanmıyor benden. Benimse kusmaktan içim dışıma çıkmış iyice. Kendi canımla cebelleşirken, mahkûm arkadaşlarla, bizim Adanalı candarma, mataralarına doldurdukları votkalı pepsi kolaları güzelce içip eğleniyorlar. Türküler söylüyorlar. Başçavuş da kimseye sormuyor neler oluyor diye. Nasıl olsa gemide yolcu sarhoş, hancı sarhoş...

İmroz Yarıaçık Cezaevi

Ertesi günü sabaha karşı gemimiz, İmroz Limanı'na demirledi. Tekirdağ Cezaevi'nden arkadaşım, Urfalı Ciğerci Memet, geleceğimi duymuş olmalı ki, beni limanda karşıladı. Ciğerci Memet, Yarıaçık Cezaevi'nin İmroz'daki Et Tanzim Satış Mağazası'nda çalışıyordu. Herkese kendini sevdirmiş, saydırmıştı. Her yere girip çıkabiliyordu. Bana kalabalağın arasından sürekli el sallamış, ama onu görecek gücü bulamamışım kendimde. İnsanları hayal meyal seçebiliyordum çünkü.

Ne zamanki elimi kuvvetlice sıktı, "Hoş geldin Keko!" diye öpüp kucakladı. "Sana sürekli el salladım, görmedin mi?" diye tatlı sert çıkıştı bana. Ciğercinin kulağına Kürtçe seslendim:

"Hap içtim" dedim. "Beni bu sarhoş halimle cezaevi idaresine gönderme! Daha ilk günden onlar üzerinde olumsuz etki yapmak istemem. Bu ilerde aleyhime olabilir."

"Tamam Keko, sen o konuda hiç merak etme!" dedi. Başçavuş'la konuştu. Sonra geri geldi.

"Tamam, şimdi oldu. Artık gidebiliriz" dedi.

Bindik taksiye. Limandan çıkarak İmroz kasabasına ulaştık. Her şey bana çok şık, havadar, güzel geldi. Bizim Ciğerci, bir ev kiralamıştı kendisine. Küçücük, kendi halinde bir sivil yaşamı vardı. Beni kiraladığı eve götürdü. Ceketimi çıkarır çıkarmaz yatağa uzandım. Dalmışım. Uyandığım zaman gün öğleni geçmişti. Lavaboya giderek midem

sökülürcesine tekrar kustum. Çıkardıklarımın tümü koyu yeşildi. Haplar beni fena zehirlemişti, ama benim için iyi bir ders oldu bu. Hap denilen illeti değil ağzıma, bir daha elime bile almamaya yemin ettim.

Elimi yüzümü yıkadım. Kendime gelmeye çalıştım. İkindi üstü Ciğerci çıktı geldi. Yemek için çeşitli yiyecekler satın almış getirmişti, ama benim bir bardak su içecek halim bile yoktu.

"Akşam sayımında senin bulunman gerek" diyerek beni bir taksiye bindirdi ve birlikte asıl cezaevinin bulunduğu yere gittik. Orada Koçali karşıladı beni. Hasretle kucaklaştık.

Başgardiyan Fevzi Bey, Ciğerci ile Koçali'nin koğuşuna verdi beni. Bir ranza boşalttılar. Ciğerci ile Koçali, yatağımı hazırladılar. Yatağımın üstüne uzandım. Ciğerci ile Koçali, yarıaçık cezaevinin ne kadar iyi olduğunu, nelere dikkat etmem gerektiğine dair bana kısa bilgiler verdiler. Onları dinlerken uyuyakalmışım. O gece deliksiz bir uyku çektim kendime.

Uyandığımda sabah olmuştu. Giyindim. Bütün mahkûmlar sayım için müdüriyet binasının önündeki alanda kışla düzeninde toplandılar. Sayım bitti. Çevre temizliğine çıkıldı. Sonra da iş bölümü yapıldı. Herkesin kendine göre ayrılmış bir işi vardı. Herkes kendi görevinin başına döndü.

Mahkûmların çoğu zeytin toplamak için ayrılmışlardı. Cezaevinin geniş zeytinlikleri vardı. Orada çalışıyorlardı. Beni de zeytin toplayan grubun içine verdiler. Başımızda iki gardiyan vardı. Uzun sırıklarla, yüksek dalların ucundaki kara zeytinleri çırpıp yere silkiyor, sonra da onları yerden leblebi gibi deşirip, büyük sepetlere koyuyorduk. Hava soğuktu, ellerimiz üşüyordu.

Koçali, zeytinyağı fabrikasında çalışıyordu. Koçali ilerde tahliye olunca, zeytinyağı fabrikalarında işçi olarak çalışabilirdi. Zeytinyağı fabrikasında çalışmak biraz bilgi, uzmanlık işiydi. Beni ise zeytin toplamak gibi geçici işlere vermişlerdi. Oysa daha kalıcı bir işte çalışmak istiyordum.

Birkaç gün sonra mahkûm arkadaşların ağızlarını aradım. Yıllarca cezaevlerinde kapalı kalmış, imanım gevremişti. Benim gibi acı çekmiş mahkûmların geldiklerinde kır bekçiliği işine verildiklerini öğren-

dim. Kır bekçiliği işinde, sabahtan akşama kadar açık arazide dolaşıyordun. Canın sıkılınca gidip bir ağacın gölgesinde uzanıp yatıyordun. İstersen uyuyabilirdin de. Bekçilik işine ne karışanın vardı, ne soranın.

Bir hafta sonra Başgardiyan Fevzi Bey'e çıkarak, durumu anlattım:

"Beş yıldan beri kapalı cezaevlerinde kaldığımdan, ağır, bedensel işlerde çalışmaya sağlığım uygun değil. Bana uygun bir iş verirseniz hem ciğerlerim bayram eder, hem de bolca güneş görmüş olurum" dedim.

Fevzi Bey, dosyamı açtı.

"Sicilin temiz. Biraz temiz hava alman, kendine gelmen için seni şimdilik kır bekçiliğine veriyorum. Yalnız fazla uzaklara gidip de Rum köylerinde görünme. İçki içmek yok. İlerde kır bekçiliğinden daha iyi bir işyeri boşalırsa seni oraya vereceğim" dedi.

Sevindim. Artık bir kuş kadar hafiftim. Teşekkür edip yanından ayrıldım. Gerçekten, beş yıl pis, kalabalık, havasız koğuşlarda yatan bir insan için, deniz havalı, kır bekçiliği bulunmaz bir nimetti. Artık serbestçe dolaşabilirdim. Kimse bana karışamazdı. Günde bir kez akşam sayımında bulunarak idareye görünecektim. Bunun dışında ne arayanım olacaktı, ne soranım.

Ertesi günü, zeytin toplama işinden alınarak, kır bekçiliği görevime başladım. Bol gökyüzü, bol güneş, bol deniz, hava... Her şey güzeldi. Bu arada yeni yeni arkadaşlar edinmeye başladım.

Yarıaçık cezaevindeki mahkûmların sayısı dört yüzü geçiyordu. Dört yüz mahkûmun kırk kadarı, usta mahkûm sayılırdı. Bu kırk usta mahkûm, kendi aralarında işbirliği yaparak, cezaevinin gelir getiren, bütün kilit noktalarının, infaz, muhasebe, çay ocağı, kantin gibi yerlerinin yönetimini ellerine geçirmişlerdi. İyi paralar kazanıyorlardı. Bu kırk kişi, birbirlerine öylesine sıkı kenetlenmişlerdi ki, bunlardan birine idare dokunacak olsa, öbür otuz dokuzu idareye karşı tavır alıyor, idareyi bu kararından caydırıyorlardı. Bu yüzden cezaevi idaresi, bu kırk kişiye hiç dokunamıyordu. Zeytinyağı fabrikasını işletenler de yine bu kırk mahkûmdu. Bu mahkûmların kırkı da belleri tabancalı insanlardı. Cezaevinde istedikleri zaman kendilerine göre geceler düzenliyorlar, kırkı da bu gecelerde bir araya gelerek masalarını çeşitli yiyeceklerle, et, rakı, balık, şarap, meyve ile donatıyorlar, bolca da esrarlı

cigara içiyorlardı. Böylesi gecelerde yıllanmış Rum şarabı su gibi akardı. Rumlar, çocukları doğduğu zaman, onun adına bir testi şarap hazırlayarak toprağa gömerlerdi. Doğan bebek, yirmi, yirmi beş yaşına geldiği zaman onun adına toprağa gömülen şarap testisi yerden çıkarılır, açılır, sonra da konuklara ikram edilirdi. Yirmi, yirmi beş yıllık şarap koyulaşır, pekmez gibi olurdu. Bir bardak içilince insanı sarhoş eder, dizinin bağını çözerdi. Rum şarabının özelliği buydu.

Sıradan mahkûmlar, bu kırk kişilik usta mahkûmlara "Kırk Haramiler" adını takmışlardı. "Kırk Haramiler"den birine kafa tutan bir mahkûm, öbür otuz dokuz mahkûmu karşısına almış olurdu. Çıkarları onları birbirine öylesine kenetlemiş, sakız gibi yapıştırmıştı.

"Kırk Haramiler"le iyi geçinmeye, onlarla yakınlık kurmaya çalıştım. "Kırk Haramiler" insan tanıyıp, insan seçmekte ustaydılar. Yeni gelen bir mahkûmun kimliğini, işlediği suçun türünü, hangi cezaevlerinde, nasıl yattığını, en ince ayrıntılarına kadar bilirlerdi. İlerde, uygun buldukları bir mahkûmu, içlerinden biri tahliye olunca, onun yerine alırlardı.

Kır bekçiliğinde iki ayım dolmak üzereydi. Yüzüme renk gelmiş, sağlığıma kavuşmuştum. Kendimi güçlü hissediyordum.

O günlerde cezaevi deposuna bakan mahkûm arkadaşın tahliyesinin yaklaştığını duydum. Mahkûm arkadaştan boşalacak olan depo bekçiliği görevine istekli oldum. Yarıaçık cezaevi müdürü Ahmet Avcı Bey'e çıkarak bu dileğimi ilettim. Müdür, bizim Bucaklar kan davasını vaktiyle gazetelerden okumuştu. Beni gıyaben tanıyordu. Önündeki takvime adımı soyadımı yazdı, işaretledi.

"Depoya bakan mahkûm tahliye olur olmaz, depo bekçiliği senindir" dedi.

Sevinerek ayrıldım yanından. Artık cezamın geri kalan bölümünü depo bekçiliği yaparak dolduracaktım. Ve bir gün ben de, yerini alacağım mahkûm gibi tahliye olacaktım.

Günler çabucak geçti. Bir hafta sonra depoya bakan mahkûm arkadaş tahliye oldu. Ben de, depo bekçiliği görevime başladım. Cezaevi yemekhanesinin bitişiğindeki kocaman eski koğuşu depo yapmışlardı. Depo bekçisi sürekli orada yatıp kalkmak zorundaydı. Cezaevine yeni

gelen mahkûmların sivil elbiselerini, özel eşyalarını teslim alır, tutanak defterine geçirir, sonra da mahkûma, cezaevinin tuluma benzeyen koyu mavi mahkûm giysisini verirdi. Depo bekçisinin görevi buydu.

Küçücük bir piknik tüpü aldım. Kendime uygun tencere, tava, tabak, çatal, kaşık, sürahi, bardak da aldım. Artık canımın istediği yemekleri yapıp yiyebilecektim. Bu bir özgürlüktü. Suç ortağım Koçali'yi de yanıma aldım. Koçali deneyimli bir mahkûm olmuştu. Tekirdağ Cezaevi'ndeki dengesizliklerini yapmıyordu.

Koçali ile olan yazgımız da ayrı bir şeydi. Nereye gidersek gidelim, onunla yazgımız bağlanmış gibiydi. İkimiz birlikte öldürülen babalarımızın öcünü almış, birlikte kaçmış, birlikte dağlarda, evlerde gizlenmiştik. Yine ikimiz birlikte teslim olmuş, birlikte aynı kelepçeyi takarak, hapse atılmış, yine birlikte yargıç önüne çıkarılmış, birlikte Siverek'ten Tekirdağ Hapishanesi'ne, Bursa'ya, Bursa'dan İmroz Yarıaçık Cezaevi'ne gönderilmiştik ve şimdi de yine aynı yerde yatıp kalkıyor, yemeklerimizi birlikte yiyorduk. Bütün bunları insan öz kardeşiyle bile yapamazdı.

Yarıaçık Cezaevi, geceleri Teksas'tan farksızdı. Rum şarabı içerek kafayı bulan mahkûmlar, keyfe keder havaya ateş ediyorlar, naralar atıyorlardı. Gece saat ikilere kadar kimse rahat uyuyamazdı. Bu arada birbirlerini çekemeyen mahkûmlar, çıkarları çelişenler ya da daha önce başka cezaevindeyken, birbirine düşman olan mahkûmlar, yarıaçık cezaevine gelince, fırsatını da bulunca acımadan birbirlerinden öç almaya çalışıyorlardı.

Bu nedenle, yarıaçık cezaevi öç ve kan alma yeriydi. Geceyarısı zeytinliklerin arasında birileri, hasmının kafasına kurşun sıkıp öldürüyor, kimsenin ruhu bile duymuyordu.

Bunları bildiğimden, Ciğerci Memet'e, o zamanın parasıyla bin beş yüz lira para verdim. Kendime iyisinden bir tabanca aldırttım. Ciğerci'nin getirdiği tabanca bir paketin içindeydi. Fransız on ikilisi denilen bir silahtı. Yepyeniydi. Bir pakette ayrıca yirmiden fazla mermisi vardı. Silahımla mermilerini gizledim, çünkü geceleri silahsız gezilmez olmuştu.

Yarıaçık cezaevinde bunlar olurken, öte yanda "Kırk Haramiler"in kendi aralarında düzenledikleri içkili yemekler, ziyafetler sürüyordu.

Bir gece, bunların tümü birden depoya, benim yanıma çıkıp geldiler. Buna hem sevindim, hem şaşırdım.

"Adnan, sofranı kur da görelim bakalım!" dediler.

Hemen Koçali ile ben çalışmaya başladık. Deponun içi, dışı değil kırk kişi, altmış kişi oturacak kadar genişti. Deponun bitişiğinde cezaevi yemekhanesi olduğundan, gerekli masa ve sandalyeleri oradan alıyorduk. Koçali ile ben, kısa sürede çeşitli yemekler, salatalar, kavun, karpuz, meyveler yapıp, sofrayı kurduk. Sofrada meze, rakı, şarap, esrarlı cigara, her şey vardı. Kim ne yerse yer, kim ne içerse içerdi. Herkes serbestti.

Geceyarısına kadar ağırladık onları. Kırk Haramiler memnun oldular. Kalkıp giderlerken, teker teker elimi sıktılar, "Hayırlı olsun. Aramıza hoş geldin!" dediler.

Böylece ben de kırk kişinin arasına kabul edilmiş oldum.

***

On günlük moral izni

Yarıaçık cezaevinde yatan mahkûmların, yılda on günlük moral izni alarak ailelerinin yanına gidip gelme hakları vardı. Ben bu hakkımı kullanabilmem için hemen gerekli işlemlere başladım. Siverek'teki aileme mektup yazarak, anamın sağlığıyla ilgili doktor raporu ile, gerekli evrakların hazırlanıp adresime gönderilmesini istedim. Evraklar, bir ay sonra geldi. Anamın yürek yetmezliğinden rahatsızlığı vardı. Siverek Hastanesi Başhabibliği'nden alınan rapor ilişikteydi. Bu durumda on günlük moral iznine çıkmam, anamı görmem, onun hastalığıyla ilgilenmem gerekliydi.

Evraklarımı inceleyen cezaevi savcısı, birkaç gün sonra beni idareye çağırdı.

"Adnan, hazırlan! Sana on günlük moral izni veriyorum. Gidiyorsun!" dedi.

Dünyalar benim oldu. İmroz, Çanakkale arasında çalışan gemi, haftada bir kez gidip geliyordu. Yarıaçık cezaevindeki bütün izin çıkışları, dönüşleri de bu geminin geliş gidiş saatlerine göre ayarlanmıştı.

Sonunda izne çıkacağım gün geldi. Bavulumu hazırladım. Üstümdeki iğrenç mavi mahkûm elbiselerini çıkarıp, yerine takım elbisemi giydim. Topluca cezaevi arabasına bindik. İmroz'a gittik. Oradan da taksiyle limana ulaştık. Hayatımın belki de en sevinçli günüydü. Tam beş buçuk yıldan beri yasal olarak ilk kez dışarı çıkıyor, geçici de olsa, özgürlüğüme kavuşuyordum. Ne firar, ne candarma, ne gardiyan, kelepçe korkusu, ne de yakalanma korkusu... Yoktu hiçbiri bunların. Canım isterse biner gemiye çeker giderdim. İstemezse İmroz'da kalır, kasabayı gezerdim. Ya da Çanakkale'den sonra İstanbul'a, Ankara'ya, İzmir'e neresi olursa gidebilirdim. Bütün yönler benimdi... Ne güzel bir duyguydu bu; özgürlük duygusu...

Her insanın kendine ait bir dünyası vardı; iyiliğini de, kötülüğünü de içinde taşıyan bir dünya. Bu dünya, asıl dünyanın bir parçasıydı. Herkes kendi dünyasını başının üstünde tutmaya çalışmalı, kimse onu ayaklar altına düşürmemeliydi. Yaşam törem buydu benim.

Bunları düşündükçe birden ağlamaya başladım ve beni hapse atan olaylar keşke başka türlü halledilseydi diye büyük pişmanlıklar, üzünçler yaşadım.

Geminin kalkış saati yaklaşıyordu. Sağda solda oyalanmadan doğruca Siverek'e, ailemin yanına gidecektim. Ben hapse girince, Siverek'te beni çekemeyen hasımlarım, "Adnan Bucak artık bir daha hapisten çıkamaz. Çıksa bile yarı yarıya çürümüş olarak çıkar. Adnan Bucak bitmiştir" diyenlere inat, köyüme gidecek, Siverek meydanında göğsümü gere gere dolaşacaktım ve herkese "Alın işte, ben Adnan Bucak, dimdik ayaktayım" diyecektim.

Bu düşünceler içinde gemiye bindim. Gemi hareket etti. Gemimiz, Bozcaada'ya uğramadığı için, Çanakkale'ye çabuk ulaştı. Çanakkale'de karaya çıkar çıkmaz, soluğu otobüs garajında aldım.

"Bursa'ya bir bilet!" dedim görevliye. İlkin Bursa Hapishanesi'ndeki arkadaşlarımı görmeliydim. Bindim otobüse. Otobüs az sonra hareket etti. Aylar önce yirmiye yakın mahkûm, bileklerimiz kelepçeli, iki yanımız candarma duvarıyla çevrili, bin türlü eziyet içinde getirildiğimiz yoldan, şimdi elimi kolumu sallayarak dönüyordum. Otobüsümüzün durduğu yerde rahatça inip çayımı kahvemi içiyor, bileklerim kelepçesiz yemeğimi yiyordum. Bir kuş kadar özgür ve hafiftim artık.

Bu düşüncelerin tatlı yumağında, sağımı solumu rahatça seyrederek ulaştım Bursa'ya. Otobüsten inince, cezaevinin kapısına dayandım. Candarma ile konuşurken, gardiyan İsmet gördü beni. Candarma erine, "Bırak gelsin!" dedi.

Girdim içeri. Gardiyan İsmet'le el sıkıştık. Biraz hoş beşten sonra Başgardiyan Recep Bey'i görmek istediğimi söyledim. Kabul etti. Birlikte dış kapıdan bahçeye geçerek, Başgardiyanlığa yürüdük. Başgardiyan Recep Bey, masasının gerisindeki koltuğuna gömülmüş oturuyordu. Beni görünce sıcak bir dostluk gösterdi. Oturduk. Kahve söyledi, içtik. Bu arada 16 No.lu koğuştan Mehmet Çiftyürek'i görmek istediğimi söyledim. Çiftyürek'i çağırttı. Çiftyürek geldi, kucaklaştık. Bir süre hasret giderdik.

Savcı, Ali Haydar Cengiz Bey'in yanına da uğradıktan sonra cezaevinden ayrıldım. Bursa Garajı'nda aldım soluğu. Ankara'ya giden otobüsten yer ayırttım. Garaj lokantasında karnımı doyurduktan sonra otobüsteki yerimi aldım. Aracımız az sonra hareket etti. Niyetim Ankara'dan Urfa'ya yine otobüsle gitmek, Urfa'dan da cip kiralayarak köyüm Kalemli'ye ulaşmaktı.

Öyle oldu. Ankara'dan Urfa'ya vardığım zaman, Urfa'yı beş buçuk yıl öncesinden çok daha farklı, gelişmiş, şişmiş buldum.

Bir cip kiraladım. Seksen kilometre uzaklıktaki köyüm Kalemli'ye hareket ettim. Yolda cipin sürücüsü ile sohbete başladım. Öylesine sevinçliydim ki, yanımda bir karınca, kuş olsa onunla sohbet edebilirdim. Sürücü arkadaşla olan sohbetimiz sırasında söz döndü dolaştı, rahmetli babam Halil Bucak'a geldi. Sürücü arkadaş duygulanmaya başladı. Meğer babamı çok iyi tanırmış. Babamla ilgili, hiç bilmediğim anılarını anlatmaya başladı. Babamla ilgili anıları dinleye dinleye, köyüm Kalemli'ye ulaştık. Cipin sürücüsüne bol para verdiğim halde, almadı.

"Bari, gel bir acı kahvemi iç!" dedim. Kabul etti. Birlikte evimize girdik. Anamla kucaklaştım. Elini öptüm. Derken kardeşlerim, arkadaşlarım, köylülerim birer ikişer sökün ettiler. Bu arada sürücü olan konuğum kahvesini içti. Gitmek için benden izin istedi. Onu köyün dışına kadar, elim sırtında uğurladım. Sonra evime döndüm yine.

Evin içi dışı arı gibi insanla doldu. Meğer ne kadar çok sevenim varmış. Yakınlarım, marabalar, herkes, yediden yetmişe doluştular evime. O kadar insanla el sıkışmaktan, kucaklaşmaktan, öpüşmekten yorulduğumu hissettim.

Ama bir şeyi derinden derine bir kez daha hissettim; köyüme geldiğim halde nedenini bir türlü bilemediğim bir burukluk sarmıştı içimi. Yıllardan beri burnumda tüten köyüme, anama, kardeşlerime kavuştuğum halde, sevinmek nedense içimden gelmiyordu. Oysa bir saat önce Urfa'dan, ciple köyüme gelirken sevincimden uçar gibiydim. Ne olmuştu onca sevince? Bu duygunun niçin uzağına düşmüştüm şimdi? Suratım asıktı, canım sıkkındı. Sevinçten en ufak eser yoktu yüzümde. Anamın dışında bütün kardeşlerimden, yakınlarımdan nefret etmeye başladım.

Kolay değil, beş ay Siverek Cezaevi'nde, iki buçuk yıl Tekirdağ Cezaevi'nde, iki yıl Bursa Hapishanesi'nde, altı aydan beri de yarıaçık cezaevinde olmak üzere, beş buçuk yılı şutlamak... Gençliğimin en güzel yılları dört duvar arasında, bin türlü sıkıntı içinde geçmişti. Yaşım yirmi birdi. Elim daha bir kadın eline değmiş değildi. Ne delikanlılığımın narasını atabilmiştim, ne gönlümce gezip tozabilmiştim. Oysa şimdi, benden beş altı yaş küçük kardeşlerim bile evlenmişlerdi. Kucakları, sağları solları çocuk doluydu. Herkes kendi evini kurmuş, eşyasını almış, kendi hissesine düşen bağa bahçeye bakmış, tarlaları işlemişti. Herkesin işi tıkırındaydı. Ben onların yaşamlarının hayli gerisine düşmüştüm.

Küçük kardeşlerim öylesine serpilmiş, büyümüşlerdi ki, birçoğunu tanımakta güçlük çektim. Oysa onların birçoğu, ben hapse girdiğim 1967 yılında, bacağımın arasından geçerler, fistanlarla dolaşırlardı. Şimdi tümünün sesi değişmiş, bıyıklı, imanları kıllı, kocaman birer adam olmuşlardı.

Yaşları on üç, on dört olan, yeni buluğa eren erkek kardeşlerim bile evlenmiş, çocuk yapmışlar, üremekten başka bir şey yapmamışlardı.

Ben neredeydim, kardeşlerim neredeydi? Benim ne işim vardı Ege Denizi'nin ortasındaki İmroz Yarıaçık Cezaevi'nde?

Üstelik babamdan değen on binlerce dönüm toprağı bölüşmüşler, herkes kendi payına düşenin bakımını yapmış, bağını bahçesini kur-

muştu. Benim payıma düşen bin dönüm tarla ise, işlenmediğinden çayıra kesmişti.

Bunca yıldan beri ben kimin adına hapis yatmıştım? Daha da yatacağımdan başka?

Ey Fırat, hayatımı dinle! Yüreğimin yükü yıllarca ağır geldi bana. Çocuk yaşımda elime silahı tutuşturdular. Kardeşlerimin, amcamın, sevgili babamın, yaşıtlarımın ölümlerine tanık oldum. Onları toprağa değil de, yüreğimin içine gömmüşler sanki. Körpe yüreğim yıllardır o güzel ölülerin ağırlığını taşıyor. İçim yıllardır kocaman bir mezarlık sanki.

Bunları düşündükçe kanım dondu. Kardeşlerim bendeki donukluğu fark etmiş olmalılar ki, "Kardeşimiz uzak yoldan geldi. Biraz dinlensin, kendine gelsin!" dediler. Beni yalnız bıraktılar.

İyi de oldu. Tek başıma divana uzanarak derin düşüncelere daldım. Ne oldu bana böyle? Köyüme gelirken ne kadar mutluydum oysa! Köyümü, kardeşlerimi böyle bulacağımı bilmiyor muydum? Elbette, ben hapis yatarken, kardeşlerim acı çekecek değillerdi ya! Hapislik kendi payıma düşen bir hayattı, onların paylarına düşen ise, rahatlıktı.

Aslında hiç yorgun değildim. Beynim arı gibi çalışıyordu. Uykum falan da yoktu hiç. İçimde dayanılmaz bir hesaplaşma vardı yalnızca. Ben bunlar için mi gençliğimi feda etmiştim. Tahsilimi yarıda bırakarak, doktor olacakken, silahşor olmuştum. Sonra, anamı, kardeşlerimi, evimi, barkımı, tarlamı, kardeşlerime emanet ederek hapislere girmiştim. Oysa kardeşlerim şimdi kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmüyorlardı. Ben geleli bir saat bile geçmeden, kulağımın dibinde hangi araziden kaç ton çeltik, kaç ton pamuk, buğday kaldırdıklarının hesabını yapıyor, konuşuyorlardı.

Yıkıldım kaldım. Keşke on günlük moral iznimi başka bir yerde geçirseydim diye, bir pişmanlık sardı içimi.

Odamdan saatlerce dışarı çıkmadım. Uyuyormuş gibi yaparak gözlerimi yumdum. Yumdum ya, içimin aynaları sonuna kadar açıktı. Sonra yatağımdan kalkarak, elimi yüzümü yıkadım. Tek başıma oturdum. Derken anam, bacım, kardeşlerim gelip yanıma oturdular. Kimi tekrar elimi öptü, kimi yanaklarımı. Anamla, kız kardeşimin sevgisi öylesine

yapmacıksız, içtendi ki, anlatamam. Beni gerçekten sevip özledikleri belliydi. Gözlerine inanamamışlar gibi elleriyle, elime, yüzüme dokunuyorlar, gülüyorlar, sarılıyorlar, tekrar öpüyorlar, ağlıyorlardı.

"Çok şükür geldin!"

Derken dışarda bir hareketlenme oldu.

"İhsan amcam geldi, İhsan amcam geldi. Adnan'ı görmeye geldi!" sesleri ortalığa yayıldı. Rahmetli babam Halil Bucak'a, Tahsin amcama, bana, kardeşlerime ve bütün Bucak aşiretine, yıllarca kan kusturan, asıl kan davasının müsebbibi İhsan Bucak amcam şimdi lütfetmiş ziyaretime geliyordu. Sanki beş buçuk yıldan beri, dört ilin hapishanesinde ömür çürüten, ben değilmişim de İhsan amcammış gibi. Herkes ayağa kalkmıştı. Bir hazırlık, bir telaştır gidiyordu. Şaştım kaldım.

Derken kapı açıldı. İhsan Bucak amcamın içeri girerek, yandaki konuk odasına girip, oturduğunu gördüm. Benim töre gereği, yerimden kalkmam, bir yeğeni olarak konuk odasına geçerek "Hoş geldiniz amca!" diyerek elini öpmem gerekiyordu; ama bunu yapmak hiç içimden gelmedi. Çünkü bedenim kurşun külçesi kadar ağırdı.

Kardeşim Ali Bucak, beni kibarca uyardı:

"Adnan, İhsan amcam geldi. Seni konuk odasında bekliyor. Amcamı bekletmesen iyi olur" dedi.

"Konuk odası onun yabancısı bir yer değil ki! Biraz beklese ne olur? Ben beş buçuk yıldır, dört duvar arasından güneşe çıkmayı, şu anı beklemişim. Biraz çay, kahve ikram edin, içsin. Sonra da çeksin gitsin" dedim.

Bu tavrıma, kardeşim Ali, Osman, Fethi ve öbürleri çok şaşırdılar. İçlerinde en çok kardeşim Ali tedirgindi ama. Çünkü Ali hem benim iç yapımı iyi bilirdi, hem de İhsan Bucak amcamınkini. Ayrıca Ali'yi çok severdim. Ali Bucak gibi kardeşim yoktu, öbür kardeşlerimin içinde. Ben hapisteyken bir tek Ali Bucak koşmuştu geride kalan işlerime. Tarlalarımın iyi kötü bakımını üstlenmişti. İçten bir insandı kardeşim Ali Bucak. Bu yüzden onu çok sever, sayardım.

Bunları düşünürken, kardeşim Ali bana tekrar sarıldı, kucakladı, ağladı. Öptü yanaklarımdan.

"Kardeşim, ne olur, beni kırma! Ben şu anda ailemizin buradaki büyüğü sayılırım. Bugüne bugün o bizim İhsan amcamızdır. Rahmetli

babamızın kardeşi, bize emanetidir. Daralık köyünden kalkmış, 'Hoş geldin!' demek için ayağına kadar gelmiş. Seni görmek istiyor. Gitmezsen çok ayıp olacak. Belki de sen gittikten sonra bunun sorumlusu sensin diye beni suçlayacak. Adnan'ı gelir gelmez doldurdunuz diyecek. Ne olur, hiç olmazsa benim hatırım için yanına gitmelisin onun. Rica ediyorum!" dedi.

Biraz düşündükten sonra:

"Peki senin hatırın için İhsan amcamın yanına gideceğim. Çünkü seni kıramam. Sana sevgim, saygım sonsuzdur" dedim.

Kalktım yerimden. Kardeşim Ali'yle birlikte konuk odasına, İhsan amcamın yanına geçtik; ama ne İhsan amcama "Hoş geldin!" dedim, ne de eline vardım öptüm. Yalnızca İhsan amcamın tam karşısına geçtim oturdum. Yüzüm duvar gibiydi.

Konuk odasında kısa bir ölüm sessizliği yaşandı. Bahattin amcam da oradaydı. Az sonra İhsan amcamın sesini duydum.

"Hoş geldin!"

"Hoş bulduk!" dedim.

Halimi hatırımı sordu. Ben de kısa kısa yanıtlarla sorularını geçiştirdim. Kısa bir sessizlik daha yaşandı.

İhsan amcam, kardeşim Ali'ye, "Yahu şuraya biraz meze, bardak, rakı falan getirin de, yeğenimin gelişini kutlayalım" dedi.

Kardeşim Ali, İhsan amcamın tutsağı gibiydi. Onun karşısında hazır olda duruyor, amcamın otur demesini bekliyordu. Belli ki, ben hapislere düşeli, İhsan amcam ailede ipleri iyice eline geçirmiş, bütün kardeşlerimin gözünü korkutmuştu.

Kardeşim Ali, amcamın buyruğunu hemen yerine getirdi. İçeriye, ev tarafına seslenerek, "Şuraya sofra kurun!" dedi.

Az sonra zengin bir sofra kuruldu. İhsan amcam, su bardağına rakısını doldurdu. Benimle Ali'nin, Bahattin amcamın bardağına da rakı koydu. Sonra da kendi rakı bardağını benim rakı bardağıma çın diye vurarak, "Haydi şerefe! Hoş geldin!" dedi. Rakı bardağını ağzına götürdü.

"İçmem!" dedim, kestirip attım. Rakı dolu bardağıma elimi bile sürmedim. Oysa amcamın önündeki koca şişe rakıyı hem de susuz olarak bir dikişte içebilirdim. Moralim öylesine bozuktu. İhsan amcamı hiç af-

fetmiyor, onu karşımda bir yılan gibi görüyordum. Dahası, belimde silahım vardı. Bir an içimden, silahımı çekip onu oracıkta vurmak gibi bir duygu geçti. İçim o denli yangındı çünkü.

Ben bunları düşünürken, İhsan amcam, ortada hiçbir şey yokmuş gibi, ben hapisten değil de, düğün evinden gelmişim gibi neşelenmeye çalıştı. Şen, şakrak davranıyordu bana karşı. Ben ise, onun bu tavrını, beni yumuşatıp, çözebilmek için kullandığı ustaca bir tuzak gibi görüyordum. Böyle düşündüğüm için de öfkem iyice artıyor, benimle alay edildiğini sanıyordum.

Bahattin amcam, kardeşim Ali, Osman, Fethi ve diğerleri, İhsan amcama ellerinden gelen saygıyı, sevgiyi gösterirlerken, İhsan amcamın karşımda iyice küçüldüğünü görüyordum. Bu yüzden, amcamdan yaşça büyükmüş gibi davranıyor, bile bile tepeden bakıyordum ona.

İhsan amcam, içimden geçenleri anlamıştı. Beni inatla yumuşatmaya çalışıyordu. Ama boşunaydı. Taş gibiydim karşısında.

O arada amcamın bardağındaki rakı bitti. Bardağını ikinci kez doldurarak, yine bardağıma çın diye dokundurdu.

"Haydi, kaldır bardağını! Bir yudum olsun iç! Senin şerefine içiyoruz" deyince, sinirlendim.

Önümdeki rakı bardağını bir dikişte, hem de susuz olarak bitirdim. Sonra boş bardağı gürültülüce masaya vurdum.

Amcam bir bana baktı, bir rakı bardağına. Tekrar rakı doldurdu. Susuz rakıyı bir dikişte yine dikip içtikten sonra, masanın üstüne tak diye koydum. Kardeşlerim, Bahattin ve İhsan amcam hâlâ bana bakıyorlardı. Ben ise, suskun ve asık suratlıydım.

İhsan amcam sonunda beni çözemeyeceğini anlamıştı. İçimdeki fırtınayı görmüştü.

"Arkadaş, burada benim şahsıma karşı açık bir hakaret var. Burada bana karşı bir çıkış var" dedi.

"Sana niye hakaret olsun, çıkış olsun? Sen geldin, neşelisin diye biz de neşeli olmak zorunda mıyız? Benim soğuk durmamdan niçin alınıyorsun? Sofra kurun dedin, kurdular. Rakı getirin dedin, getirdiler. İç rakını, ye mezeni. Gerisine de karışma!" dedim.

Müthiş bir sessizlik oldu.

Bahattin amcam, benim sözlerimi, kendisiyle, İhsan amcama karşı yapılmış bir hakaret olarak gördü.

"Adnan bu yaptığın ayıptır, saygısızlıktır" dedi.

Ama İhsan amcam, kardeşi Bahattin'i susturdu.

"Yooo! Adnan'a söz yoktur. O her zaman serbesttir. Hatta Adnan'ın burada bana küfür etmeye bile hakkı vardır. Çünkü o çok acılar çekmiştir. O bizim ailemizin ayaklar altına düşen şerefini yerden almış, başımıza çiçekten bir taç gibi geçirmiştir" dedi.

Amcamın bu övücü sözlerinden öylesine duygulandım ki, bir an ağlamakla ölmenin arasında kaldım. Silahımı çeker çekmez namlusunu şakağıma dayadım. Ve kendimi hemen orada öldürmek istedim, ama kardeşim Ali, benden çabuk davranarak silah tutan elime vurdu. Vurmamış olsaydı beynimi çoktan dağıtmış, önlerinde cansız yere serilmiş olacaktım.

Kıl payı kurtuldum. Arkası arkasına üç kez patlayan kurşunlar saçımın ucunu yakarak karşı duvara saplandı.

"Ne yapıyorsun?" diyerek, bileğimi zorla büktü kardeşim Ali. Silahımı elimden aldı.

Ben ise, ağlamamak için canımı dışarı zor attım. Odama çekilerek kapıyı içerden sürgüledim. Yatağımın üstüne ölü gibi uzanarak, karmakarışık duyguların cehennemine bıraktım kendimi.

Neden sonra kardeşim Ali, kapıyı çaldı. Açtım. Odama girdi. Bana sarılarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Öylesine içten ağlıyordu ki, benim ağlamam onun ağlayışının yanında hiç kalırdı. Kardeşim Ali'nin benden daha dertli, daha yanık olduğu belliydi.

Az sonra ağlamayı keserek, eski katı halime döndüm. Kardeşim Ali bir süre daha ağladı. Sonra da, iki kardeş, sarmaş dolaş öylece kaldık. Birer cigara yakıp içtik.

Beş buçuk yıldan fazla, hücreleri, firarları, birbirinden uzakta, dört ilin hapishanelerinde yaşayan ben, dertlenip anlatacağım yerde, dışarda özgür sandığım kardeşim Ali, konuşmaya, bana içini dökmeye başladı. Amcam İhsan'ın üzerlerinde kurduğu ağır baskıyı, ailemize karşı yaptığı haksızlıkları birer birer sayıp dökmeye başladı.

Sonra da içini çeke çeke:

"Aslında bu hareketi yapmakla, İhsan amcama yüz vermemekle iyi ettin kardeşim. Bu konuda tepeden tırnağa haklısın. Yani sen aslında bizim düşünüp de yapamadığımız şeyi yaptın. Zaten seninle bizlerin farkı da sanırım burada. Sen hapistesin, ben ise ailemizin başındayım. Kan davası babamı, amcamı, iki ağabeyimi alınca, sen de hapse girince, ben on altı yaşımda birdenbire ailemizin başında buldum kendimi. Oysa ben hayatın getirip dayattığı şu mevkiiye hazır değildim. Fikrini soracağım bir büyüğümüz de yok yanımızda. Bahattin amcam var, onun da ha varlığı, ha yokluğu. Geriye tek İhsan amcam kalıyor. O da her şeyi kendine çekiyor. Bu durumda ben tek başıma ne yapabilirdim kardeşim? Sen söyle! Sen yoksun. Ailemizin bütün yükü sırtıma binmiş. Yarın bir gün benim de askerliğim geliyor. Öteki kardeşlerimiz de henüz küçük yaştalar. Bu durumda İhsan amcama boyun eğmekten başka çaremiz kalmıyor..."

Kardeşim Ali, yerden göğe kadar haklıydı. Kendi yaşadığı gerçeği söylüyordu. Bucak aşiretinin birbirine düşmesinin, yirmi dört güzide insanın öldürülmesinin asıl sebebi İhsan amcam değil miydi?

Ali ile ben, bunları kendi aramızda konuşurken, birden kapı açıldı. Yeğenlerimden biri, İhsan amcamın cipiyle köyüne gitmek üzere olduğunu söyledi. Kardeşim Ali, dışarı çıkarak sessizce onu uğurladı. Ben ise, uğurlamaya bile çıkmadım onu. Az sonra amcamın cipinin uzaklaşan sesini duydum.

***

On günlük moral iznimin dört günü böyle geçti. Geri kalan günlerimi, anam, kardeşlerimle birlikte geçirdim. Rahmetli ağabeylerim Mustafa, Ramazan, babam Halil Bucak ile amcam Tahsin Bucak'ın mezarlarını ziyaret ettim. Yoğun duygulu anlar yaşadım. Babamdan bana kalan tarlaları gezdik. Bu arada yakın köylerden hoş geldin demeye gelen kişilerle sohbet ettik. Acı, tatlı anlar yaşadık.

En güzeli de anam ve kardeşlerimle birlikte yaptığım sabah kahvaltılarıydı. Anamın benim için yaptığı özel yemekleri, ne kadar da özlemiştim.

Bu arada kardeşlerim Ali, Osman, Fethi ve diğerlerinin verdikleri yemek davetlerine katıldım. Rakılar içtik, duygulandık. Hep bir şeylerin

eksikliğini, içimize ağu gibi çöken geçmiş acıların burukluğunu yaşadık.

O ara, İhsan amcam, gönlümü almak için elinden geleni yaptı. İki kez kendi evinde verdiği yemeğe davet etti. Ben de ilişkileri daha fazla koparmamak için davetine gittim. Bahattin, İhsan amcalarımla, kardeşlerimle ölçülü, saygılı ortamlarda yeniden beraber olduk.

Böylece on günlük moral iznim sona erdi. Sabah erkenden kalktım.

Ayrılacağım için içime müthiş bir sıkıntı çöktü. Anamla, kardeşlerimle kucaklaşıp vedalaştım. İhsan amcam cipiyle geldi. Ben, kardeşlerim Ali, Osman, Fethi toplam on kişi, iki araca binerek Urfa'ya hareket ettik.

Yolda İhsan amcam, salt gönlümü almak için, tuttu, yepyeni on dörtlük tabancasını çıkardı, verdi bana. Almadım. Bana uzattığı on dörtlüğü kendi beline taktı. Bu kez vesikalı tabancasını çıkardı verdi.

"Senin silahına ihtiyacım yok" diyerek onu da almadım.

Amcam biraz bozulduysa da fazla belli etmedi. Yol boyunca güzel, anlamlı sohbetler ettik. İhsan, Bahattin amcam, kardeşlerim Ali, Osman, Fethi ve diğerleri topluca beni Urfa'dan otobüsle Ankara'ya uğurladılar.

Ankara'ya nasıl geldiğimi, yolda kaç kez uyanıp, kaç kez daldığımı bilemiyorum. İçime müthiş bir hüzün çökmüştü. Yanımdaki koltukta oturan arkadaş, hep benimle konuşmak istedi. Ama beni bir türlü açamadı.

Ankara'dan Bursa otobüslerine bilet aldım. Otobüsün hareket saatini beklerken, kanı çekilmiş, kurumuş bir insandan farksızdım.

O arada kalabalığın arasında, Tekirdağ Cezaevi'nden tanıdığım adına da, mahkûm arkadaşların Fil Hamdi adını taktığı bir mahkûm ilişti gözüme. İriyarı, uzun boyluydu. Çok da şişmandı. Üst dudağı burnuna kadar yarıktı. Tavşan dudaklıydı. Biraz da geri zekâlıydı.

Mahkûmlar bütün gün ona takılırlar, onunla eğlenerek kafayı bulurlardı. Suçu hırsızlıktı. İyi hırsızdı. Bu yüzden sık sık girmiş çıkmıştı hapse.

"Şuna bir oyun oynayayım" dedim içimden. Biraz aptal, biraz da şapşal olduğu için beni nasıl olsa tanıyamazdı. Ayrıca Tekirdağ Cezaevi'nden bu yana, birbirimizi görmeyeli dört yıl geçmişti.

Arkadan usulca sokularak, koluna sertçe yapıştım:

"Yürrü lan karakola!" dedim.

Fil Hamdi birden afalladı. Sonra da yalvarmaya başladı.

"Abi ben bir şey yapmadım ki!"

Numaramın tuttuğunu anlayınca, bunu sürdürmeye karar verdim.

"Fazla konuşma da yürrü bakalım. Karakolda derdini anlatırsın."

Fil hem yürüyor, hem yalvarıyordu.

"Abi yeminle söylüyorum, kodesten daha yeni çıktım. Suç işlemeye vaktim bile olmadı!"

"Ulan zaten senin yaşaman suç" diyerek, biraz daha itip kakaladım. Sonra da gülmemek için kendimi zor tuttum. Onun bu zavallı haline acıyarak:

"Dur ulan Fil!" dedim.

"Fil" adını duyunca, ilk kez dönüp baktı bana. Çok baktı.

"Ulan hâlâ tanıyamadın mı beni? Yahu ne aptal herifsin sen!"

"Abi vallahi tanıyamadım seni" dedi.

"Ulan manyak, ben Adnan Bucak'ım. Tekirdağ Cezaevi'nden. Şimdi hatırladın mı?" deyince, Fil hatırladı. Kemal Sunal'ın filmlerindeki gülüşü gibi şapşal şapşal sırıtmaya başladı.

"Yahu az daha ödümü patlatacaktın" dedi.

Birlikte konuşa konuşa Bursa otobüsünün yanına kadar yürüdük. Benden biraz yüz bulunca, askıntı olmaya başladı hemen. Hapishane argosuyla "Abi tersoyum" dedi. Parasızım demekti bu.

"Tamam acele etme! Yolunu vereceğim. Ama unutma ki, sen serbestsin, bense beş yıl yatacağım daha" dedim. Çıkardım bir elli lira toka ettim avcuna. Vedalaştık. Otobüsteki yerime oturdum. Otobüs hareket ederken, Fil dışardan hâlâ bana şapşal şapşal gülüyor, el sallıyordu.

Fil'in karşıma çıkması beni biraz olsun kendime getirmiş, dinlendirmişti. Bursa'ya vardığım zaman sabah olmuştu. Bursa'dan tekrar Çanakkale otobüsüne bindim ve hareket ettim. Çünkü Odunluk İskelesi'nden İmroz'a kalkacak gemiye yetişmem gerekti.

***

Yarıaçık Cezaevi'ndeki yaşamım yeniden başladı. Depodaki işim rahattı. Ufak tefek işlerin dışında canımı sıkacak bir sorunum yoktu. Günlerim tekdüze geçiyordu.

Bir gün, Yozgatlı Abdül adlı bir mahkûm telaş içinde geldi. Aşırı heyecanlıydı. Gözlerinin içi gülüyor, durduğu yerde bir türlü duramıyordu.

"Adnan, moral iznine çıkacağım. Vapuru kaçırmayayım. Sana teslim ettiğim takım elbisemi ver de, bir an önce giyip gideyim" dedi.

"Ama bu işte bir yanlışlık var. Elbiseni benim sana verebilmem için, yani izine gideceğinin kesinleştiğine dair idareden aldığın imzalı, mühürlü izin kâğıdını bana getirmen gerek. Ben de o kâğıda göre, elbiseni vereceğim sana. Depo bekçiliğinde kural böyledir."

Ama sevincinden Abdül'ün beni dinleyecek hali yoktu. O denli coşkulu, heyecanlıydı ki, adamın bedeni tepeden tırnağa ışıyor, gülüyordu sanki. Onun bu sevincini, moral izninden yeni dönmüş bir kişi olarak az çok anlıyordum. Hatta içimden Abdül'e karşı bir acıma duygusu bile geçti. Çünkü Abdül on yıldan beri moral iznine gitmemişti. Şimdi ilk kez bu izin hakkını kullanacaktı. Bu yüzden, on yıldır sırtından çıkarmadığı tuluma benzeyen, koyu mavi, pis hükümlü giysisini hemen çıkarıp atmak istiyor, yerine kendi takım elbisesini, gömleğini, kravatını giyip gitmek istiyordu.

Abdül'ün durumunu anlamama karşın, deponun kurallarına da uymak zorundaydım. Onu son kez uyardım:

"İdareden, izne çıkacağına dair imzalı, mühürlü izin kâğıdını getirmezsen, elbiseni vermem. Aksi halde sorumlu duruma düşerim" dedim.

Abdül, yaşına başına bakmadan ayaklarıma kapandı.

"Ne olur, elbisemi çok özledim. Önce onları bir giyeyim, ondan sonra izin kâğıdımı getireyim" dedi.

Abdül'ün durumu içime dokundu. Yüreğim acıdı. Daha önce hiçbir mahkûma yapmadığım ayrıcalığı ona yapmaya karar verdim. İdareden izin kâğıdını getirmeden, elbisesini depodan çıkardım verdim ona. Adamcağız, çoluğunu çocuğunu özlemiştir, kaç yıldan beri görmemiştir dedim içimden.

Yozgatlı Abdül, elbisesini alır almaz deponun içine girdi. Kuytu bir yerde çekinmeden soyundu. Bir don, bir gömlek kaldı. On yıldır sırtından çıkarmadığı mahkûm elbisesini çıkardı, bir fare ölüsü gibi attı kenara. Sonra da, kendi elbisesini özenle giydi. Elbisesinin kollarını, yakasını üfledi, eliyle okşadı, sildi. Kıravatını taktı. Sonra da kaçarcasına çıkıp gitti depodan.

Öğle oldu. Depodaki ufacık tüpgazın üstünde yemeğimi pişirip, yedim. Yatağımın üstüne uzandım. Cigara üstüne cigara içtim. Ara sıra da gariban Abdül'ün durumunu düşündüm. Zavallı şimdiye o sevinçle çoktan İmroz'a inmiştir. Sevincinden bana getirmesi gereken izin kâğıdını getirmeyişinden belli bu. İmroz'dan limana gitmiştir. Heyecanla geminin kalkış saatini bekliyordur diye.

Üç saat sonra hava almak için depodan çıktım. İdare binasına doğru yürüdüm. Servisler, izinciler gitmiş, ortalık iyice sessizleşmişti.

İdare binasının önünden geri dönerken, cezaevi camiinin arkasındaki düzlükte volta atan bir sürü mahkûm gördüm. Volta atan mahkûmların tümü normal mahkûm giysileri, yani iş giysileri içindeyken, içlerinden biri takım elbiseli, beyaz gömlekli, kıravatlıydı. Böyle biri hemen dikkatimi çekti. Benim yerimde kim olsa dikkatini çekerdi zaten. Çuvala benzeyen koyu mavi giysiler giymiş mahkûmların içinde, düzgün giyimli bir insan kim olabilirdi ki! Yaklaştım. Biraz dikkatlice bakınca anladım, bu kişi bizim Yozgatlı Abdül'den başkası değildi.

Utanmaz herif! Madem izne gitmeyecektin, ne diye yalan söylersin, gelir benden takım elbiseni alır, giyersin. Bu benim depo bekçiliği görevimi iyi yapmadığımı idareye karşı göstermez mi dedim içimden.

Çünkü, Yarıaçık Cezaevi'nde sivil giyinmek, takım elbiseli dolaşmak yasaktı. Bu yasağı ara sıra bir tek ben deliyordum, o da depo bekçisi kendim olduğum için. Bunun dışında, Müdür, Başgardiyan, Savcı durumu görürlerse hakkımda soruşturma açabilir, zor durumda kalabilirdim. Belki de depo bekçiliğini alırlardı elimden.

Canım sıkıldı. Hızla yürüyerek Abdül'ün yakasına yapıştım.

"Gel ulan seninle biraz işimiz var" dedim.

Abdül, korkudan tir tir titremeye başladı. Kolundan çekerek depoya doğru götürdüm onu.

"Ulan şerefsiz! Ben senin izne çıkma heyecanına acıdım. Sana bir insanlık yaptım. İzin kâğıdın olmadığı halde, elbiseni sana verdim. Sen ise, izne gitmediğin gibi, takım elbiseni giymiş halde idarenin gözünün önünde herkese caka satıyorsun" dedim.

Abdül, yalvar yakar oldu.

"Adnan, vallahi sana elbisemi getirecektim. Elbisemden hevesimi biraz daha alayım dedim. Aslında sana yalan söyledim. Benim iznimin falan çıktığı, çıkacağı yok. Bunların tümü yalandı. On yıldır sivil elbisemi giymeye giymeye onu çok özlemiştim. Onu güveler yiyip bitireceğine birkaç saatlik olsun biraz da ben giyeyim, üstümde eskisin demiştim. Düşün ki Adnan, on yıldır bu lanet mahkûm elbiselerinin içindeyim. Sen bir an kendini benim yerime koy. Bu paçavralardan bıktım usandım. Her giyişimde bana mahkûmluğu bir kez daha hatırlatıyor. Baktım ki, moral iznimin çıktığı çıkacağı yok. O zaman ben de dedim, madem izne çıkarmıyorlar, o zaman bari birkaç saatliğine olsun takım elbisemi alıp giyeyim de, izne gidiyormuşum gibi geçici sevinçler yaşayayım. Bu arada hem ben, hem elbisem biraz güneş görmüş, hava almış olur dedimdi. Kusura bakma..."

Abdül, bunları söyledikten sonra çocuklar gibi ağlamaya başladı. Abdül'ün haline o denli acıdım ki, onu azarladığıma bin pişman oldum. Kolundan tutup sandalyeye oturttum. Cigara verdim, içti. Biraz sakinleşince, elbiselerini büyük bir kederle üstünden çıkardı. Askıladı. Teslim etti bana. O lanet mahkûm elbiselerini de tekrar sırtına geçirdi. Yüzü buruk, gözleri yaşlıydı.

Omzundan iki elimle tuttum. Ve gözlerinin içine bakarak:

"Bundan böyle, on beş günde bir gel, elbiseni giy ve iki saatliğine takım elbisenle dolaş. Sana izin veriyorum" dedim.

Çok sevindi. "Sağ ol kardaş" dedi ve gitti.

Müslüm Hoca geliyor

Günlerim iyi geçiyor. Koçali'nin durumu da iyi. Birlikte canımızın çektiği yemekleri yapıp yiyor, kendimize iyi bakıyoruz. Delikanlılığımızın en güçlü dönemindeyiz.

Bursa Cezaevi'nden yeni bir mahkûm sevkıyatının geldiği haberi duyuldu. Gelen mahkûmların içinde Müslüm Hoca'nın adını duyunca şaşırdım.

"Eyvah, muhbirler kralı geldi!" dedim içimden.

Derken bir haberci mahkûm geldi.

"Müslüm Hoca acele seni görmek istiyor!" dedi.

Ulan bu Müslüm Hoca da nereden çıktı. Tekirdağ Cezaevi ile Bursa Cezaevi'nin ünlü ispiyoncularından biri bu. Kişiliksiz, aşağılık, ne yapacağı belli olmayan, sıkışınca dine imana sığınan, Arabın kumu gibi kaypak, güvensiz biri. Yarıaçık Cezaevi, onun daha önce ispiyon edip, canını yaktığı mahkûmlarla dolu. İspiyon ederek hücreye attırdığı, falakaya yatırttığı azılı mahkûmların tam üstüne geldi bu adam şimdi.

Müslüm Hoca'nın gönderdiği haberci mahkûma:

"Söyle ona, Adnan Bucak yerinde yokmuş. Onun için senin görüşme isteğini söyleyemedim de" dedim. Sonra da aynı haberciye içimi açtım:

"Kardeşim, o hayırsız bir insandır. Vakit varken, sen ondan uzaklaşsan iyi olur. Onu burada kesin yaşatmazlar. Buradaki iki ayaklı köpekbalıklarına kolayca yem olur" dedim.

Haberci arkadaş, ne demek istediğimi anladı. Başını salladı, gitti.

Bir saat sonra, bir başka haberci mahkûm geldi. Müslüm Hoca'nın acele benimle görüşmek istediğini söyledi. O arkadaşa da sözlerimin aynısını söyledim.

"Müslüm Hoca denilen o lanetten uzak durun. O kendine yakın olana maraz getirir. Kimseye ondan hayır gelmez" dedim.

O arkadaş da çekip gitti.

Aradan bir saat daha geçti. Artık Müslüm Hoca benden umudunu kesmiştir diye düşünürken, bu kez de Müslüm Hoca'nın kendisi çıkıp gelmez mi! Yüzü sapsarıydı. Soluk soluğa, yılışık, utanmaz bir yüzle ellerime sarıldı.

"Adnan Hayo, bahtına düşmüşem, ocağına düşmüşem. Ne olur beni koru! Artık buradan öteye kaçacak yerim yok" dedi.

Hayo, Arapça kardeş demekti.

Hiç yüz vermedim.

"Geri dur lan, hoca kılıklı şeytan. Senin kırdığın cevizler kırkı geçti. Seni burada ben değil, ordu bile koruyamaz, aşağılık herif!" dedim.

Ama adamda utanma, sıkılma yok ki! Kapıdan kovsam, pencereden giriyor.

"Hayo, vallahi billahi ispiyonculuğa tövbe ettim. Biliyorsun, sen Bursa'da iken bu işi bırakmıştım. Burada sen ne dersen onu yapacağım. İstersen sana kölelik bile yaparım. Ayakkabılarını boyarım, bulaşıklarını yıkarım, ortalığı süpürürüm. Yeter ki, bana biraz şans ver. Beni koru!" diye yalvardı. Ses çıkarmadığımı görünce de, ağlamaya başladı.

İçime bir acımak geldi.

"Peki senin için bir şeyler düşüneceğim, sus! Çocuklar gibi ağlama!" dedim.

Bedeninde kemik yoktu sanki. Solucan gibi sünüp eğilerek, ellerime sıvandı. İki elimi zorla kapıp öpmeye, yüzüne gözüne sürmeye başladı.

"Ulan bırak elimi! Otur şuraya! Yağcılığı da bırak! Sinirime dokunuyorsun aşağılık herif! Seni korumanın ne kadar zor olduğunu biliyor musun? Buradaki mahkûmların çoğu silahlıdır. Burada faili meçhule gitmek çok kolaydır. Seni öldürüp de leşini denize atsalar, kimsenin ne ruhu duyar, ne leşini bulabilirler. Köpekbalıklarına yem olursun çünkü" dedim.

Bu sözlerimi duyunca Hoca'nın gözleri kocaman açıldı. Çünkü bu sözlerim gerçekti. Onu korkutmak için uydurmuş değildim. Yarıaçık Cezaevi mahkûmlarının yarıdan çoğu, Müslüm Hoca'ya düşmandı. Düşman olmayanlar da muhbir, ispiyoncu adını duydukları an kesin düşman kesilirlerdi ona. Eh böyle bir yerde de, Müslüm Hoca'yı, yere basmadan havada kapar, çiğ çiğ yerlerdi.

Ama bir şey vardı; mahkûmlar beni severlerdi. Üstelik ben cezaevi mahkûmlarını yazılı olmayan kurallara göre yöneten kırk kişilik has mahkûmlardan biri sayılırdım. Depo bekçisi olmam nedeniyle birçok mahkûmla rahat ilişkiler içindeydim. İçlerinden bir tanesiyle bile olsun tartışmış değildim.

Müslüm Hoca'ya sertçe bağırdım:

"Kal burada! Ben idareye gidiyorum. İlkin seni mahkûmlardan uzakta bir işyerine aldırmaya çalışacağım. Sanırım senin için iyi olur. Çünkü mahkûmların seni görmelerini istemiyorum" dedim.

Yine önümde yılan gibi kıvrılıp bükülmeye başladı.

"Sağ ol Hayo! Sağ ol!" dedi. Ellerini çaresizlikle ovuşturdu.

Depodan çıkıp uzaklaşarak, Başgardiyan Fevzi Bey'e çıktım. Müslüm Hoca'nın durumunu dilim döndüğünce anlatmaya çalıştım.

"Onun ispiyoncu oluşu yüzünden düşmanı çok. Burada, cezaevinde bir olayın çıkmasını istemiyorsanız onun gözlerden uzak bir yerde, yanımda, depoda kalmasında yarar vardır" dedim.

Fevzi Bey, "Tamam, bir süre yanında kalsın" dedi.

Tekrar geri depoya vardığım zaman, bir de ne göreyim, Müslüm Hoca gözüme girmek için eline süpürgeyi almış, ortalığı süpürmüş, her yanı pırıl pırıl etmişti. Beni görünce, süpürgeyi bıraktı, koştu ellerime sarıldı. Sonra da gözümün içine bakarak, "Ne haber hayo! Kötü bir şey yok değil mi?" diye sordu.

"Farfara yapma!" diye azarladım. "Bir süre yanımda kalıp çalışacaksın. En ufak yanlışlığını gördüğüm an, seni köpekbalıklarına yem ederim. Haberin olsun" dedim.

Sevincinden önümde nerdeyse dört takla atacaktı. Tekrar elime sıvanmaya çalıştıysa da, böylesi yağcı, aşağılık davranışlardan nefret ettiğim için tersledim.

"Git! Rahat bırak beni."

Sus pus oldu. Geri çekildi. Ortalığa tekrar çeki düzen vermeye başladı.

Birkaç gün sonra, Bursa Cezaevi'den nakil gelen otuzdan fazla mahkûmu depoya, yemeğe davet ettim. Bu otuz mahkûmun tümünü Müslüm Hoca, Bursa Cezaevi'nde iken, idareye ispiyon etmişti.

Müslüm Hoca'ya, "Bana bak, bunu senin için yapıyorum. Şimdi kendini göster, elinden gelen hüneri yap. Senin güzel yemekler yaptığını biliyorum. Çiğköfte yoğur, marulları, yeşil biberleri, salatalığı, soğanları güzelce yıka. Bana öyle bir masa donat ki, otuz kişinin karnı güzelce doyacak. Yoksa karışmam."

"Hayo, emrin olur!" diyerek, işe başladı Müslüm Hoca.

On kilo et, kıyma, çiğköfte malzemesi, rakı, Rum şarabı, esrar, her şeyi önceden satın aldım, hazır ettim.

Müslüm Hoca bütün gün çalıştı. Yandaki cezaevi yemekhanesinden yeterli masa, sandalye taşıdı deponun içine. Masaların üstüne örtüler serdi. Tabakları, çatal bıçakları, bardakları dizdi.

Akşam oldu. Davetli mahkûm arkadaşlar birer ikişer çıkıp geldiler. Geldiler ya, yanımda Müslüm Hoca'yı görünce fena bozuldular.

"Adnan, kusura bakma! Bu Müslüm Hoca'nın bulunduğu sofraya asla oturmayız" diyerek, gitmek istediler.

"Müslüm Hoca'nın adına sizlerden özür diliyorum. Zaten sizlere bu daveti yapma nedenim de buydu. Şimdi Müslüm Hoca, geçmişte yaptıklarının birer namussuzluk olduğunu biliyor. Sizlerin önünde, hepinizden tek tek özür dileyecektir. Artık af dilemek küçükten, bağışlamak büyükten. Gerisini zekânıza bırakıyorum" dedim.

Bu kadar içten konuşmama karşın, mahkûmların yüzleri yumuşamadı.

Müslüm Hoca'ya nefretleri öylesine güçlüydü ki, hiçbiri sesini çıkarmadı.

Mahkûm arkadaşlarımı yumuşatamadığımı düşünerek, konuşmamı sürdürdüm.

"Arkadaşlar, bir şey söylememe izin verin. Müslüm Hoca her ne kadar benim Urfalı hemşerimse de, sizlerin hapishane arkadaşlığı, bu alçağın hemşeriliğinden kat kat üstündür. Sizler bana bu adamdan daha yakınsınız. Yıllardan beri dört duvar arasında kader birliği yapıyoruz. Eğer onu bağışlamayacaksanız, ona kötülük yapacaksanız, bana açıkça söyleyin, bu adamın yarın sabah idareye iadesini isteyeceğim. Çünkü, Müslüm Hoca değil, sizler önemlisiniz benim için" dedim.

İçlerinden biri, söz alarak öbür mahkûmlar adına konuştu:

"Adnan, sen de bizim için çok değerlisin. Senin için her şeyi yaparız. Hoca denilen bu mahlukatı da senin hatırın için bağışlıyoruz. Müslüm Hoca olayı burada kapanmıştır" dedi.

"Sağ olun! Var olun! O zaman hepiniz buyrun sofraya. Tatlı yiyelim, tatlı konuşalım" dedim.

Herkes sandalyelere oturdu. Yemekler yenilmeye, rakılar içilmeye başladı. Bir süre sonra herkes kafayı bulunca bir dostluk havası esmeye başladı masada.

Müslüm Hoca ise, bağışlandığı için sevinçliydi. Deponun kuytusuna çekilmişti. Ağzı kulaklarına varıyordu sevinçten.

"Şımarma ulan!" diyerek, azarladım onu. "Unutma, senin pisliğini temizlemeye çalışıyorum."

Hemen ciddileşti. Servis yapmak için oradan oraya koşmaya başladı.

Yemekten sonra bir arkadaş, kalınca esrarlı bir cigara sardı. Sırasıyla içmeye başladılar. Esrarlı cigara ağızdan ağıza dolaşa dolaşa Müslüm Hoca'ya geldi. Hoca, esrarlı cigarayı korkusu yüzünden almamazlık edemedi. Aldığı kalın sarılmış esrarlı cigaradan korku zoruna iki soluk çekti içine. Sonra cigarayı yanındaki mahkûma vermek istedi. Ama mahkûm arkadaşlar:

"Hadi, hadi! Gözümüzün önünde iyice çek içine dumanı, çeeek! Göz boyama!" dediler.

Müslüm Hoca, üçüncü, dördüncü dumanı çekti içine. Çekince de kafayı buldu. Sesi gibi bakışları da açıldı. Kendine güveni geldi. Ayağa kalkarak şunları söyledi:

"Arkadaşlar, bir dakika konuşmama izin verin! Ben şimdiye kadar namussuzun, alçağın tekiydim. Bundan sonra elimden geldiğince namuslu olmaya çalışacağım. Müslüm Hoca'nın hocalığı işte burada, şu esrarlı cigaranın dumanı gibi uçtu, gitti. Bundan sonra hepinizin kölesiyim" dedi, yerine oturdu.

Arkadaşlar başlarını salladılar:

"Aferin, ama bizim karnımız böylesi kuru laflara toktur. Bu söylediklerinin essahını seni izledikten sonra göreceğiz. Ona göre karar vereceğiz, bağışlayacağız!" dediler.

O günden sonra Müslüm Hoca rahatladı. Onu yanımdan alarak kır bekçiliğine verdiler. Geceleri yanımda kalıyor, çayımı, kahvemi pişiriyor, ortalığı temizliyor, her türlü ayak işlerini yapıyordu.

Malatyalı Rüstem Dayan

Ciğerci Memet, ziyaretime gelerek, yanında Rüstem Dayan adında bir mahkûmu getirdi. Urfa'da, Şoro İmamgil ailesiyle aralarında kan davası olmuş, bu yüzden ailesiyle birlikte Malatya'ya göç etmişti Rüstem Dayan. Dokuz yıldan beri hapisteydi. Birçok hapishanede yatmış, yattığı her yerde ünlenmiş, belalı bir mahkûm olmuş çıkmıştı. İriyarı, şişman, kırk yaşlarındaydı. Çok da cana yakın bir insandı.

"Hoş geldin kardaş, geçmiş olsun" dedim.

"Sağ ol!" dedi.

Oturduk. Ciğerci Memet, Müslüm Hoca'nın yaptığı çaydan bir bardak içti. Giderken, "Rüstem Dayan sana emanet!" dedi.

Dayan'la baş başa kaldık. Dayan, Yarıaçık Cezaevi'ne yeni geldiği için, cezaevinin koşulları ile ilgili sorular sordu. Elimden geldiğince anlatmaya çalıştım, cezaevi ortamını.

Anladığım kadarıyla, Rüstem Dayan'ın Yarıaçık Cezaevi'nde bir sürü düşmanı vardı. Bunlar hapishanelerde edindiği düşmanlıklar kadar, Urfa'da, Şoro İmamgil ailesiyle aralarında süregelen kan davasından gelen düşmanlıklardı.

Ben de Bucaklar kan davasından çıkmış gelmiş bir insan olarak, onun durumunu kavramıştım. Belimden tabancamı çıkararak, Rüstem Dayan'a verdim.

"Madem düşmanın var, canın tehlikede, burada silahsız gezilmez. Hele geceleri çok dikkatli olman gerek" dedim.

Rüstem Dayan, tabancayı aldı, ceketinin iç cebine soktu. O arada, daha önce, başka cezaevlerinde birlikte yattığı tanıdık arkadaşları onu görmeye geldiler.

"Geçmiş olsun!" dediler.

Rüstem Ağa'nın cebinde tabanca olduğu belliydi. Kulağına eğilerek usulca uyarmak istedimse de, Dayan aldırmadı. O da kulağıma eğilerek, "Sus! Bunu bilerek yapıyorum. Yanımıza gelenlerin çoğu dost görünseler de düşmanımdırlar. Önceki cezaevlerinde ölümüne kapıştığım insanlar var içlerinde. Onun için üstümün dolu olduğunu anlasınlar ve benim için kötülük beslemesinler" dedi.

Rüstem Dayan'ı da kır bekçiliğine verdiler. Böylece Rüstem Ağa için, rahat, huzur dolu günler başladı. Sonraki günlerde Rüstem Dayan'la dostluğumuz pekişti. Olgun, arınmış bir kişiliği vardı Her sözünü düşünerek söyler, söylerken insanın gözünün içine bakardı. İyi hapishaneciydi. Karşısındaki insana güven duymazsa, midye gibi kabuğunun içine kapanır, sırrını ele vermezdi.

Rüstem Ağa, beni kendine yakın, güvenli görünce, bir gün dizimin dibinde oturdu; ailesinin geçmişteki olan biten davasını anlatmaya başladı. Mahkûmlar, kolay kolay kimseye ailelerinin iç sorunlarını anlatmazlardı çünkü.

Rüstem Dayan, en çok ağabeyi ile yakın akrabalarına kızgındı. Onlarla aylardan beri haberleşmiyordu. Hapse düştüğü dokuz yıldan beri ailesinden pek az para alabilmişti. Gururuna düşkün biri olduğu, ailesine de kızgın olduğu için, kendisine ara sıra gönderilen paraları almamış, iade etmişti. Dokuz yıldan beri hapishanelerde çay ocaklarında, kantinlerde çalışmış, kendi geçimini kendisi kazanmıştı.

Şoro İmamgil ailesiyle aralarındaki kan davası da şöyle başlamıştı:

Şoro İmamgil, bir gün Urfa gazinolarının birinde eğlenirken, Rüstem Dayan'ın ağabeyinin büyük oğlu ile Şoro İmamgil arasında bir tartışma çıkıyor. Tartışma büyüyor. Öfkesine hâkim olamayan Şoro İmamgil, Rüstem Dayan'ın ağabeyinin büyük oğlunu kurşunluyor. Ağır yaralı büyük oğul sakat kalıyor. Bu kez, Rüstem Dayan da misilleme olsun diye, Şoro İmamgil'in kardeşini çekip vuruyor. Böylece hapse düşüyor, ama gel gör ki, ağabeyi Rüstem'i, oğlunun öcünü aldığı halde hapiste yalnız bırakıyor. Ona sahip çıkmıyor. Onun dışarda aç susuz kalan ailesine bakmıyor. Bu nedenle Rüstem Dayan, ağabeyi ile kendi ailesine yıllardır kin, öfke duyuyor.

Rüstem Dayan'la dostluğumuz böylece sürerken, ikinci bir on günlük moral iznim için, Siverek'teki aileme mektup yazdım. Moral iznine çıkabilmem için gerekli olan raporun alınarak bir an önce adresime postalanmasını istedim. Bir ay sonra raporlar geldi. Rapora göre anacığım yine acilen hastaneye kaldırılmıştı. Onu bir an önce ziyaret etmeliydim.

Bu rapor üzerine idare, ikinci bir on günlük moral izni daha verdi bana. Zaten yılda bir kez hakkım vardı. Geçen yıl moral iznine çıkmıştım. Bu yıl ikinci moral iznimi kullanmış olacaktım.

Ama bu kez, ilk moral iznimde yaptığım gibi Bursa'ya falan uğrayarak zaman geçirmeyecek, doğruca Siverek'e gidecektim.

Hareket saatime yakın Rüstem Dayan, beni yolcu etmeye geldi. Ayrılacağımız sırada kolumdan çekerek:

"Adnan, senden çok önemli bir ricam olacak" dedi.

"Söyle, seni dinliyorum!"

Utanıp, sıkılarak ellerini ovuşturdu:

"Senden istediğim şeyin senin için ne kadar zor olduğunu biliyorum, ama senden başka isteyecek kimsem yok."

"Söyle nedir istediğin?"

"Ailemden dokuz yıldan beri istemediğim bir şeyi, şimdi senden istiyorum. Memleketin Siverek'e gidince, tanıdık bir doktordan benim ailem için de bir rapor uydursan, göndersen bana, bilmem nasıl olur? İkametgâh adresimi senin memleketin Siverek'te göster. Raporu alınca ben de on günlük moral iznine çıkarım. Eğer bu iyiliği yaparsan, dünya ahiret kardeşim olacaksın."

Cebimden kalemi kâğıdı çıkardım. Rüstem'in anasının, babasının adını, soyadını, doğum tarihlerini not aldım.

"Rüstem Ağa, sen rahat ol. Siverek'e vardığım zaman ilk işim senin rapor işini halletmek olacaktır" dedim.

O kadar memnun oldu ki, sarıldı bana. Vedalaştık.

Gemiye bindim. Gemi hareket etti. El sallayanlar, sevinenler, üzülenler... Çanakkale'de inince, Bursa'ya otobüsle, Bursa'dan Ankara'ya, Ankara'dan Urfa'ya geçtim. Urfa'dan bir cip kiralayarak soluğu köyüm Kalemli'de aldım. Yine anam, kardeşlerim, amcalarımla haşır neşir oldum. İki üç günlük hasret bittikten sonra Siverek'e geçtim. Moral iznimin yarısı Rüstem Dayan'ın rapor işini halletmekle geçti. Eksiksiz bir rapor aldım. Muhtarlık ilmühaberini, candarma tespit tutanağını da iliştirdim. Sonra Siverek Savcılığı'na teslim ettim. Siverek Savcılığı raporu, İmroz Yarıaçık Cezaevi Müdürlüğü'ne gönderdi. Böylece içim rahatladı. Çünkü Rüstem Dayan bütün bu zahmetlere değer bir arkadaştı.

O arada moral iznim bitti. Amcalarım, kardeşlerimle birlikte yine Urfa'ya geçtik. Urfa'dan İstanbul otobüsüne bindim. Bursa üstünden yine soluğu Çanakkale'de aldım. Gemiye binerek İmroz'a tam vaktinde geri döndüm.

Bir hafta sonra Rüstem Dayan'ın raporu geldi. Dayan da on yıl sonra, uyduruk bir raporla moral iznine çıkabildi. Büyük bir sevinçle gemiye bindirdik onu. El salladık, yolculadık.

Rüstem Dayan, doğruca Malatya'ya gitti. On yıldır ayrı kaldığı ailesine kavuştu. On gün sonra Dayan çıkıp geldi. Özgürlüğün gözünü seveyim. Dayan izinden döndüğünde yüzünde çiçekler açmıştı sanki. Gülüyor, gözlerinin içi ışıyordu.

Beni kucakladı:

"Kardaş, senin bu iyiliğini nasıl ödeyeceğimi bilemiyorum" dedi.

"Canım böyle iyiliklerin sözü mü olur? Biz kader arkadaşıyız" demekle yetindim.

Dayan, kulağıma eğildi:

"Aslında moral iznine iki sebepten gitmiştim. Biri, karımla çocuklarımı görmek içindi. Öbürüyse, tehlikeli bir işti, ama yapmak zorundaydım" dedi.

"Hayrola! Ağabeyinle kavga edip bir suç daha mı işledin yoksa?" dedim.

"Hayır, bunların hiçbiri değil. Biliyorsun cezaevlerinde hep maddi sıkıntı çektim ben. Bu sıkıntıdan kurtulmak için, beş kilo esrarı, çiğköftelik bulgurla iyice karıştırdım. Malatya Merkez Postanesi'nde tanıdığım bir memur vardı. Onun kanalıyla esrarlı bulgur torbasını mühürlettim. Buraya, kendi adresime gönderdim. Şimdi de ben kalktım buraya geldim. Yani senin anlayacağın bugünlerde Malatya'dan kendi adıma postaladığım esrarlı bulgur torbası adresime gelmek üzere. Korkum şu ki, ya torbayı gardiyanlardan biri kazara açacak olursa, işte o zaman yandığımın resmidir" dedi.

Şaşırmadım desem yalan olur.

"Yahu, senin gibi deneyimli bir mahkûm, nasıl böylesine safça işler yapar? Bu yaptığın çok tehlikeli. Eğer esrarlı bulgur torbası idarenin eline geçerse, ne olur durumun? Hiç düşündün mü?" dedim.

Güleç yüzü karardı.

"İşte ben de bunun için sana dert yanıyorum ya!" dedi.

İkimizi de bir düşüncedir aldı. Rüstem'in bu yanlışını düzeltmezsek, Rüstem aldığı cezanın üstüne bir sekiz yıl daha yerdi. Bu da, onun canlı canlı cezaevi tabutluğuna gömülmesi demekti. Rüstem, yaptığı yanlış bir kararla, kendi hükmünü yine kendisi vermişti.

Zaman geçirmeden, önlem almalı, el birliğiyle Rüstem'i kurtarmalıydık.

Müslüm Hoca'yı yanıma çağırdım.

"İdareye git! İspiyoncular kralı olduğundan idaredekiler seni sever. Makûmlara dışardan gelen kolilere bakan mahkûm Mustafa'yı bul ve birlikte acele gelin buraya" dedim.

Müslüm Hoca, yel gibi gitti. Az sonra mahkûm Mustafa'yla birlikte geri döndü.

Mustafa'yı bir kenara çekerek ciddi ciddi konuşmaya başladım:

"Mustafa, sana önemli bir işimiz düştü. Hepimiz kader mahkûmuyuz. Söylediklerimi iyi dinle! Bugünlerde Rüstem Dayan adına, Malatya Merkez Postanesi'nden gönderilmiş, yedi sekiz kiloluk bir bulgur kolisi gelecek. Bu koli gelir gelmez, beni mutlaka ara, bul. Sakın unutma bunu Mustafa! Ben İmroz'da, limanda bile olsam, taksi tut, gel bul beni. Senin taksi paranı vereceğim. Ayrıca seni de ödüllendireceğim. Tamam mı Mustafa?"

"Tamam kardaş" dedi Mustafa.

"Ayrıca bu konuşma aramızda kalacaktır. Bilmem anlatabildim mi? Senin bir mahkûm dostu olduğunu biliyoruz. Bunları sakın ağzından kaçırıp da sağa sola duyurma!" dedim.

Sözlerim Mustafa'nın hoşuna gitti.

"Tamam, ne demek istediğini gayet iyi anladım. Dünyaya yanlış yaparım, mahkûm arkadaşlarıma yapmam. Ben de sonuçta bir mahkûmum. Bundan adımın Mustafa olduğunu bildiğin kadar emin olabilirsin" deyince, Mustafa'nın sırtını pepeleyip, ona bir kahve söyledim.

"Zaten senden de bu beklenirdi" dedim.

Mustafa kahvesini içtikten sonra, görevinin başına döndü. Döndü ya yine de içim rahat değildi. Cezaevi koşulları, birçok mahkûmun kişiliğini aşındırmış, kaypak biri yapmıştı. Mustafa da onlardan biri olabilirdi. Bu yüzden gözüme bir türlü uyku girmedi. Bu işin sonu tehlike doluydu çünkü. Bu işi halledemezsek, Rüstem Dayan'ın yandığının resmiydi.

***

Aradan birkaç gün geçti. Bir sabah erkenden kolici Mustafa soluk soluğa geldi.

"Adnan, dediğin koli bir sandığın içinde geldi" dedi.

"Tamam, asıl görevin bundan sonra başlıyor Mustafa. Kolileri mahkûmlara dağıtırken, sen koliyi en sona bırak. Ortalık sakinleşince koliyi getirir bize bırakırsın. Bu iş de böylece bitmiş olur" dedim.

"Tamam" dedi, gitti.

Ben, Rüstem Dayan, Koçali, Müslüm Hoca ve diğer arkadaşlarımı topladım. Durumu yeniden gözden geçirdik. Herkese belli görevler verdik. İki tabancamız vardı. Biri bende, öbürü Rüstem Dayan'daydı.

Rüstem Dayan:

"Eğer bir aksilik olur da, durum ortaya çıkarsa ve mutlak bir olay yapılacaksa, bu olayı ben yaparım. Çünkü bütün bunlar benim yanlışım yüzünden oldu. Bu nedenle esrarlı bulgur olayından gelecek olan ceza boynumun borcudur" dedi.

"Tamam Rüstem Ağa, senin dürüstlüğüne inanıyoruz. Ama artık bu olay, hepimizin olayı oldu. Herkes kendi üstüne düşen görevi yaparsa, bu olayı kazasız belasız atlatırız" dedim.

Bir suskunluk oldu. Sonra mahkûm arkadaşlar, bir ağızdan, "Birlikte ölüme varız!" diye söz verdiler.

"O halde şimdi gidip esrarlı bulgur kolisini idareden alalım. Olay hem çok basit, hem çok zordur. Kararlı olmak zorundayız. Başgardiyan'ın yanına, ben, Rüstem, Koçali ve Müslüm Hoca gireceğiz. Diğerleri koridorda beklesinler. Bir aksilik olursa oradaki personeli teslim alırsınız. Biz de bu arada, esrarlı bulgur kolisini oradan alıp kaçırırız. Eğer yine bir aksilik olursa, esrarlı bulgurun üstüne gaz döker yakarız. Böylece geride en ufak iz kalmaz. Ama Başgardiyan bize anlayışlı davranırsa bunların hiçbirine gerek yoktur.

Müslüm Hoca, sana göz ettiğim zaman, sessizce bulgur kolisini al ve depoya götür, sakla. Orada bizi bekle" dedim.

"Tamam" dedi. Birlikte ayağa kalkarak, idare binasının içindeki kahveye doğru yürüdük. Kahve, koli dağıtım günü olduğundan kalabalıktı. Herkes kolisini almak için kahveye gelmiş, oturmuştu. Adı okunan mahkûm, başgardiyanlığa gidiyor, kolisini alıp dönüyordu.

Böylece kolisini alan gitti, alan gitti. Kahve biraz sakinleşti. Tek bir koli kaldı, o da bizim Rüstem Dayan'ın kolisiydi. Birlikte kalkıp başgardiyanlığa girdik. Başgardiyan Fevzi ile çoktandır görüşmüyorduk. Beni görünce şaşırdı:

"Ohoo! Maşallah maşallah! Depodan buraya gelmezdin pek. Adnan, ne oldu böyle?" diye takıldı bana. Oturduk. Biraz hoş beşten sonra zile bastı. Başgardiyanın postası geldi.

"Buyur Başefendi!" dedi.

"Çay, kahve getir" dedi Başefendi. Postası gitti. Bunlar olurken, bizim Koçali ile Müslüm Hoca, kapının ağzında bekliyorlardı.

Kolilere bakan Mustafa içeri girdi.

"Efendim, kolinin biri kenarda kalmış. Yeni fark ettim" diyerek, Rüstem Dayan'ın kolisini gösterdi.

Başgardiyan:

"Getir bakalım, kimin kolisiymiş" dedi.

Mustafa çıktı. Koliyi aldı getirdi. Koli sandığının üstündeki yazıyı okudu.

"Rüstem Dayan adınaymış efendim" dedi. Sandığı masanın üstüne koydu.

Başgardiyan:

"İyi. O zaman sandığı gözümün önünde aç da, ne var, ne yok içine bir bakalım" dedi.

Mustafa pense ile bulgur sandığının çivilerini teker teker sökmeye başladı. O ara söze girdim:

"Başefendi, kolide çiğköftelik bulgur var, ama yine de siz bilirsiniz. Bence açtırmanıza gerek yoktur. Dökülebilir çünkü" dedim.

Başefendi:

"Olsun, yine de açıp bakmam gerek" dedi.

Canımız sıkıldı. Durum gerçekten çok ciddiydi. Tekrar söze girdim:

"Başefendi, ne olur, o bizim Urfa çiğköftesi için özel yapılmış bulgurdur" deyince, Başefendi biraz kendine gelir gibi oldu.

"İyi. O zaman çiğköfteyi yaptığınız zaman bana da biraz yollarsınız" dedi.

Hemen atıldım:

"Elbette Başefendi, elbette. Tadımlık ilk çiğköfteyi size yollayacağım" dedim.

O sıra koli sandığının üst kapağı yarı yarıya açılmıştı. Koliyi açan Mustafa, torbanın ağzını açmak istemezmiş gibi, bilerek işi ağırdan alıyordu. O sıra kapının ağzında bekleyen Müslüm Hoca'ya göz ettim. Müslüm Hoca, Mustafa'yı iterek, koli sandığını kaptığı gibi kapıdan yavaşça dışarı süzüldü. Böylece hepimiz derin bir soluk almış olduk.

O ara Başefendi'nin söylediği çaylar, kahveler geldi. İçmeye başladık. Kahveden sonra Başefendi'den izin istedik, ayrıldık. Başefendi bizi kapıya kadar geçirirken:

"Sakın çiğköfte hakkımı unutmayın ha!" diye takıldı.

"Hiç merak etmeyin Başefendi. Hakkınızı hiç unutur muyuz!"

İdareden ayrıldık. Hepimize buz gibi soğuk terler döktüren bu olay da böylece kapanmış oldu.

Depoya döner dönmez, çiğköftelik bulgur torbasını açtık. Rüstem Dayan, Koçali ve Müslüm Hoca, sekiz kiloluk bulguru, vakit geçirmeden avuç avuç tülbentten geçirerek esrarı elediler. Toz halindeki esrar tülbentten aşağı elenirken, esrar tozuna bulanmış çiğköftelik bulgur tülbentin içinde kaldı. Rüstem Dayan elde ettiği beş kiloluk esrarı, küçücük plakçıklar haline getirdi. Yeri, zamanı geldikçe mahkûm arkadaşlarına parasıyla sattı. Kazandığı para, Rüstem Dayan'a en az bir yıl yeterdi.

***

Rum kızı Maria

Boş kaldıkça İmroz Adası'nı geziyorum. Hemen hemen görmediğim yeri kalmadı adanın. Bu arada Rum köylerinden birçok arkadaş edindim. Hepsi de gerçekten iyi insanlar. Ama Yarıaçık Cezaevi mahkûmlarından ödleri kopuyor. Mahkûmlara karşı en ufak güven duymuyorlar. Hepsi de kendi işinde gücünde insanlar. Kimse kimsenin eğrisine doğrusuna karışmıyor. Dedikodu yapmıyorlar. Yerli Türklerle alışverişleri pek yok gibi. Türklerle Rumlar birbirlerinden kız alıp vermiyorlar.

Rum kızları evlenmeden önce ceylan gibi ince, narin, çekici görünüyorlar. Bazılarının saçları, kuzgun siyahı ve gür. Olağanüstü güzeller. O kızları uzaktan gördükçe kanımın depremi artıyor.

Yedi yıldır cezaevlerinin çilesini çeken ben, sevgiden, aşktan uzak kalan yine ben. On altı yaşımda girdiğim cezaevinde yirmi üç yaşımın heyecanını, coşkusunu yaşıyorum. Yalnızca umut ederek ve yaş olarak ama...

Yarıaçık Cezaevi'ne yakın yerde bir Rum köyü var. Rum asıllı şoför arkadaşım Yorgi, beni bir gece bu köyde yapılan bir Rum düğününe davet etti. Birlikte gittik. Gece ağaçlık, açıklık, ışıklı bir yerde, Rum köylüler toplanmışlar. Kadınlı erkekli kaynaşmışlar, rahat hareket ediyorlar. Herkes şarap içiyor, oynuyor. Rumca halk türküleri, şarkılar söylüyorlar. Rum düğünü gerçekten görülmeye değer. Kadın erkek ayrımı yok. Arkadaşım Yorgi, bana yıllanmış Rum şarabı su-

nuyor. Karşılıklı kadeh kaldırıp içiyoruz. Şarabı fazla kaçıranlar var, Rumların içinde. İki üç kişinin kolunda, kendinden geçmiş sarhoşların götürülüşüne tanık oluyorum.

Memleketim Siverek'teki coşkulu Kürt düğünlerini anımsıyorum ister istemez. İçimden karşılaştırmalar yapıyorum. Dalgın, hüzünlü bir halde ağır ağır bardağımdaki Rum şarabını içerken, gözlerim kalabalığın arasında dolaşan bir Rum dilberine kayıyor birden. Kanım kaynamaya, köpürmeye başlıyor.

Aman yarabbi, o kızın gözleri ne kadar da muhteşem; büyük, canlı, oynak ve parlak. Kirpiklerinin kıvrımları, başını sağa sola yıkışı, saçlarını savuruşu, yürüyüşü, serbestliği birdenbire yer ediverdi içimde. Dikkatle bakmaya başladım kıza. O da beni görmüş olmalı ki, bakışlarını hiç benden ayırmıyor. Kızın bakışlarının beni bağladığını, kendine tutsak ettiğini söylemeliyim. Bu durumun ayırdına varan Rum şoför arkadaşım Yorgi, koluma usulca vurarak, uyardı beni. Kulağıma eğilerek:

"Durma, kaldır bardağını. Bak, bakıştığın kız da sana bardağını kaldırıyor" dedi.

Baktım, gerçekten kız da bardağını bana doğru kaldırmış, bardağımı kaldırmamı bekliyordu. Heyecanla ayağa kalkarak, bardağımı da havaya kaldırarak başıma dikip içtim.

Çarpılmış gibiydim. Rum arkadaşım Yorgi'ye sordum:

"Bu kız kimin nesidir?"

Yorgi, kızı bir süre süzdü. Ve kulağıma eğilerek, düğün müziğinin gürültüsünden duyabilmem için bağırdı:

"Papaz Kirkor'un kızı Maria'dır" dedi.

Yorgi ile benim, kendisinden söz ettiğimizi anlamış gibi, Maria da fettan bakışlarla bana bakışını hâlâ sürdürüyordu. Tam anlamıyla büyülemişti beni. Yüreğimde göçmeler, gürültüler oluyor, her yanım uğulduyordu. İçtiğim yıllanmış Rum şarabının etkisiyle denetimimi yitirmek üzereydim. Yerimden kalktım. Çünkü katıldığım Rum düğününde, Yarhaçık Cezaevi Müdürü Ahmet Avcı da davetliydi. Onun gözleri önünde kendimi küçük düşürecek bir harekette bulunmak istemezdim. Arkadaşım Yorgi'den izin isteyerek, düğün yerinden ayrıldım. Rum kızı Maria'nın yüreğime yaptığı basıncı hafifletmek için derince soluk alıp verdim. Bir taksiye binerek cezaevinin yolunu tuttum.

Cezaevinin kapısındaki nöbetçiler beni tanıyorlardı. Gece geç vakit dönmeme karşın, seslerini çıkarmadılar. Onlara iyi akşamlar dileyerek, depoya doğru yürüdüm. Deponun kapısını açmamla, ranzamın üstüne kendimi atmam bir oldu. Kurşun yemiş gibi yığıldım kaldım yatağımın üstüne. Yediğim kurşun değil, yürek yarasıydı. Fırat'ın öfkeli, sinirli dağlarının, boğucu, çamurlu sularının çocuğu olan ben, yirmi üç yaşımda âşık olmuştum. Hem de Ege Denizi'nin ortasındaki İmroz Adası'nda yaşayan bir Rum kızına. Bedenim, ruhum, aklım yalnızca adının Maria olduğunu bildiğim Rum kızının üstünde toplanmıştı. Onun yumuşacık, delici gür bakışlarını, kıvrak oynayışını, gülüşünü, etli dudaklarını, saçlarının biçimini gözümün önüne getirdikçe kanımda kaymalar, git geller oluyordu.

Maria'yı düşünürken uyuyakalmışım. Ertesi günü uyanıp da kendime geldiğimde cezaevinde günlük işler, çalışmalar başlamıştı; ama bekçiliğini yaptığım depo, idare binasının uzağında olduğu için, kimsenin ruhu duymamıştı geç uyandığımı.

Aradan günler geçti. Çok istediğim halde Papaz Kirkor'un kızı Maria'yı bir türlü göremedim; ama hayali, gece gündüz gözlerimin önündeydi. Bu kız ilk aşkımdı benim. Durduğum yerde duramıyor, kabıma sığamıyor, Rum kızı Maria'yı görmek için can atıyor, fırsatlar yaratıyor, Maria'nın köyüne gidiyor, ama onu bir türlü göremiyordum.

Bir pazar günüydü; Siverek'e, anamla, kardeşlerime telefon etmek için İmroz'a indim. PTT'ye uğradım. Ailemle uzun uzun konuştum. Konuştukça canım sıkıldı. Çünkü Siverek'te işler iyi değildi. Bana ait çok değerli tarlaların büyük bölümü yine vaktinde ekilememiş, sürülememiş, bomboş kalmıştı. Bu da hem tarlanın ölümü demekti, hem de büyük para kaybı demekti.

Can sıkıntısıyla PTT'den çıktım. Binanın köşesine sırtımı dayadım. Bir cigara yaktım. O sırada, karşımdaki Rum kilisesinden, pazar ayinine katılan halk dağılıyordu. Günler önce gördüğüm Rum kızı Maria da kalabalığın içindeydi. Yüzü yine o düğün gecesindeki gibi güzeldi, yalındı. Saçları dalgalı bir nehirden farksızdı. Kalabalığın içinde hafiften uçan bir sise benziyordu.

Canımın sıkıntısını falan unuttum. Bütün dikkatimle kalabalığın içinde yürümekte olan Maria'ya bakarken, kalabalık önümdeki cad-

deden aşağıya doğru yürümeye başladı. Maria da beni görmüştü. Kalabalığın içinden ayrılarak bana doğru geldi. Aman yarabbi, yüreğim o an yerinden sökülecekmiş gibiydi. Fazla umutlanamadım ama... Çünkü Maria, benim için değil, PTT'de işi olduğu için geliyordu. Az sonra, yanımdan içeri girdi. Bir süre sonra geri çıktı. Bana güldü, selam verdi. Meğer onun PTT'ye girmesi, kiliseden dağılan kalabalığın dikkatini çekmemek için uydurduğu bir oyalamaymış.

"Düğün gecesi niçin erkenden çıkıp gittin?" diye sordu.

O kadar heyecanlandım ki. Demek o gece Maria da beni unutmamıştı ki, bu soruyu sorma gereği duyuyordu bana.

Hemen el sıkışıp tanıştık.

"Memnun oldum. Ben Maria" dedi.

Konuşa konuşa bomboş caddeden aşağı yürümeye başladık. Boynunda beyaz çiçek desenli, mavi ipekten bir eşarp vardı. Bir kır kahvesinde oturarak, sıcak, demli çaylar söyledik, içtik. Sağdan soldan konuştuk bir süre. Daha çok o sordu, ben yanıt verdim. Rahat bir kızdı. Sesinin tonu, kokusu, benim çekingen oluşumu örtüyor, beni tepeden tırnağa titretiyordu.

Kısa bir suskunluktan sonra:

"Afedersiniz, siz mahkûmsunuz değil mi?" diye sordu.

"Evet mahkûmum."

"Tahmin etmiştim zaten. Peki adınız nedir?"

"Adnan Bucak."

"Yanılmıyorsam düğün gecesi hep bana bakıyordunuz değil mi?" diye sordu.

Bu kız ruhumu okuyordu. Bir an ne diyeceğimi bilemedim. Maria, tekrar sordu:

"Cevap versenize! Niçin susuyorsunuz?"

"Size bir şey söyleyeyim mi! Aslında o geceden sonra benim kanım değişti, bambaşka bir insan oldum. Evet hep seni, hep seni düşündüm. Galiba sana vuruldum. Âşık oldum Maria" dedim.

Sonra da bunları bir çırpıda nasıl söylediğime şaşırdım. Sıkılganlığım dağılmış, dilim çözülmüştü. Aşk söyletir dememişler boşuna.

Maria, elimi tutarak, ateşle sıktı.

"Aslında ben de sizinle tanışmak için can atıyordum. İşte şimdi karşı karşıyayız. Ama bir konuyu söylememe izin verin; sizin hangi suçtan mahkûm olduğunuzu bilmiyorum, ama ben şahsen cinayet işlemiş, katil insanlardan nefret ederim. Katilleri hiç sevmem. Umarım sizin suçunuz cinayet falan değildir. Çünkü senin gibi yakışıklı bir delikanlı insan öldüremez, katil olamaz. Yoksa yanılıyor muyum?" deyince, ne diyeceğimi bilemedim.

"Ama size üzülerek söyleyeyim, benim suçum cinayettir" dedim.

Maria donakaldı.

"Hayır, olamaz. Yalan söylüyorsunuz?" dedi.

"Hayır bu benim yaşamımın gerçeğidir. Sizi sevdiğim için yalan söyleyemem" dedim.

Maria yine dondu, kaldı. Ayağa kalktı, tepeden tırnağa süzmeye başladı beni.

"Peki madem öyle, o zaman gelin konuşalım. Yalnız böyle ayak üstü olmaz. Seninle sakin bir yere gidelim. Baş başa verip bu konuyu konuşalım. Bir insan durup dururken nasıl cinayet işler, bunu anlamak istiyorum. Yarın saat on ikide, Dereköy'de buluşalım" dedi.

Heyecanımdan yutkunmaya başladım. Yüreğim az kalsın duracaktı. Çünkü ömrümde ilk kez, hem de hayran olduğum bir kız bana buluşma teklif ediyordu.

"Derhal!" dedim. "Sizin için her zaman hazırım. Üstelik Dereköy bizim cezaevine yakın bir yer. Yayan on beş dakikada varırım. Yalnız Dereköy'de nerede buluşacağız? Biliyorsunuz, Dereköy bir Rum köyüdür. Sen de Papaz Kirkor'un kızısın. Seni herkes tanır. Benim yüzümden zor durumda kalmanı istemem" dedim.

Maria hiç oralı olmadı.

"Bunlar benim için önemli değildir. Sen gelebildiğine göre benim için sorun yoktur. Sen köy kahvesinde otur. Bekle beni. Zaten dolmuşlar tam kahvenin önünde dururlar. Ben dolmuştan iner inmez seni görürüm. Sen de çaktırmadan izlersin beni. Issız, sakin bir yer biliyorum. Orada dururum. Peşimden gelirsin. Oturur, bol bol dertleşir, konuşuruz" dedi. Elimi sıktı, çekip gitti.

Bu denli güzel bir haber olamazdı. Sanki tahliyem gelmişti. Ama bir koşulla, yalnızca sevgiye açılan yüreğimin tahliyesiydi bu.

Maria gittikten sonra cezaevi mağazasının oraya kadar yürüdüm. Rum şoför arkadaşım Yorgi'yi bularak olan bitenleri anlattım. Sevindi. "Bir mahkûm için bunlar güzel şeyler" dedi. Yorgi, taksisiyle cezaevinin kapısına bıraktı beni. Depoya doğru yürürken, Maria'yla buluşacağım anı iple çekmeye başladım.

Ertesi sabah tıraş oldum. Banyo yaptım. Müslüm Hoca, ayakkabılarımı boyadı cilaladı, pırıl pırıl etti. Elbisemi ütüledi. Güzelce giyindim. Bir süre aynada kendimi süzdüm. Sonra da dağ yolundan gizlice yürüyerek, cezaevi sınırlarının dışına çıktım. Dereköy'ün kahvesine doğru yürüdüm. Kahveye girince, açıklık yerdeki sandalyelerden birine oturdum.

Maria söylediği saatte kahvenin önündeki durakta dolmuştan indi. Çevreye şöyle bir göz gezdirdi. Beni görünce, "arkamdan gel!" dermiş gibi göz etti. Yürümeye devam etti. Yerimden kalkarak, uzaktan izlemeye başladım onu. Maria, köyün dışına kadar yürüdü. Sık söğütlük, zeytinlik, bol gölgeli, kuytu bir yere varınca durdu. Yetiştim ardından.

"Maria, hoş geldin! Nasılsın?" diye sordum heyecanla.

"İyiyim" dedi. Durmadan gülüyordu.

Bu gülüşünden biraz alınır gibi oldum.

"Niye gülüyorsun?" diye sordum.

"Hiiiç. Okul kaçkını çocuklar gibiyiz de, bu halimize gülüyorum" dedi. Sonra elimden tutarak bir taşın üstüne oturduk. Maria elimden tutunca yüzümü ateş bastı. Avucum, yüzüm her yanım ter içinde kaldı. Maria ise çok rahattı.

"Eee, anlat bakalım, seni dinliyorum" dedi.

"Neyi anlatmamı istiyorsun?"

"Canım dün konuşmuştuk ya! Unuttun mu? Bir insan durup dururken niçin cinayet işler? Nasıl katil olabilir?" dedi.

"Haa, evet haklısın. Heyecanımdan az daha unutuyordum" dedim. Genişçe bir soluk alıp verdikten sonra, bizim Bucaklar kan davasının önemli yerlerini, tek tek anlaşılır bir dille anlatmaya başladım. Beni bir saat kadar sabırla dinledi. Sonra ben:

"Şimdi sen söyle Maria, bu anlattığım olaylar aynı şekilde senin ailenin başına gelmiş olsaydı, sen ne yapardın?" diye sordum.

Maria, kendinden hiç beklemediğim bir kabadayılıkla yanıt verdi:

"Bana kalırsa sen az adam öldürmüşsün. Senin yerinde olsaydım, en az on kişiyi temizlerdim."

"Peki dün bana katil, cani diye soğuk bakıyordun. Şimdi yine aynı kanıda mısın?"

"Hayıır, asla!" dedi. "Aksine sana olan sevgim, saygım arttı. Çünkü ben katil deyince, düz, keyfe keder adam öldüren insanları kastediyordum. Oysa senin hayat hikâyen bana çok enterasan geldi. Aynen film gibi. Belki de sana olan sevgim yüzünden hayatın bana öyle ilginç geldi, bilemem" dedi.

Sonra yine elimden tutarak teselli etti beni.

"Hiç üzülme! İyi etmişsin!" diyerek, moral verdi. Kendinden, ailesinden söz etti. İki saate yakın dertleştik. Birbirimizi tanımaya çalıştık.

Onun gitme zamanı gelmişti. Maria'nın İmroz'a dönmesi gerekti. Ayağa kalktık. Maria, eşarbını çıkardı, omzuma attı. Bunun anlamı, "Seninim. Seni seviyorum. Bundan sonra sana aitim" demekmiş meğer. Çiçek desenli mavi ipekten eşarbı yüzüme gözüme sürdüm. Kokladım; genç kız teni ve menekşe kokuyordu. Sonra kucaklaşıp öpüştük... Dereköy'e doğru yürüdük. Maria'yı kahvenin önündeki minibüse bindirdim. Karşılıklı el salladık birbirimize. Sonra da dağ yolundan cezaevinin yolunu tuttum.

O günden sonra aralıklı olarak Maria'yla görüştüm. Buluşmamız birbirimizden hoşlandığımız için sürdü. Oysa ne Maria'nın dini benim dinime uyardı, ne milliyeti milliyetime uyardı, ne de yetişme koşullarımız. Ben Fırat'ın çocuğuydum, Maria ise, mavi Ege'nin kış yaz ak köpüklü sularıyla kıyılarını dövdüğü küçücük İmroz'un çocuğuydu. O bir papazın kızıydı, ben ise Güneydoğulu bir toprak ağasının oğluydum. O özgürdü, ben ise cinayet suçundan hükümlü, daha da yıllarca hükümlü kalacak olan bir insandım. Koşullarımız çok farklıydı. Ama ikimiz de insandık; insanlıktan büyük ne olabilirdi?

Günler geçtikçe yerimizde duramaz olduk. Onu göremediğim zaman oturup ateşli mektuplar yazıyor, mektupların içine kır çiçekleri koyuyor, sonra da buluşma anımda ona veriyordum. O da bana mektuplar yazıp veriyordu. Coşkumuz, sevincimiz, birbirine çok benziyordu. Sonu olmayan uzun yolda çılgınca koşan iki attan farksızdık. Hatta, ıssız dere içle-

rine çekilir, ona tabancamla atış talimleri bile yaptırırdım. Her şeyi çabuk kavrayan, birkaç atıştan sonra attığını vurmaya başlayan bir kız olup çıktı Maria.

Ne ki, Maria'nın çevresi, Türk mahkûmla düşüp kalktığı için sözler dokundurmaya, konuşmalarıyla yaralamaya başlamıştı onu. Oysa ona benim yüzümden küçük de olsa bir zarar gelsin istemiyordum. Onun için gözümü kırpmadan canımı verebilirdim. Çünkü onu seviyordum. Ne zaman onunla buluşsam, söğüt ve zeytin ağaçlarının altında, kimsenin görmediği bir kuytuluğa çekiliyor, yeşil otların üstünde sağa sola döne döne, otları eze eze sevişiyor, beraber oluyorduk. İnsanlığımı, moralimi, erkekliğimi onda buluyor, yüreğim onda açıyor, güzelleşiyordu. Birbirimizi o kadar iyi biliyor, anlıyorduk ki, o benim, ben onun bedeninde kaç damar, kaç ben var, ezbere bilir, söyler olmuştuk.

Her beraber oluşumda boynuma sıkıca sarılır, yüzümü yüzüne çekip yaklaştırarak, gözlerimin içine çok derin bakardı:

"Seni çok, çok seviyorum."

Ben de ona aynı sözleri söylerdim. Maria bana "Fırat" derdi, ben de ona "Ege".

Ege ile Fırat'ın ilişkisi, aynı yoğunlukta günlerce, haftalarca sürdü.

***

Denizde fırtına

Aylar sonra, idareden, üç günlük bir izin çıktı bana. Cezaevi fırınında çalışan Antalyalı yörük Abdurrahman'a da on günlük bir moral izni çıkmıştı. Birlikte İmroz'a indik. O gün hava iyi değildi, beter bozuktu. Ben aslında üç günlük izin süremi, İmroz'da kalarak, sevgilim Maria ile birlikte geçirmeyi düşünüyordum. Ama Maria'nın koşulları üç gün için uygun değildi. Bu süre içinde Siverek'e gidip gelmem de olanaksızdı. En iyisi iznimi ya Çanakkale'de geçirecektim ya da İstanbul'a gidecek, akrabalarımı ziyaret edecektim.

Hava bozuktu deniz dalgalıydı. Bu yüzden Çanakkale'ye bizi götürecek olan gemi gelmedi. Geminin gelmeyeşine en çok yörük Abdurrahman üzüldü. Çünkü onun on günlük ilk izniydi bu. Abdurrahman telaş ve heyecan içindeydi.

Gemi gelmeyince, cezaevine dönmekten başka çaremiz yoktu. Abdurrahman yalvarmaya başladı.

"Gel birlikte gidelim. Bu benim on yıldan beri ilk iznim. On yıldır karımı, çocuklarımı görmedim. Bu hasretime ne denizin dalgası engel olabilir, ne de geminin gelmeyişi. Gel şuradan bir balıkçı motoru kiralayıp Çanakkale'ye gidelim" dedi. Yörüklük damarı tuttu iyice.

"Yahu Abdurrahman, biraz söz dinlesene. Koskoca gemi bile hava koşulları yüzünden adaya gelemiyor. Deniz her şeyi beşik gibi sallıyor. Bu havada küçücük balıkçı motoruyla açık denizde yola çıkılır mı? Köpekbalıklarına yem olmak niyetinde misin yoksa?"

Nuh dedi, peygamber demedi yörük Abdurrahman.

"Hava koşulları yüzünden gidemeyip de geri cezaevine dönecek olursak, moral izinim ertelenebilir. Belki de o zaman hiç gidemem."

"Hayır, tam aksine, iznimiz birkaç gün ertelenir. Hava düzelince aynı izin bize tekrar verilir. Bundan eminim" dedim, ama Abdurrahman kabul etmedi. Çocuklar gibi yalvarmaya başladı.

"Ya iznimizi iptal ederlerse? On yıldır hep bu anı bekledim arkadaş. Ne olur anla beni. Eh cebimizde paramız da var. Biraz fazla para verirsek, motorcular dalga malga dinlemez götürürler bizi. Haydi ne olur!"

Sonunda dayanamadım:

"Peki kabul, gideceğiz" dedim.

Birlikte iskeleye doğru yürüyerek, balıkçılarla konuşmaya başladık. Hiçbiri önerimizi kabul etmedi. Hatta bazıları bu konuyu açmamıza fırsat bile vermedi:

"Ne diyorsunuz? Aklınızı mı yitirdiniz siz? Bu havada denize açılır mı? Hayır, hayır, kesinlikle olamaz. Ben canımı pazarda bulmadım arkadaş."

Abdurrahman parasının bolluğuna güveniyordu. Bir balıkçıya iki misli para önerince, adama para tatlı geldi. Gece o akıl almaz fırtınada bizi Çanakkale'ye kadar götürmeyi kabul etti. Etti ya, adamın haline şöyle göz ucuyla bir baktım, normal bir insana benzemiyordu. Zaten gece fırtınada Çanakkale'ye gitmeyi göze alan bir insan normal sayılamazdı.

Paranın yarısını ben, yarısını da Abdurrahman verdi. Balıkçı motorunda yerimizi aldık. Motor çalıştı. Geceyarısı limandan ayrıldık.

Açık denize çıkınca korkmaya başladık. Dev dalgaların biri gidiyor, biri geliyor, bir yükseliyor, bir dibe iniyorduk. Kimi dalgalar büyük bir gürültüyle balıkçı motorunun üstünde patlıyor, her yanımız su içinde kalıyordu. Motorumuz dalgaların ortasında küçücük bir ceviz kabuğundan farksızdı. Dalgaların arasında tam dibi boyladığımızı sanırken, bazen de dev bir dalganın en üstüne çıkıyor, oradan aşağıya fırlatılıyorduk. Birinci dalgada yukarı, ikinci dalgada dibe vuruyorduk. Bu itiş kakış içinde İmroz Limanı'nın ışıkları gözden kayboldu ve yön duygumuzu iyice yitirmeye başladık.

Denizin tam ortasındaydık. Bana kalsa, saniye geçirmeden geri dönelim derdim, ama dönüşü olmayan bir yola girmiştik artık. Derken bizim yörük Abdurrahman'ı deniz tuttu. Fenalaştı. Kabinden dışarı çıkarak, denize kusmaya başladı. Kendinden geçmişti, denize ha düştü ha düşecekti. Motorun kenarına tutunmuş, yüzü koyun uzanmış, durmadan kusuyordu. Onu ayaklarından tutup çekmesem denize uçması işten bile değildi. Abdurrahman, uzun boylu, pehlivan yapılı, şişman biri olduğu için onu çekmeye gücüm de yetmez olmuştu. Avaz avaz kaptana bağırmaya başladım:

"Kaptaaan, yetiş!.. Yardım et!.."

Kaptan da aynı sesle bana yanıt verdi:

"Dümeni bırakamam..."

Ben tekrar bağırınca, kaptan yardımıma koştu. Birlikte el ve ayaklarından tutarak Abdurrahman'ı içeri çekip, kapıyı üstüne zorla örttük. Rüzgârla dalgaların uğultusu kesildi hemen. Kaptan dümenin başına geçti yine.

Bir ara dışarı çıkarak:

"Kaptaaan, durumumuz ne olacak?" diye yalvardım.

Kaptan iki elini havaya açarak:

"Her şey Allah'a kalmış" dedi.

Kaptan doğru söylüyordu. Gerçekten de her işimiz Allah'a kalmıştı. Bir yükselip bir inen dalgaların ortasında her an biraz daha ölüme yaklaşır gibiydik.

Ceketimi çıkararak, kulağıma, başıma sıkıca sardım, dalgaların sesini duymamak için. Abdurrahman ise, kendinden geçmiş, bir bohça gibi kıpırtısızca yatıyordu.

Bu durumda aradan ne kadar zaman geçti, tam olarak anımsayamıyorum. Birden kaptanın, "Kurtulduk! Kurtulduk. Kara göründü, karaa!" diye bağırdığını duydum. Bir umut ışığı belirdi içimde. Gözümü dört açtım. Ceketimi giydim. Baktım çevreme. Gerçekten de gece karanlığında koyu bir gölgeden farksızdı kara parçası. Artık motorumuz batsa bile yüze yüze karaya çıkabilirdim.

Karanın görünmesi ölü gibi yatan Abdurrahman'ı da canlandırdı. Bana dayanarak zorla yerinden kalktı. Kapıya doğru yürüdü. Kapıdan çıkmak üzereyken yine kusmaya başladı. Bu kez midesinden ala kanlı kusmuk tortuları geliyordu.

O ara, kara büyümeye başladı. Bu havada yolculuğa çıkılır mı? Kendi kendime kızmaya başladım.

"Nedir bu be? Rüstem Dayan'ın esrarlı bulgurunu tehlikeye atmamak için, kendi hayatımı tehlikeye atıyorum. Yörük Abdurrahman'ı kırmamak için, o izne gidecek diye, yine kendi canımı tehlikeye atıyorum. Yetti artık bu kadar fedakârlık yaptığım!"

Çanakkale Boğazı'na ulaştık sonunda. Boğazdan geçerek, Çanakkale'de aldık soluğu. Abdurrahman, fazlasıyla halsiz ve bitkindi. Bir taksi çağırarak onu hastaneye götürmek istedim, ama bunu kabul etmedi.

"Sağ ol Adnan. Sağsalim kurtulduk ya, ona bak sen. Sağlığım fena değil. Bundan sonra sen kendi yoluna, ben kendi yoluma. Zaten zamanımız kısıtlı. İznimiz dar. Bu nedenle hastanelerde kalıp, zaman harcayamam" dedi.

"Sen bilirsin" dedim.

Vedalaştık. O bir arabaya bindi, uzaklaştı, gitti. Ben de, otobüs garajına doğru yürüdüm. Üç günlük iznimi İstanbul'daki akrabalarımın yanında geçirmek için, otobüsle İstanbul'a doğru yola çıktım.

***

Tahtakaleli Ergün

İmroz Yarıaçık Cezaevi'nde disiplin diye bir şey kalmadı. Esrar, kumar, zorbalık almış başını gidiyor. Geceleri dışarı çıkmak bile başlı başına bir yiğitlik sayılıyor. Mahkûmlar sabaha kadar serbestçe gezip

dolaşıyorlar. İçki içip nara atıyorlar. Rum evlerinin önünde bağıra çağıra silah sıkıyorlar. Mahkûmların birçoğu gece sabaha kadar kumar oynuyor. Gözlerine kestirdikleri silahsız, bıçaksız mahkûmları zorla kumar masasının başına oturtup, paralarını alıyorlar. En çok da, tahliyesine az bir zaman kalmış mahkûmları kumar oynamaya zorluyorlar. Onların da elleri mahkûm; çünkü kavga çıkarsalar infazları yanacak, yanınca da tahliyeleri gecikecek. Belki de kapalı cezaevine iadeleri istenecek. Bu gibi korkuları yüzünden seslerini bir türlü çıkaramıyorlar.

Böylesi uğursuz, silah sesi eksik olmayan gecelerin birinde, depoda tek başıma yatağıma uzanmış yatıyorum. Geceyarısını çoktan geçmiş. Bekçiliğini yaptığım depo, cezaevine bir kilometre uzaklıkta. Geceleri pek tekin yer sayılmaz yani. Yatağıma girince, kapıyı içerden sıkıca kilitler, ayrıca yanımda tabancamı, ağzı dolu hazır bırakırdım.

Bir gece tam üç el silah sesi duydum. Sesler yakınımdan geliyordu. Silah sesinin ardından telaşlı konuşmalar, kaçışma sesleri geldi kulağıma. Tanımadığım birileri deponun kapısını yumrukluyor, tekmeleyerek kapıyı açmak istiyordu. Yatağımdan fırlayarak, tabancamı elime aldım. Mermiyi namluya sürdüm. Sert bir sesle:

"Kimsiniz?" diye sordum.

Cılız, yalvarış dolu bir ses karşılık verdi:

"Adnan, aç benim, ben Ergün!"

"Tamam, telaşlanma açıyorum" dedim.

Silahı sağ elime alarak, sol elimle kapının anahtarını çevirdim. Kapıyı açmamla, Ergün'ün içeri dalması bir oldu. Soluk soluğaydı.

"Sakın kapıyı açma! Beni kovalıyorlar" dedi.

"Kim kovalıyor seni? Benden izinsiz depodan içeriye kimse giremez" dedim. Sonra da kapının dışına çıkarak karanlığa karşı bağırdım:

"Kimdir ulan bu adamı kovalayan? Puştlar! Hadi gelin de kalıbınızı göreyim."

Karanlığın içinden en ufak ses çıkmadı. Dışarısı kör karanlıktı. Yarıaçık Cezaevi'nde gece yirmi üçten sonra elektrikler kesildiği için göz gözü görmez olurdu.

Kapıyı sıkıca kapatıp içerden kilitledikten sonra, lambayı yaktım. Kürsünün üstüne koydum. Baktım, Ergün, bir kenara çekilmiş sessizce ağlıyordu. Niçin ağladığını sordum. Yana yakıla anlatmaya başladı.

"Yıllardan beri cezaevinde yatarım. Şurada tahliyeme az bir zaman kaldı. Artık gün sayıyorum. İlerde senin de başına gelince anlarsın, bir mahkûmun tahliyesi yaklaşınca, sevincinden gözüne uyku girmez olur. Bu yüzden biraz hava alayım dedim. Dışarı çıkıp, gezmeye başladım. Biliyorsun bizim cezaevinde Trakya çingenelerinden oluşan dört kişilik bir mahkûm grubu vardır. Bunlar her yere topluca gider gelirler. Birbirlerinden hiç ayrılmazlar.

İşte bu çingene grubu gece issızlıkta beni görünce, gözlerine kestirmiş olmalılar ki, benden esrar istediler. Ben de esrar vermeyince, üstüme yürüdüler. Tahliyeme az bir zaman kaldığından, belaya bulaşmamak için kaçmaya başladım. Onlar da arkamdan "Kaçma ulan puşt!" diyerek, dört el silah sıktılar. İşte olan bitenlerin tümü bu."

Ergün, gerçekten kimseye karışmayan, kendi halinde, sessiz bir insandı. Ama iyi esrarcıydı. İstanbul Tahtakale'den olurdu.

Ergün, hem anlatıyor, hem ağlıyordu.

"Başıma bir kaza bela gelmeden şu Allah'ın belası yerden bir tahliye olabilseydim..."

Uykum kaçmıştı. Küçük piknik tüpünü yaktım, çay suyunu üstüne koydum.

Ergün, "İbneler, biliyorlar cezamın az kaldığını. Şurada bir haftam kalmış. Yoksa ben onların önünden kaçacak adam mıydım? Tam on dört yıldır günü gününe hesap etmiş yatmışım. Bir sürü de yanmış infazım var. Beni çamurda yakaladılar. Ah nedeyim ki, ben dört çingenin önünden kaçacak adam değildim, ama gözü kör olsun şu tahliye günlerinin. Çünkü dışarda beni on dört yıldan beri sabırla bekleyen karımla çocuklarım var" diyordu.

Ergün sakinleşince, cebinden bir plaka esrar çıkardı. Cigara kâğıdına yapıştırdı. Sonra aynı kâğıdın içine tütün koydu. Kalınca bir cigara sardı. Yaktı. Derin derin soluk alıp verdikten sonra bana uzattı.

"Ergün biliyorsun, ben esrarcı değilim" dedim.

Ergün üsteledi.

"Olsun canım. Bir soluktan bir şey olmaz" dedi.

Ben de onu kırmamak için cigarayı ağzıma öylesine değdirip çektim. Geri Ergün'e verdim. O ara piknik tüpünün üstüne koyduğum çay suyu kaynamaya başlamıştı. Çayı demledim. Koydum masaya. Çaylarımızı içe içe sabahın dördüne kadar oturup sohbet ettik Ergün'le.

"Adnan, seni de uykundan ettim. Kusura bakma. İnan onlardan korktuğumdan değildi, aciz durumdaydım. Demin dediğim gibi, şurada tahliyeme az bir süre kalmıştı. Ben şimdi koğuşuma nasıl gideceğim?"

"Sen merak etme! Seni ben götürürüm. Ama istersen buradaki boş ranzaların birinde yatabilirsin" dedim.

"Hay Allah senden razı olsun. Bence de burada yatmam uygun olur" diyerek, üstünün giysilerini çıkarmadan ranzanın birinin üstüne uzandı.

Uyandığımız zaman, gün kuşluğu geçmişti. Ergün'ün az bir zamanı kaldığı için, cezaevi idaresi onu arayıp sormaz olmuş, serbest bırakmıştı.

"Ergün, mademki tahliyene birkaç gün kalmış, tahliye olana kadar benim yanımda kalabilirsin. Senin kılına kimse dokunamaz. Silahım var. Seni korurum. Böylece sen de on dört yıl sonra, sağsalim çoluğuna çocuğuna kavuşmuş olursun. Rahat ol!" dedim.

Ergün, sevinçle kabul etti.

Bir hafta sonra, Ergün'ü Yorgi'nin taksisiyle, İmroz'a götürüp gemiye kendi ellerimle bindirdim. Yolculadım. Böylece bizim esrarcı Ergün de özgürlüğüne kavuşmuş oldu.

Cezaevi müdürü Ahmet Avcı, artık olup bitenlere dayanamamış olmalı ki, bir gün Yarıaçık Cezaevi'nin alarm zillerini çaldırdı. Ardından ses büyüteciyle, "Bütün mahkûmlar işlerini bırakarak acele idare binasının önünde toplansınlar!" çağrısı yaptı.

Dört yüzden fazla mahkûm idare binasının önünde toplandık. Müdür, küplere binmiş, mosmor bir yüzle kürsüye çıktı. Ses büyütecini eline aldı. Bağıra çağıra konuşmaya başladı:

"Hepinizin dikkatini çekerim. Artık size serbestlik yaramıyor. Serbest kalmayı, aklınıza eseni yapmak sanıyorsunuz. Mahkûm olarak özgürlüğün kıymetini bilmiyorsunuz. Burası cezaevi mi, yoksa eşkıya yatağı mı, Teksas mı? Rum vatandaşlarımızın malına zarar veriyorsunuz. Keçilerini, kuzularını çalıp kesiyor, yiyorsunuz. Haraç alıyorsunuz.

"Bundan sonra hiçbir mahkûmun gözünün yaşına bakmayacağım, haberiniz olsun. Ne bu yahu? Kaymakam Bey'den, Rum vatandaşlarımızdan sözlü, yazılı her gün sürüyle şikâyet geliyor. Bundan böyle cezaevi sınırlarının dışına çıkmanızı kesinlikle yasaklıyorum. İşi çıkan bir mahkûm idareden izin kâğıdı almadan cezaevi sınırlarının dışına

çıkamayacaktır. Cezaevi sınırlarının dışında, izin kâğıdı olmayan bir mahkûm yakalandığı an, geldiği kapalı cezaevine iadesi yapılacaktır. Cezasının bitmesine birkaç gün kalmış da olsa iadesi yapılacaktır. Bıktım artık. Devletimiz bu kadar aciz değildir. Bundan böyle aramaları sıklaştıracağım. Kimin üstünde en küçük kesici bıçak, silah bulunursa, onların kapalıya sevklerini isteyeceğim; üstelik silah bulundurma cezasını da çekerek...

"Gelin bu sevdadan vazgeçin. Sizler buraya ceza çekmeye geldiniz. Dışarda karınız, çoluğunuz çocuğunuz sizin yolunuzu gözlüyor. Kendinize acımıyorsanız, onlara acıyın.

"Konuşmam bu kadardır" dedi, kürsüden indi.

Müdür Bey'in konuşmasından sonra, hepimiz işimizin başına döndük. Moralimiz sıfırdı. Artık bundan böyle kimse cezaevinin dışına çıkamayacaktı. Bu da, Yarıaçık Cezaevi'nin bir çeşit kapalıya dönüşmesi demekti. Artık serserilik bitiyordu.

Bu yasak, en çok bana koydu. Haftada iki üç gün cezaevinin dışına çıkıyor, sevgilim Maria ile buluşuyordum. Şimdi nasıl buluşacaktım onunla?

Yedi yıldan beri hapis yatmama karşın, daha önümde altı yıldan fazla hapisliğim vardı. Bu altı yılı nasıl geçirecektim? Her insanın bir dayanma gücü vardı. Ben dayanma gücümün sınırına gelmiş gibiydim. Üstelik bu belalı yerde her an bir olay patlak verebilir, olaylar beni de içine alabilir, infazım yanabilir, kalan altı yıllık mahkûmiyetimin üstüne ek bir ceza daha alabilirdim. Yarıaçık Cezaevi koşulları her türlü olaya gebeydi çünkü. İnsan kendi halinde yaşamaya kalksa, kimseye karışmasa bile, cezaevi yaşamında insanı rahat bırakmazlardı. Hele benim gibi arkadaş canlısı biri için, hiç kolay değildi bu. Zaten hiçbir zaman kendi halimde yaşamama izin verilmemişti ki! Kardeşlerim, akrabalarım, arkadaşlarım vardı, onlar kendi hallerinde yaşayıp gidiyorlardı. Hiçbir şeyi kendilerine dert edinmiyorlardı. Bazen ben de onlar gibi olmak istediğim halde, nedense bunu içyapım gereği bir türlü başaramadığımı söylemeliyim. Onların suya sabuna dokunmayan, ot gibi hareketsiz yaşamlarına kızıyor, bir yandan da onların bu yaşamına imreniyordum nedense.

Müdür Bey'in konuşmasından sonra, cezaevinde disiplin iyice arttı. Akşam sayımından sonra; koğuşlarda da sayım yapılmaya başlandı. Koğuşunda, yatağında olmayan mahkûma derhal firar işlemi yapılıyor, kapalıya iadesi isteniyordu.

Bu disiplin iki hafta kadar sürdü. İki hafta dışarıya çıkamamak, sevgilim Maria'yla buluşamamak, ruhsal bir çöküntü yapmaya başladı üstümde. Ona telefon etme olanağım da yoktu. Ancak mektup yazabilirdim, ama onu da evine gönderemezdim Maria'nın. Maria ile olan ilişkimden ailesinin haberi yoktu çünkü.

İmroz Adası'nın yazı gibi, kışı da güzeldi. Bir zorluğu vardı, o da kış yaz bitip tükenmeyen rüzgârıydı. Kışın azıcık soğuk olurdu. Ben kışları iç cebimde küçücük bir konyak şişesi bulundururdum. Konyak insanın hem kafasını çalıştırırdı, hem içini ısıtırdı. Açık arazide işime gider gelirken, konyağımdan bir iki fırt çekerdim. Soğuk ve rüzgâr etki etmezdi o zaman. Bütün gün gazete, dergi okurdum. İmroz Adası'na gelen gemi, hava koşulları yüzünden, bazen on günde, haftada bir gelirdi. Bu nedenle biriken gazete ve dergileri topluca alır, okumaya çalışırdım.

İmroz Adası'nın can alıcı, şiirsel bir güzelliği vardı, ama bu güzelliğin ülkede kimse farkında değildi. Ada kendi yazgısıyla baş başa bırakılmıştı. Oysa Pirkoz köyüne birbirinden güzel tatil köyleri yapılabilirdi. Birçok turist gelebilirdi. Bütün bunların olmayışının nedeni adadaki Yarıaçık Cezaevi ile askeri birliklerin çokluğuydu. Dünyanın en güzel turistik yapılarının kurulabileceği, milyonlarca turistin gelebileceği güzelim ada, kışla ve Yarıaçık Cezaevi'ne dönüştürülmüştü. Bu nedenle parasal durumu iyi olanlar adaya yatırım yapmıyorlar, fırsat bulunca mallarını mülklerini satıp, gidiyorlardı. Rum asıllı olanlar Atina'ya, Türk olanlar da İstanbul'a, Bursa'ya çekip, gidiyorlardı.

***

İmroz'da yangın

Sırılsıklam terlediğimiz yaz gecelerinin birinde, adanın ormanlarında akıl almaz bir yangın çıktı. Güzelim çam ağaçları, rüzgârın da etkisiyle tutuştu. Yangın büyüdü. Her yan çatır çatır yanarak, ortalığı ce-

henneme çevirdi. Tutuşan, çıra gibi hiç sönmeyen sakız yüklü kozalaklar alev alarak ağaçtan düşüyor, yuvarlanıyor, ağaçların altına dökülmüş olan kuru pürleri tutuşturuyor, böylece yangın büyüyordu.

Yangınla başa çıkamayan Kaymakamlık, Yarıaçık Cezaevi mahkûmlarından yardım istedi. Başımızda Müdür Bey olmak üzere biz mahkûmlar cezaevi araçlarıyla yangın yerine götürüldük. Bir savaşa girişmiştik sanki. Karşımızdaki düşmanın adı ateşti. Ufacık bir yanlış yönelmede ateşin ortasında kalabilir, ağaçlar gibi yanabilirdik. Bu nedenle on kişilik gruplar halinde yangın bölgesine dağıldık. Elimizde çam dalları, geniş ağızlı demir küreklerle ateşi söndürmeye çalıştık. O gece bütün mahkûmlar, en ufak kaytarma olmadan, yangının üstesinden gelmeyi başardık. Sabaha kadar çalışa çalışa söndürdük yangını.

Gün doğumuna yakındı; kıravatlı, temiz giyimli, beyaz fötr şapkalı, otuz yaşlarında bir insan çıktı geldi karşımıza.

"Sen de kimsin? Ne arıyorsun burada?" diye sordum.

Genç Adam:

"Kaymakamım" dedi. Sonra da, "Aferin arkadaşlar! Doğrusu sizler gibi görevine bağlı insan az bulunur. Gece sabaha kadar kiminizin ayakkabısının topuğu düştü, kiminiz yaralandı; ama yine de yılmadan çalışarak yangını söndürdünüz" dedi.

Kaymakam Bey'e yakınlık gösterdik. Dağdan aşağı inerken ayakları kayıp düşmesin diye elinden tutarak yangın bölgesinin dışına çıkardık. Bir tür emanetimize aldık onu.

Kaymakam Bey şanslı sayılırdı benim grubuma düştüğü için. Yoksa yılışık, esrar kullanan bir mahkûm grubunun içine düşmüş olsaydı, mahkûmlar onunla epeyce dalga geçerlerdi.

Yangını söndürdükten sonra Kaymakam Bey, bütün mahkûmları öven bir konuşma yaptı.

"Sizin gibi mahkûmların cansiperane çalışacağına doğrusu pek inanmamıştım. Sizlerin cezaevi dışına çıkarılmanızı ben yasaklatmış, bu emri, cezaevi müdürüne ben vermiştim. Şimdi bundan sonra, yine eskisi gibi cezaevi dışına çıkabilmeniz için müdürünüze öneride bulunacağım. Çünkü sizlerin bu yangın olayındaki çalışkanlığınızı asla unutamam. Binlerce dönümlük çam ormanlarını yanmaktan kurtararak hazineyi milyarlarca liralık bir zarardan kurtardınız" dedi.

Hepimizle teker teker el sıkıştı, öpüştü. Sonra da bir arkadaş gibi ayrıldı gitti.

Biz mahkûmlar farkında olmadan büyük bir zafer kazanmıştık. Sabah güneş doğduğu zaman ufak tefek tüten dumanların dışında tek bir yangın kalmamıştı.

Cezaevine geri döndük. Üstümüz başımız kapkara, kir, pas içindeydi. O gün işlerimizin başına dönmedik. Banyo yaptık.

Ertesi günden sonra disiplin kalktı. İmroz Limanı'na, cezaevinin dışına, yöre köylerine gidip gelmeler yine eskisi gibi serbest oldu.

***

İkinci firar

İmroz Yarıaçık Cezaevi'nde aylar, mevsimler geçerken, çok sevdiğim, ayrılmaz kardeş olduğum arkadaşlarım birer ikişer tahliye oldular. Yerlerine yenileri geldi. Kimi mahkûmlar rahat durmadıkları, yaramazlık yaptıkları için geldikleri kapalıya geri gönderildiler. Bense Yarıaçık Cezaevi'nin değişmez mahkûmu olmuştum; daha da olacağımdan başka. Tekirdağ Cezaevi'nden firar ettiğim için infazımın yandığına dair bakanlıktan yazı geldi. Cezamın üstüne üç yıl dört ay ceza daha eklemişlerdi. Yatacağım iki buçuk yıl hapisliği de bunun üstüne koyunca, altı yıla yaklaşan bir mahkûmiyet çıkıyordu karşıma. Bunca yılı nasıl bekleyip, nasıl geçirecektim? Düşündükçe uykularım kaçmaya, cinnet geçirecek hale gelmeye başladım. Bu yüzden dayanılmaz bir çaresizlik ve yalnızlık duygusu sardı içimi. Bu duygu zamanla giderek bende derin bir sıla hasretine dönüştü. Kafamın içi darmadağındı. Neşem kaçtı, iyice içime kapandım. Gece saat ikiye, üçe kadar gözüme uyku girmez oldu. Acaba yeniden firar mı etsem düşüncesi yiyip bitirmeye başladı içimi. Boşa koyuyorum dolmuyor, doluya koyuyorum almıyor. İyiki de, Müslüm Hoca yanımda. O farkında benim bunalım geçirdiğimin. Ama sesini çıkarmıyor. İyiki de çıkarmıyor. Sessizce çayımı, kahvemi yapıyor, bulaşığı yıkıyor, ortalığı süpürmeye devam ediyor.

Mahkûmlukta bazen hiç hesapta olmayan işler gelir insanın başına. Cezaevi idaresi, beni tekrar kapalıya gönderebilir. Eğer kapalıya geri

gönderilirsem oradan asla firar edemem. Kapalıdan firar etmek demek, ölümü bile bile göze almak demektir. Oysa Yarıaçık Cezaevi'nde üç günlük yıllık iznimi kullanabilirim. Bu bahaneyle dışarı çıktığımda elimi kolumu sallaya sallaya memleketime gidebilir, bir daha da geri dönmeyebilirim. Çünkü gazete başlıkları her gün çıkarılacağı söylenilen af haberleriyle dolu. Af çıkacağına göre ne diye boşuna hapis yatayım düşüncesi içimi yiyip bitiriyor.

İmroz'da beni ayakta tutan tek moral kaynağım sevgilim Maria. Sık sık onunla buluşuyoruz. Ama bu güzelim ilişkinin bir sonu olmadığını ikimiz de biliyoruz. Maria beni altı yıl bekleyemez; beklese de ben bir aşiret çocuğuyum. Onunla evlenmek istesem de Siverek'teki aşiretim istemez onu. Maria, özgür bir kız. Serbest büyümüş. Ege Denizi'nin kıyısından ayrılıp, Fırat'a gelin gidemez. Her ağaç kendi toprağını sever.

Firar etme düşüncemi bir gün suç ortağım Koçali'ye açtım. Daha açar açmaz, Koçali, "Hayır olmaz. Senin firar etmeni istemiyorum" dedi. Bu düşüncemden caydırmaya çalıştı beni.

"Mutlaka firar etmem gerek. Çünkü burada ufacık bir olayda beni kapalıya geri gönderebilirler. O zaman halim ne olur düşünsene!"

"Af çıkacak. Affı bekle!" dedi Koçali.

"Affın çıkacağı kesin değil ki! Bunların hepsi de bir söylenceden ibaret. Üstelik önümde altı yılım var. Yedi yıldan beri de yatıyorum. Bıktım usandım dört duvar arasında kalmaktan."

Kısa bir sessizlik oldu.

"Bir şartla senin firar etmeni isterim" dedi Koçali.

"Nedir şartın?"

"Ben de seninle birlikte firar edeceğim!" dedi.

"Hayır, olmaz. Senin cezanın bitmesine iki yıldan az kalmış. İnsan bu kadarcık cezayı zindanda bile geçirir. Ama benimki öyle değil. Altı yıl dile kolay" deyince, Koçali benimle birlikte firar etmekten vazgeçti. Firarıma da karşı çıkmadı.

"Peki, madem firar etmeye kararlısın. O zaman kimseye söyleme. Yerin kulağı var derler" dedi.

Koçali'nin bu sözleri üzerine kendime azıcık güven geldi. Firar edecekmişim gibi hazırlıklarımı yapmaya başladım. Bu kararımı sevgilim Maria'ya söylemem, onunla vedalaşmam gerekti. Onu görmeden firar

edersem, saygısızlık etmiş olurdum ona. Çünkü Maria ölçülü, anlayışlı, olgun bir kızdı. Bu nedenle ona niçin firar etmem gerektiğini anlatmak zorundaydım.

Bir sabah tertemiz giyindim. Taksiyle İmroz'a hareket ettim. Yolda giderken, Maria'yla nasıl vedalaşacağımı düşündüm. Bu yüzden İmroz yolu biraz uzun gibi geldi bana.

Kasabada Maria ile buluştum. Zeki bir kızdı. Dalgın, suskun halimden hemen anladı başımda bir şeyler olduğunu. Elimden tutarak, araştırıcı gözlerle baktı yüzüme:

"Hayrola, hasta mısın?" diye sordu.

"Hayır, ama sana bugün çok önemli söyleyeceklerim var. Ama bu söyleyeceklerim kesinlikle aramızda kalacaktır. Çünkü bu işin sonunda benim yaşamım söz konusu!"

"Evet, seni dinliyorum."

"Maria, ben kesin olarak firar etmeye karar verdim. Ve bu firarı yapmaya mecburum. Dönüşü olmayan bir karar verdiğimin farkındayım. Beni iyi dinle; kendi kendimizi kandırmayalım, ikimiz de birbirimizi seviyoruz, ama yine ikimiz de farklı kültürlerin insanıyız. Seninle benim evlenmem imkânsız. Bunu işin başında konuşmuştuk sanırım. Aşkın kuralı, kuralsız oluşu galiba. Ama seni gerçekten çok sevdim. Nereye gidersem gideyim kanımın akışı senden yana olacaktır. Tam yedi yıldan beri hapis yatıyorum. Daha önümde altı yıl var. Bilinmez engellerle dolu bir altı yıl. Bu yüzden firar etmeye karar verdim. Senden izin alıp, seninle vedalaşmaya geldim. Hadi bana şans dile" dedim.

Maria hiç konuşmadı. Yere yığılırcasına oturdu. Derin düşüncelere daldı. Belli ki, benim firar edeceğimi hiç düşünmemişti. Ben de yanı başına çöktüm onun. Bir cigara yaktım verdim ağzına. İki sevgili uzaklara bakarak düşünmeye başladık.

"Gerçekten çok mantıklı düşünmüşsün. Seni sevgimle altı yıl tutamam burada. Sen mahkûmsun, ben serbestim. Başka da bir şey elimden gelmez. Bu sevgiyi buraya kadar getirmemiz bile bana göre büyük başarıdır" dedi.

Akşam saatleriydi. Dünya ağır ağır kararıyordu. Maria'nın kendi evine, benim de cezaevine dönmem gerekiyordu. Ama birbirimizden bir

türlü ayrılmak istemiyorduk. İkimiz de biliyorduk ki, bu buluşmamız son buluşmamız olacaktı. Yaşamımız boyunca belki de birbirimizi hiç göremeyecektik.

Yavaş yavaş yerimden kalktım. Elinden tutup çekerek Maria'yı ayağa kaldırdım. Hasretle kucakladım onu.

"Beni son kez öpmeyecek misin?" diye sordu. Ağlıyor, gözlerinden yaşlar akıyordu. Onu dudaklarından öptüm. Yapışık bedenli iki insana dönüştük. Sonra da yanından hızla uzaklaştım. İçim üzüntüden kapkaraydı, ağladığını Maria görsün istemiyordum.

O ruh hali içinde durağa nasıl geldiğimi anımsamıyorum. Taksiye binerek cezaevinin yolunu tuttum. Sıkıntıdan patlayacak haldeydim. Yemeğimi yemeden, çayımı içmeden, yarıfelçli durumda yatağıma uzandım. O gece gözüme hiç uyku girmedi. Midem ağrıdı.

Ertesi sabah üç günlük izin hakkımı kullanmak için idareye dilekçe yazıp verdim. Ardından da izin günümü beklemeye başladım.

Koçali de üç günlük izin hakkı için dilekçe yazmış vermişti idareye.

Hava koşulları yüzünden adaya iki haftadan beri gemi gelmiyordu. Bu yüzden birçok mahkûm izin isteğinde bulunmuştu. Geminin gelişine bir gün kala izin listesi cezaevi kahvesinin duvarına asıldı. Listede adımın yanı sıra Koçali'nin adı da vardı. Elli mahkûma izin verilmişti.

Sevinçle depoya döndüm. O gece de sabaha kadar uyumadım. Ertesi sabah erkenden kalkarak hazırlandım. Küçücük valizim dışında yanıma eşya almadım. Alırsam dikkat çekebilirdi.

Cezaevinden ayrılış anımda, Rüstem Dayan'ı bir kenara çekerek:

"Rüstem Ağa, ben gelmemek üzere ayrılıyorum" dedim.

Çok şaşırdı.

"Ama burada rahatın iyiydi! Niçin ayrılıyorsun?"

"Bunun tartışması yapılmaz artık. Ben kararımı çoktan verdim. Yalnız senden bir ricam var" dedim.

"Nedir?"

"Müslüm Hoca'ya sahip ol! Biliyorsun, o zavallının biridir. Biraz başıboş kalırsa ispiyonculuğa başlar yine. Potlar kırar. Sonra da faili meçhule gider, gebertirler onu" dedim.

"Sen o konuda merak etme! Ben burada olduğum sürece onu kollayacağım."

Böylece sırtımdan bir yük kalkmış oldu. Artık Müslüm Hoca'nın hayatını sağlama almış sayılırdım.

Depodaki yerimi Müslüm Hoca'ya verdim. Valizim elimde, idare binasının önüne doğru yürüdüm. Bütün mahkûmlar oradaydı. Her mahkûm bir arkadaşını uğurlamak için gelmişti. Bu benim son ayrılışım dedim içimden. İmroz Yarıaçık Cezaevi'ni bir daha görmemek üzere terk ediyordum. İki buçuk yıla yakın acı, tatlı günlerim burada geçmişti. Ve burada hayatımın ilk kadınını, Maria'yı tanımıştım. Ama yedi yıllık hapisliğim fena yormuştu beni. Bu nedenle baktığım her yere son kez bakıyor, içimden "Allahaısmarladık" diyordum.

Mahkûm arkadaşlarla teker teker el sıkıştım. "Tekrar görüşürüz" diyerek, hepsiyle vedalaştım. Sonra da cezaevi otobüsüne binerek İmroz'a indik. İskelede aldık soluğu. Geminin kalkmasına az zaman vardı. Aklım baktığım yerden çok, gideceğim Siverek'te, köyüm Kalemli'deydi. İçim kalıbından önce firar etmiş gitmişti memlekete.

Gemideki yerlerimizi aldık. Motorlar çalıştı, ama bir türlü iskeleden ayrılamadı gemi. Çünkü hava koşulları nedeniyle iki haftalık yolcu binmiş, fazla yük almıştı gemi; askerler, siviller, elliye yakın mahkûm...

Gemi kaptanı, yolcuları uyararak, yükle yolcuların birazının inmesi gerektiğini, aksi halde geminin hareket edemeyeceğini söyledi. En çok sivil yolcular yüklerini indirmek zorunda kaldılar. Askerlerle, mahkûmların seçme şansları yoktu çünkü. Onlar inemezlerdi. Normal yükünü bulan gemi, az sonra hareket etti. Güverteden İmroz'u selamladım. Aslında selamladığım İmroz değil, sevgilim Maria'nın yüzüydü.

"Ey şirin ada, güzel Maria, seni elimde olmayarak terk ettiğim için üzgünüm. Allahaısmarladık!.." dedim içimden.

Çanakkale'ye iner inmez, Koçali ile birlikte İstanbul otobüslerinden birine bindik. Tekirdağ üstünden İstanbul'a ulaştık. Yolda Koçali beni yine firar düşüncemden vazgeçirmeye çalıştı, ama benim Yarıaçık Cezaevi'nden tekrar kapalıya iade edilebileceğimi düşününce vazgeçti bundan.

İstanbul'a ulaştığımız zaman, hava soğuktu, yağışlıydı. Gazetelerin başsayfaları Meclis'ten çıkacak af haberleriyle doluydu. Gazetelerden birini alıp, ayak üstü okudum. Çıkarılması düşünülen affın Cumhuriyet Bayramı'na yetiştirileceğini yazıyordu gazete. Bu haber bir sevinç bombası gibi patladı içimde.

"Bana eyvallah arkadaş" dedim Koçali'ye. "Bak şu habere, af kesinkes çıkıyor. Artık geri dönmem. Sen üç günlük iznin bitince dönersin. Ben de af çıkınca gider teslim olurum. Böylece sen de, ben de kurtulmuş oluruz."

Af haberini Koçali de okuyunca, fikir değiştirdi:

"O zaman ben de seninle birlikte firar edeceğim" dedi.

"Sen bilirsin. O zaman izin günlerimizi boşa harcamadan hemen yola çıkalım. İzin süremiz bitmeden canımızı Siverek'e atalım" dedim.

Topkapı'dan Urfa'ya biletlerimizi aldık. Otobüsümüz hareket etti. Artık yedi yıl önceki korkulu günler, kaçak yaşamalar, gizlenmeler dönemine yeniden geri dönecektik. İki gün sonra iznimiz bitince, ikimiz de kanun kaçağı sayılacaktık.

Bunu bildiğimizden, Urfa'ya varıncaya kadar firarımız sırasında nerelerde gizleneceğimizi, nasıl hareket edeceğimizi inceden inceye konuşup, hesap etmeye başladık.

Yolculuğumuz böylece umut içinde geçti. Hiçbir terslik olmadan, Urfa Garajı'nda indik otobüsten. Bir cip kiralayarak Siverek'e geçtik. Siverek'te herkes bizim moral iznine geldiğimizi sandı, ama biz "İznimiz bitince geri dönmeyeceğimizi, af çıkıncaya kadar firarda kalacağımızı" söyleyince şaşırdılar.

"Buna nasıl cesaret edersiniz? Şurada birkaç yılınız kalmış. Biraz daha sabretsenize. Niçin firar ediyorsunuz?" diyen diyene oldu.

"Siz o birkaç yılı bir de bize sorun. Yakında af çıkacak. Af çıkıncaya kadar bizi korumanız gerek. Eğer yanlışlıkla yakalanacak olursak, ikimizi de kesinkes kapalıya tıkarlar" dedim.

İki gün sonra iznimiz bitti. Artık firari sayılırdık. Sık sık yer değiştirmeye başladık. Geceleri hava soğuk da olsa evlere girmiyor, dışarda yatıyorduk. Çünkü evlere candarma, polis, bekçi her an baskın yapabilir, bizi yakalayabilirdi.

Birkaç gün sonra, Koçali benden ayrılarak, ailesinin yanına gitti. Dağlar bana kaldı.

***

Cezaevinde geçen her saat bazen bir yıl gibi uzun gelirdi; ama firar sırasında günlerin nasıl geçtiğini bilemez insan. Her şey su gibi akar gider. Zaman çabuk geçer. Bu yüzden keyfim yerinde. Geceleri dağlarda, gündüzleri, yalnızca kendimin bildiği gizli yoldan eve gidip, geliyorum. Rahatça uyuyorum. Firarım nedeniyle, ailem, kardeşlerim, köyüm Kalemli'nin dışına nöbetçi köylüler koydular. Uzaktan candarma görünce, korumalar gelip haber veriyorlar hemen. Ben de geldiğim yoldan sıvışıyorum. Üstüm silahlı. Ben ki Yarıaçık Cezaevi'nde bile silah taşımış insanım. Silah benim bedenimin bir parçası. Üstümde Colt 357 Magnum marka yepyeni bir tabanca var. Güçlü bir silah. Magnum'un kurşununu yiyen canlı, asla iflah olmaz. Biliyorum.

Firarımı iki ayını doldurdu. Soğuk, yağışlı havalar geride kaldı. Sıcaklar başladı.

Bir gün rahmetli Bekir Gülel amcamın kardeşi Adil Gülel, Adıyaman taraflarından çıkıp geldi. Kucaklaştık. Bir süre sohbet ettik. Adil Gülel de benim gibi firardaydı. Ancak o, firarı sırasında bir cinayet daha işlediği için candarmalarca harıl harıl aranıyordu.

Adil Gülel, beni ısrarla köyüne, evine yemeğe çağırdı.

"Ne olur, bir kez konuğum ol! Ekmeğimi ye! Sofranı şereflendir! Eğer gelirsen seni ağırlamaktan hoşnut olacağım" dedi.

Arkadaşımın bu isteğini geri çeviremedim.

"Tamam" dedim.

Gülel, çağrısını kabul ettiğim için sevincinden boynuma sarıldı.

Gülel'in yanında bir adamı daha vardı. Adı Koçayı Efbir'di. Koçayı Efbir, zalim görünüşlü, tehlikeli bir katildi. Tam sekiz kişiyi öldürmüştü. Bu yüzden hakkında verilmiş üç idam hükmü vardı. Benim gözüm Koçayı Efbir'i hiç tutmadı. Ama Gülel'in adamı olduğu için sesimi çıkarmadım. Eğer Gülel yanımda olmasa, Koçayı Efbir'le yan yana yürümez, ona bir an olsun sırtımı dönmezdim. Hele hele onunla karanlıkta yürümezdim hiç. Güvensizlik suratından akıyordu adamın çünkü.

Yanıma yeğenim Adil'i de alarak, köyüm Kalemli'den çıktık yola. Fırat'a doğru yürüdük. Nehri karşıya geçince yaya olarak devam ettik yolumuza.

Adil Gülel'in düşmanı Mehmet Gülel'di. Birbirlerine yakın iki akrabaydılar. Ayrıca ben Mehmet Gülel'i de yakından tanır, severdim. Adil Gülel'in yanında görünerek, Mehmet Gülel'e karşı bir yanlış anlamanın içinde olmayı istemezdim. Bir çıkar çatışması yüzünden, Adil Gülel'le Mehmet Gülel ailesi kavga etmiş, bu kavgada Mehmet Gülel'in adamı ölmüş, Adil Gülel'in kardeşi de sağ omzundan ağır yaralanmıştı. Candarma olaya el koymasına karşın, iki taraftan da henüz kimse yakalanmış değildi henüz, kimse de birbirini şikâyet etmiş değildi. Burada bana düşen görev, iki amca çocuğunun arasına girerek bu amaçsız kavgayı önlemek, barışa dönüştürmekti. Çünkü Gülel'ler yiğit insanlardı. Bu yiğitliğin birbirini yok etmesine izin vermemeliydim. Rahmetli Bekir Gülel amcama sevgim, saygım bunu gerektiriyordu.

Bunları düşünerek, Adil Gülel, Koçayı Efbir, yeğenim Adil'le birlikte Gülel'lerin köyüne ulaştık. Adil Gülel'in anası beni karşısında görünce sevincinden ne yapacağını bilemedi.

"Hoş geldin yavrum. Söyle canın hangi yemeği istiyorsa, onu yapacağım" dedi.

"O yetki sizindir ana" dedim. "Siz hangi yemeği uygun görür de önüme çıkarırsanız o yemeklerin en güzelidir."

Hemen çocuklardan birini köyün dışında yayılmakta olan koyun sürüsüne gönderdi.

"Git en iyisinden bir koç yakala getir" dedi.

Yarım saat sonra sırtı kınalı bir koç getirip kestiler. Biz içerde sohbet ederken, mutfaktan çeşitli et ve yemek kokuları gelmeye başladı.

Bir süre sonra önümüze içi tepeleme iç pilavıyla dolu meydan tepsisi konuldu. Koçun kafası kızartılmış, pilavın üstüne yerleştirilmişti. Bu töre, seçkin konuklar için yapılan bir töreydi.

Yayan üç dört saat yürüdüğümüz için karnımız iyice acıkmıştı. Koçayı Efbir, yolculuğumuz boyunca ve otururken bir kez olsun ağzını açıp konuşmamıştı. Tehlikeli, karanlık yüzlü bir insandı.

Koçayı Efbir, yerinden kalktı. Elini yüzünü ibrik suyunda yıkadı. Geldi sofranın başına oturdu. O güzelim iç pilavından ağzıma henüz bir lokma almıştım ki, dam üstündeki nöbetçi köylünün, "Bir kamyon geliyor!" diye bağırdığını duyduk.

Müthiş bir sessizlik çöktü. Bizi kim ihbar edebilirdi? Derken Gülel'in anası içeri girdi.

"Merak etmeyin, yiyin yemeğinizi!" dedi. "O gelen kamyon, köyümüzde oturan Erzurumlu yörüğün kamyonudur. Samanı, otu bittiği için, Adıyaman'a ot ve saman almaya gitmişti. Bilirim, onun kamyonudur. Tedirgin olmayın, soğutmadan yiyin yemeğinizi."

Ama içimize kuşku düşmüştü. En çok da benim içime girmişti. Bu yüzden iştahım kesildi. Bir lokma yemeden kalktım sofranın başından.

Koçayı Efbir'se hiçbir şey olmamış gibi etleri yemeye başladı.

"Bire babam, ben ki üç kez idama mahkûm olduğum halde yakalanmaktan korkmuyorum. Sizler niçin korkuyorsunuz? Oturun yiyin yemeğinizi haydi. Sofra bekletilmez. Bismillahirrahmanirrahim..." diyerek, yemeye devam etti.

Derken ev tarafından çığlıklar geldi. Kürtçe, Zazaca ağıtlar yükseldi.

"Eyvah evimiz yandı! Heyvah ki başımıza gelenler!" diye, feryadı figanlar başladı.

Az önce "yiyin yemeğinizi" diye bize öğüt veren Adil Gülel'in anası telaşla kapıda göründü:

"Ne duruyorsunuz? Yemek yenilecek zaman mı? Çabuk kaçın kurtulun buradan. Yanılmışım. Çünkü gelen kamyonun içi asker dolu" dedi.

Hepimiz yerimizden fırladık. Ayakkabılarımızı giyerek, evin gizli, zula yerinden hızla dışarı fırlayarak, kaçmaya başladık.

İçi candarma dolu kamyonun öyküsü şöyleydi: Tosun Başçavuş, yirmiden fazla candarma ile birlikte, Adil Gülel'in köyünü aramaya gelirken, karşılarından gelmekte olan posta kamyonunu durduruyor. Sürücüyü aşağı indirerek, "Bizi Adil Gülel'in köyüne götüreceksin" diye baskı yapıyorlar.

Sürücü diretiyor:

"Hayır olmaz. Köyde bir yığın insan beni bekliyor. Müşterilerimi oradan alıp acele diğer köye bırakmam gerek. Bu kamyon köyün posta kamyonudur. Yolundan alıkoyamazsınız" diyor.

Tosun Başçavuş dinlemiyor. Sürücüyü tehdit etmeye başlıyor:

"Emrimi dinlemezsen kamyona el koyarım" diyor.

Sürücü de, "Kamyonuma el koyamazsınız Başefendi" diye, karşı çıkıyor. "Bu kamyon amme görevi yapıyor. Köyün posta kamyonudur. Ne yani, seferberlik mi ilan edildi de, siz, kamyonuma el koyarım diyorsunuz?" diye cevap veriyor.

"Vay, karşımda bir de lügat parçalıyorsun ha!" diyerek, Başçavuş'la, candarmalar sürücüyü dövmeye başlıyorlar. Ama dayağa karşın, boyun eğmiyor sürücü.

"Sizi Adil Gülel'in köyüne götüremem. Eğer götürecek olursam, sizden sonra beni vururlar, yurdumu yuvamı dağıtırlar" diyor.

Ama direnmesi boşunadır. Başçavuş, sürücüyü direksiyonun başına oturtuyor. Yanına da kendisi oturuyor. Tabancasını da Sürücü'nün şakağına dayıyor: Candarmalar da arkaya, kamyonun içine doluşuyorlar.

Başçavuş:

"Sür kamyonunu şimdi" diyor.

Zoraki sürücü, kamyonunu Adil Gülel'in köyüne doğru sürüyor. Biz de o sırada yemeğin başına oturmakla meşgulüz ve yemeğimizden bir tek lokma yemeden üstümüze geliyorlar. Kadınların bağırıp çağırmalarından, deneyimli Başçavuş hemen anlıyor aradığı Adil Gülel'le, idamlık Koçayı Efbir'in köyde olduğunu. Ve candarmalarına buyruğunu veriyor:

"Çocuklar tam üstlerine geldik. Kadınların bağrışmalarından belli bu. Hemen köyü kuşatın. Kuş bile uçurmayın. Kaçanı vurun!"

Ben, Adil Gülel, Koçayı Efbir ve yanımdakiler, Başçavuş'un buyruğunu duyuyoruz. "Kaçanı vurun!" dediği kişi ise biziz.

Adil Gülel ile ben, acelemizden evde tüfeğimizi unutuyoruz. Benim elimde on dörtlük tabanca var. Tabancam her an ateş etmeye hazır, tümümüz ok gibi yerimizden fırlıyoruz. Arkadaşlarım arkamdan beni izliyorlar. Ama bundan hoşnut değilim. Hem koşuyor, hem arkamdakilere bağırıyorum:

"Ulan ne akılsız adamlarsınız. Topluca peşimden geleceğinize, açılın, biraz dağınık kaçsanıza! Hedef şaşırtmış olursunuz" diyorum.

Başçavuş da arkamızdan bütün gücüyle bağırıyor:

"Duruuuun!.. Boşuna kaçmayın!.. Her yanınız çevrildi. Yoksa kurşunu yersiniz!"

Hiç dinler miyim. Öleceğimi bilsem yine durmaz kaçarım. Adil Gülel ise, avazı çıktığı kadar, "Beni izleyin!" diye bağırıyor. Ama onu kimse izlemiyor. İyiki de izlemiyorlar. Çünkü Adil Gülel, koştuğu yönde önüne çıkan candarmalarca yakalanıyor. Yeğenim Adil, Koçayı Ef-

bir ise, arkamdan geliyorlar. Koştuğumuz yönün ilerisinde ormanlı kayalar var. Oraya ulaştığımız anda kimse bulamaz bizi. Candarmalar bunu anlamış olacaklar ki, durmadan arkamızdan:

"Teslim olun! Teslim olun!" diye ateş ediyorlar. Silahlarının ateş ayarını otomatiğe ayarlamışlar. Sağımızdan solumuzdan durmadan kurşun sekiyor, sekerken de, taş, toprak parçaları sıçratıyor çevremize.

Tabancamı elimde sıkıca tutmuşum. Ateş etmiyorum, ama canımı yakarlarsa, ben de hedef gözeterek öldürmecesine ateş edeceğim, kararlıyım.

Candarmalar hâlâ, "Teslim olun! Teslim olun!" diye bağırıyorlar. Sonra da hedef göstermeden ateşe devam ediyorlar.

Biz üç kişi durmadan kaçıyoruz. O kaçış sırasında midemiz iyiki de dolu değildi; iyiki de yemeğimizi yemeden kalkmıştık sofradan. Yoksa yıllar önceki Tekirdağ firarımdaki gibi karnım şişip kusabilirdim.

Üç kişi, önümüze çıkan bir tepeyi aştıktan sonra ormana dolmayı başardık. Candarmalar ardımızdan virha kurşun sıkıyorlardı. Öldürmemek için sıktıkları belliydi, çünkü sıkılan kurşunlar ayağımızın dibine, yere değiyor, değdiği yerin taşını toprağını havaya sıçratıyordu.

Bütün hızımızla kaçışımızı sürdürdük. Karanlık çöküyordu. Ormanlı kayalığa girdiğimizi gören candarmalar peşimizi bırakarak geri çekildiler. Karanlık iyice çökmüş, göz gözü görmez olmuştu.

Yeğenim Adil'i, yakalanan Adil Gülel'in köyüne gönderdim:

"Sen nasıl olsa arananlar arasında değilsin. Köye gizlice gir. Sor bakalım, durum nedir, ne değildir" dedim.

Yeğenim Adil, canına çabuk bir delikanlıydı. Gitmesiyle gelmesi bir oldu. Geldiğinde, kaçışım sırasında, Adil Gülel'in evinde unuttuğum değerli silahım elindeydi; almış getirmişti. Bu silahımı, Adil Gülel'in anasına borçluydum. Gülel'in anası, deneyimli, gün görmüş bir insandı. Nice kavgalara, baskınlara tanık olmuştu. Kocası yıllar önce öldürülmüştü. Bu yüzden, neyi, ne zaman yapacağını iyi bilirdi. Adil Gülel'in yakalandığını anlar anlamaz Adil ile benim evde unuttuğumuz seçme silahlarımızı, cephanesiyle birlikte evden alarak, evin zula yerine saklıyor. Yeğenim Adil, eve varınca da, ona veriyor. Candarmalardan birkaçı, Adil Gülel'i alıp götürürken, birkaçı da köyde kalıyor.

Bu durumda köye girmemiz olanaksızdı. Adil Gülel yakalanmıştı, ama onun sadık adamı Koçayı Efbir yalnız kalmıştı. Yeğenim Adil ile ben, karanlıkta köyüm Kalemli'ye doğru yol alırken, Koçayi Efbir de peşimize takıldı; ama davranışımdan hemen anladı, kendisine güvenmediğimi. Onunla gece yürürken sırtımı asla ona dönmediğimi, dönmeyeceğimi... Koçayı Efbir, gece nöbetine dursa, asla uyumazdım. Ancak yeğenim Adil, nöbete durunca kendimi güvende görür, öyle uyurdum.

Koçayı Efbir, birkaç gün yanımdan hiç ayrılmadı. Sürekli yanımda kaldı. Böyleleri tek başlarına bir şey yapamazlardı, köpek gibi hep birilerine bağlı kalırlardı.

Bir geceyarısı Siverek'te sokağa çıktık. Kentin dışındaki benzinliğe kadar yürüdük. Benzinliğe cip gelecek, bizi gece gizlice oradan alıp Kalemli'ye götürecekti. Maslahan Deresi'ni geçerken, Koçayı Efbir, belki bana olan saygısından ya da bana güvenmediği için:

"Önden buyrun!" dedi; ama kabul etmedim.

"Hayır, ilkin sen yürü, sen geç suyu" dedim.

Koçayı Efbir, bir kez daha anladı benim kendisine güvenmediğimi. Atladı suyu, geçti karşıya. Benzinlikte cipi beklemeye başladık. Cip az sonra göründü. Bindik. Yarım saat sonra Kalemli'deydik.

Koçayı Efbir, halledilmesi gereken acil bir işi olduğunu söyleyerek, Tarsus'a gideceğini söyledi. Hemen kabul ettim. Çünkü o bana, ben de ona güvenmiyordum. Yanımızda bir gece daha kaldıktan sonra ayrıldı.

Bir ay sonra, Koçayı Efbir'in acı haberini aldım. Koçayı Efbir, Tarsuslu Fikret derler bir arkadaşının evine konuk oluyor. Ev, Tarsus'un kenar mahallelerinde kurulmuş yoksul bir gecekondu evi. On beş yirmi gün git gel derken, konuk olduğu arkadaşı Fikret'in kız kardeşiyle yasak ilişki kuruyor. Fikret bunu duyunca küplere biniyor. Evime Tanrı misafiri diye aldığım, şu idamlığın yaptığı işe bakın, ev hanesinin namusuna göz koyuyor diye söyleniyor içinden. Onu polise haber verse, evinde çatışma çıkacağını biliyor. Bu çatışmada kimin sağ, kimin ölü çıkacağı ise belirsiz. İyisi mi onun cezasını ben vereyim diye düşünüyor Fikret. Düşünüyor, ama Koçayı Efbir'e gücünün yetmeyeceğini de biliyor. Ve bu işi kurnazlıkla halletmeyi düşünüyor. Koçayı Efbir'le birlikte geceyarısı eve dönüyorlar. Fikret, kapıyı önden açarak, Koçayı Efbir'e, "Tanrı misafiri önden gider. Buyur, gir içeri" diyor.

Koçayı Efbir de bundan memnun kalarak, giriyor içeri. Tarsuslu Fikret de, fırsat bu fırsattır diyerek, tabancasını çekiyor, Koçayı Efbir'i tam ensesinden vuruyor. Sekiz kişinin katili, üç kez idam hükmüne çarptırılmış, firari Koçayı Efbir, cansız yere seriliyor. Böylece yaşamı Tarsus'un kenar mahallelerinin birinde, yoksul bir gecekondu evinin kapısının eşiğinde son buluyor.

***

Hesapta olmayan

Bütün gün evde oturmaktan canım sıkıldı. Evden çıkıp sağa sola bakındıktan sonra iniş aşağı, Fırat'a doğru yürümeye başladım. Mevsim yaz. Üstümde kısa kollu bir gömlekten başka bir şey yok. Ayağımda şipidak terlikler var. Çalılıkların arasından inerek Fırat'a doğru inmeye başladım. İleride büyükçe bir koyun sürüsü, aşırı sıcakta gölgeye çekilmişler; kimi geviş getiriyor, kimi uyuyor. Çoban köpeklerinden biri sürünün açıklığına çekilmiş yatıyor. Başını bir kulağının üstüne yatırmış. İriyarı, beyaz bir çoban köpeği bu.

Sürünün içinden geçerken, köpek uyandı. Uyanır uyanmaz da akıl almaz bir azgınlıkla üstüme saldırdı. Bir an öyle savunmasız kaldım ki, çareyi kaçmakta buldum. Kaçmamış olsaydım köpekle aramdaki uzaklık az olduğu için, tabancamın ağzına mermiyi sürünceye kadar köpek işimi bitirebilirdi. Bir de kaçtığım yönün yolu düz değildi; inişli, kaygan, çakıllı, pis bir yoldu. Yolun iki yanı devedikenleriyle doluydu. Kurumuş dikenlerin çelik gibi sağlam, sivri dikenleri vardı. Koluma, bacağıma, her yanıma batıyordu. Bunlar yetmezmiş gibi terliklerim de ayağıma takıldı. Yüzükoyun düştüm. Yerimden kalkmaya çalışırken yetişen köpek üstüme saldırdı. Köpeğin sivri, keskin dişlerinin bir an etime girdiğini hissettim, ama o telaşla neremi ısırdığını henüz anlayabilmiş değilim. Belki de dişlemedi de tırnakları yırttı tenimde bir yerleri. Belimdeki palaskaya, on dörtlü tabancamla, içi mermi dolu iki jarjürün ağırlığı binmiş iyice. Palaskamın yükü ağır. Dikenlerin içine düşerken yarı yarıya yırtılmış palaskam. Köpek de üstümde tepiniyor. Yaşamımda hiç böylesi bir duruma düştüğümü hatırlamıyorum. Sürünerek bir ka-

yaya tutundum ve zorlukla kalkabildim ayağa. Hafifçe yan dönerek, ikinci saldırısını bekledim köpeğin. O zaman boşluğu içinde de, tabancamı kılıfından sıyırmamla, ağzına mermiyi verip ateş etmem bir oldu. Sağ elim titriyor, acıyordu. Kan içindeydi. Kurşunu yemesine karşın köpek bir adım öte gitmiyor, aksine üstüme sıçrıyor, beni parçalayıp boğmak istiyordu. Tabancamla rasgele ateş etmeyi sürdürdüm. Ama köpek hâlâ ayaktaydı, hâlâ çok güçlüydü, bütün öfkesiyle de üstüme saldırıyordu.

Meğer bir jarjür dolusu mermiden ancak ikisini isabet ettirebilmişim köpeğe. Neden sonra öğrenebildim bunu. Kurşunlardan biri boynunu sıyırmış geçmiş, öbürü de bir ayağının kaba etine değmişti. Benimse her yanım kan revan içindeydi. Sağ elimin içi yanıyordu. Avuç içimin kaba eti, derisiyle birlikte kalkmış, derimin altında kemiğim görünüyordu.

Köpek havlamalarına, silah seslerine köyüm Kalemli'den koşup gelenler oldu. Köpeği yanımdan uzaklaştırdılar. Koluma girdiler. Düşe kalka, köye doğru yürüdük birlikte. Yaramın üstüne bol oksijenli su, tendürdiot döktüler. Kanama biraz durur gibi oldu. Ama avcumun içinin sızısı zonklayarak sürüyordu. Akşam olunca sağ elim şişip sertleşmeye başladı. Acılar, ateşler içinde üç gün kıvrandım. Sonunda yakalanmayı göze alarak Çaylarbaşı nahiyesindeki sağlık ocağına gittim. Hemşire yaramı açıp temizledi. Acele hastaneye gitmemi söyledi. Artık sağlığım söz konusuydu. Yakalanıp yakalanmamak vız gelirdi bana. Acele Siverek Hastanesi'ne gittim. Avuç içi iltihaplanmış, kütük gibi şişmişti. Firar korkusu, yakalanma korkusu aklımın ucundan bile geçmiyordu. Tetanoza yakalanabilir, birkaç gün içinde tahtalı köyü boylayabilirdim.

Doktor yaramı açtı hemen. Avuç içimin şişliğine neşteri sokarak irini patlattı. Yaramı temizledi. İlaç, toz, melhem sürdü. Tetanoz iğnesi olmam için bir reçete yazdı. İlaçlar alındı. Tetanoz iğnesini karın derimin altına yaptılar. Elimin sancısı dinmiş, rahatlamıştım.

Hastaneden çıktıktan sonra Siverekli akrabam Ferit Karahan'ın evine giderek, derin bir uyku uyudum.

***

Görünüşte mahkûmlukla, firarla bir ilgim kalmamıştı. Tam bir sivil hayatı yaşıyordum. Yaşım yirmi dörttü. Ayarlarım askerliklerini yapmış, bitirmişlerdi. Bense sürekli askerlik şubesince aranıyordum. Şubeye gitsem de, "Buradayım. Askerliğimi yapmaya geldim" desem, beni kışla yerine, hapishaneye göndereceklerdi. Teslim olmasam, bu kez de yoklama kaçağı olarak aramaya başlıyorlardı.

Af konusu hâlâ kamuoyunun ve gazetelerin gündemindeydi. Her gün, her hafta af çıkıyor, çıkacak bir ortam yaratılmıştı ülkede. CHP lideri Başbakan Bülent Ecevit ile koalisyon ortağı MSP'li Necmettin Erbakan, Meclis'ten geniş kapsamlı bir af çıkarmaya çalışıyorlardı. Affın eli kulağındaydı yani.

Bunları elimden geldiğince izliyor, dişimi biraz daha sıkmalıyım diyordum kendime. Ah şu af cenneti bir çıksaydı. Yıllardır geçirdiğim karanlık geceler, gizlendiğim mağaralar, bataklıklar, çamurlar, yağmurlar, açlıklar, ağır ter kokusu, hapishaneden hapishaneye ellerim kelepçeli gönderilmeler, candarmayı sürekli ensemde görmem, başarısız firarlar, tren yolculukları, korkular, tümü gerilerde kalacaktı.

***

Kuşkularımın selinde

Siverekli Hasan Ökten, yakın dostlarımdan biriydi. Dört gözle çıkmasını beklediğim affın bir türlü çıkmaması nedeniyle, ara sıra bunalıma girerdim, ya af çıkmazsa diye! Çünkü ben firarımı, çıkmasını düşündüğüm af üstüne kurmuştum. Bunalıma girdiğim zaman, Hasan Ökten cipiyle çıkar gelir, gönlümü alır, teselli eder, sonra da yine cipine atlar, çeker giderdi köyüne. Ben de Hasan'ı çok sevdiğimden, onun biraz daha yanımda kalmasını sağlamak için, cipinin kontak anahtarını bir şekilde gizlice alır, cebime atardım. Böylece Hasan, bir iki gün daha sevgimin tutsağı olur, yanımda kalırdı.

Hasan Ökten, bir gün yine geldi. Bu kez yalnız değildi. Yanında eski düşmanımız Hasan Abik'in oğlu Ferzent vardı. O Ferzent ki, sekiz yıl önce, eski Siverek Cezaevi'nden, yeni yapılan cezaevine nakledilirken, beni candarmaların arasında vurmak için dışarda pusu kurmuş, eli tabancalı beni beklemişti; ama şimdi barış olmuş, o günler gerilerde

kalmıştı. Ferzent, kardeşim Ali Bucak'la yakın dosttu; ama ben Ferzent'le henüz tanışmış değildim. Birbirimizi uzaktan duyar, bilirdik yalnızca.

Hasan Ökten, yolda gelirken, durmadan beni anlatmış, övmüş Ferzent'e. O da, "Madem Adnan'ı bu kadar övüyorsun, o zaman gidip konuk olalım ona. Böylece hem ziyaret etmiş oluruz, hem de onunla tanışmış olurum" demişti.

Ben o sıralar, köyüm Kalemli'nin üstündeki güzel, görünen yere modern bir ev yaptırmakla meşguldüm. Beyaz taştan duvarları, Siverek'e özgü eski mimarisi, konuk odaları, mutfağı, banyosu, tuvaleti, önünde yüzme havuzuyla gerçekten güzel bir evdi.

Dostum Hasan'la Ferzent, inşaatın başında buldular beni. İkisiyle de kucaklaşıp öpüştüm. Sevincimden elim ayağım dolaştı. Nasıl dolaşmasındı ki! Bir zamanlar beni öldürmek için yolumu gözleyen insan, şimdi ziyaretime geliyordu.

Eski konuk odasına buyur ettim onları. Kuzu kestirdim, kızarmış tavuk, içkiler, rakılar, şaraplar, çay, kahve, ayran derken elimden geldiğince ağırlamaya, sevgide kusur etmemeye çalıştım.

Hasan Ökten, bir ara boynuma sarıldı. Kulağıma şunları söyledi:

"Sağ ol kardaş. Beni ihya ettin. Gerçekten de sen yaratıcı bir insansın. Onca işinin ortasında bizi sultanlar gibi ağırladın. Sağ ol, var ol!.."

Ferzent'le de kucaklaştık. "Her zaman buyrun, gelin!" dedim. Hasan Ökten'in cipiyle çekip gittiler.

Araya bir hayli zaman girdi. Meclis'te af tartışmaları bütün hızıyla sürüyordu. Ne çıkmaz aftı bu! Affı beklemekten yorulmuş bitmiştim. Ya çıkmazsa sorusu içimi altüst ediyor, günlük bunalımlara giriyor, canım sıkılıyordu.

Yine böyle bunalımlı bir günümde, cipime atladığım gibi Hasan Ökten'in köyüne gittim. Hasan'la kucaklaştık. Sağdan soldan konuştuk. Hasan, beni tatlı diliyle yine bir süre teselli etti.

"Göreceksin pek yakında af çıkacak, içime öyle doğuyor" dedi. Sonra da bir başka öneride bulundu:

"Adnan, Ferzent'le sana uğrayıp döndükten sonra, Ferzent senin adını ağzından düşürmez oldu. Adnan diyor da başka bir şey demiyor.

Sana öylesine hayran olmuş ki, 'Adnan Bucak gibi bir insanla ancak dost olunur' diyor, başka da bir şey demiyor. 'Eğer, Adnan sana uğrarsa, ne olur bana da haber ver de, ben de geleyim, sohbetinize katılayım. Adnan'ın dostluğu benim için çok önemli' dedi. Eğer sence bir sakıncası yoksa, şimdi Ferzent'e haber gönderelim. O da gelsin katılsın aramıza" dedi Hasan Ökten.

Ben de, Hasan'a çok güvendiğim için:

"Ne demek! Elbette, Ferzent de gelsin. Bizimle dost olmak isteyen herkese kapımız açıktır. Üstelik Ferzent benim akrabamdır. Evvelce aramızda kan davası olmuştur, ama bu davanın sorumlusu Ferzent'le ben değilim. Biz ikimiz o acımasız günlerin, ölümlerin ürünüyüz. Ferzent gelirse hem daha samimi oluruz, hem de kötü günlerin anısını birlikte sileriz" dedim.

Hasan Ökten:

"O zaman senin ciple, kardeşin Bilal'i gönderelim. Bilal gitsin, Ferzent'i Siverek'ten alsın gelsin" dedi.

"Tamam" dedim.

Kardeşim Bilal, yanına Hasan Ökten'in adamlarından birini de alarak, Ferzent için Siverek'e gitti. Hasan'la ben de, konuk odasına kurulmuş olan sofranın başına çöküp oturduk. Ağır ağır yemeklerimizi yemeye, rakılarımızı içmeye başladık. Ne ki ben firara karışalıberi içkiyi fazla kaçırmamaya çalışırdım. Ne de olsa firari biriydim. Her an beklenmedik olaylarla karşılaşabilirdim çünkü!

Gece geç vakitti. Kardeşim Bilal, Ferzent'i Siverek'ten aldı getirdi. Hasan'la ben, Ferzent'i kapıda karşıladık. Kucaklaştık, oturduk. Biraz hoş beşten sonra Ferzent'le karşılıklı rakı kadehlerimizi kaldırarak içmeye başladık. Sofranız iyice neşelendi. Kadehlerimizi henüz yarılamıştık ki, pat diye kapı açıldı. İçeriye bir çavuşla, dört candarma girdi. Firari olduğum için zaten diken üstündeydim; acaba birileri yakalanmam için gizli bir oyun mu oynadı diye. Oyun oynadıysa bu oyunu oynayan kimdi? Ev sahibim Hasan Ökten olamazdı. O olmayacağına göre?!.. Kendimi toparlamaya çalışarak, tedirgin bir beklenti içine girdim. Tedirginliğimi Ferzent anladı:

"Amca oğlu niye pireleniyorsun?" diye sordu.

"Hayır, pirelendiğim falan yok" dedim, ama diken üstündeyim. Odada hava gergin. İçimden bu işin içinde bir tezgâh var, ama bu tezgâh kimin işi diye geçiriyorum.

Hasan Ökten, çavuşla, candarmaları kapının ağzına çağırdı. Konuştu onlarla. Meğer gece geç vakit olduğundan, devriye gezen bu beş candarmanın, Siverek-Urfa anayoluna bir araçla götürülmeleri gerekiyormuş. Hasan Ökten'in cipi olduğu için, ricaya gelmişler.

Hasan Ökten, kardeşim Bilal'e döndü:

"Candarma arkadaşları ciple bir zahmet anayola kadar götürüver" dedi. Bilal, çıktı dışarı. Az sonra uzaklaşan cipin gürültüsünü duydum ve asıl ondan sonra içim rahat edebildi. Tekrar sofranın başına otururak, yarım kalan kadehlerimizi kaldırdık. Sohbetimize kaldığımız yerden devam ettik.

Kardeşim Bilal neden sonra ciple geri geldi. İçeri girdi. Yorulmuş olmalıydı. Öbür adamım Abuzer'le birlikte, ağırlık olmasın diye tabancalarını çıkardılar, duvar çivilerinden birine astılar. Yer minderlerinin üstüne uzandılar.

Firari olduğum için, her an beklenmedik bir olayla karşılaşabileceğim kanısı vardı içimde. Ferzent ise, ailelerimizin eski kan davası günlerinden kalmış anılarını ısıtıp ısıtıp anlatıyor, babasından, amcasından, dedesinden söz ediyordu. Oysa onun sözünü ettiği dedesini bizzat ben vurmuştum. Babası ile amcasını ise, bizim adamlarımız vurmuşlardı. Artık geride kalmış, barışılmış, böylesi sıcak, üstelik de içkili bir ortamda bir yararı yoktu eskimiş anıların gündeme getirilmesine. Hepimiz içkiliydik. İçkinin yüzü soğuktu, insanın damarında nasıl aktığını kimse bilemezdi.

Eskiyen kan davasında, Ferzent'in dedesi, babası, amcası öldürülmüşse, benim de babam, amcam, amcamın oğlu, iki delikanlı ağabeyim vurulmuş, öldürülmüşlerdi. Her şey kabuk tutmuş, unutulmuşken, Ferzent ne diye kuruyan kabuğun altını kaşırdı ki!

Salt ortamı değiştirmek için kalktım yerimden. Tuvalete doğru yürüdüm. Baktım, Ferzent de arkamdan geliyordu.

"Amca oğlu ben de çıkayım" dedi. Birlikte çıktık dışarı. Ortalık zifiri karanlıktı. Elimde pille çalışan bir el feneri vardı. Feneri, önümü görmek için yakıp söndürmeye başladım. Ferzent, feneri elimden alarak:

"Amca oğlu, geceyarısı el feneri öyle tutulup yakılmaz, görünmezdeki düşman için canını tehlikeye atmış olursun. Rahmetli babamın bana bir öğüdüdür bu" dedikten sonra, el fenerini bedeninden bir kol boyu yana açıp tutarak yaktı.

Gece karanlığında nasıl gidilir, el feneri nasıl tutulur, ondan iyi bildiğim halde, Ferzent'in bu gayretkeşliğine sesimi çıkarmadım.

Odadan dışarı çıkarken, ceketimi de üstüme almıştım. Dışarısı bir an üşütücü, soğuk geldi bana. Ferzent, üşüdüğümü anlamış olmalı ki, yünlü parkasını çıkarıp omzuma atıverdi. O anda da boşa tetik düşürürmüş gibi bir çıt sesi çaldı kulağıma. Ferzent'in cebinden gelmişti ses. Çıt sesinin arkası gelmeyince kuşkumun boşunalığını bir kez daha anladım ve tuvalet gereksinimimi giderdim. Ferzent'le birlikte odamıza geri döndük. Soframızın başına oturduk. Kardeşim Bilal'le Abuzer uyuyorlardı. Tabancaları duvardaki çivide asılıydı. Yerimize oturunca Ferzent, kaldığı yerden yine anlatmaya başladı. Aramızdaki kan davasıyla ilgili kulaktan dolma ne duymuşsa anlatıyordu. Anlatırken birden tabancasını belinden çıkardı. Eline aldı. Anlattığı olayın akışına, oluş şekline göre, anlatımını canlı tutmak için aktör gibi tabancasının namlusunu bir benim üstüme, bir Hasan Ökten'in üstüne çevirip, oynamaya başladı. Üstelik anlattığı çoğu olayların içinde vaktiyle ben de vardım. Yanlış anlatıyordu, kulaktan dolma, abartılı anlatıyordu. Dilimin ucuna bir ara "Bir dakika orası öyle değil, şöyleydi" diye düzeltmek geldi, ama eski kanlı günleri anlatmanın sırası değildi. Dikkat ettim, tabancasının mermisi ağzında, silahının horozu açık ve parmağı da tetiğin üstünde. Anlatışının şekline göre, yine tabancasının namlusu bir benim üstüme dönüyor, bir Hasan'ın üstüne. Ben ise Ferzent'in tabancası ha patladı, ha patlayacak merakı içinde soğuk terler dökerek bekliyorum. Yanlışlıkla tetiğe azıcık dokunuverse, kesin ya ben ya da Hasan alnımızın ortasına kurşunu yiyeceğiz.

Bir dizimin üstüne çökmüş, öbür dizimi çenemin altına almışım. Elimi de tabancamın üstüne koymuşum. Yahu ne yapıyor bu Ferzent? Hırsımdan deli olacağım. Üstelik Ferzent hem benden çok daha sarhoş, çok daha heyecanlı. Hasan Ökten'le, benim telaşlı halimizden habersiz, tabancasının namlusunu bir benim üstüme, bir Hasan'ın üstüne çevirip anlatıyor.

Birden silahımı çekip, Ferzent, ne yapmak istiyorsan açık söyle demek geliyor, ama o zaman da çekilen silah kılıfına geri girmez. Girmeyince de on yıl önceki kan davasına tekrar geri dönmüş olacağız.

Hasan Ökten'e bakıyorum, adamcağız korkudan mum kesilmiş duruyor. Bütün dikkatiyle benimle, Ferzent'in hareketini izliyor. Sevgili Hasan Ökten, evinde kazara olabilecek böylesi kanlı, talihsiz bir olayın faturasının ilerde kendisine çıkarılabileceğinin hesabını yapıyor belki de. Eğer Ferzent'in elindeki silah şu ya da bu şekilde patlar da, vurulursam, ailemizin görüşü kesin şöyle olurdu: Hasan Ökten'in üvey anası Ferzent'in akrabasıdır. Hasan bunu bile bile kardeşimiz Adnan Bucak'ı kendi evine davet etti. Sonra da el altından Ferzent'i çağırarak bu işi tezgâhladı... Oysa Hasan Ökten'in böylesi tezgâhlarla uzak yakın hiçbir ilgisi yoktu. Hasan pırlanta gibi, iyi yürekli, yiğit bir insandır.

Ferzent ise, olan bitenlerin en ufak ayırdında değil. Heyecanla eski kanlı dövüş günlerinin olaylarını anlatıyor. Elindeki tabancanın namlusu yine bir bana, bir Hasan'a dönüyor.

Kardeşim Bilal'e sertçe bakınca, anladı kendisine niçin sertçe baktığımı ve yerinden fırlayarak duvar çivisinde asılı duran tabancasını alıp dışarı çıktı. Çıkmasıyla da dışardan şak şak sesler geldi kulağıma. Anladım, Bilal'in tabancasının ağzına jarjür sürdüğünü. Bilal geldi, sağ yanıma oturdu. Bilal öyle yapınca, adamım Abuzer de yerinden kalkarak çivide asılı duran tabancasını alıp çıktı dışarı. Az sonra onun da namluya mermi sürdüğünü duydum. Abuzer de geldi sol yanıma oturdu. İşte o zaman rahat bir soluk aldım, verdim. Yerime iyice yerleşip oturdum. Cigara yaktım. Elimi de tabancamın üstünden çektim. İçimden dedim ki, yanlışlıkla veya bilerek Ferzent beni vuracak olursa, kendisi de sağ çıkamaz buradan; kardeşlerim onun ölüsünü kesin olarak yanı başıma sererler.

Ferzent sonunda kendine geldi. Bir bana, bir kendi elindeki tabancaya baktı. Sonra da derin bir uykudan uyanmış gibi:

"Hay Allah! Ne yapıyorum ben yahu?" diye söylendi. Tabancasını kılıfına soktu. "Amca oğlu özür dilerim. Yanlış bir iş yaptım ben."

Hiçbir şey olmamış gibi konuştum ben de:

"Hayır, yanlış yapmadın; ama geçmiş olayları anlatırken tabancanı Hasan'la benim üstüme doğrultup göstermen gereksizdi" dedim.

"Haklısın amca oğlu. Tekrar özür diliyorum."

Ortalık sakinledi. Hasan da, ben de, kardeşlerim de derin bir soluk alıp verdik.

Zaman geç olmuş, yatma vakti gelmiş geçiyordu bile. Hasan, yan odada yataklarımızı serdirmeye başladı.

Ferzent, Hasan'a dönerek:

"Amca oğlu, Adnan'ın yatağını duvarın dibine, benimkini de pencerenin önüne serin" dedi. Duvar dibi emniyetli olduğu için, aklınca Ferzent bana iyilik yapıyordu.

Ferzent'in dediği oldu. Benim yatağım duvarın dibine, Ferzent'in yatağı pencerenin yanına serildi. Ferzent, üstünün başının giysilerini çıkarmadan yatağının üstüne uzandı. Yanan cigarası elindeydi. Çok içki içmiş, yemek yemişti. Yatar yatmaz horul horul uyumaya başladı. Elinde yanar bıraktığı cigara yorganın üstüne düştü. Ben ise yatağıma uzanmış, Ferzent'e bakıyordum. Benim dışımda, Hasan, kardeşlerim, hepsi uyuyorlardı. Cigarasını söndürmesem hem yorgan yanacaktı, hem Ferzent'in kendisi. Yerimden usulca kalkarak, Ferzent'in başucuna geldim. Elinden cigarayı alırken, Ferzent yerinden ateş gibi fırladı. Fırlamasıyla da elini tabancasına attı. Anladım ki, Ferzent de benden kuşkulanıyordu. Kuşkulanmakta da haklıydı; çünkü üstüne uzanmış haldeydim. Beni üstüne uzanmış halde görünce, bütün gücüyle bağırdı:

"Aaayy!.."

"Bir şey yok amca oğlu. Yanar bıraktığın cigaran yatağının üstüne düşmüş, yorganın yanıyordu" dedim.

Ferzent kendine geldi. Gerçeği görünce, korku çığlığı attığına utandı.

"Sağ ol!" dedi. "Özür dilerim. Ben de sanmıştım ki..." Sözünün gerisini getiremedi. Ama sesinden çok korktuğu belliydi. Ardından gülmeye başladı. Ben de güldüm. Odada uykularından uyanan Hasan ile kardeşlerim de gülmeye başladılar.

Ferzent'le ben, iki kardeş gibi kucaklaştık, kucaklaştık...

"Amca oğlu" dedi Ferzent. "Sen, Hasan Ökten, Bilal, Abuzer, hepimiz kardeşiz. Bundan böyle kardeş kardeşe yaşayıp çoğalacağız" dedi.

"Aynen" dedim. "Bundan böyle hepimiz kardeşiz..."

Tekrar kucaklaştık ve yataklarımıza yattık. Ömrümde o geceki kadar huzur içinde bir uyku uyuduğumu anımsamıyorum. Çünkü Ferzent'le benim barışımdı bu.

***

Dürüst ol, utanmayasın

Meclis'te af tartışmaları bütün hızıyla sürüyor. Affın eli kulağında. Çıkacak affın tarihi, koşulları tartışılıyor artık. Hükümet geniş kapsamlı bir af çıkarmayı düşünüyor. Kulağım sabah akşam radyoda. Gözüm gazete başlıklarında. Yaptırmakta olduğum görkemli evin inşaatı bitmek üzere. Önümün açılmaya başladığını, kötü yılların gerilerde kaldığını, güzel günlerin yaklaştığını görür gibiyim.

Sonunda Meclis'ten af çıktı. Cezaların üçte ikisi silindi. Dünyalar benim oldu. Sevincimden dışarı çıkarak, silahımda ne kadar mermi varsa keyfe keder diyerek, havaya sıktım sıktım... Artık sekiz yıllık çileli yaşamı devirmiş, özgür bir insan olmuştum. Çıkarılan af yasasına göre, firari olanların en geç bir ay içinde yetkililere gidip teslim olmaları gerekiyordu.

Siverek Candarma Komutanı Yüzbaşı, amcam İhsan Bucak'a:

"Yeğeniniz Adnan Bucak'ı yakından tanımak isterim" demiş. İhsan amcam bana geldi, söyledi. Birlikte Siverek'e gittik. Artık yasa adamlarından sakınacak bir durumum kalmamıştı. Af çıkmış, dava bitmişti. Candarmadan, polisten bana zarar gelmezdi artık.

Nöbetçi candarma, amcamla beni bahçeye aldı. Kameriyenin altına oturduk. Az sonra ana binadan Tahsin Başçavuş çıktı.

"Hoş geldiniz!" dedikten sonra, İhsan amcama beni sordu:

"Bu arkadaş Adnan Bucak değil mi?"

Amcam:

"Evet Adnan'dır" deyince, Tahsin Başçavuş elimi büyük bir dostlukla sıktı.

"Ben Tahsin Başçavuş" dedi. Sonra da benim nerelerde gizlendiğimi, tarla sürmeme varıncaya kadar bütün firarım süresince ne yap-

tığımı, ne yiyip, ne içtiğime kadar bir bir anlatmaya başladı. Tahsin Başçavuş, gerçekten nerede ne yapmışsam hepsini gözüyle görmüş gibi biliyordu.

"Görüyorsun, senin nerede, ne yaptığını biliyorduk, ama seni yakalamak istemiyorduk. Çünkü Yüzbaşımın emri böyleydi" dedi.

O sırada Yüzbaşı geldi. Karayağız, orta boylu, biraz sinirli, atak bir insandı Yüzbaşı. Bizi çok iyi karşıladı. Çay söyledi. Sonra da bana dönerek:

"Adnan, bir an önce firar ettiğin yerin savcısına git, teslim ol. Dosyanı kapatsınlar. Aman geciktirmemeye çalış" dedi.

Teşekkür ederek ayrıldık yanından. Candarma yüzbaşısına hayran kalmıştım. Ama ne yazık ki, onu ziyaretimizden on beş gün sonra, yüzbaşı, savcı, ağır ceza reisi birlikte bir içki âlemi yapıyorlar. Biraz kafayı bulunca, aralarında bir tartışma başlıyor. Yüzbaşı fazla çevik, sinirli bir insan. Silahını çektiği gibi savcı ile ağır ceza reisini ayağa kaldırıyor. Sonra da, "Yat! Kalk! Sürün!" diye zoraki piyadecilik eğitimi yaptırıyor onlara. Bu hareketi yüzünden tutuklanarak Urfa Cezaevi'ne konuyor. Ben İhsan amcamla birlikte bu değerli yüzbaşıyı Urfa Cezaevi'nde ziyaret etme talihsizliğini yaşadım.

Af çıktıktan bir hafta sonra soluğu Çanakkale'de, İmroz Yarıaçık Cezaevi'nde aldım. Ama cezaevi savcılığı beni teslim almadı. Cezamın kesinleştiği Tekirdağ Cezaevi'ne gidip teslim olmam gerektiğini söylediler. Zaman geçirmeden Çanakkale'ye dönüp, otobüse bindim. Tekirdağ'da aldım soluğu. Başsavcının önüne çıktım. Savcı Bey, başkâtipten dosyamı bulup getirmesini istedi. Başkâtip dosyamı bir türlü bulamadı. Çıkan af yasası yüzünden dosyalar birbirine karışmıştı.

Başsavcı, cezaevine telefon etti. Yıllar önce benim yanında çalıştığım, çalışırken firar ettiğim cezaevi muhasebecisi Kamil Bey, cezaevi müdürü olmuş meğer. Beni telefona çağırarak:

"Adnan'cığım, insan buralara kadar gelir de beni bir ziyaret etmez mi?" dedi. Şaşırdım. Çünkü Kamil Bey'in bir gün hapishane müdürü olabileceğini hiç aklıma getirmemiştim.

"Hemen geliyorum" diyerek çıktım savcılıktan. Bir taksiye atlayarak doğruca cezaevine gittim.

Kamil Bey, odasında yemeğe alıkoydu beni. Güzelce ağırladı. Sonra dosyamın numarasını buldurup elime tutuşturdu. Acele geri savcılığa dönerek, elimdeki numaraya göre dosyamın bulunmasını sağladım.

Hey gidi dünya hey... Cezaevi muhasebecisi Kamil Bey, cezaevi müdürüydü şimdi. Onunla dostluğumuz hâlâ sürüyor. Çünkü "Dürüst ol utanmayasın!" diye bir söz vardır. Sanırım bu söz böylesi anlar için söylenmiştir.

Başsavcılıkta işim bitti. Özgürlüğüme yasal bir engel kalmadı. Tahliye kâğıdımı alıp cebime koydum. Kamil Bey, akşam yemeği için güzel bir lokantaya götürdü beni. Hem özgürlüğümü kutladık, hem de eski, acı tatlı olayların, günlerin anısını yaşadık. Kamil Bey, yemekten sonra arabasıyla kaldığım otele kadar götürme inceliğini gösterdi bana. Orada kucaklaşıp ayrıldık.

Ertesi sabah otobüsle, İstanbul'a oradan da Urfa'ya ulaşmak üzere otobüse bindim. Bir gün sonra köyüm Kalemli'deydim. İnsan özgür olunca, güneşin doğuşu bile kendine farklı gelir. Bulutların uçuşu, çiçeklerin kokusu, kuşların çığlığı, her şey, ama her şey çok farklı, çok aydınlık ve güzel gelir. Özgürlük duygusunun tadıdır bu.

Bir gün sonra hiç aklıma gelmeyen, ömrümce unutamayacağım güzellikte bir olayla karşılaştım. Komşu köylerde oturan ne kadar akrabam, arkadaşım, kardeşim varsa toplanmışlar, kendi aralarında ben Tekirdağ'da iken anlaşmışlar, babamdan bana değen bin dönüm tarlayı sürüp ekmek için traktörlerine binmiş, çıkmış gelmişlerdi. Saydım yirmiden fazla traktördü bu. Renk renk, irili ufaklı traktörler, arkalarında tohum yüklü mibzerlerle köyüm Kalemli'ye çıkıp geldiler. Ne oluyor, düğün falan mı var demeye kalmadı, ortalık renk renk traktör panayırına döndü. Hemen hepsi işe koyularak, koca tarlayı bir uçtan öbür uca gidip gelerek tohum ektiler, sürdüler, kararttılar. Türkü çağıran, neşeli kahkahalar atan atanaydı. Kimi sürücüler traktörlerinin önlerine, kimi de boyunlarına beyaz, kırmızı, sarı renkli mendiller, puşular sarmış, bağlamışlardı. Boşta kalanlar, ara yerde hora tepiyor, coşkuyla lorke oynuyorlardı.

Derken, yardımcı olmak için öğleden sonra birkaç traktör daha çıkıp gelmez mi! Ama geç kalmışlardı. Çünkü sürecek, tohum ekecek tarla kalmamıştı kendilerine. Daha önce gelenler, tarlanın tümünü sürmüş, ekmiş, bitirmişlerdi.

Traktörlerinin üstünde havaya silahlar sıkarak "Bir dahaki seneye kardaaaş!" diye bana bağıra çağıra, büyük bir coşkuyla çekip gittiler.

Böylece yirmi beşe yakın traktör, kornalarına basarak, köyümün önündeki düzlükte cirit atarcasına gibi dönerek, havaya silah sıkarak, tahliyemi kutladılar benim.

Osman Şahin
Göztepe-İstanbul
10 Mart 1998

KAYNAK YAYINLARI

Çağdaş Edebiyat ve Diğer Kitaplar

CEMAL SÜREYA/ *99 Yüz*

Haz. Feyza Perinçek/*Cemal Süreya Arşivi*

CEMAL SÜREYA/ *Aydınlık Yazıları Paçal*

AHMED ARİF/ *Cemal Süreya'ya Mektuplar*

FEYZA PERİNÇEK-NURSEL DURUEL/ *Cemal Süreya "Şairin Hayatı Şiire Dahil"*

OSMAN ŞAHİN/ *Fırat'ın Sırtındaki Kan Bucaklar*

OSMAN ŞAHİN/ *Son Yörük*

OSMAN ŞAHİN/ *Kolları Bağlı Doğan*

BURÇAY ANGER/ *İnsanlığın İki Yüzü*

BURÇAY ANGER/*Tuhaf Şeylerin Kökeni*

BURÇAY ANGER/*Tarih Boyunca Erkek Gibi Kadınlar*

TANSU BELE/ *Erkek Yazınında Kadın*

İLKNUR KALAN/ *Kadın ve Adalet*

NEJAT BİRDOĞAN/ *Köroğlu/ Bir Toplumsal Direnişin Destanı*

NEJAT BİRDOĞAN/ *Azerbaycan Halk Gülmeceleri*

MAO ZEDUNG/ *Şiirler*

M. ŞEHMUS GÜZEL/ *İnsan Yılmaz Güney*

BALABAN/ *Nâzımla Hapishane Anıları*

M. BEDRİ GÜLTEKİN/ *Türkçenin Dünü ve Yarını*

ROSA LUXEMBURG/ *Sevgiliye Mektuplar*

V. MAYAKOVSKI/ *Amerika'yı Keşfim*
BRECHT/ *Turandot ve Aklayıcılar Kongresi*
NİNA GOURFİNKEL/ *Gorki*
MUAZZEZ İLMİYE ÇIĞ/ *Sumerli Ludingirra*
BEDRETTİN ŞİMŞEK/ *Sahte Peygamberin Vaaz Kitabı*
SIDNEY FINKELSTEIN/ *Müzik Neyi Anlatır*
A.A. JDANOV/ *Edebiyat Müzik ve Felsefe Üzerine*
MICHAEL ENDE/ *Momo*
SELİM USLU/ *Devlet ve Ben*
MUCİZE ÖZÜNAL/ *Gün Tutulması Öyküleri*
ERDOĞAN ALKAN/ *1789 Devrim Şarkıları*
PABLO NERUDA/ *Yüz Aşk Şiiri*

Siyasal Tarih ve Türkiye

İLBER ORTAYLI/*Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*
H. ZAFER KARS/ *1908 Devrimi'nin Halk Dinamiği*
FEROZ AHMAD/*İttihat ve Terakki*
FEROZ AHMAD/*İttihatçılıktan Kemalizme*
KOMİNTERN BELGELERİNDE TÜRKİYE
1. *Kurtuluş Savaşı ve Lozan*
2. *Kemalist Cumhuriyet*
3. *Kürt Sorunu*
4. *Türkiye Komünist ve İşçi Hareketi*
5. *ŞEFİK HÜSNÜ/ Yazı ve Konuşmalar*

LEONID FRIEDICH/ *Ankara 1922*
MAHMUT ESAT BOZKURT/ *Atatürk İhtilali*

MUSTAFA KEMAL/ *Eskişehir-İzmit Konuşmaları 1923*

Türk Tarihinin Ana Hatları/ Kemalist yönetimin resmî tarih tezi

Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş

Söylev Demeç Yazışma ve Söyleşileri (Derleyen: Sadi Borak)

Atatürk'ün Gizli Oturumlardaki Konuşmaları (Derleyen: Sadi Borak)

Atatürk'ün Armstrong'a Cevabı (Derleyen: Sadi Borak)

Atatürk'ün Özel Mektupları (Derleyen: Sadi Borak)

ATATÜRK/ *Din ve Laiklik Üzerine*

ZEKİ SARIHAN/ *Mehmet Akif*

FERİT İLSEVER/ *Cumhuriyet Devrimi Kanunları*

İrticaya Karşı Genelkurmay Belgeleri

ADNAN AKFIRAT/ *Eşref Bitlis Suikastı*

ADNAN AKFIRAT/ *Özel Savaş/ Pentagon ve CIA Belgeleriyle*

ADNAN AKFIRAT/ *Çiller'in ABD Vatandaşlığı*

SEMİH BALCIOĞLU/ Galeri Çiller

3. Adam Anlatıyor: MİT-CIA İlişkisi

Mit Raporu Olayı

Susurluk Komisyonu Tutanakları 1

SONER YALÇIN/ *Binbaşı Ersever'in İtirafları*

ALİ YURTASLAN/ *İtiraflar*

ÖMER TANLAK/ *İtiraf*

Ülkücü Komando Kampları

Marmara Brifingi/ Devletin Gözüyle Sol ve Sağ Örgütler

Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi/ Savunma

ŞEFİK HÜSNÜ/ *Türkiye'de Sosyal Sınıflar*

M. ŞEHMUS GÜZEL/ *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*

Özelleştirme Değil Kamulaştırma

YILMAZ DİKBAŞ/ *Özelleştirme Sömürgeleştirme*

FİRDEVS HELVACIOĞLU/ *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik 1928-1995*

ALİ N. BABAOĞLU/ *Uyuşturucu Tarihi*

HALUK TARCAN/ *Ön Türk Uygarlığı*

HALE SOYSÜ/*Kavimler Kapısı 1 (Tükendi)*

ALİ KEMALİ/*Erzincan*

STEFAN ANDERSSON/*Asurlar*

EROL SEVER/*Asur Tarihi*

K.P MATFİYEF/ *Asurlar ve Modern Çağda Asur Sorunu*

SABRİ ATAMAN/ *Asurlar-Süryaniler*

NEJAT BİRDOĞAN/ *Alevi Kaynakları 1*

NEJAT BİRDOĞAN/ *Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı*

NEJAT BİRDOĞAN/ *Anadolu ve Balkanlar'da Alevi Yerleşmesi*

ŞÜKRÜ S. GÜREL/ *Kıbrıs Tarihi-2*

Aşiretler Raporu

Dr. CEMŞİD BENDER/*Kürt Tarihi ve Uygarlığı*

Dr. CEMŞİD BENDER/*Kürt Uygarlığında Alevilik*

Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyanları III

MEHMET BEDRİ GÜLTEKİN/ *Kürt Sorunu*

MAHMUT ALINAK/ *HEP DEP ve Devlet*

CİĞERHUN/ *Lenin Şafağı*

EREB ŞEMO/ *Kürt Çoban*

HÜSEYİN DENİZ/ *Kürt Atasözleri*

MESUT ÖZCAN/ *Dersim (Zaza) Atasözleri*

MESUT ÖZCAN/ *Dersim Aşk Türküleri*

MESUT ÖZCAN/ *Zazaca Türkçe Sözlük*

OSMAN ŞAHİN

Yeraltında Uçan Kuş

Hapishaneler bir tür suçlu kışlalarıdır.
Suçluyu daha suçlu yapan "suçlu imal atölyeleri"dir.
Binlerce insandan oluşan bir "mahkûmlar ulusu"nun
yaratıldığı yerlerdir. Disiplin adına insan sağlığının,
insan aklının kalın taş duvarlar içine atıldığı hücreler,
dipkapalılar, zincirler, kelepçeler, demir kapılar bilincidir.
Hapse düşen insanın kişiliği aşınır, parçalanır, sağlığı bozulur,
giderek kendi tabutunun ucundan tutmaya zorlanır.
Yeraltında Uçan Kuş romanı,
daha önce Kaynak Yayınları'nca yayımlanan ve
geniş ilgi gören *Fırat'ın Sırtındaki Kan Bucaklar*'ın
devamı gibi görünse de, apayrı, özgün bir romandır.
1968-1974 yılları arasında Tekirdağ ve Bursa kapalı cezaevleri ile
İmroz Yarıaçık Cezaevi'nde hapis yatan Adnan Bucak'ın
anılarından oluşturduğum bu belgesel romanda,
Bursa Hapishanesi'ndeki akıl almaz işkenceleri,
kahramanımızın Deniz Gezmiş ile olan arkadaşlığını,
bize ait birbirinden ilginç karakterleri, firarları ve
bilinmeyen hapishane dünyasını akıcı, duru,
yalın bir Türkçe ile okuyacak, kolay kolay unutamayacaksınız.

Osman Şahin

ISBN: 975-343-229-1